

Viestnik Hrvatskoga arkeologiškoga društva: godina X

Other document types / Ostale vrste dokumenata

Publication year / Godina izdavanja: **1888**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:300:895160>

<https://doi.org/https://doi.org/10.52064/vamz>

Rights / Prava: [Public Domain Mark 1.0/Javno dobro](#). [Autorsko pravo je isteklo](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[AMZdepo - Repository of the Archaeological Museum in Zagreb](#)

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Prvo otkriće predhistoričkog selišta iz kamene dobe na našoj zemlji.

(V. Tab. I.).

Izpitivanje predhistoričko od nekoliko godina nazad sve više preotimlje mah na arkeologičkom polju, tako da ne samo najbolje sile među arkeologi toj se nauci posvećuju, dali u korist njezinog razvitka drže se mal ne svake godine užji ili širji te sveobći sastanci. diž. se posebni muzeji, dopokon i stolice na sveučilištih za predavanje te znanosti, koja teži za tim, da sve bolje razsvietli kolievku čovječanstva do sada dosta dubko zast tu. Nesmijemo dakle ni mi stajati prekrštenih ruku, i gledati samo, te i diviti se onomu, što drugi izradjuju.

Toga radi već od nekoliko godina i ravnateljstvo arkeologičkoga odjela našega nar. zem. muzeja stavilo se je, da sudjeluje po koliko mu moguće i na tom radu naime u nastojanju, da se malo po malo i naša zemlja iz toga gledišta iztraži. Sreća nebjaše mu loša ako ne sjajna u koliko se tiče tučanoga i željezničkoga doba; tomu su dokaz znamenite sbirke, koje već riese ark. odjel muzealni; ali ono, što se do sada pobralo po zemlji za muzealne sbirke iz kamene dobe, akoprem od velike važnosti i dosta množno, nije po strukovnih načelih iztraženo i otkrito bilo, naime sustavnim izkapanjem u spiljah, u močvarah i t. d.; sve ono, što do sada imamo u nar. muzeju, sve je neuk čovjek slučajno našao, a taj nije jamčno u stanju, da o svom otkriću znanstvenu ocienu sastavi.

Ravnateljstvo je medjutim i na to budno pazilo, da gdje god po našoj zemlji udje u trag selištu iz kamene dobe. Još god. 1878. velevriedni protestantički župuik u Novom selu kod Vinkovaca *Karl Stenzel*, nalazeći se u Zagrebu, pokloni arkeol. odjelu narod. muzeja nekoliko predmeta iz kamene dobe, otkritih od nekog

žitelja nedaleko od onoga sela na močvarskom tlu nazvanu Hinlka (*V. Viestnik 1879. str. 24*). Muzealni ravnatelj tom prigodom zamoli gosp. Stenzela, neka oštro pazi, nebi li sam ušao u trag takovim spomenikom; i u slučaju, da bi mu to srećno poslo za rukom, neka ga namah o stvari i što točnije obavijesti.

Prigodom gradjenja željeznice iz Vukovara u Brod, koja upravo sječe ono močvarno tlo, dodjoše napokon na vidik i toli željno traženi tragovi iz kamene dobe, i to na 300 metara po prilici daleko od prve željezničke stražarnice (br. 338), odlazeć iz Vinkovaca prama Brodu. Na prvu obavijest gosp. Stenzela putem g. Jos. Brunšmida, gimn. prof. u Vinkovcih o tom otkriću, muz. ravnatelj odputi se 7. lipnja proš. godine iz Zagreba. Došav u Vinkovce, stavi se najprije, da u družbi gosp. Stenzela i Brunšmida, koji su mu za sve vrijeme njegova rada rukom i savjetom izdašno pomagali, prouči zemljište, gdje se oni tragovi iz kamene dobe bjehu pomolili. Poslije nekoliko uzaludnih pokušaja, srećno se napokon dohvatiše okraja pravoga legla, kamenih spomenika, koji na jednom počеше mal ne na svako odkapanje zemlje dolaziti na vidik. Mjesto, gdje se to dogodilo, žalibože bjaše bar za onda veoma nepovoljno. To je graba, koja teče uzduž željeznice, te tako s jedne strane leži joj željeznička pruga a s druge veoma liepo obradjena poljana, tada sva zasijana, tako da nemožeš lievo baš nikako, a desno ne barem, dok se žetva neobavi.

No ipak ova jako ograničena radnja naime uz samu grabu i samo za nekoliko sati, dobrano uzplodi. Pobralo se tu više od 100 komada iz kremenata, ponajviše nožića i bodežića, od kojih djelomice dajemo vjerne nacрте u naravnoj veličini na Tab. I. od br. 9 do 24. Uhvatio se trag i od više posuda cielih, ali uz vlažnost zemljišta već davno otrulite, uz prvo kretanje razpale bi se u mrvice, takò da jedva se spasio jedan cieli lončić rukom surovo napravljen i na suncu izpečen (br. 25), i tri poveća odlomka isto izradjena od zdjelica (br. 26, ne dobro shvaćena od risara), te nekoliko hrbina od posuda valastimi i ravnimi urezi ukrašenih (br. 28), jedan dubčasti nosac (br. 27), i više pobočnih ručka od posuda bez luknje ili luknjom razito položenom, te napokon poveći odlomak ograška od pečenice.

Nastavak ove radnje povjerio je muzealni ravnatelj goripomenutomu g. prof. Brunšmidu u Vinkovcih za sgodno doba; te je temeljita nada, da će strukovno znanje ovoga izučenoga arkeologa doći do liepog uspjeha na korist znanosti i arkeol. odjela nar. muzeja.

S. L.

Spomenici osobita lika iz kamene dobe, odkriti u Dalmaciji, a sada u arkeol. muzeju u Zagrebu.

(V. Tab. I.).

Na strani 3. Viestnika od prošle godine opisujući dosadašnji uspjeh u iztraživanju spomenika iz kamene dobe u Dalmaciji, spomenuli smo, da je tu nedavno g. Pavao Roca, učitelj u Ražancu, sakupio u onoj okolici do 15 komada iz one dobe, i da jih već ponudio na odkup našem muzeju, koj je tu ponudu rado prihvatio. Prvi o njih prosborio *Zadarski Narodni list* u br. 82. pros. 1886., a za njim, kako je rečeno, naš Viestnik i *Bullettino di Archeologia e Storia Dalmata* od godine 1887. str. 14 i 29. Po izvještaju gospod. Roce svi ti predmeti nadjeni su bili ne puna dva kilometra daleko od Ražanca u zadarskom kotaru, izpod Škulićevih stanova na zemljištu zvanu *Opatija*. Okolica Ražanceva bjaše već od prije poznata po dva predmeta ondje našasta iz iste kamene dobe (*V. Viestnik 1883 str. 49*; — *Bullettino 1887 str. 15*). Oni predmeti nisu svi otkriti zajedno, na istom mjestu i od iste osobe. Kaže Roca u *Bullettino*, da je *Ante Zubčić* našao br. 2 i 4, koji su veoma slični, i nožić br. 9 a vjerojatno i onaj drugi nožić pomani, u njekoju rivini u Opatiji; *Ante Škulić* pako br. 6 i 7, te i koloture što ciele što razbijene (br. 11, 12, 13, 14) isto ondje pri saditbi vinograda, a da je isti bio našao silesiju svakojakih sličnih predmeta, te da jih je dielom razbacao a dielom izrazbijao; *Ante Miočić Mazzura* br. 1 i 3 u sadu Pavla Rudića, komu jih predao bio; a da je dobio od *Boža Prkovića* br. 8 i nekoliko komada kolotura. Svi ti srećni iznašatelji rodом su iz Ražanca. Oti predmeti nabavom sada su svi svojina našega nar. ark. muzeja, naime:

1. Sjekira iz krementa, prilično ugladjena, s gornje strane obla mal ne na polukrug, a s donje ravna, te izgleda kao polovica po duljini prosječena valjka. S jedne strane, gdje joj brid, diže se postupno na način prednjeg diela cipele kušasta kljuna, a s druge je kao usječena na ravno. Ovdje je s gornje strane ponješto izderana (gdje je na slici kao zagaseno), a to je postalo s toga, kao veli Roca, što je nje vlasnik s njom brusio ustru. Duga je 27 cm., široka na bridu 4 cm., po sriedi 3½, a na kraju izada 3. Teži 478 gr.

Debela je najviše po sriedi, te joj debljina postupno opada pram krajevim. — *Slika br. 1.*

Ovu vrst sjekire, tako naime duge a veoma uske, doli ravne a gori oble, zaludu ćeš tražiti kod *Mortilleta (Musée préhistorique)*, niti kod *Monteliusa (Antiquités Svédoises)*. Čini se kao da je poseban tip.

2. Sjekira iz kremenena kao br. 1. Zadak uslied porabe nije ravan, no grbav. Duga je 22 cm., široka na bridu i po sriedi $4\frac{1}{4}$ cm., a na zadku $3\frac{1}{2}$; a debela do $2\frac{3}{4}$. Teži 515 gr. — *Slika br. 2.*

3. Sjekira iz srpentina kao br. 1, ali slabije ugladjena; s nje-kojimi stučkami, te je s gornje strane mnogo manje obla, ali širja. Na zadku je malko okrnjena, i tu se na luk dokončava. Duga je $20\frac{1}{2}$ cm., šir. na bridu 5 cm., po sriedi $4\frac{1}{2}$, pri koncu $3\frac{1}{2}$; a debela je do 2 cm. Teži 366 gr. — *Slika br. 3.*

4. Sjekira iz kremenena kao br. 1, nego debljina uzdržaje se mal ne uvijek ista od $2\frac{1}{2}$ cm., osim na bridu, gdje malko opada. Liepo je ugladjena. Duga $20\frac{1}{2}$ cm., šir. na bridu $4\frac{1}{2}$, po sriedi 4, a pri kraju $3\frac{1}{2}$. Teži 445 gr. — *Slika br. 4.*

5. Sjekirica iz kremenena dosta ugladjena, s bridom isto zaoš-trenim s jedne i s druge strane, tako da svršuje na oštar ugao. Zadak je ravan, ali porabom malko ozledjen. Duga $5\frac{1}{2}$ cm., šir. na bridu 4, po sriedi $3\frac{1}{2}$, na zadku 3, a najviše debela pri zadku 1 cm. Teži 52 gr. — *Slika br. 5.*

6. Sjekirica iz kremenena, veoma liepo ugladjena, mal ne pro-zračna, na bridu samo s jedne strane zaoštrena, tako da se brid diže kao prednji dio cipele (v. br. 1.). Na zadku je malko okrnjena. Duga $6\frac{1}{2}$ cm., šir. na bridu $6\frac{1}{4}$, po sriedi $4\frac{3}{4}$, pri zadku $3\frac{1}{2}$; a debela je najviše 1. Teži $68\frac{1}{2}$ gr. — *Slika br. 6.*

7. Dljeto iz serpentina, dosta ugladjeno, s kratkim bridom s oboje strane isto zaoštrenim kao br. 5. Sa jedne strane dljeta od brida pa tja do zadka podiže se po sriedi kao pant po svudi isto širok 1 cm Dugo 9 cm., šir. na bridu $3\frac{1}{2}$, u sredini 3, a na zadku $2\frac{1}{2}$, a deb. $\frac{1}{3}$ cm. Teži 43 gr. — *Slika br. 7.*

Ni ovomu dljetu nenadjoh slična u djelih meni poznatih.

8. Nožić iz kremenena malko zavinut, s jedne strane prilično gladak, a s druge sa tri ravna lica, koja se protežu po duljini od jednog do drugog kraja. S jedne je strane umjetno okrnjen, da se vezom bolje utvrdi na koricah. Oba brida bjahu zaoštrena, ali su sada s porabe malko otupljena. Dug je $9\frac{3}{4}$ cm., šir. najviše $2\frac{1}{4}$. Teži $14\frac{1}{2}$ gr.

9. Nožić kao br. 8, ali manji i na dva lica. Dug $3\frac{1}{2}$ cm., šir. od 1 do $1\frac{1}{2}$. Teži $3\frac{1}{2}$ gr.

10. Kolotur kao narukvica iz kostih, vjerojatno od klovi elephasa (slona), ali tako vapuncem izpunjen, da ti se čini kao iz vapnenca izdjelan. Obluč je gori i doli ravan a u ostalom obao. Promjer s oblučem $8\frac{1}{2}$ cm., u praznini 7; tako da je obluč debeo samo $\frac{3}{4}$ cm. Teži $33\frac{1}{2}$ gr. — *Slika br. 8.*

Još su ciela dva, sasvim ista, nego jedan teži $30\frac{1}{2}$ gr. a drugi $29\frac{1}{2}$. Uz ova tri ima jošte jedan u tri komada mal ne ciel i šest odlomaka.

Sasvim sličnu narukvicu ali iz *škriljavca*, našastu u Francezkoj a sada u Musée de Rouen, donosi Mortillet u svom djelu *Musée préhistorique* Pl. LXIII. 613. Ova ima promjer 10 cm., ali njen promjer u praznini isti je kao i u našoj 7 cm., pošto joj obluč krupniji t. j. $1\frac{1}{2}$ cm. debeo. S. L.

Znameniti nadpis rimski.

Franjo Jul. Fras u svom djelu „*Vollständige Topographie der Karlstädter-Militärgrenze, Agram 1835*, opisujući na str. 261 Lešćansku satniju, veli: „*Zu dieser Pfarrkirche (Leschner) gehört noch die Kapelle Franciscus de Paula. In dieser fund ich eine gebrochene Inschrift, als:*

IMPCVISVI . . IAV . IC
 DSX
 R DICCR. .ICVIOS
 RI

Slavni Mommsen u svom djelu *C. I. J. III. br. 3008*, u pomanjkanju drugih izvora, bje prisiljen navesti ovaj nadpis po Frasu s opazkom samo na prvi redak: „*Videtur sic incipere: IMP · CAES.* Pošto smo dobro znali iz drugih primjera da Fras bjaše sasvim nevješt prepisivanju rimskih nadpisa, ovih dana zamolismo g. Jerka Pavelića, učitelja u Lešću, neka nam pošalje otisak toga nadpisa. Gosp. Pavelić rado se odazove našoj molbi. On ode do crkvice sv. Frane, koja je sat hoda od župne crkve udaljena, i pridruži mu se velečast. ondjašnji župnik gosp. Matija Grünhut, poznati rodoljub i ljubitelj starina. Oba iztražiše pomno onu crkvicu, te nadjoše jedan nadpis i jedan odlomak od drugog nadpisa.

Nadpis iliti četverouglasti kamen, na kom je nadpis, ugradjen je na pročelju doli u uglu crkvice desno, te leži kao temeljni kamen. Vide se dakle dvie strane toga kamena; jedna na kojoj je nadpis, dio je pročelja te crkvice, a druga ostaje sa pobočne strane. I ova sa pobočne strane kao i ona sa pročelja imaju okvir. Kamenu je doli liepo podnožje, a sve je viešto izdjelano. I na uglu lievo na istom mjestu, postoji isto tako izradjen kamen, ali na njem nema ni traga nadpisu.

Pošto je zločesto vrieme zapriečivalo napraviti otisak onoga nadpisa na papiru, g. Pavelić napravi ga na prozračnom platnu, te ga oba i pomnjivo prepisaše, i prepis nam poštom odpremiše. Po tom prepisu nadpis glasi ovako:

IMP · CAESAR
AVG PP COS · V
DECRETO
DECVRIONVM

Slova su liepo urezana, samo njekoja su malko izlizana. Svravnajući ovaj nadpis sa Frasovim, činilo bi se, da se radi o dvaju nadpisah sasvim različenih, slažuć se u tom samo, što oba imaju po četiri redka. Naš je pako sasvim ciel, te nema na njem traga ni pukotini, a kamo da je *gebroschen*.

Ovaj je nadpis jedan od najstarijih nadpisa rimskih našast u Augustovoj Dalmaciji, a svakako najstariji medju onimi našimi, o kojih se zna i godina, kada su postavljeni bili. Kako je jasno bje postavljen po zaključku i naredbi gradskoga poglavarstva na čast Cesara Augusta kada je za peti put obnašao čast konsula, t. j. godine 29 prije Isukarsta. Mommsen u *Pars Posterior* prve knjige glas. djela C. I. L. navadja sve „*Inscriptiones a bello Hannibalico ad C. Caesaris mortem*, koje su se našle po svietu. Tu nema ni jedan nadpis iz naših krajeva sa sigurnim datumom; jedino u četvrtom odsjeku, gdje su nanizani „*Tituli reliqui aetatis minus certae*, t. j. na str. 271 od broja 1468—1472 donša pet nadpisa, svi nadjeni u Naroni, koji spadaju na ovu dobu, ali su bez datuma.

On je znamenit i sbog dobe, na koju spada, i mjesta, gdje je nadjen. Znamo, da je g. 35 pr. Is. sam August glavom vodio rat proti Japudom, da je u tom ratu sam jako stradao, i da je napokon te iste godine pobjedu iznio i skućio pod rimski jaram našu Japudiju (*V. Viestnikgod. VIII. br. 2. str. 46*). Ovaj nadpis, koj je postavljen jedva šest godina iza te pobjede, dokazuje, da Japudija, jedva predobita, bjaše po rimsku preustrojena. I. Mommsen veli l. c. III.

str. 384: „probabile est Arupium etiam sub imperatoribus locum suum tenuisse et fortasse caput fuisse ea etate Japydiae, succedens in locum antiqui Metuli eodem bello (g. 35) excisi (Appian. Ill. 19. — 22; Strabo II. ec.; Dio 49, 35). Quod attinet ad titulos qui adhuc innotuerunt ex partibus his alpestribus . . . etsi pauci sunt et pleriques ita corrupti ut vix quicquam inde efficias, tamen hoc docuerunt duobus locis in hisce partibus fuisse oppida ad formam Romanam constituta, neque pro eorum locorum scilicet condicione ignobilia, id est non longe ab Ottochatz in campo Vitalensi et prope Josephsthal.“

U Lešću niti u okolici njegovoj nema tragova, koji bi posviedočili, da je tu ležao koj rimski grad, ali na malo kilometara od Lešća medju Prozorom i Čovićem dizao se znameniti i veličajni grad *Arupium*, kako to dokazuju starine, koje se ondje izkapaju. Sasvim je istini podobno, da za gradjenja one crkvice bje i onaj kamen donešen iz ove okolice, t. j. iz *Arupiuma*.

Nadpis pako na odlomku kamena, koj se nalazi uzidan na pobočnoj strani iste crkvice sv. Frane, po Paveliću glasi ovako:

DIVI Trajani Parth. f. Trajano

HADriano · Aug. cos.

∩∩PP

a. 119.

Isti g. Pavelić obaviešćuje nas još o jednom trećem nadpisu rimskom, koj se ne davno odkrio ondje na blizu:

»Pred nekoliko dana kopali su ovomjestni žitelji na briežkacu povrhu izvora Gačke u takozvanoj Pećini kamen za nasipanje ceste. Slučajno naidju na cieli red složenih kamenitih ploča, medj kojimi je bila i jedna sa nadpisom. Nadpis od ove ploče jest mjestimice otrcan i po tom izprekidau; a ja Vam prilažem evo točnu kopiju čitljivih slova i crta. Nadpis je takodjer nepodpun, jerbo je ploča upravo na šestom redku prelomljena; odlomak nije se žalibože mogao naći.«

IMP · CAES

· / \ · O

NO

I A IANO

D · C · PIO

FLIC / IC

Moguće da je bilo ovako:

(*Decurionum consulto-consensu*)

IMP · CAES

PVB · AELIO

TRAIANO

HADRIANO

D · C · PIO

FELICI AVG

S. L.

Hrvatske starine u Kninu.

Veće krat naš je Viestnik prozborio o starodavnih hrvatskih spomenicih u Dalmaciji, a osobito u Kninu (Vidi Viestnik 1883. God. V. Br. 2. = 1886. God. VIII. Broj 3 i = 1887. God. IX. Broj 1.). Naša e namjera bila, da kao član dopisujući hrvatskoga arkeologičkoga društva opozorimo učenjake našega naroda, da što bolje svrnu pogled na ovaj kraj hrvatske domovine, gdje se je razvila najveća slava narodnih kralja, koja bi bila zasvjedočena sa spomenici onih doba, te nam obogatila narodni Muzej sa predmeti kakovih još vidjeno nije.

Kad vidimo kakvim nastojanjem poduzimlju se iztraživanja, putovanja i izkopine rimskih doba; kad procienimo žrtve i troškove svota do sada uloženi za nabavljanje raznih predmeta; svako rodoljubno srce moralo bi se nadati ako ne veće, barem onoliko, ma i koliko, da bi se uložilo za naše narodne spomenike i starinske predmete naše domovine.

Naše se nade do sada nisu obistinile: veličanstvene razvaline kraljskih dvora, biskupskih palača, stolnih i sbornih crkava, grobovi kralja, bana i župana još leže pod zemljom, samo što slučajno plug ili maškin nadigoše koji spomenik Pribine, Držislava ili drugoga našega kralja, ter brižni Franovac Ot. Marun sabira častne ostatke i sahranjiva u franovački samostan u Kninu.

U Zagrebu divili smo se napredku narodnoga muzeja, koji u malo vremena veće je arkeologičkih predmeta sakupio od drugih, koji obstoje od stotine godina. Samo bi se željelo vidjeti što veće narodnih pokraj Branimirova, barem onoliko, koliko je iz dalekoga Egipta.

Svakako nećemo gubiti uhvanja. Do sada malo se odziva došlo iz Hrvatske, jer možda se sumljalo o dobrom uspjehu iztraživanja u Kninu, i čekalo se, što će iznieti vrieme na vidjelo. To je vrieme bilo dobar prijatelj našoj stvari, jer je iznielo čudo veće, nego se je moglo izčekivati. Najprvo u Biskupiji, u ruševinah male crkve na groblju Sv. Luke nadjeno je dosta komada mramornih ploča, osobitim načinom narisanih, urezanih cvietova, grana, kolarara i pripletina, o kojih se je bavio Viestnik ove godine br. 1. Kašnje započela radja željeznice; pruga morala udarit pravo posred ruševina sgrada staroga kaptola, i na tom se mjestu otvorilo shranište kamenitih spomenika doba narodne dinastije.

Veleučeni arkeolog i dični rodoljub zastupnik Bulić Dr. Frano pratio je žarkim srcem one štovane ostanke svjedoka narodne slave; češće ih je pregledavao i proučavao; davao naputke i bodrio na uztrajnost koristnoga poduzeća, dokle vidivši, da samo ono, što je slučajno našašto na površini posvećenoga zemljišta, sačinja priličnu sbirku osobitih narodnih starina, uznastojao je, da se u mjestu okupi starinarsko društvo, sastavi pravilnik, i kad je od vlade odobren, objavi narodu pozivajući ga, da s novčanima prinosci priteče u pomoć stvari, koja bi bila neprocijenjene koristi za razjašnjenje i dokazivanje povjestne istine naše narodne prošlosti.

Na žalost! nad nama u Dalmaciji još teži gvozdena ruka tuđinska, mi smo amo pod skrbničtom vlasti i vladika, koji bi se za starine svakoga drugoga naroda radje zauzeli, nego što bi se brigali za hrvatske; dakle Hrvati u Hrvatskoj mogli bi se što bolje sjećati braće, koji vitežkom uztrajnošću čuvaju granice i svetinje na ovom kraju domovine. Mi se svakako nadamo toj pomoći, osobito kad do malo bude objelodanjena učna razprava ravnatelja prof. Bulića o nadjenih starinah, s narisi i opisi znamenitijih komada i nadpisa. S toga uzroka mi se neupuštamo dalje u predmetu stavnim osvjedočenjem, da će to spomenuti strukovnjak zadovoljiti svakoga svojom učnom radjom. Pokle dne 5. lipnja prisustvovasmo prvoj skupštini starinarskoga društva u Kninu, kako nam bijaše dobro poznata okolica po petgodišnjem boravljenju u Kninu, sad kada se probudilo pitanje o starinah, nemogosmo odoljeti srcu, da još jednom nepregledamo ono štovano zemljište, osobito pokle što bolje proučismo velevažno izvješće franovca Vinjalića od g. 1746. (*V. Viestnik 1886. Br. 3.*), kad on kao očevidac na mjestu je motrio ostavke još postojećih sgrada i vjerno ih opisao. Do sada nije se znalo za druge ruševine u Biskupiji izvan onih okolo groblja Sv. Luke, te po izpričanih temeljih dugih zidova sudilo se, da je na tom mjestu opisivao pomenuti redovnik crkvu Sv. Marije oble, biskupski dvor i druge okolne crkvice.

Ovoga puta pomljivo proučavajuć izvješće i na mjestu prosudjujuć položaje sa biljezih ruševina, sgrada; komade sedre, opeka i zidnoga kamenja, osvjedočismo se, da stvari inako stoje, da kod groblja Sv. Luke nije mogla biti stolna crkva niti biskupski dvor, nego neka druga ogromna sgrada, u kojoj se je kašnje namjestilo groblje i crkvice Sv. Luke. To ćemo pokušati što bolje razjasniti.

Između *Klanca* pod ruševinom staroga grada Petrovca, gdje u davna vremena ležase liburski grad Promon, do brda Konj i rieke Krke, s lieve strane stere se divna ravnica Kosovo polje, posred koga tihano protiče riečica Kosovčica, i pravo kod ruševina Kninskoga Kapitula utiče u Krku. S obedvie strane polja poredane su kuće čestih sela, od kojih sadanje selo Biskupija zatvara ga sa sjevernoga kraja, od jezera Brkljačina do Buruma.

Ovo jezerce, nad kojim vide se ostanci poderane tvrde kule (gradina), stoji mu s istočne strane; sa juga k zapadu teče Kosovčica; sa zapada mu rieka Krka, a od sjevera nizok brieg, i na njegovu podnožju povrh polja poredane biele kuće Biskupije u duljini preko 3 klm. Cienimo, da je selu ostalo ime od sjajnih doba Kninske slave, kad je ondje ležala stolna crkva, dvori i gospoština Kninskoga Biskupa. Na polovici prošloga vieka još su se vidjeli častni ostanci veličanstvenih sgrada. Za nesretnoga turskoga vladanja razrušeno je samo ono, što je vatra na prvom zoru biesa fanatizma uništila, ali su zidovi cielokupni prkosili gromu i vremenu; dokle u zadnjem vieku ljudska ruka sve je razkopala i uništila; kako van zemlje neostade kamen na kamenu, i mi danas moramo u dubini tražiti štovane ostanke, dokle nije mogla doći ljudska zloba.

Iza turskoga divljačtva selo je napučeno pridošlacim iz Bosne grčke vjere, te je njima malo se marilo za uzdržanje katoličkih spomenika; oni su izbrisani s lica zemlje. . . .

Svakako po opisu Ot. Vinjalića možemo i danas dobro označiti položaje poglavitih sgrada. U svom izvješću 17. pros. 1746. kaže: »Più al in sù verso ostro vi è la villa Biscupia lontana circa »tre miglia a dritta linea dalla fortezza, perchè se si v`a a cercar li »ponti (Topolje), ve ne sono più di sette. Qui vi sono tre ruine di »fabriche; la più vicina è la più intatta: questa è una rotonda »ottangolare, par che sia stata chiesa all'antica. Dalla parte di levante si vedono le vestigie d'una fabbrica; per quello io potei »rilevare è stato il Palazzo delle delizie del Vescovo. La seconda è »una fabbrica bislunga; vien chiamata al presente Chiesa di S. Luca, »questa bisogna che fosse Parrochia, perchè all'interno ha un gran »cimitero con pietre di straordinaria grandezza sopra la sepoltura. »Fra queste due più al disotto verso tramontana vi sono le vestigia »d' un'altra chiesa; ora è cimitero de scismatici.« Po ovom opisu i razgledanju na licu mjesta, nejma sumnje, da je ona *rotonda ottangolare, chiesa all'antica* (cienimo stolna Sv. Marija obla) stajala,

ne kako se dosle mislilo, pokraj groblja Sv. Luke, tamo je nješto drugo bilo, i tad bi bila *ne la più vicina*, nego najveće odaljena od Knina: a najbliže Knina bila bi ruševina na oblom brežuljku, što se danas nazivlje *Stupovi*. Ova je ruševina u jugozapad od crkve Sv. Trojice; tlo je posuto klačardom, komadi sedre, opeke i zidanog kamena; ondje je dakle stojala obla osmerokuta sgrada crkve, koja je na polovini prošloga vieka bila *quasi intatta*, a nije bez uzroka održala do danas ime *Stupovi*, koji su njegda crkvu rešili; ali danas, vas je brežuljak lozom posadjen, i valjalo bi temelje tražiti pod zemljom. Sa istočne strane crkve ouda su se vidili ostanci zidova, koje je sudio Ot. Vinjalić da bijahu *il Palazzo di delizie del Vescovo*, što je posve prilično. Kako su kamenjem sgrada Kaptola gradjene kuće i crkve kašnje u Kninu, tako valja da su kamenjem starih sgrada u Biskupiji zidane kuće i crkve naselbenika u onom selu.

Od druge sgrade, koju Ot. Vinjalić spominje prama istoku, *bislunga chiesa di S. Luca*, danas se može bolje prosuditi.

Ot Marun župnik Knina, laui je pokušao ograditi ono veliko katoličko groblje, i u njemu napraviti staru crkvu Sv. Luke. Siromah naišo je na velike neopravdane mučnosti i protivštine, koje su ga odvukle u sudbene parnice i silne troškove. Svakako do sada on je očistio zidove i temelje crkovne, gdje je našao liepe komade mramornih ploča, narisa i nadpisa dragocienjenih za povjest i sbirku naših starina. Ovom radnjom naišlo se na temelje dugih klačarnih zidova pravcem od istoka zapadu, čestih pregrada, zidanih stubova i triemova, što sve odaje njeku ogromnu sgradu od barem četvrt kilometra sa svake strane. Po sriedi vidi se očito, da su bili triemovi na zidanih stubovih, a mnoštvo sedre pokaziva, da stubovi bijahu sdruženi sa svodovi.

Ako se nevaramo, to bi mogla biti ona silna sgrada naših hrvatskih kralja na Kosovu, gdje je uzdržavano veće hiljada konja i konjanika. Tomu bi mnenju u prilog bilo, što u blizini jednoga kilometra na jug ravna kosa i danas zove se Taborište.

Vidi se, da je kašnje na ruševini te velike sgrade načinjeno grobište, a u njem, pravo u jednom krilu triema izmedju zidanih stubova, napravljena crkvice Sv. Luke *bislunga* kako je triem opružen bio a odnosno uzak naprama duljini.

Ruševine stare velike sgrade sačinjaju malko odignut brieg; i on je vas pun grobova jednih vrh drugih. Grobovi pod zemljom dosta su dobro i pravilno zidani, od pol metra široki, jedan du-

boki i dva dugi. Najprvi, koji su pod zemljom ostali, nejmaju velikih poklopnica, nego samo oni, koji su na površju zemlje. Ovih podzemnih možda će biti do hiljade, a vrhu njih sa velikimi grobnicami, od dvie do tri stotine.

Staro grobište nije danas u prvoj cielini; preko njega puti su probiveni i naokolo vinogradi posadjeni, mnogi razkopani mašeti nadgrobnihi ploča što razlupani, što u ograde uzidani.

Nekoliko grobova u crkvi Sv. Luke liepo su načinjeni prama crkovnom pločniku; oni su dublji i širji od vanjskih, ali i vani po površju ima dosta prostranih; u njih pokopavaju sada svoje mrtve samo katolici iz Biskupije, ali u prvašnja vremena kopali su se katolici okolnih mjesta, a u stara davnija valja da su se pokopavali iz Knina i ciele Krajine, jer se inače nebi znalo, kako i odkud tako veliki broj grobova na tom mjestu. Mašeti ili grobne poklopnice imadu nešto osobita u ovom groblju. Ima ih sgrampanih, slabo uklesanih; ali ima i fino obrubljenih, učetvrtanih, saklesanih i uglađenih. Nekoji su preko dva metra dugi, met. i pol široki a pol met.

debeli; drugi su omanji i pravilniji osobitim oblikom .

Na gdje kojih vide se obični znakovi: križ, ljiljan, polumjesec sa zvjezdom, ili sama zviezda; drugi mačom i štitom, ili samim mačom.

Ovo groblje do sada nije iztraživano niti proučeno. U samo gdje kojih otvorenih našlo se veće lubanja, gnjata i ljudskih kostiju. Ako se nastavi iztraživanje, nadati se je, da bi se našlo dosta starih predmeta srednjih doba.

»*Tra queste due* = nastavlja Ot. Vinjalić, izmedju razvala Stupova i Sv. Luke = *più al disotto verso tramontana vi sono le vestigie d' un'altra chiesa.*« I ovo smo treće mjesto potražili i našli u vinogradu gosp. Bulata.¹ Sad je prekrčeno i vinogradom nasadjeno, ali se na površju razabira klačarda, komadi opeka, sedre i zidnog kamena. Ovdje smo i komadić mramora našli, i na njem urezani kolobari hrvatskih ornata. Na jednom mjestu pokušalo se prokopati, i na mah se naišlo na pregradu dvaju zidova ondje sdruženih pravilnoga četverokuta

Od Stupova uprav Kninu, jedan kilometar na zapad usred polja, odiže se osamljena glavica, liepi humac okićen zelenom gorom.

¹ Pod glavnim putem što izpod sela odlazi k Topolju; to mjesto zovu Podputom.

Zove se *Lopuška Glavica* i Gaj Biskupije; i na vrh te glavice opaža se klačarde, opeka i sedre, valja da je i ondje koja oveća sgrada bila.

Ovo su rilievi moga zadnjega posjeta, koje stavljam na poštenje narodnoga arkeologičkoga društva i na dušu svakoga hrvatskoga rodoljuba. Fr. Stip. Zlatović

Prinesak k staro-hrvatskim spomenikom i ornamentiki iz Nina.

Slavno poznati bečki arkeolog Rudolf Eitelberg v. Edelberg u svom djelu: »*Mittelalterlichen Kunstdenkmale Dalmatiens*« (Jahrbuch der k. k. Central-Commission zur Erfor. u. Erhalt. d. Baudenkmale V. Bd.) na str. 183 govori o Ninu (Nona), gdje predočivši tlo (u formi grčkoga krsta) ondješnje crkvice sv. Spasa, sagrađene kao mnoge druge u Dalmaciji u bizantinskom slogu, opazuje, da je ista radi toga osobito zanimiva, što na nutarnjoj strani nadvratnika ima dobro sačuvani cieli hrvatski nadpis; te ga priobćuje po umanjenom nacrtu gosp. A. v. Camesina ovako:

Ovaj se nacrt mal ne sasvim slaže sa prepisom, što smo mi sami pravili na licu mjesta god. 1858., kad smo Dalmaciju proputovali uslied naloga c. kr. središnjeg odbora u Beču za iztraživanje i sačuvanje starih spomenika u Austriji (*Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen XXII Bd.*), te i sa nacrtom, što je kašnje isto na lieu mjesta pravio naš prijatelj i akademik Ivan Tkalčić. Da se ipak sve bolje osvjedočimo o prvoj formi i o točnom razpoloženju pismena u tom nadpisu, prošlih dana zamolismo prečast g. Pavla Zankia, nadpopa i župnika u Ninu, nek nam otisak od pomenutoga nadpisa pošalje, što on rado, namah i veoma točno obavi, na čem mu zato najiskrenija hvala.

Razlike medju gori navedenim nacrtom Camesine i Zankijevim otiskom jesu sljedeće:

1. Ono B u rječi *Dom(in)o* pri koncu nadpisa u otisku Zankia sasvim je istovjetno sa B u rječi *Godeslar* na početku, dočim u gori navedenom nacrtu Camesine

G o d e s l a r . V p . P a n o . D i . I s . T o . b o m b o .

osovna crta od D produžuje se i gori i doli, te se čini, da su tu dva pismena sdružena u jedno, n. pr. *ph*.

· 2. Poslie *U* u sredini nadpisa do *I* Camesina ima samo crknju obratno ‹ položenu, dočim po Zankijevu otisku jasno se vidi, da ima tu mjesta za tri pismena, koja se na prvi pogled razabrati nedadu, pošto je i na tom mjestu prag ponješto ozledjen, ali se ipak uz pomljlivo i oštro pregledavanje očituju jasni tragovi od pismena *h R I*.

Eitelberger nije čitao nadpisa. Po nas imao bi se čitati ovako: *Gode· slav(us)· iuppa(nus)· no(nensis)· Chris·to· dom(in)o· co(nsecravit)* naime crkvicu.¹⁾ Čitati *iuppa·no* kao da je sve to jedna rječ, nedopušća latinski slog; takova forma jedino bi sudarati mogla sa staroitalskim pučkim govorom (*rustico*), ali je Nin onda slovio čisto hrvatskim gradom. Pošto je pako crkvice podignuta u Ninu, sasvim je vjerojatno, da je Godeslav bio *iuppanus nonensis*, te da je tu okolnost u nadpisu sa *NO* zabilježio. Čitati pri koncu *domo* bilo bi to opet nepravilo, te i suvišno, a rječ *Christo* ostala bi osamljena.

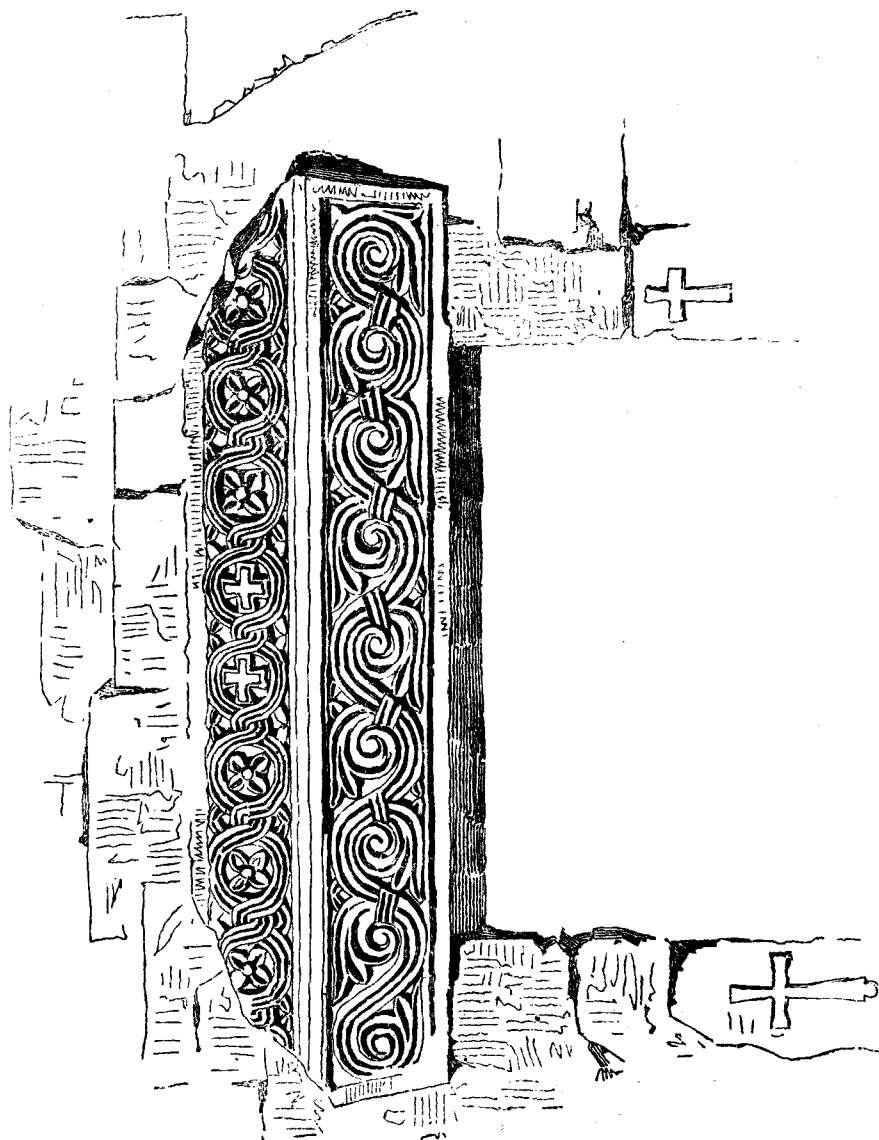
Ali je ne manje vriedna po nas od napisa ona rezbarija, koja krasi izvanjsko lice istoga nadvratnika. O ovoj piše dalje gori pomenuti Eitelberger (l. c.): »Dieser Thürsturz ist nach aussen zu mit Ornamenten versehen, die aus Blattornamenten und Kreuzen bestehen und den Charakter der früh-romanischen Periode an sich tragen. Nach dem Charakter dieser Ornamente dürfte man die Inschrift in das zwölfte oder dreizehnte Jahrhundert setzen.« Po sudu dakle Eitelbergera ona izvanjska rezbarija spadala bi u prvo doba romaničkoga sloga, ali bi ipak polazila kao i nadpis iz XII. ili XIII. stoljeća. On slike nepriloži.

U *Mittheilungen* pako gori pomenutoga središnjega odbora od god. 1886 str. CLXXVIII br. 106 navodeći se i slika one izvanjske rezbarije, usuproć Eitelbergerovu mnienju sudi se o njoj ovako: »Der Thürsturz besteht aus einem Steinstücke, und zeigt nach aussen einen hoch interessanten Ornamenten Doppelfries. Dem Charakter nach dürfte dieses ganz besonders antiquisirende Ornament in die

¹⁾ Gosp. Iv. Kukuljević u izvješću o svom putovanju g. 1857 kroz Dalmaciju u Napulj i Rim (Arkiv IV. str. 318) veli, da je posjetio Nin i pomenutu crkvicu, te dodaje: „Na spodnjoj strani arkitrava od četverouglastih kamenitih vrata, koj je starinskom rezbarijom urešen, stoji sljedeći nadpis:

GODEŽLAI IVPPANI NONENS.. OP.. MO · C̄ · . . .

letzten Jahre der frühchristlichen Kunst-Periode, etwa in das 9. Jahrhundert gehören.

I mi se sasvim slažemo s ovim mnijenjem, naime da je ornamentika na prednjoj strani nadvratnika Ninske crkve sv. Spasa

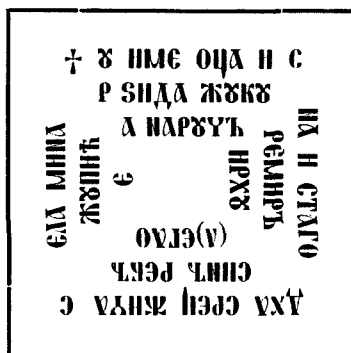
nješto *osobitoga*, te da je ovo još jedan spomenik *hrvatske* ornamentike, koja nalazi odziva i odsjeva u onoj, koja krase Branimirov spomenik (Rad XXVI. str. 93), i u ulomcima tu nedavno izkopanih u Kninu (Viestnik 1887 str. 4), koji polaze bezdvojbena iz dobe naše hrvatske samostalnosti.

Crkvice Ninska sv. Spasa jest dakle jedan od najdragocienijih bisera naše hrvatske arkeologije. Neznamo, inali gdje do sada na hrvatskom tlu hrvatskoga spomenika onako podpuna i vrijedna, kao što je ta crkvice. A što se ipak s njom radi? Uz svu šumu zastupnika gori pomenutoga središnjeg odbora bečkoga po Dalmaciji, ona crkvice možda još danas služi za tor svakojake životinje, te ju svetrajno najkrupniji gad oskvrnjuje. Očekujemo, da će sama rodoljubna občina Ninska s mjesta staviti kraj tomu neredu, te sačuvati, u koliko se još daje, hrvatskomu svome narodu ovaj riedki alem kamen iz dobe njegove nesavišnosti. S. L.

Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini.

(V. Viestnik God. IX. str. 111).

XXII.

Cita se:

1) † U ime Oca i S(i)na i s(ve)tago d(u)ha srec(? sred) žiča sela *mina*

2) *r* zida *žukur emir*, sin *reb*, *župić*

3) *a* naruč, irhu legao e.

Slova su s naopaka, a nadpis ide okolo naokolo s desne put lieve sve do sredine (po vizantinsku, t. j. ἐν χύχλω).

U rieči **PECKЪ** latinsko je slovo **R**.

U rječi **HPXŠ** u svezi je **X** i **Š**.

U ovom je nadpisu turskih riječi: **MUNAR**, a dan današnji *munar* ili *munara* (turanj na džamiji); **ЖЖКЪР** je ime, a **СМНР** je vladalac.

HPXA je *kožuha* od divokoze, te ju je **СМНР** naručio, pa na nju legao (t. j. u greb) po istočnome (muslomanskome) obredu, baš kao što i *jahudijske* nose sobom *ogrnač*, da ga u nj sahrane, kad umre. — **ЖЖИИКА** moglo bi se pročitati i **ЖЖИИКА**, jer je nestalno **И** u prepisu g. Dr. M. Hoernesa.

U nadpisu je na dva mjesta **Ж** mješte **h**, a to je neobično na starobosanskijem spomenicima.

Ovdje je opaziti, da je spomenik namijenjen *muhamedancu*, al ipak počimlje s *kršćanskijem* zlatenjem, a to je znak *religioznoga indiferentizma* kod bosanske vlastele, koji su s početka pristajali za *islamovo* radi politike, a nikada mu nijesu bili prećerani pristaše.

Ovaj je nadpis u *Humcu*, te mi ga je poslao pod br. 9. ve-
leučeni g. Dr. M. Hoernes, a o njemu ovako piše u »Alterthümer der Herzegovina von Moriz Hoernes na str. 56 »Von slavischen Alterthümern besitzt das Kloster Humac nur eine im Klosterhofe eingemauerte Inschrift, die in drei Zeilen, viermal gebrochen, um die vier Seiten der Tafel herumläuft. Trotz der ziemlich deutlichen Schriftzüge ist sie bisher nicht entziffert. Sie scheint zu beginnen: + u ime oca i (sina) .., Im Namen des Vaters und (des Sohnes etc.)«

XXIII.

ОИДІ МН u svezi ОИ.

ЖСЕ(У)К КРИС

И□АН Д(Е) СМОН

СННО□Ж

ИМЕНЖ

АМИН

┌─┴─┐
| C |
└─┬─┘

┌─┴─┐
| C |
└─┬─┘

Čita se: Ojđj mi

Use(š)je kris (križ)

Ivan d(e) Simon

sinovu

imenu

amin

┌─┴─┐
| S |
└─┬─┘

┌─┴─┐
| S |
└─┬─┘

Na strani je ukresana glava djeteta.

Ovaj mi je nadpis poslao, uz još nekoliko jih, preč. O: Josip Dobroslav Božić, malobraćanin u *Plehanu* (z. p. Derventa, Bosna.) Hvala mu!

Spomenuti je nadpis u groblju »*Modranu*«. U nadpisu se spominje *Ivan de Simon*, a to je bez dvojbe kakav zanatlija talijanac, te je bio došao u Bosnu s truhom za kruhom, tamar kao što do-

laze i dan današnji. — Nije poznavao bosanske azbuke, pa je baš s toga izmitoklašeno u nadpisu latinskih slova.

XXIV.

ИЛИА

Čita se: Ilija

ПА

Pa

(□)O □ОСНАУНУЬ (u svezi УЬ). v(o) Voeiačić (t. j. Vojačić)

Ovaj je nadpis na krstu ovoga oblika Spomenuti je krst donešen s groblja »Modrana« na »Plehan«.

I ovaj mi je nadpis dostavio O. Josip Dobroslav Božić.

XXV.

Na licu, t. j. s jugo-istočne strane:

ІЗНА

Čita se: Juna

С(е) ОВ

s(e) ov-

Ѓ.

a.

ПРЕОП

preop-

НЕА.

nea-

ША.

ša.

ПЕТ

Pet-

АР

ar

ПРЕ

pre

А ПО

a po-

НЕА.

nea-

ША.

ša

S ledja, t. j. s jugo-zapadne strane:

ЛА

La-

ЗА

za

ПА.

pa-

Ж

ž

С(е)

s(e)

Ovo bi se dalo svesti: Ovo se ovdje (t. j. krst) prenijelo mjeseca junijsa; Petar prije (t. j. umre) i ponese ga (t. j. položi ga) *Lazu paž* ovdje.

Prvi mi put pada pod oči rieč *paž*, te spominje zapadne vi-teške običaje, t. j. *turnire* i t. d.

Ovaj mi je nadpis dostavio u dobru prepisu naš prijatelj O. J. Dobroslav Božić, a da ga protumačim, te je udario slie-

deću liepu bilješku: — »Od Plehana (u Bosni kod Dervente) je 1 s. k sjevero-zapadu selo Živinice, a na liepu vrhunca (poviše kućice Andrije Turakića) držala se je još godine 1697 kršćanska crkva, te se i dan današnji to mjesto zove *crkvište*. Tu ti je bilo i kršćansko groblje, pa eto crkve je nestalo, a groblje se još otvoreno vidja, te ga narod zove **ćelar**.¹⁾ Izmedju ostalih spomen-kamenova je krst od žrvnjaša kamena (krasno ukresan), te je visok m. 1,30; širok na križnici (perima) m. 0,40; a debeo m. 0,16.« —

Vid Vuletić-Vukasović.

O napredku arkeologičke znanosti u našoj Hrvatskoj zemlji.²⁾

Svetkujući se pedesetgodišnjica našega književnoga preporoda, zapade i mene čast, da vas, veleučeni kolege, velecijenjena gospodo, izviestim o napredku arkeologičke znanosti u zemljah, koje sastavljaju ovu našu trojednu kraljevinu ili vam Hrvatsku. Ako taj napredak nebjaše do sada dosta obilan i sjajan uza sve bogatstvo našega arkeol. položaja, tomu se čuditi nije, uvažuje li se dobro okolnosti, u kojih se naš narod nalazio kroz prošle vjekove, dielom naime pod tuđjim jarmom, a sav neprestano u borbi za život sa raznimi dušmani, koji ga obkružavali. Osim toga ima i danas naroda od našega daleko moćnijih i bogatijih a u daleko boljih okolnostih glede položaja, političkog navlastito, koji ne malo i u ovom pogledu za našim zaostaju.

Nego uza sve to u njekih stranah našega naroda ova znanost bjaše si našla vrlih njegovatelja još od onda, kad iza više stoljetnoga mraka započese u Italiji svićati prvi traci nove kulture sveobćega preporoda, odkuda se kašnje kroz cieti sviet razljeogoše. U što su našinci već uz prvo svjetlo znatnu pomoć pružali Italiji na književnom polju u obće, u tom radu ne zanemariše ni samu arkeologiju. Ostaju nam iz najprve dobe dva velecijenjena rukopisa od naših i na našoj zemlji sastavljena, u kojih se nalazi nanizau liep broj rimskih nadpisa u Dalmaciji odkritih. Jedan, koji se sada čuva u Marciani (*Cl. 14. n. 124*), nazva slavni Mommsen (*Corp.*

¹⁾ Ovo je stara riječ, te znači greblje, t. j. od latinskoga *cella*.

²⁾ Iz *Rada* jugoslav. Akademije.

Insc. Lat. III. 271) *codex Tragurinus*, te misli, da je tu sbirku, bar većim dielom, sastavio neki *Caepio* (Cipeić-Cipico) iz Trogira, a da ju je medju god. 1434—1440 Gjorgj Begna, i on našinac, prepisao. U to doba Dalmaciju proputova (jeseni g. 1435—1436) glasoviti arkeolog Cyriacus Jakinjanin, jedan od najstarijih i najvješitijih italijanskih učenjaka ove struke, te se čini, da se je naš Begna, a možda i Cepio, s njim u tjesnom odnošaju nalazio, pošto nam ostade i jedna Cyriakova poslanica na Begnu upravljena u arkeolog. poslu. Drugi rukopis isto tako iz XV. stoljeća, nazvan po Mommsenu (l. c.) *Jadertinus antiquus*, koj se sada čuva u Vatikanskoj knjižnici (br. 6875), navadja istina 60 nadpisa, koji se nahode i u *Codex Tragurinus*, ali uz ove ima još i ne malo drugih, kojih ondje nema. Po Mommsenu (l. c.) sastavitelj ove druge sbirke bio bi pomenuti Gjorgj Begna rodom iz Zadra. Osim ovih dvaju čuva se u Vatikanu pod br. 7019 još jedan rukopis iz XV. stoljeća, prije svojina Ivana Lucića, sa malom sbirkom solinskih nadpisa, koju je isti Lucić i tiskom na svietlo dao (*Inscrip. Dalm. p. 24*). Jedna druga napokon sbirka nadpisa dalmatinskih, i ona iz XV. vieka nalazi se sada u Modeni medju rukopisi slavnoga Muratorija sa podpisom: *presbyter Marinus Marincisc Albonensis canonicus m. p.* (l. c.), i taj dakako naše gore list.

Ovo su jamačno prvi listići jedva zemetnuta pupoljka, ali su i jasni znakovi, da ćemo brzo i do cvjetaka. Prvi, koj se od naših stavi, da i znanstveno obradi arkeologičko polje, bjaše onaj sveobći um, preporoditelj naše hrvatske knjige, koga slavni Ariosto božanstvenim nazva, naime **Marko Marulić** Splječanin (1450=1424). **Franjo Natalić**, Marulićev sugradjanin i prijatelj, revno je sakupljao starine po Solinu, i u svoju palaču u Spljetu prenašati i zidati davao, a Marulić jih svestrano razsvjetljivao. Povieda isti Natalić, koj je Marulićev život opisao, da je Marko sastavio *Commentarius in inscriptiones veterum in marmore incisas*. Odlomci ovoga djela Markova jesu bez dvojbe oni nadpisi sa tumačem, što smo mi za prvi put podpuno god. 1876 u Radu jugoslav. akademije (*knj. XXXVI—VII. str. 82—102*) na svjetlo iznili pod naslovom: „*Inscriptiones latinae antiquae Salonis repertae, a Marco Marulo Spalatensi collectae et illustratae*. Crpili smo iz rukopisa Ivana Lucića, koj se čuva u Marciani (*Ital. Cl. XI. n. 67*). Prepisa ga Lucić iz Vatikanskoga rukopisa (br. 5249 f. 1—15), te je i sam izdao nadpise bez tumača (*Inscriptiones Dalmaticae, Venetiis 1673 p. 24 sqq.*)

a po njem i Mommsen (l. c. III, p. 274). Mal ne u isto doba **Simun Begna Zadranin** († 1536), modruški biskup, slavni junak Lateranskoga sabora, onaj, koj god. 1531 na Rieci podignu prvu narodnu tiskaru u našoj zemlji za tiskanje glagoljskih knjiga, veoma se zanimao sakupljanjem i izraživanjem starih naših spomenika, te je u rukopisu svoje bilježke ostavio (Diz. biogr.). Koncem pako ovog XVI. stoljeća **Dinko Zavorić** Šibeničanin u svojoj hrvatskoj poviesti latinski napisanoj (*Marciana Cod. lat. Cl. X. n. 40*) upotriebi liepi broj rimskih nadpisa, Mommsenu nepoznatih, koje smo mi prvi put na svjetlo izdali.

Malo zatim početkom XVII. stoljeća rodi se u Trogiru otac naše povjesti **Ivan Lučić** (g. 1609 † 1669). U Lucića našla je i arheološka znanost gorljiva zastupnika. Već smo i gori njegove zasluge iztaknuli. God. 1673 bieli su sviet ugledale u Mletcih njegove *Inscriptiones Dalmaticae*, koje on stranom sam ispisa iz izvornika, a stranom uze iz raznih rukopisa i knjiga. Nadpisi i drugimi spomenici služio se pako i u svom glavnom djelu »*De regno Dalmatiae et Croatiae* (Amsterdam, Francofurti 1666, Viennae 1748 1758). Uz Lucića radili su tada na ovom polju u Zadru: **Sime Ljubavac**, koj pokupi i razjasni sve do tada poznate rimske nadpise u Zadru i u njegovoj okolici, i **Valerij de Ponte**, zadarski nadbiskupski namjestnik (1656—1669), koj se isto tako zanimao starinami navlastito svog roduoga grada; na Visu: **Dr. Antun Karamanić** († 1721), poznati Ovidijev protumačitelj, koj se je mnogo bavio starožitnostmi Hvarskimi i Viškimi, te po smrti ostavio znatne uspjehe svojih izraživanja u rukopisu, koj se čuvao u knjižnici braće Kapor u Korčuli pod naslovom: *Epistolae philologicae in quosdam nummos et quaedam marmora litterata Dalmatiae*, i u drugih pomahnjih kašnje kojekuda raznesenih; tako na pr. u sbirki rukopisa vit. Cicogne u Mletcih (sada u grads. muzeju Corer) nalazi se pod br. 1637 snop listova, što su si jedan drugomu pisali o arkeol. predmetih Karamanić i **Jakov Salečić Korčulanin**, ondje kanonik, iz kojih se razaznaje, da se i **Jakov Salečić** († 1747) starinami živo bavio (napisa razpravu o brodolomu sv. Pavla, i razsvietli više nadpisa i starih izpravah), a prvi opazi predhist. mogile po vrhovih korčulanskih bregova, kojim Karamanić pravo zvanje pogodi; u Spljetu: **Ivan Pastrčić** († 1708), vrli poznavalac iztočnih jezika, koj napisa znamenito djelo: *Patenae argenteae mysticae, quae utpote divi Petri Chrysologi Forocorneliensis civis atque Ravennatis ar-*

chiepiscopi munus, Foro-Cornelii in cathedrali ecclesia s. Cassiani M. colitur, descriptio et explicatio, Romae 1706; u Postirih na Braču: **Nikola Micheli-Vitturi** (1654—1721), koj se je osobito zanimao novci i nadpisi rimskimi, te je i napisao razpravu o njekojih novcih prvih rimskih careva našastih na onom otoku, jošte u rukopisu, te u Povlju **Ivan Ivanišević** (1608), jedan od najslavnijih naših narodnih pjesnika, koj se bavio rado starinami istoga otoka (*V. Viestnik 1881 br. 2. str. 44*).

Dočim se u Dalmaciji tako liepo njegovala arkeolog. znanost, poče se i s ove strane Velebića pomoljavati koj zračić i na ovom znanstvenom polju. Znamo samo za **Nikolu grofa Draškovića** da je bio velik ljubimac rimske numismatike (*V. Viestnik 1880 br. 3. str. 77*). **Pavao Vitezović** (Ritter) Senjanin, pravnički opravitelj dvorski u Beču, lički podžupan (g. 1691), kr. savjetnik i baron († 17 prosinca 1713), mnogo se bavio narodnimi starinami a navlastito opisivanjem grbova, te izda: »Stemmatographia sive armorum illyricorum delineatio, descriptio et restitutio. Viennae. 1707« u 4-ni sa rezbarijami, te iznova: »Editio nova auctior, Zagrabiae 1702,« 16 listova u 4-ni sa rezbarijami. Ova radnja bje prevedena na hrvatski i tiskana cirilskimi slovi u Beču sa rezbami Zafarovića.

I tečajem XVIII. stoljeća nije manjkalo u nas radnika na njivi arkeol. znanosti. U Dalmaciji ostavili su dobrih tragova takova rada **Dr. Ante Danieli** (*Tommasoni*) u Zadru (*oko god. 1750*), koj je revno a ogromnim troškom sakupljao starine po zadarskom okružju, navlastito u Ninu, te i sam izkapao, i tako si sastavio bio znameniti muzej, u kom se je kiparstvo iz klasičke dobe osobito odlikovalo (*V. Viestnik 1881 br. 2. str. 58*). I ta naša sjajna sbirka s nehajstva ondješnjega poglavarstva prodje u tudjinstvo, da bude na bubanj rasprodana. **Bernardi Jerko**, spljetski kanonik, po nalogu ondješnjeg nadbiskupa Miroljuba Bizza, vrlog njegovatelja starina sabirao je nadpise po spljetskoj biskupiji. **Petar Barnaba Ferro** Korčulanin († 1777), jezuit, nalazeći se u Poreću kao gost ondješnjega biskupa Gaspara Negri-a, opisa njegovu sbirku starina, onda veoma na glasu. Isti protumači obširno znameniti nadpis u Skradinu izkopan, izdan pod naslovom: *Commentarius in monumentum Arusianum (Raccolta Calogerana 1753. Tom. 49 p. 439)*; te još njekoliko drugih ondje našastih: „*Iscrizioni trovate a Scardona, descritte (Nuova Raccolta d' opuscoli, 1760. Tom. VII. p. 31—59, 1—29. — Istria 1851. 49.)*”; a ne malo arkeol. razprava ostavi u

rukopisu ne sasvim obradjenih. **Lovrić Ivan** — Osservazioni sopra diversi pezzi del viaggio in Dalmazia del sig. abate Alberto Fortis etc. Venezia 1776. **Micheli Vitturi knez Rados Ante** — Saggio sopra l' antica città di Salona, Venezia 1779. **Petar Alek. Bogetić**, spljetski kanonik († 1784), veoma se trudio o nadpisih solinskih, te je u rukopisu ostavio: *Inscriptiones antiquae ex marmoribus saloni-tanis fideliter descriptae*. **Šimun knez Stratiko Zadranić** (1733—1829), sveučil. profesor u Padovi, matematik na glasu, kašnje senator prve italijanske kraljevine, uspješno se laćao i arkeologićke znano-sti, te je na svjetlo dao: *Dell' antico teatro di Padova, Padova 1795*. — *M. Vitruvii Pollionis, architectura cum exercitationibus I. Poleni et commentariis variorum, Utini 1825*. — *De duabus formis archety-pis aeneis ad antiquum numisma majoris moduli pertinentibus disqui-sitio, Veronae 1799 in 8-vo cum figuris*; a ne malo ostavio u ruko-pisih. **Ivan Josip Paulović-Lucić** (1754—1818) Makaranin, doktor obojega prava i biskupski namjestnik u Makarskoj, ćlan raznih akademija, bjaše jedan od najrevnijih iztražitelja drevnih spomenika u Dalmaciji, te su ga i strani strukovnjaci dapaće i kr. akademija nadpisa i krasnih nauka u Parizu ne malo cienili. Muogo je toga na svjetlo dao; nam je pako spomenuti sliedeća djela: *Marmora Macarensia, 1789 (Raccolta Ferrarese vol. XXI)*; *Additio, 1793 (l. c. vol. XXV)*; *editio secundu aucta et illustrata, Rhacusae 1810*. — *De suplicio aedificiorum sub Diocletiano imperatore, Venetiis 1796* kao *Additio altera, te Additio III, Venetiis 1802*. — *Marmora Traguriensia, Rhacusae 1811*. — *Romanarum antiquitatum analecta quae-dam, Jaderae 1813*. — *Novissima palaeographica numismatica mytho-logica atque dactylographica additamenta, Venetiis 1817* (netiskano). U rukopisu pako br. 1604 Cicognine sbirke u mletać. muzeju Corer nalazi se još nekoliko bilježaka, te duga *epistola ad Colctium* ar-keolog. predmeta. **Andrija Cikarelić** iz Pućišća na Braću (29 ožuj. 1759 — 14 list. 1823), ondje župnik, budno je tražio i bilježio starine po onom otoku, te jih dielomice i na svjetlo iznio u svojih spisih: *Osservazioni sull' isola della Brazza e sopra quella nobiltà, Venezia 1802*; — *Apologia alla dissertazione sopra la patria di s. Girolamo* (bez mjesta i godine); — *Esame critico sopra la patria di s. Elena, Spalato 1814*; — *Saggio sopra la città di Narona e sopra la republica narentina in Dalmazia 1822* (na svjetlo dao prof. Ivan Dauilo u programu Zadarske gimnazije za škol. god. 1859—60) Zara 1860.

(Sliedi dalje). S. L.

D o p i s i.

Šibenik, 20. srpnja 1887. — Veleučeni gospodine! U svibnju mjesecu ove godine 1887. u crkvi sv. Ivana na Konjevatih šibeničke občine, iza briga Trtra, crkvinari kopali u absidi i dubli jarugu za temelje novoga kamenoga otara, ove iste godine načinjena.

Župnik Otac Krsto Maretić upravljao radnjom; kada produboše za metar jarugu, namjeriše se na prostu ploču, koja je grob poklapala. Župnik htjede; da se otvori, i nadjoše pravilan grob na četverokut: jedan metar (tri stope) dubok, dva m. (6 stopa) dug, a nešto veće od pol m. širok; subim kamenjem bez klaka obzidan. U njem su bile tri glave, gnjati, šljuci, rebra sa ostanci ljudskih kostura i iztrunuta proška.

Ponjivim iztraživanjem nadjoše samo dva srebrna kolubarića sa jabučicama na sriedi, već ništa

Jesu li ovi kolubarići oušnice, narukvice, ili što drugo, prosudite sami.¹⁾

Na tom mjestu u prastara doba bila je malahna crkvice; s dvora zidovi ravni, a iz nutri opravljeni sa u zidu zidanimimi stubovi od sitna kamena, jedan metar razmaknut stub od stuba, a ozgora sruženi sa svodovi na polukrug. Sprida dizao se zvonik na način malahne četvrtaste kule, široke koliko sva crkvice i na dnu izpod šiljasta svoda ulazilo se na ta jedina vrata u crkvu. Ova je crkvice razvaljena i mjesto nje god. 1849. načinjena nova dosta velika, koja je sada župna. To je selo spadalo pod župu šibeničkoga varoša, a od 24 godine, uzpostavljena nova župa samostalna. Okolo crkve prostrano je grobište i ovaj grob, u absidi današnje crkve, bijaše vani stare crkvice sa istočne strane. Preko sela ove župe križaju trakovi rimskih puta, koji su vodili u *Promon*, *Scradon*, *Ridit* i dalje. Po zemljištu ima dosta komada opeka, nalazi se starih grobova sa lucernami i suznimi bočicama, a kadkad i rimskih novaca;²⁾ ima podzemnih zidova i na jednom humku veliki nasip suha kamenja, komada opeka i posudja zemljava . . . Nebi li se mogla ondje traziti starija Tauriona? U talijanskih spisih selo se obično nazivalo Torette.

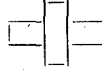
Jer. Stjepan Zlatović.

U Korčuli, dne 15. Lipnja 1887. — Veleučeni gospodine Uredniče! Na *Kremenom Dolu* (na istočnoj strani Trebinja; daleko 3 s. noda) je do sedamnaest starobosanskih spomenika; te su sasviem prvobitni. To se mjesto zove na *crkvini*, ali nije opaziti na rečenijem spomenicima kakvih simboličkih znakova, te jedva zasluju. da se spomenu ova dva spomenika:

1) Ali morali bi jih prije viditi. — Uredništvo.

2) Prilažem nekoliko komada rimskog novca u blizini našastz, naime srebrni L. Sept. Severa, a ostalo 8 komada bakrenih od Konstantina, Krispa i Valenta.

1). Pločica. Na njoj je udubljen krst

2). Stećak poput ploče. Na stećku je ogromna ruža sa osam listaka. Crkvina je sgrađena u sušici, te se može zvati suhoderina. Rečena je crkvina nasred groblja.

Pri Poljicu su (s istočne strane Trebinja) blizu Habatna dvije predhistoričke gomile, t. j. jedna pod *Stražišćem*, a druga na *Smrdećoj* kod Lokve. Kroz *Sgonjeva* je *Premišće*, te su tu blizu polja do četiri predhistor. gomile.

Kod Petrova je manastjera (s južne strane Trebinja¹) do sto i četrdeset stećaka kao ploča, te su gotovo svi bez simboličkoga obilježja i sasviem primitivni.

Spomenuti mi je samo ove spomenike:

1). Ploča. Na njoj je uzdignut štit i oblik mu je *targe*. Opisana je ploča prama manastjeru.

2). Ploča poput stećka. Na ploči je uzdignut štit, a za štitom je mač. U štitu je izdubljen luk, te je nategnut za tetivu.

3). Ploča. Zarubljena je prutkom, a na krajima je ploče po ruža.

4). Ploča. Na njoj se jedva razaznaju ruže.

5). Ploča. Zarubljena je prutkom, te ga se jedva pozna. Na ploči je uzdignut obični krst.

Petrov je manastjer po prilici širok do dvadeset i dva metra, a dug samo deset metara. Uz manastjer su skopčane dvije crkvice, te je jedna sa tri *abside*, a na drugoj je samo jedna *absida* i dva prigradka. Uz crkve je nekoliko nejednakih prigradaka za *celije*, te su uske i osamljene. Narod priča, da je ovdje bio ogroman manastjer, te je onaj isti, što ga spominje pop Dukljanin uz grad Trebinje, t. j. „*Sanctus Petrus in campis*“.

Malo odalje od manastjera (put zapada) je na mjestu *Mramoru* starobosanska ploča. Na njoj je uklesan krst djetelinasta oblika.

Kod Trebinja je (na istočnoj strani grada) u selu *Policama* uz crkvinu prama *Gradini* starobosansko groblje. U toj je nekropoli do četrdeset i sedam stećaka, al jih je dosta izrazbijano, a ima jih i malenijeh bez ikakve znamenitosti, jer su bez obilježja.

Navesti mi je samo sljedeće:

1). Stećak poput ploče. Urešen je naokolo granjem djeteline ili ruže. Dosta ga je pokvario lišaj. Ovaj je spomenik uz samu crkvinu.

2). Ploča. Ogromna je. Preko ploče je po sriedi pruga poput prutka, a to s istočne strane.

3). Pločica. Na njoj je krasan vienac.

4). Ploča. Prosto je ukresana, a na njoj je ogroman (uzdignut) krst

krasno ukresan. Krst je ovoga oblika:

¹ Tu je blizu seoce *Crnač* i *Bijove*.

5). Ploča. Prosto je ukresana, a na njoj je krst

6). Stećak. Krasno je urešen granjem djeteline jali ruže. Na njemu je bilo kolo od juna'a t. j. od muških glava. — Ovaj je krasni stećak sada prelomljen, te se kaže, da je na njemu bio udaren nadpis.

7). Stećak. Urešen je granjem djeteline ili ruže. Sada je razbijen.

8). Ploča. Obrubljena je naokolo prutkom. Sada je razbijena. Ovdje mi je opaziti, da je nekoliko ploča utonulo u ricku Trebinčicu.

9). Ploča. Prosto je ukresana, a na njoj krst ovoga obika

10). Ploča. Prosto je ukresana. S desne joj je strane u vrhu ukresana kao štaka uz trlice, a naniže kupa. Kaže se, da je ovdje bio ukopan trzija; al je štaka svakako znak vlasti, te su ju nosili vladike, pa i *bosanski gjeđ.*

11). Ploča poput stećka. Na njoj je ogroman vienac.

12). Stećak. Golem je, a u vrhu ravan. Naokolo je urešen granjem ruže jali djeteline.

13). Stećak. U vrhu je ravan, te je velik kao stećak pod br. 12. Naokolo je urešen granjem ruže. Ovaj je krasni stećak sada prebijen.

Na donjemu je pragu rečene crkvine nadpis (V. na str. 147 g. 1887), te se po njemu može utanačiti, da je ondje *greb kralja Vladislava*. Ovo bi mogla biti po svojoj prilici crkva *Sv. Mihajla*, što je spominje pop Dukljanin, da je u njoj bio pokopan *knez Pavlimir*. Dakako, selo je *Police* na istoku kod samoga Trebinja prama jednoj ruševini, te se zove *Gradina* (s onu stranu rijeke), a kaže se, da su tu bili *kraljevski dvori*, a drugi kažu *manastjer Trebinje*, pa je vjerojatno, da se baš spominje selo *Police* u ljetopisu spomenutog popa, osobito, kad se zna, da je tu ukopan i drugi kralj biva Vladislav. Ovo se razlaganje donekle sudara s narodnom predajom, biva priča se, da je na *Velikoj Gradini* pismo, te ga je proučio pop *Marko Danilović*, parok *Čičevski*, biva taj bi nadgrobnii nadpis bio po narodnome kazivanju: — „Bio je kralj te je umro od gladi. Davao je *starić zlata* za *starić klasja*, ali ga nije našao, a da se prihrani.“ Kaže se joštera, da je na Ilijnu brdu kod *Kličjanja* Herceg-grad.

Poviše spomenute je crkvine (t. j. *Sv. Mihovila*) s istočne strane druga crkвина u suhoderini, te je sada sva razvaljena. Do nje su tri stećka, ali bez ikakva obilježja. — Takodjer u selu je *Zasudu* ($\frac{1}{4}$ s. hoda od Trebinja, put zapada) starobosanska ploča, al bez zlamenja.

Ovdje mi je uzgrede spomenuti, da narod oko Trebinja na svoju ruku tumači simboličke znakove na starobosanskijem grebovima.

Evo o tomu primjera: „Kad je vienac na grebu, to je znak, da je ubio čovjek čovjeka radi nekakve djevjke.“ Kad je na stećku krst, to je znak, da je pokojnik umro na krštenju.

Na istočnijem je vratima grada Trebinja *Banjvir*, te je tu prije bio konop za prevažanje ladja. Priča se, da je tu narod utopio sbog nepravde *nekakva bana*, pa se baš s toga to mjesto prozvalo *Banjvir*, t. j. *Banov Vir*. U selu *Mostaćima* je ($\frac{1}{2}$ s. daleko od Trebinja, put zapada) cr.

kvica sv. Klimenta, te je narod zove *Klimentica*. Crkvice je sva živopisana.

U rečenju je crkvi u Mostaćima iznutra povrh vrata udaren kistom nadpis u pet redaka, te ga vlaga pokvarila, pa ga je pomučno pročitati. Nadpisu je početak:

1) $\overset{y}{\text{ИЗВОЛЕНІЕМЪ}} \overset{y}{\text{ОЦА}} \text{ И ПОСПЕШЕНІЕМЪ} \overset{y}{\text{СНА}} \text{ И СВЕРШЕ-}$
ШЕНЕМЪ СТАГО ДХА ПОПИСАСЕ СІИ СТЫ

2) $\overset{y}{\text{И}} \overset{C}{\text{С}} \overset{C}{\text{С}} \overset{T}{\text{ХРАМЪ}} \overset{T}{\text{О}} \overset{T}{\text{БНА}} \text{ ВЪ ЛГО } \overset{T}{\text{Ѕ}} \text{ ТИСЗІРНО И } \overset{T}{\text{Р}} \dots$

Ovaj je hram bio popisao godine 7100 od stvorenja (t. j. od porođenja Krstova godine 1592), a hram se je na Zavali¹⁾ (u Popovu Polju) popisao godine 7127 (od K. 1619); to jest u razmaku od 27 godina, pa je ispitati da li je to ispalo ispod iste kičice, na što će se gledati s vremenom da se odgovori u koliko bude moguće, a pitanje se udara na palok da bi se još kogod š njime bavio, kaonuti što je slikarstvo za mene potežak posao.

Oko Mostaća je s jedne i s druge obale Trebinčice nekoliko predhistoričkih gomila.

Daleko s. 1 $\frac{1}{2}$ hoda (put zapada) od Trebinja su nad riekom Trebinčicom ruševine čuvenoga manastjera *Tvrdoša* sgrađena poput kakve sredovječne utvrde. — Vaš štovatelj Vid Vuletić Vukasović.

Razne viesti.

Vranjevo selo na kleku u Hercegovini. —

Momsen C. I. L. III. br. 1763 izdao ga po rukopisu Kaznačićevu ovako:

D e M
M e VLPVS
SEVERVS (RV u svezi)
SE VIVO SI
BI ET SVIS
FE

D e M
M e VLPİVS
SEVERVS
SE VIVO SI
BI ET SVIS
F • i

te opazuje: 2 VLPVS, 3 SE-VERIS, 6 F.E traduntur. (Ured.)

Stećak vapn. poput ploče. Vis. m. 1,12; šir. m. 0, 50 $\frac{1}{2}$; a okvir mu je vis. m. 0,65; šir. m. 0,29. — U vrhu je stećak s lieve okrnut, te mu je za ures *ruža*, a oko ruže su sa strane spiralni ukrasi. U dno ploče je pak ukresano poljsko orudje poput *trnokopa* (ascia) s *ušima* (maškline ili objetelice).

Stećak je izkopan u selu *Vranjevu* blizu *Čamen-dola*. U *Čamen-dolu* je još drugi stećak, al' su na njemu istrošena slova, te se nemogu da sastave. Stećak je od vap., te je vis. m. 0,82; šir. m. 0,29; a okvir mu je vis. m. 0,41; šir. 0,29.

¹⁾ V. „Viestnik“ g. 1886 na str. 115.

Tu je u *Čamen-dolu* dosta utaraka od rimskih kupa i cigala, a uz to se vidjaju i zidoderine. Uzdržana je prilična zidina duga m. 4,50; a visoka m. 0,90. — Još je i izvan ograde ostataka rimskih zidoderina i cigala, a tako isto u selu povrh kuća. Niže ograde je ukraj ceste utarak vap. rim. stećka. Vis. m. 0,72; šir. m. 0,56; a okvir mu je vis. m. 0,42; širok m. 0,44. S desne su mu i lieve za ures dva stupića, a u vrhu dva *delfina*, te su jim repovi skopčani na *trozubac* (trident). Na stećku je pisano izlizano, te se nemože izvaditi ni cigloga slova. Ovdje je uz rimske ostatke i čisto *Slovinska nekropola sa starobosanskijem znakovima*. V. V. V.

Starokršćanski pečat. —

TYH
AAPIA
AΓAΠ
ΩN

u sv. AI'

Spomenuti je starokršćanski pečat izrezan na mavijastu zelenkastu jednostavnu kamenu. Našao ga je težak *Ive Rubčić* god. 1877. u mjestu *Komušina* (banovina *Usore*), a to u njivi okopavajući kukuruze. — Otišak mi je poslao prijatelj pošt. *O. D. Jos. Božić* iz Plehana, a nastojeće isti da me obeseli i izvornikom. Unaprieda mu hvala i pohvala!

V. V. V.

Neljetove ili Neljet-grad kod Topologa (u Dalmaciji). —

MASAE

Čita se: BASAN u sv. NA t. j. AN. Spomenuti je nadpis na *ciglar-skomu pečatu*. Pečat je od tuči, te je dug m. 0,5 $\frac{1}{2}$, vis. m. 0,3. Uvrh pečata je s protivne strane prikopčana alka za držanje od tuči, te joj je u okolišu do priljepka m. 0,6. Pečat je veoma dobro uzdržan, te je svojina *Gjura Konsula*, glavara u Topolomu (kod Stona). Izkopao ga je u Neljet-gradu, te je tu našao dosta cigala, radjena kamenja, arhitektoničkih komada, n. pr. kamenu glavu za prolaz vode (točak) i t. d.

U okolini je na nekoliko mjesta rimskih ostataka, biva kod *Lukovaca* povrh *Imotice* i na brdu kod *Ošljega*.

V. V. V.

Numismatičko otkriće u Širokoj Kuli. — U mjestu *Široka Kula* ličko-korbavske županije otkrila se na kupu koncem proš. rujna, kako se čini, ogromna množ srebrnih i nekoliko zlatnih novaca iz XIV i prvih godina XV stoljeća. O tom otkriću nedobismo ni privatnih ni službenih viesti. Dakako javne oblasti ondješnje ni glasa o tom Vis. kr. zem. Vladi, akoprem jim njezine jasne naredbe pred očima. Nije puno dana g. Lav. Orešković, ovdješnji činovnik, donese ravnateljstvu nar. muzeja na prodaju nekoliko soldina i groša mletačkih, dinara oglejskih i tri dukata, naime dva mletačka (*Antonius Venerio*, *Andreas Contareno*) i jedan rimski (*Roma caput mundi* s. p. q. r. g. 1280) kao novci nadjeni u gornjoj Krajini. Pošto je muzej takovih već od prije podosta imao, ravnateljstvo povratilo sve vlasniku osim ona tri zlatnika. Malo dana kašnje dođe ravnateljstvu poštom iz Osika 298 sr. novaca iste vrste od ondješ. kr. poštara *Milana Sokina* isto na prodaju s opazkom, da su našasti bili sa još mnogo dru-

gih u Širokoj Kuli. Druge viesti o tom otkriću do danas nemamo. To 298 komada djeli se ovako:

Soldini	di Andrea Dandolo	1343—1354	1
"	Giovanni Gradenigo	1355—1356	1
"	Giovani Dolfin	1356—1361	4
"	Lorenzo Celsi	1361—1365	1
"	Marco Corner	1365—1368	1
"	Andrea Contarini	1368—1382	8
"	Antonio Venier	1382—1400	139
"	Michiel Steno	1400—1413	49
Grossi	di Antonio Venier		12
"	Michiel Steno		22
"	Eranceco Carrara e Padova		3
Denari	di Nicolò de Lucenburgo patriarca d'Aquileja	1351—8	2
"	Marquardo de Randeck " "	1365—81	6
"	Filippo d'Alenconia " "	1381—88	3
"	Giovanni di Moravia " "	1388—94	14
"	Antonio de Gaetanis " "	1395—1402	11
"	Antonio II. da Portoguardo " "	1402—18	19
"	di Lodovico re d'Ungheria " "	1342—82	1
"	?		1

U sve komada 298

Medju ovimi novci najskoriji su oni Mihovila Stena dužda mletačkoga od g. 1400—1413 i Antuna II. od Portugara patrijarhe oglejskoga od g. 1402—1418. Položeni su bili dakle u zemlju početkom XV. stoljeća, ali kojom prilikom nemože te točno opredieliti. Tada se Hrvatska dielila poglavito na četiri stranke, na Sigmundovu, Ladislavovu, Hrvojinu i Mletačku, te za tih borba novci su sahranjeni.

Staro-kršćanski nadpis na Korčuli. — Ovaj nadpis priobćio je g. Radić na str. 37. *Viestnika*. Prošlih dana bje prenesen sa otoka Vrnika, gdje je nadjen, u grad, gdje se kani osnovati gradski muzej. Tu ga iznova proučio g. Vid Vuletić. Gosp. Vuletić posla nam svoj otisak toga nadpisa, te misli, da je opazio na okrajku 4-a redka slova OP, te čita OPPISCINA, i hoće, da je ova rječ pokvarena, *mjesto klasične OPIFICINA* (radionica). Ali ni na Radićevu ni na Vuletićevu otisku nenalazimo ni traga tomu OP; a da je OPPISCINA postala od OPIFICINA, o tom ne može biti ni govora. — U 5 redku g. Vuletić čita: TESTATVS m. FESTATVS, te se i nam čini po otiscih, da je prvo slovo T a ne F. — Napokon isti g. V. mnije, da bi se konac nadpisa mogao čitati: *ne aliquis illegalium opus reponat*, te da nadpis nije nadgrobnoga sadržaja, nego postavljen: *da se pakazuje vlastitost radionice t. j. spremne za kamenje*. Dosta na ovo reći, da latinski jezik nepozna je riječi *illegalis* (Forcellini). — Isti čita i one nedokučive crte sa lieve strane osovno položene AGGAPPE?? Tomu na otiscih ni traga.

Starine hrvatske u Dalmatinskom saboru. — Narodni poslanik u dalmatinskom saboru K. Ljubić kao izvještitelj javljajuć odborovo riešenje raznih molbenica saboru podnesenih, reče glede molbe hrvat. sta-

rinarskoga društva u Kninu: „uvaživ važnost društvene zadaće za domaću narodnu poviest; uvaživ da jur po iznašastim izkopinama temeljito se je nadati da poduzeće neće biti neuspješno; uvaživ da privatnim doprinescima nije moguće ni da društvo nastavi iztraživanje, a da od države nema nikakove pripomoći; razmotriv da zemlja nesmje zapustiti tako rodoljubno poduzeće — pridržajuć si po okolnostima i uspjehu dalje odlučiti — molbenički odbor za ovaj put predlaže, da se starinarskom kninskom društvu doznači f. 500 iz pokrajinske zaklade.“ Mislio bi čovjek, da će taj predlog ne samo jednoglasno, dali i uzklikom proći; ali da. Našla se ipak dva spremna na suzbijanje. Prvi Bakotić, poznati obožavatelj ruškoga jezika, uzprotivi se s toga, jer bi probitačnije bilo, da se taj novac upotribebi u kakve praktične svrhe, i jer kopanje starina bio bi luksus za našu zemlju (za obavijest nek. pita n. pr. Kranjce); primečujući kašnje i to, da je kopanje starina stvar po sve nova (u nas već Natalić za M. Marulića na Solinu). Dakako da Bakotićevi navodi niči su istiniti niti rodoljubni; ali se ipak takovi griesi oprostiti mogu, komu je trbuh sve, a važnost starina *terra incognita*. Prava je pako smješnost i budalaština što reče tom prigodom već dosta u tom pravcu glasovit Bjelanović. Ne samo povlađi misli Bakotićeve, dali neumjestno navede jedan stih (uprav nalježna sudca) iz narodne pjesme o Lazaru: *Od kamena nema do kamena*, da označi bezkoristnost izkapanja, te odsječe i to, da u izkopinama Kninskim *nevidi* (a šta on vidi, kad mu vile na očijuh) ništa važna, ama ni za istu hrvatsku povjest. Stresti će mu te vile Bulićeva rasprava o kninskih dosadašnjih izkopinama, ako li nije *cæsus natus*, drugako da ga bog pomiluje. Dakako i Bulić i Ljubić pobiše do sjenke te prazne navode, i sve bolje utvrdiše odborov predlog, koj bje napokon primljen mal ne jednoglasno (*V. Nar. List br. 95*) A spomenici nisu li i novac? I kakav!

Dva naša numismatika, nar. zem. muzeju osobito naklona.

— Medju hrvatskimi ljubitelji numismatičke znanosti iztiču se kao strukovnjaci osim prof. Brunšmida u Vinkovcih još dva, koja su se u ovo zadnje doba izkazali osobito nakloni nar. zem. muzeju, a to su Dr. Enrik Kern Osječanin i Dr. Niko Gržetić Krčanin. Oba već od mladih nogu započeli skupljati stare novce i predjivati ih strukovno, tako da jim sбирke bjehu prirasle do znamenite važnosti. Numis. sбирka nar. zem. muzeja razlogom može se nazvati ogromnom, ali uz sve njezino bogatstvo, koje se u većem dielu mora pripisati darežljivosti samoga naroda, bilo je ipak znatnih praznina, koje je trebalo popuniti. U našoj zemlji malo se nalazi grčkih novaca, osim gdje u primorju; s toga muzealna sбирka u ovom dielu bijaše do sada slabo zastupana. Toj oskudici priskočiše veledušno u pomoć gg. Kern i Gržetić. Gosp. Dr. Kern ustupio je tu nedavno muzeju sve svoje grčke novce uz veoma umjerenu cijenu; a Dr. Gržetić uz obaljenu cijenu šalje mu na dielove svu svoju veliku zbirku, da si izabere, što mu manjka, a što već ima, da mu povrati. Ovo su diela, koja zaslužuju osobitu pohvalu i priznanje. Evala jim.

Knezovi Dračkovići starinom iz Dalmacije. — U *Bullettino di Arch. e Storia Dalmata An. X. N. 9* preč. O. St. Zlatović trudi se da dokaže, da grofovska obitelj Dračkovića potiče iz Biline u Dalmaciji, a

to proti Iv. Kukuljeviću, koj tvrdi još sada a na nikakvom temelju, da su rodom iz Bline u Krajini. Prvo bijaše već davno poznato iz poduge biografije kardinala Jurja Dračkovića, koju napisa prof. Ljubić i tiska u Zadar. knjiž. listu *La Dalmazia* još g. 1846. br. 24. 25. 27. 28. 33. Ljubić se već onda služio u tom i još neizdanimi spomenici iz Draškovićeve arkiva, koji su se onda slučajno nalazili u Zadru kod ondješnjeg pukovnika grofa Dračkovića

Dalmatia the Quarnero and Istria with Cettine in Montenegro and the island of Grado by T. G. Jackson. In Three Volumes. Oxford 1887. — Već čim se o tom djelu pročulo, da će skoro u bili sviet, naše novine podigoše graju, da ga uzveliču; a ta graja se sve više razlegla, čim se u naših stranah pomolilo. Eto na njeki ga u celom objemu obožavaju, drugi se dive njegovim slikam, a prevadaju se dapače slavopjevi, koji mu sami njegovi zemljaci začinili. Po nas sve to bez potrebe i razloga, a i sa znatnom štetom, jer 30 for. za onakovu knjigu nije šala. U koliko se tiče povjestničke strane, pisac nije ni za dlaku pošao napred, nego je dapače, crpeć iz nečistih knjižica, mnogo toga krupnini brazdami zamrljao. A nije ni mogao drugako pored neznanja našega jezika, kojim se već davno mal ne izključivo služe naši bolji radnici na povjestničkom polju. Lucio i Farlati imaju tu slavu, da su nas uputili, ali danas uz ono omašno gradivo, što se je navlastito u ovo zadnjih 20 godina na svietlo dalo, mnogo je toga u njih pobledilo ili se iztrlo, i ne malo popunilo i izpravilo; a ostaje pako još više, da se pročisti i izpravi. Čudno je jamačno, kako se mogla poroditi u glavi *arhitekta* Jacksona ta misao, da piše našu povjest, a bez ikoje priprave! Mognuće da su ga tim uprtili naši dopuze i sebičnjaci, koji u mutno love, da si koje truhlo zrnce tamjana od nevješta stranca izkade.

Glede pako njegovih slika, one su povećim dielom više za *album* nego li za znanstveno djelo. Njihova drobnost u mnogom slučaju jedva ti predstavlja glavne crte i gibanja, dočim potankosti, koje najbolje upućuju, izčezavaju. One se, kad se radi o znanosti, nedaju nikako strpati u malu osminu; njim treba, i to više krat neobhodno, velike dapače četvrtine ako ne puna lista, da se do potribe razviti i točno prosuditi mogu.

Po nas ovo djelo nedize se ni za pedalj više od drugih sličnih putopisa, kakovih smo već dobili dosta i iz same Albione, izuzamši veoma zaslužne radnje Adama i Evansa, koji su tražili istinu u spomenicah i u prvih izvorih, dočim ju Jackson nadje u Almanakih i njim sličnih mješulja.

U tom se samo Jackson od prednjih razlikuje, što je možda prvi od stranaca bar do nekle shvatio hrvatsko pravo u Dalmaciji, a na tom mu pako iskrena hvala.

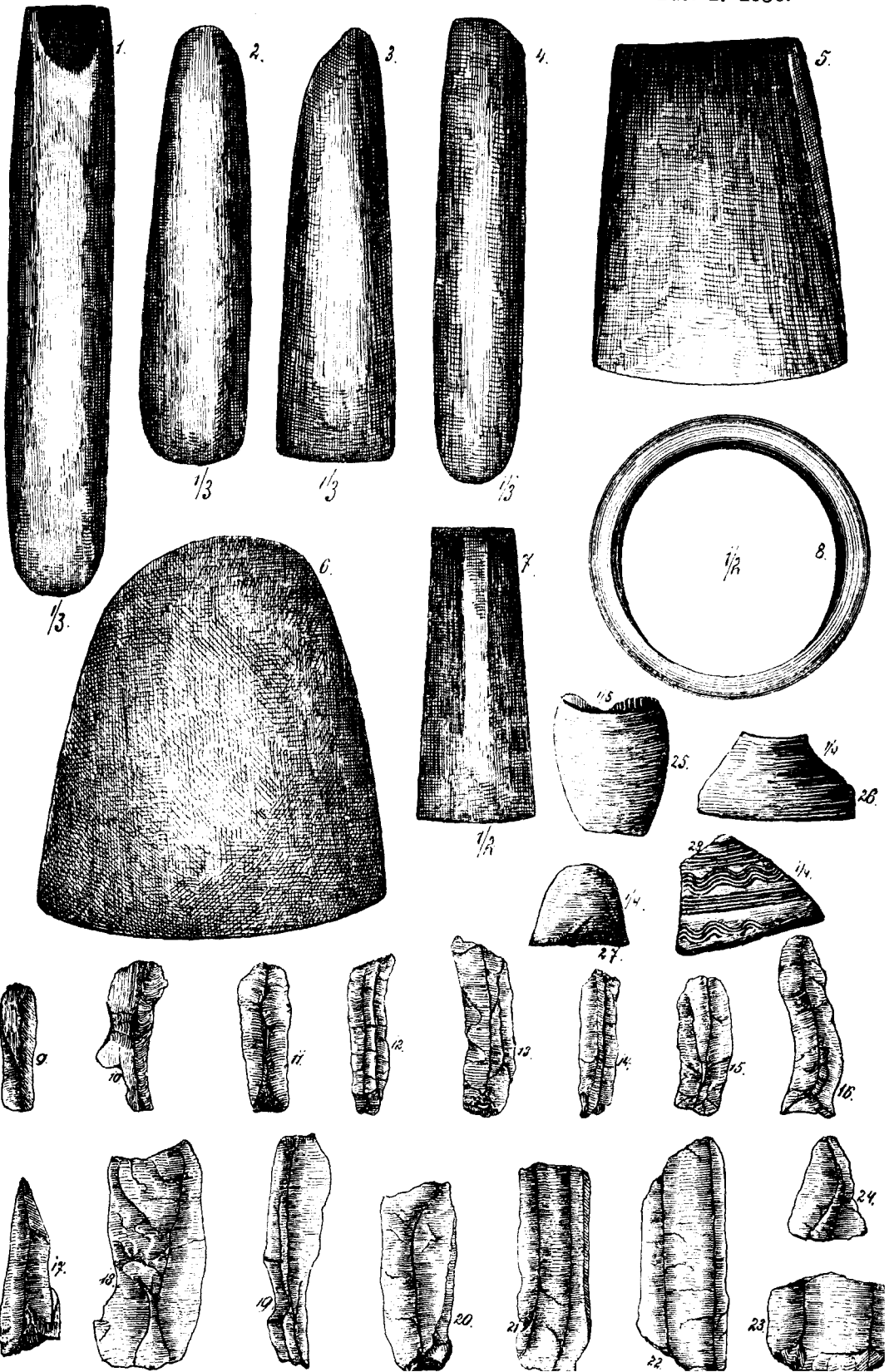
Paprenost O. St. M. Ivančića. — Gosp. I. Milčetić, ocienjujući u Smotri (str. 371) razpravu O. St. M. Ivančića o porabi glagolice kod redovnika III. reda sv. Frane po Dalmaciji, svršuje: „Samo ne treba da bude, uznoseći *sve* i *svakoga* u svom redu, onako *papren*, kako jest u životu Mihaljevića protiv zaslužnoga akademika Ljubića“. — Ivančić u toj razpravi piše (Katol. Dalm. br. 25), da sam ja „valjda iz mladenačke nesmotrenosti pisao u *Ogledalu književnosti hrvatske* (?) proti Mihaljeviću

svome učitelju prostačku — da je Mihaljević bezuman, i njemu nevjesta s poruga predali stolicu staroslavenštine u Zadru“ a da je to „kleveta“. Odgorih u istom listu (br. 29), da je Ivančić nepošteno izkrivio moje navode, i dokazah bjelodano, da Mihaljević, dakako u koliko se tiče glagolice, bjaše upravo bezuman. Na to će Ivančić opet lažno (br. 31), da sam u mom odgovoru htjeo nješto da prigovorim njegovoj radnjici; da je njemu do časti Mihaljevićeve, koju sam ja oskrvnuo; i da je glasoviti V. Dandolo toli cienio Mihaljevića, da je uprav njemu povjerio prvi uzgoj svoga sina Tulija. Odgovorih mu i na to, da njegova radnjica nebijaše mi ni u pameti; da sam sudio Mihaljeviću jedino kao glagolašu; a da ga Dandolo neuze jamačno sinu za učitelja, da mu glagolicu predaje. Ovo ovdje, neka se zna, kako je.

Bulletino di archeologia e Storia Dalmata. Anno X. 1887.

— **N. 4.** — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Le Gemme del museo di Spalato. — 3. Descrizione delle lucerne fittili. — 4. La Rascia e la Bosna. — 5. Francesco di Natale, Patrizio di Spalato. — 6. Serie dei reggitori di Spalato. — **N. 5.** — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Razne starinske Viesti. — 3. Le Gemme del museo di Spalato. — 4. Illustrazioni alla Storia di Castelnuovo. — 5. Serie dei reggitori di Spalato. — **N. 6.** — 1. Gli scavi nella basilica cristiana a Salona. — 2. Iscrizioni inedite. — 3. Scavi in Asseria. — 4. Starinski predmeti. — 5. Le gemme del museo di Spalato. — 6. Illustrazioni alla storia di Castelnuovo. — 7. Serie dei reggitori di Spalato. — **N. 7.** — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Le Gemme del museo di Spalato. — 3. Nova nasašća starina na Ugljanu. — 4. Nadpis Subića u Ostrovici. — 5. Cenni di storia della epigrafia Romana. — 6. Serie dei reggitori di Spalato. — **N. 8.** — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Iscrizione d'epoca veneta. — 3. Ritrovamenti riguardanti la topografia urbana dell'antica Salona. — 4. Le gemme del museo di Spalato. — 5. Illustrazioni alla storia di Castelnuovo. — 6. La Rascia e la Bosnia. — **N. 9.** — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Osservazioni. — 3. Le gemme del museo di Spalato. — 4. Hrvatski knezovi Draškovići starinom Dalmatinci. — 5. Illustrazioni alla storia di Castelnuovo. — 6. La Rascia e la Bosnia. — 7. Serie dei reggitori di Spalato.

Старинар. Год. IV. Бр. 2. — 1. Судбина манастира Винце у Србији, од Архим. Илар. Руварца. — 2. Неки стари градови и њихове околине у краљевини Србији, од Јов. Мишковића. — 3. Биљешке о некијем старинама у граду Корчули, од В. Вудегћа В. — 4. Нов споменик млетачке владавине на српском приморју, од Љуб. Јовановића. — 5. Српске црквене старине од М. Валтровића. — 6. Допис, од Саве М. Стојановића. — 7. Разне вести, од М. В. — **Б. 3.** — 1. Неки стари градови и њихове околине у краљевини Србији, од Јов. Мишковића. — 2. Биљешке о некијем старинама у граду Корчули, од В. Вудегћа В. — 3. Написи грчки и римски, од Љубе Ковачевића и Валтровића. — 4. Дописи, од Душана Сабовљевића. — Разне вести, од М. В.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Odkriće bakrenih rimskih novaca iz I. i II. stoljeća po Isukrstu u okolici Prugovca u Podravini, svi velikoga modula.

Početkom svibnja 1887 njeiki pastir imenom Pintarec iz Prugovca, sela ležeća medj Gjurgjecom i Kloštrom, pasući stada pol sata hoda južno-zapadno od istoga sela na veoma pjeskovitom pašnjaku Peskulaće zvanom, kod šumice mali Bukvić opazi na jarku Majstorovićeve zemlje hrzom posijane dva komada velikog bakr. novca. Ovo ga povede, da tu kopa, nebi li još šta našao, te do mala odkri doljuju polovicu jednoga lonca onakovih novaca punu. Vjerojatno, da je gornja polovica odprije plugom raznesena, a novci po zemlji razasuti. Ovo bi potvrdila i predaja, jer ondješnji žitelji pripoviedaju, da se je ondje višeput našlo i črepova i novaca, kao i jedna kovačka okujina. Novci, čim su nadjeni, budu od pastira razdani ili rasprodani; a jedva se glas o tom odkriću razleže, navale židovi iz Pitomače i Kaniže, da jih po što po to pokupe. Ravnateljstvo arkeol. odjela nar. zem. muzeja na prvu vjest što dobi o tom odkriću, obrati se namah na g. Slavka Horvatića, pristava kod kotars. ureda u Gjurgjecu, moleći ga, neka ga o tom što točnije obaviestiti izvoli. Horvatić, koj se malo dana prije bjaše uprav odlikovao za odkrića celtičkih novaca u onoj okolici, i sada sve svoje sile rado i veledušno posveti na korist nar. zem. muzeja. Ne samo izviesti ga točno o sgodi samoj, nego i o osobah, koje se nalazaše u posjedu bud koliko od onih novaca, koji još nebjašu prošli u ruke pomenutih židova, te posla muzeju osam komada na razvid. Glasalo se tada u narodu, da se je našlo na kupu 260 komada.

Od ovih imali smo pred oči na razvid, osim ono pomenutih 8 komada kao novci Gjura Pavlekovića, još 3 komada od g. Em. Brauna trgovca u Gjurgjevu (koj ih kašnje darova muzeju), 2 kom. od g. Köttiga trgovca u Kloštru (darovana muzeju), 35 kom. od g. Josipa Galjera kr. sudb. pristava u Brodu kao novci Gjüre Pavlekovića iz Prugovca (od kojih je 17 kom. kupljeno za muzej a ostalo povraćeno), 6 kom. od g. Marije Sabljićeve učiteljice u Prugovcu (kuplj. za muzej), 1 kom od g. Beluša trgovca u Zagrebu (koj ga darova muzeju), 12 kom. od g. M. Sa. čeka kr. prislušnika u Virovitici kao novci Gjüre Pavlekovića (nabav. za muzej), i 40 kom. od Gjüre Belobrka učitelja u Prugovcu (samo djelomice kuplj. za muzej). Mi dakle imali smo u ruci za proučavanje ovoga otkrića ukupno 107 komada. Znamo pako, da jih još nekoliko ima židov Sreiber u Prugovcu; da jih Mato Galjer učitelj u Sesvetih ne malo židovom razprodao; da je tri komada dobio u dar od Gj. Pavlekovića ondješnji ovrhovoditelj, koj pako darova jednoga načelniku a jednoga trgovcu Breneru; i da jih nekoliko još imaju trgovci Nöttig i Winkler u Kloštru; ali sve naše nastojanje, da i ove barem vidimo, i u korist znanosti i domaće poviesti proučimo, osta jalovo.

U ono 107 komada od ovoga otkrića, što smo proučiti mogli, bilo u sve 77 komada, koji su se znanstveno opredieliti mogli, te jih mi ovdje navadjamo; ostalo 30 kom. ili su bili dvostruki, ili tako vremenom izkvareni, da se nikako nije dalo razpoznati i ma što na njih, osim na jednom toliko samo, da je cara Nerve. Ovom prigodom liepo se pomnažala naša muzealna numismatička sbirka sa komadi, kakovih prije nije imala, a to su oni, koji u ovom popisu poslije postupnoga broja nose jednu zviezdicu, i sa nekoliko duplikata, a to su oni, koji u ovom popisu poslie postupnoga broja nose dvie zviezdice. Šest jih se razlikuje od Cohenovih, naime br. 16. 39. 51. 58. 59. 60., te kao riedki vriede više od onih, koji su jim po istom Cohenu slični. Svi napokon od nas proučeni novci dijele se ovako po vladarih, naime 1 cara Vespasijana, 1 Domacijana, 13 Trajana, 28 Adrijana, 2 Sabine Adrijanove supruge, 18 Antonina, 8 Faustine starije Antoninove supruge, 4 Marka Aurelija, 1 Faustine mladje Aurelijeve supruge, i 1 L. Aurelia Vera.

Medju ovimi novci najmladji je zadnji, naime ouaj L. Aurelia Vera Komoda, koj sjedne na rimski priestol skupa sa Markom Aureliom kao njegov adoptivni brat umah po smrti Antonina, t. j.

god. 161 po Is. Taj je novac od god. 164 po Is. Tada ili malo kasnije položeni su i novci u zemlju. Ali kojim uzrokom? Prvi rat što su ova dva cara imala, bjaše sa Parti u istoku, a vodio ga je sam L. Aurelius Verus, i pobjedonosno dokončao god. 165 po Is. God 167 grozio se rat sa Britanci, a Kati pravili su ceste provale u Germaniju i u Reciju. Rat pako proti Markomanom, započet god. 169, vodio je M. Aurelius i slavno dokončao stoprv g. 172. Njeki častnik, koj je morao sliediti carske zastave, bez dvojbe sakrio je svoje novce u zemlju, da jih na povratku izkopa, ali u boju zaglavio.

- 1.* *Av.*: **T · CAES · VESPASIAN · IMP · PON · TR · POT · COS · II.** --
Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **S · C.** — Mars gol ide na d., držeć koplje i trofej (god. 825 ili 826; po Is. 72 ili 73).
Coh. ²I., 446., 199. — 4 fr.
2. *Av.*: **IMP · CAES · DOMIT · AVG · GERM · COS · XV · CENS · PER · P · P.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **S · C.** — Domitijan u vojnoj odori stoji lievo, držeć koplje i bliesak. Za njim stoji Viktorija, koja ga kruni, te drži paomu (God. 843 ili 844; 90 ili 91 posl. Is.).
Coh. ²I. 512. 513. — 6 fr.
- 3.* *Av.*: **IMP · CAES · NERVAE · TRAIANO AVG · GER · DAC · P · M · TR · P · COS · VI · P · P.** — Poprsje lovorvjenčano desno.
Rev.: **ARAB · ADD** (u podkrajku) **S · P · Q · R · OPTIMO · PRINCIPI · (naokolo) S · C.** — Arabija stojeći punolika ogledava se lievo, te drži veslo i šaš; do noguh joj deva (God. 865 — 870; 112 — 117 po Is.).
Coh. ²II. 20. 28. — 10 fr.
4. *Av.*: **IMP · CAES · NER · TRAIANO OPTIMO AVG · GER · DAC · P · M · TR · P · COS · VI · P · P.** — Poprsje mu lovorvjenčano n. d. sa plaštem.
Rev.: **ARMENIA ET MESOPOTAMIA · IN POTESTATEM P · R · REDACTAE S · C.** — Trajan stoji u vojničkoj odori, drži koplje i parazonij, nogu stavlja na Armeniju, koja sjedi na zemlji; s jedne strane sjedi na zemlji Eufkrat, s druge Tigris, svaki drži cviet, a naslanja se na žaru (869; 116 p. Is.).
Coh. ²II., 21., 39. — 20 fr.
5. *Av.*: **IMP · CAES · NER · TRAIANO OPTIMO AVG · GER · DAC · P · M · TR · P · COS · VI · P · P.** — Poprsje lovorvjenčano desno.

Rev.: **IMPERATOR VIII · S · C.** — Trajan sjedi lievo na zatavanjak praćen od dvije osobe, te nagovara četiri vojnika i njihovog vodju, stojeće pred njim. Dva od ovih vojnika drže vojni znak, jedan vodi svoga konja, a jedan je oboružan kopljem i štitom (God. 868; 118 po Is.).

Coh. ²II. 37. 176. — 25 fr.

6.* *Av.*: **IMP · CAES · NERVAE · TRAIANO AVG · GER · DAC · PARTHICO P · M · TR · P · COS · VI · P · P.** — Poprsje lovorvjenčano n. d.

Rev.: **SALVS AVG · S · C** (u podkrajku): **SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS** (na okolo). — Rožica zdravlja sjedi n. l., hrani zmiju, koja se je ovila oko žrtvenika.

Sr. Coh. ²II. 53. 333. — 6 fr.

7.* *Av.*: **IMP · CAES · NERVAE TRAIANO AVG · GER · DAC · P · M · TR · P · COS · VI · P · P.** — Glava lovorvjenčana desno.

Rev.: **SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS S · C.** — Božica sreće ili mira stoji lievo, drži kaducej i obilnicu.

Coh. ²II. 55. 354. — 2 fr.

8. *Av.*: **IMP · CAES · NERVAE TRAIANO AVG · GER · DAC · P · M · TR · P · COS · V · P · P.** — Poprsje lovorvjenčano n. d.

Rev.: **S · P · Q · R · OPTIMO PRINCIPI S · C.** — Božica obilja stoji n. l., drži klasje i obilnicu; kraj nogu s lieva modij; otraga ladja.

Coh. ²II. 65. 469. — 5 fr.

9. *Av.*: **IMP · CAES · NERVAE TRAIANO AVG · GER · DAC · P · M · TR · P · COS · VI · P · P.** — Poprsje lovorvjenčano n. d.

Rev.: **S · P · Q · R · OPTIMO PRINCIPI S · C.** — Kip Trajanov kako jaše n. l. držeći koplje i malenu Viktoriju (God. 867, 114 p. Is.).

Coh. ²II. 68. 499. — 10 fr.

10. *Av.*: **IMP · CAES · NERVAE TRAIANO AVG · GER · DAC · P · M · TR · P · COS · V · P · P.** — Glava lovorvjenčana n. d.

Rev.: **S · P · Q · R · OPTIMO PRINCIPI S · C.** — Trajan u vojničkoj odori jaše naglo n. d. srušiv neprijatelja na zemlju (857—863; 104—110 posl. Is.).

Coh. ²II. 69. 503. — 6 fr.

11. *Av.*: **IMP · CAES · NERVAE TRAIANO AVG · GER · DAC · P · M · TR · P · COS · V · P · P.** — Poprsje lovorvjenčano desno.

- Rev.*: **S · P · Q · R · OPTIMO PRINCIPI S · C.** — Dačanin žalostan sjedi na štitovih lievo; pred njim trofej, na podnožju kojega su dva štita i dva koplja (God. 857—863; po Is. 104—110).
Coh. ²II. 72. 531. — 4 fr.
12. *Av.*: **IMP · CAES · NERVAE TRAIANO AVG · GER · DAC · P · M · TR · P · COS · V · P · P.** — Poprsje lovorvjenčano desno
Rev.: **S · P · Q · R · OPTIMO PRINCIPI S · C.** — Most na Dunavu, na svakom mu kraju toranj sa tri kipa. Izpod mosta ladjica (God. 857—863; po Is. 104—110).
Coh. ²II. 73. 542. — 8 fr.
- 13* *Av.*: **IMP · CAES · NERVAE TRAIANO AVG · GER · DAC · P · M · TR · P · COS · V · P · P.** — Poprsje lovorvjenčano desno.
Rev.: **S · P · Q · R · OPTIMO PRINCIPI S · C.** — Hram na osam stupova. Na pročelju Jupiter sjedeći između dvije osobe; nad pročeljem pet stojećih kipova; u hramu božica mira (?) stojeća, držeć kaducej i rog obilnosti (God. 857—863; po Is. 104—110.).
Coh. ²II. 75. 552. — 30 fr.
- 14.* *Av.*: **IMP · CAES · NERVA TRAIAN · AVG · GERM · P · M.** — Glava, lovorvjenčana desno.
Rev.: **TR · P · COS · II · S · C.** — Božica pravednosti sjedi lievo držeć grančicu i žezlo (God. 851; po Is. 98.).
Coh. ²II. 78. 586. — 4 fr.
- 15.* *Av.*: **IMP · CAES · NERVA TRAIAN · AVG · GERM · P · M.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **TR · POT · COS · III · P · P · S · C.** — Trajan na konju desno, držeć koplje (God. 853, 100 po Is).
Coh. ²II. 84. 631. — 12 fr.
- 16.* *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P.** — Poprsje golo sa plaštem na desno.
Rev.: **ADVENTVI AVG · AFRICAE S · C** — Hadrijan na desno stoji nasuprot Afrikanki pokrivenoj rilom slonovim, a drži pliticu i dva klasa; među njimi žrtvenik, kraj nogu Afrikanke žrtva.
Sr. Coh. ²II. 108. 10., nu kod njega je u aversu poprsje lovorvjenčano. — 20 fr.
- 17.* *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P.** — Poprsje golo sa plaštem na desno.

- Rev.*: **ADVENTVI AVG · GALLIAE S · C.** — Hadrijan stoji desno, drži knjigu; njemu na suprot stoji Galkinja držeć pliticu; medju njima žrtvenik, a iza njega žrtva.
Coh. ²II. 109. 31. — 15 fr.
- 18.* *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P.** — Poprsje lovorvjenčano sa plaštem desno.
Rev.: **AEGYPTOS S · C.** — Aegyptat leži lievo držeć *sistrum* i naslanjajuć se na košaru voća. Pred njom Ibis na podnožju.
Coh. ²II., 115. 112. — 8 fac.
19. *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **AEQVITAS AVG · S · C.** — Aequitas stojeći lievo drži vagu i žezlo.
Coh. ²II. 115. 125. — 4 fr.
- 20.* *Av.*: **HADRIANVS AVGVSTVS.** — Poprsje lovorvjenčano n. d.
Rev.: **COS · III · S · C.** — Neptun stoji n. d., drži nogu na provi, a u ruci trozub i akrostolij.
Coh. ²II., 132. 305. — 4 fr. — Razpolovljen.
- 21.* *Av.*: **HADRIANVS AVGVSTVS.** — Glava lovorvjenčana na desno.
Rev.: **COS · III · S · C.** — Neptun stojeći lievo stavlja desnu nogu na provu ladje, te drži trozub i akrostolij.
Coh. ²II. 132. 312. — 4 fr.
- 22.** *Av.*: **HADRIANVS AVGVSTVS.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **COS · III · S · C.** — Diana stojeći desno, drži luk i strielicu.
Coh. ²II. 133. 316. — 4 fr.
23. *Av.*: **HADRIANVS AVGVSTVS.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **COS · III · S · C.** — Roma sjedi lievo na oklopu, za njom štit. Ona drži malenu Viktoriju i rog obilnosti.
Coh. ²II. 135. 342. — 4 fr.
24. *Av.*: **HADRIANVS AVGVSTVS.** — Poprsje lovorvjenčano n. d.
Rev.: **COS · III · S · C.** — Božica pravde stoji n. l., drži tezulju i žezlo.
Coh. ²II. 139., 385. — 4 fr.
25. *Av.*: **HADRIANVS AVGVSTVS.** — Poprsje lovorvjenčano, sa plaštem n. d.
Rev.: **COS · III · P · P · IVSTITIA AVG.** — Božica pravde sjedi n. l., drži pliticu i žezlo.
Coh. ²II., 150, 521. — 2 fr.
- 26.* *Av.*: **HADRIANVS AVGVSTVS.** — Poprsje lovorvjenčano desno.

- Rev.*: **EXPED · AVG.** (u podkrajku); **COS · III** (na okolo); **S · C.**
— Hadrijan u vojnoj odori jaši lievo, dižuć desnu ruku i držec koplje.
Coh. ²II. 157. 589. — 10 fr.
- 27.* *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P.** — Poprsje lovorvjenčano sa plaštem desno.
Rev.: **FELICITAS AVG · S · C.** — Božica zadovoljstva stojeći lievo, drži kaducej i rog obilnosti.
Coh. ²II. 159. 607. — 4 fr.
- 28.* *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **FELICITAS AVG · S · C.** — Božica zadovoljstva stojeći lievo, drži kaducej i rog obilnosti; do noguh joj kolo.
Coh. ²II. 159. 609. — 6 fr.
- 29.* *Av.*: **HADRIANVS · AVG · COS · III · P · P.** — Poprsje lovorvjenčano na desno sa plaštem.
Rev.: **FELICITAS AVG · S · C.** — Božica zadovoljstva stoji na lievo, držec kaducej i obilnicu; kraj njezinih nogu s lieva kotač.
Coh. ²II. 159. 610 — 6 fr.
30. *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P.** — Glava lovorvjenčana na desno.
Rev.: **FELICITAS AVG · S · C.** — Božica zadovoljstva stojeći lievo, drži maslinovu grančicu i štap.
Coh. ²II. 159. 618. — 4 fr.
- 31.* *Av.*: **HADRIANVS AVGVSTVS.** — Njegovo poprsje lovorvjenčano sa plaštem na desno.
Rev.: **FELICITATI AVG** (na okolo); **COS · III · P · P** (u podkrajku); **S · C** (u polju). — Brod sa veslači i kormilarom plovi na lievo; krma je nakićena sa akrostolijom i sa dva znaka; na prednjem dielu broda ne vidi se nikakva nakita.
Coh. ²II. 162, 664. — 6 fr.
- 32.* *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **FIDES PVBLICA.** — Božica vjernosti stojeći desno, drži dva klasa i košaru voća.
Coh. ²II. 168. 720. — 4 fr.
- 33** *Av.*: **IMP · CAESAR TRAIANVS HADRIANVS AVG.** — Poprsje sa plaštem desno.

- Rev.*: **FORT · RED** (u podkrajku); **PONT · MAX · TR · POT · COS · II**.
— Božica sreće stoji lievo, drži kormilo i obilnicu.
Coh. ²II. 170. 756. — 4 fr.
34. *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P**. — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **FORTVNA AVG · S · C**. — Fortuna stojeći lievo drži kormilo, položeno na kruglju, i rog obilnosti.
Coh. ²II. 171. 763. — 4 fr.
- 35.* *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P**. — Poprsje gologlavo sa plaštem desno.
Rev.: **FORTVNA · AVG · S · C**. — Fortuna stojeći lievo, drži pateru i rog obilnosti.
Coh. ²II. 171. 770. — 4 fr.
- 36 * *Av.*: **IMP · CAESAR TRAIANVS HADRIANVS AVG**. — Poprsje lovorvjenčano n. d.
Rev.: **LIBERALITAS AVG · S · C**. (u podkrajku); **PONT · MAX · TR · POT · COS · II** (na okolo). — Hadrijan sjedi n. l. na estradi; pred njim sjedi čovjek u togi i daje nešto čovjeku, koj stoji na stubi od estrade; na prednjoj strani iste stoji božica darežljivosti držeć tesseru (871 ; 118 posl. I.)
Coh. ²II. 182. 914. — 30 fr.
- 37.** *Av.*: **IMP · CAESAR TRAIAN · HADRIANVS AVG**. — Poprsje lovorvjenčano sa plaštem i oklopom n. d.
Rev.: **P · M · TR · P · COS · III · S · C**. — Minerva kacigasta stoji n. l., meće zrnice tamnjana u plamen kandelabra, i drži koplje; s desna na zemlji štit. a po njem plazi zmija.
Coh. ²II. 194. 1066. — 6 fr.
38. *Av.*: **IMP · CAESAR TRAIAN · HADRIANVS AVG**. — Poprsje lovorvjenčano n. d sa plaštem i oklopom.
Rev.: **P · M · TR · P · COS · III · S · C**. — Cerera stoji lievo, drži klasje i baklju.
Coh. ²II. 195. 1075. — 20 fr.
39. *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P**. — Poprsje lovorvjenčano n. d.
Rev.: **P · M · TR · P · COS · III · S · C**. — Božica nade stupa lievo, drži cviet i diže svoju haljinu.
Sr. Coh. ²II. 202 1154. — 4 fr.
40. *Av.*: **IMP · CAESAR TRAIAN · HADRIANVS AVG**. — Poprsje lovorvjenčano desno.

- Rev.*: **PONT · MAX · TR · POT · COS · III · S · C.** — Roma sjedi lievo na oklopu, držeć Viktoriju i koplje. Do desne joj noge kaciga, za njom štit.
Coh. ²II. 206. 1187. — 4 fr.
41. *Av.*: **IMP · CAESAR TRAIANVS HADRIANVS AVG · P · M · TR · P · COS · III** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **RESTITVTORI ORBIS TERRARVM S · S.** — Hadrian stoji lievo držeć knjigu, te diže klečeću ženu, koja drži kruglju zemaljsku.
Coh. ²II. 213. 1285. — 25 fr.
42. *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **S · C.** — Diana stojeći lievo drži luk i strielicu.
Coh. ²II. 218. 1364. — 4 fr.
- 43.* *Av.*: **HADRIANVS AVG · COS · III · P · P.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **SPES P · R · S · C.** — Božica nade ide lievo, držeći cvijet i razkrljujuć svoju odjeću.
Coh. ²II. 223. 1415. — 4 fr.
- 44.** *Av.*: **SABINA AVGVSTA HADRIANI AVG · P · P.** — Njeno poprsje n. d. sa dijademom i kosom visoko počešljanom.
Rev.: **S · C.** — Vesta sjedi n. l. držeć palladij i žezlo.
Coh. ²II. 252. 65. — 8 fr.
- 45.** *Av.*: **SABINA AVGVSTA HADRIANI AVG · P · P.** — Poprsje sa dijademom i kitom n. d.
Rev.: **VESTA S · C.** — Vesta sjedi n. l. držeć palladij i žezlo.
Coh. ²II. 254. 82. — 8 fr.
- 4.** *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · COS · III.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **ANNOVA AVG S · C.** — Božica obilja stoji desno, drži dva klasa i rog obilnosti; do noguh joj lievo modij pun klasa a desno ladja (God. 893 – 896; 140 – 143 po Is.).
Coh. ²II. 274. 34. — 4 fr.
47. *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS · P · P · TR · P · COS · III.** — Glava lovorvjenčana n. d.
Rev.: **CONCORDIA EXERCITVVM S · C.** — Božica sloge stoji n. l., drži Viktoriju i znak sa orlom.
Coh. ²II. 285. 139. — 6 fr.
- 48.* *Av.*: **DIVVS ANTONINVS.** — Poprsje gologlavo desno.

- Rev.*: **CONSECRATIO · S · C.** — Lomača na četiri kata, nakićena cviećem i kipovi; na vrhu Antonin na četveropregu.
Coh. ²II. 288. 165. — 6 frc.
49. *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · XV.** — Glava lovorvjenčana n. d.
Rev.: **COS · IIII · S · C.** — Božica Fortuna stoji n. l., drži kormilo i obilnicu (905.; 152 posl. Is.).
Coh. ²II., 298. 268. — 4 frc.
50. *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · COS · IIII.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **FELICITAS AVG · S · C.** — Božica zadovoljstva stojeći lievo drži kozoroga i krilati kaducej (God. 898; 145 po Is.).
Coh. ²II. 306. 363. — 6 frc
- 51.* *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **FELICITAS AVGVSTI S · C.** — Božica zadovoljstva stojeći lievo drži krilati kaducej i rog obilnosti.
Coh. ima samo sred. br. — 2 frc. — Sravnj Coh ²II. 307. 370.
- 52.* *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · XVII.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **INDVLGENTIA AVG · COS · IIII · S · C.** — Božica milosti sjedi lievo, pruža desnu ruku i drži žezlo (G. 907, 154).
Coh. ²II. 314. 454. — 4 frc.
- 53.* *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · COS · IIII.** — Glava lovorvjenčana n. d
Rev.: **LIBERALITAS AVG · V · S · C.** — Božica darežljivosti sjoji n. l., drži tesseru i obilnicu (901; 148 posl. Is.).
Coh. ²II. 320. 508. — 6 frc.
- 54.* *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS · P · P · TR · P · XVII.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **LIBERTAS COS · IIII · S · C.** — Božica slobode stojeć desno, drži kopicu i pruža lievu ruku (G. 907, 154).
Coh. ²II. 323. 535. — 4 frc
- 55.* *Av.*: **IMP · T · AELIVS CAESAR ANTONINVS.** — Glava gola desno.
Rev.: **PIETAS** (u podkrajku); **TRIB · POT · COS** (na okolo); **S · C.** (u polju). — Božica pobožnosti stoji n. d, pruža desnicu i drži škatuljicu sa parfum-om (miomirisom); kraj njezinih nogu žrtvenik, a na njem gori.
Coh. ²II. 329. 602. — 4 frc.

- 56.* *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · XXIII.** — Glava lovorvjenčana n. d.
Rev.: **PIETATI AVG · COS · IIII · S · C.** — Božica Pietas stoji n. l. medju dvoje djece; u desnici drži kruglju, a u lievici diete (913; 160 posl. ls.).
Coh ²II. 331. 621. — 4 frc.
- 57.* *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · COS · IIII.** — Glava lovorvjenčana n. d.
Rev.: **SALVS AVG · S · C.** — Božica zdravlja stoji n. l., hrani zmiju, koja se je ovila oko žrtvenika, a drži kormilo postavljeno na kruglju (God. 893—896; 140—143 po Is.).
Coh ²II. 341. 715. — 4 frc.
- 58.* *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · COS · IIII.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **SALVS AVG · S · C.** — Božica zdravlja stojeći lievo hrani zmiju, omotanu oko žrtvenika, i drži kormilo. položeno na kruglju (Oko god. 898; po ls. 145.).
Sr. Coh. ²II. 341. 718.; nu kod njega je u aversu poprje, — 4 frc.
- 59.* *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · COS · IIII.** — Glava lovorvjenčana n. d.
Rev.: **SALVS AVG · S · C.** — Božica zdravlja stoji n. l., drži pliticu, iz koje jede zmija, koja se ovila oko žrtvenika; u lievici drži kormilo.
Sr. Coh. ²II. 341. 720. — 2 frc.
- 60.* *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · XVI.** — Glava lovorvjenčana n. d.
Rev.: **SALVS AVG · COS · VI · S · C.** — Božica zdravlja stoji n. l., drži žezlo i pruža hranu zmiji, koja se je ovila oko žrtvenika (God. 906, 153 po Is.).
Sr. Coh. ²II. 342. 732 — 4 frc.
- 61.* *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · COS · IIII.** — Glava lovorvjenčana desno.
Rev.: **S · C.** — Božica sjegurnosti sjedi lievo, drži žezlo i podupire si glavu lievom rukom (G. 898, 145 po Is.).
Coh. ²II. 344. 757. — 10 frc.
- 62.** *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · TR · P · COS · IIII.** — Glava lovorvjenčana n. d.
Rev.: **TIBERIS** (gore); **S · C.** (na dnu). — Tibar leži n. l., desnicu stavlja na brod, u lievici ima cvijet, a laktom lievim naslanja se na pećinu (893—896; 140—143 posl. Is.).

- Coh. ²II. 351. 820. — 20 fr.
- 63.* *Av.*: **ANTONINVS AVG · PIVS P · P · IMP · II.** — Glava lovorvjenčana n. d.
Rev.: **TR · POT · XIX · COS · IIII · S · C.** — Božica vojničke sloge stoji n. l., drži u svakoj ruci znak.
 Coh. ²II. 365. 988. — 4 fr.
64. *Av.*: **DIVA FAVSTINA.** — Poprsje njezino desno.
Rev.: **AETERNITAS S · C.** — Božica vječnosti sjedi lievo, držeć kruglju, na kojoj stoji feniks i žezlo.
 Coh. ²II. 414. 15. — 4 fr.
65. *Av.*: **DIVA FAVSTINA** — Poprsje desno.
Rev.: **AETERNITATIS S · C.** — Božica vječnosti pokrivena stoji lievo, uredjuje si odjelo i drži goruću baklju.
 Coh. ²II. 416. 46. 4 fr.
66. *Av.*: **DIVA FAVSTINA.** — Njeno poprsje bez koprene n. d.
Rev.: **AVGVSTA S · C.** — Cerera stoji n. l., drži dva klasa i upaljenu baklju.
 Coh. ²II. 420. 79. — 4 fr.
67. *Av.*: **DIVA FAVSTINA.** — Njeno poprsje n. d. bez koprene.
Rev.: **AVGVSTA S · C.** — Cerera omotana stoji n. l. drži dva klasa i upaljenu baklju.
 Coh. ²II. 420. 88. — 4 fr.
- 68.** *Av.*: **DIVA FAVSTINA.** — Njeno poprsje n. d. bez koprene.
Rev.: **AVGVSTA S · C.** — Cerera omotana i klasjem ovjenčana, lievo drži dvie upaljene baklje.
 Coh. ²II. 420. 91. — 4 fr.
69. *Av.*: **DIVA FAVSTINA.** — Njeno poprsje n. d. bez koprene.
Rev.: **AVGVSTA S · C.** — Vesta omotana stoji n. l., držeć palladium i žezlo.
 Coh. ²II. 421. 110. — 4 fr.
70. *Av.*: **DIVA FAVSTINA.** — Njeno poprsje bez koprene n. d.
Rev.: **AVGVSTA S · C.** — Vesta omotana stoji n. l., drži upaljenu baklju i palladium.
 Coh. ²II. 421. 113. — 4 fr.
71. *Av.*: **DIVA FAVSTINA.** — Poprsje desno.
Rev.: **IVNO S · C.** — Juno sa koprenom i dijademom stojeći lievo, drži pateru i žezlo.
 Coh. ²II. 430. 210. — Običan.

72. *Av.*: **AVRELIVS CAESAR AVG · PII F · COS · II.** — Poprsje mlado gologlavo n. d.
Rev.: **S · C.** — Marko Aurel na četveropregu korača lievo, držeć žezlo sa orlom na vrhu (S98—899, 145—146 po Is.).
 Coh. ²III. 58. 581. — 15 fr.
73. *Av.*: **AVRELIVS CAESAR AVG · PII · F · COS · II.** — Mlado poprsje gologlavo desno.
Rev.: **S · C.** — Marko Aurel u četveropregu polako desno, držeć žezlo, na kom orao (God. 898 ili 899, 145 ili 146).
 Coh. ²III. 58, 582. — 15 fr.
74. *Av.*: **AVRELIVS CAESAR AVG · PII FIL.** — Poprsje gologlavo n. d. sa plaštem.
Rev.: **TR · POT · VIII · COS · II · S · C.** — Palada kacigasta stoji n. l., drži sovu i štit; s desna naslonjeno koplje (G. 908, 155 po Is.).
 Coh. ²III. 67. 678. — Običan.
75. *Av.*: **AVRELIVS CAESAR AVG · PII FIL.** — Glava gola desno.
Rev.: **TR · POT · X · COS · II · S · C.** — Pallas stojeći lievo, drži sovicu i koplje; lievo nje štit (G. 909, 156).
 Coh. ²II. 68. 689. — Običan.
76. *Av.*: **FAVSTINA AVG · PII · FIL.** — Njeno poprsje n. d.
Rev.: **S · C.** — Diana stoji n l., drži strijelu a upire se o svoj luk.
 Coh. ²III. 153. 206. — Običan
77. *Av.*: **L · AVREL · VERVS AVG · ARMENIACVS** — Glava zračna desno.
Rev.: **TR · P · IIII · IMP · II · S · C.** — Viktorija polugola stoji desno, stavlja na paomu štit, na kojem se čita **VIC · AVG.**, te drži stylus (G. 917, 164 po Is.).
 Coh. ²III. 193. 253. — 4 fr.

S. Ljubić.

Tri nova predhistorička predmeta s otoka Korčule.

1. *Klin od olivina*. Teži 161 gram; od. tež. = 3·36; tvrdoća = 6·2. Dul. = 9·6 cm.; širina u oštrulju = 4·3 cm.; debljina = 1·8 cm. Boja tamno-zelena s jasnijim prutcima. Oštrulj je skoro okrnjen, a tako i protivna uža strana klina. Po hrapavosti i nepravilnosti srednje i stražnje strane, rek bi, da je klin bio napravljen od proste valutice. Samo je oštra strana brušenjem izgledjena. Klin je sada u V. Vul. Vukasovića, a našao ga je neki Grbin seljak iz Postrane u okolici sela Žrnova.

2. *Klin od olivina*. Teži = 127·6 grama; od. tež. = 3·34; tvrdoća = 6·3. Dul. = 7·8 cm., šir. u oštrulju = 4 cm., deblj. = 2 cm. Boja jasno-zelena poput šparoga. Oštrulj je samo po sriedi mrvu okrnjen. Ciela je površina ovoga klina posve ugladjena osim okrnika što mu je na jednoj strani. Šiljasta strana samo je malo zatupljena. Prvi je klin na stranama spljošten, a ovaj je drugi oblušast. Osobito prama šiljastoj strani ima na njemu dosta tragova, kao da je bio namazan uljenom rumenom bojom. Nahodi se u gospodje Kate Zannon-Fabris u Korčuli. Ona ga je našla nazad 17 god. u predhistoričkoj gomili na Solinama kod Korčule (sa južne strane). Klin je bio između ostalog krša od gusta vapnenjaka. U istoj okolici našlo se je dosta bronzanijeh predmeta.

3. *Parabolični ulomak od diorita*. Tež. = 185·7 grama; od. tež. = 2·91. Tvrdoća 6. Dulj. = 6·8 cm., šir. u prelomu = 5·3 cm., deblj. = 3 cm. Sastav kriptokristaliničan. Amfibol i oligoklas su oboje tamnozeleno boje, ali se razlikuju tamnija zrnca amfibola. Nazire se po koji riedak listić primješana magnezijeva tinjca. Površina je kamena sva potamnijela od čadje i ugladjena je. Lako da je to šiljasta strana povećeg klina. Nahodi se u spomenute gospodje. Ona ga je našla nazad 24 godine u Žrnovu, a to kad je munja udarila u dimnjak, pa razvalila kuhinju, te je bio u njoj ugrađen kao čuvar tobože ognjišta. Ista gospodja pripovieda, da seljaci drže u kući *striele*, jer čuvaju od groma kao *kalamite* (gromovodje). Tako i drugi govore. Seljaci drže *spomenute striele* u košari, u kuhinji i u kući, jer da one čuvaju životinje i ljude od groma. *Gdje je striela, neće bubnuti grom u kuću*. U drugijem mjestima, kako u Ratnu, drže *striele* radi bolesti, te od nje stružu prašak, pa meću u vodu.

Sbog različitih slutnja narod drži predhistoričke predmete u velikoj cieni, te jih je mučno dobaviti, a dosta puta i vidjeti. Ima jih još i u spom. gospodje, te će jih se unaprijeda opisati.

U Žrnovu ugradjuju striele sistematički u kuće, kad jih grade, pa se je taj posao obavio lani u prisustvu djaka IVg. razreda theologije dum Frana Jerićevića iz Žrnova, te je sada njegova *kuća pod stražom predhistoričkoga klina*. Dosta je predhistoričkih predmeta na *Brdu* u Žrnovu, te ćemo jih izpitati i opisati.

Frano Radić i Vid Vuletić-Vukasović.

Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini.

(V. Viestnik God. X. str. 19).

XXVI.

Nadpis idje oko pečata:

1. † * ΜΟΝΑΣΤΗΡΉ * ΧΡΜΑΝΉ * ΧΡΑΜΉ * ΣΤΑΓΩ * ΝΗΚΟΛΗ
* ΛΒΤΑ * ΓΑΝΑ * ρ Α · Φ · Ν · Γ *

Na polju s lijeve strane svečeve glave oskočeno je:

2) ΣΤΛΉ ΧΒΉ s desne strane oskočeno: ΝΗΚΟΛΑΕ.

Cita se: † * Monastir * Hrman * Hram * stagō * Nikoli

* ljéta * godne * 1553 *

2) Stl Hv — Nikolae.

Pečat je od žute mjedi. te mu je pr. m. 0,6¹/₂, a deb. pločice m. 0,03. Težina mu je s okolišem (isto od žute mjedi) gram. 124. Usadjen je u tvrdo drvo, te teži ta ručica (držak) gram. 64.

Svetitelj Hristov Nikolaje je u bogatoj vlad. crkvenoj odeždi po istočnu, te je u položaju, da blagoslivlje. Po obredu mu je u lijevoj sv. jevangjelje, a na glavi vladičeska kruna, te oko nje, kao božjemu ugodniku, *torac* (aureola). Odežda je majstorski *nasjeckana*, biva nešto oskočeno, a nešto ugnuto, pa se eto približuje prilično umjetničkome djelu, a neka je mana u prekinutiem ramenima i još u gdjekojoj sitnici. Ovo djelo nagovješta na kakva dobra majstora, možda *kujundžiju*, te prisposodbljanjem srebrnijeh crkvenijeh stvari po Bosni, moglo bi mu se po svoj prilici ući u trag, jer su majstori udarali svoje ime osobito na *petohljeb nice* i *jevangelja* ovom

formulom: *sakova se trudom majstora* i t. d. U tomu su se poslu vazda odlikovali *Sarajlije*, te je dosta njihovijeh radja po svijem manastjerima i crkvama pod Herceg-Bosni. Zaustavit se je u rieči $\Sigma\Gamma\Lambda\text{B}$ na ono Σ mješte našega \mathbf{C} , al o tomu je joštera gdjekoji primjer u knjigama.

Ovaj mi je krasni pečat poslao, posredovanjem g. Laze Tađića, hrabri Crnogorac g. Simo Petrović, sada trgovac u Donjemu Lapcu, a narisao mi ga je prof. Jozo Kalogjera. Srdačna hvala takijem rodoljubima! — Manastjer je Rmanja na utoku Unca u Unu, te je gorio, pa su kalugjeri češće bježali izpred Turaka. Za posljednjega je ustanka g. Simo Petrović vidio spomenuti pečat kod nekakva težaka, pa, da ga nebi nestalo, zauzeo se, te ga odkupio i š njime me prijateljski obeselio! U toliko se doba ploča na pečatu ovr-no ukrivila, biva čestijem napaljivanjem, pa baš s toga svukuda jednako neprihvća pečatni vosak niti se daje točno izvesti mastilom jali paljevinom na pokvašenoj hartiji.

Naokolo su slova urezana t. j. ulupljena, te su svedno naznačena crukastijem. Pravoslavni manastjer Rmanja je u *Bihačkomu sandžaku*, te ovako o tome piše Vj. Klaić u *Bosni* (podatci o zemljopisu i t. d.) na str. 186.: »Godine 1434. pokloni kralj Sigismund grad Bihać sa Ripčem, gradom Čovkom, **Rmanjom**, Labom, Ostrvicom (za koje veli, da su »*in nostro regno Croatiae*«) knezu Stjepanu Frankopan, sinu bana Nikole, i to u ime nagrade za pomoć, što mu bješe Stjepan dao, kad je ratovao u Italiji.«

XXVII.

1) $\frac{\text{---}}{\text{---}}$ ВЪГ·ЛѢТО, СЦНД·АЪЗЬ РАБ^h ХЪ: БЪ: ГНЬ; ХЕРЦГ.Ъ,
 $\overset{\text{Т}}{\text{С}}$ · $\overset{\text{Н}}{\text{Ф}}$ А. В $\overset{\text{Б}}{\text{З}}$ ВІВГО; ХРАМЬ · $\overset{\text{Х}}{\text{СТ}}$ ГО · $\overset{\text{В}}{\text{ВЕ}}$ АК^oМНКА

2) $\overset{\text{С}}{\text{Х}}$ ВА $\overset{\text{СР}}{\text{Г}}$ ОГІА · $\overset{\text{В}}{\text{М}}$ ЛЕ $\overset{\text{З}}{\text{ЕМ}}$. ДАГ $\overset{\text{О}}{\text{М}}$ ЛНТ СЕ $\overset{\text{О}}{\text{Ѡ}}$ МНѢ $\overset{\text{Ш}}{\text{Г}}$ РѢНМЬ
 $\overset{\text{А}}{\text{В}}$ ЦѢ $\overset{\text{О}}{\text{М}}$ ЕМЪ $\overset{\text{С}}{\text{Х}}$ Ъ $\frac{\text{---}}{\text{---}}$ · $\frac{\text{---}}{\text{---}}$

Čita se 1) $\frac{\text{---}}{\text{---}}$ v g(ospodne) ljetu 6954 = 1446. az rab

Hsu: Bu $\overline{\text{gdn}}$; Herceg., Stfan. v $\overline{\text{zdvigoh}}$; hram Stgo Velkomčnka

2) H[̂]sva G[̂]eórgja . m[̂]ole emu . da g molit se δ mnje grješnom V[̂]idcje
moemu H[̂]su — .

Nadpis je udaren osobitijem pokraticama i svezama, te su neke baš pravi *monogrami*. Poznato je, da se obično udaralo za — v *gospodn^e ljeto* — pokratice ВЛГ, al u ovomu je nadpisu u svezi В sa Ъ i Г, a *ljeto* je ciglo jedno slovo skopčano, al tako, da su u njemu sva četiri — Ъ — U rieči РАБЪ u svezi je АБ; ГДНЬ u sv. НЬ; ХЕРЦГЪ u sv. РЦГ; СТОЛН u sv. ФН; ХРАМЪ u sv. АМЪ; ВЕЛКОМЪНКА u sv. АК pa МНК; ДАГ u sv. АГ; МОЛНТ u sv. АНТ; МНЪ u sv. МН; ГРЪШНОМЪ u sv. ЪШ, pa u sv. НОМЪ.

Ovaj je nadpis u *Goraždi* na gornjemu pragu crkve Sv. *Gjeorgja*. Prag je od vapn., te je dug m. 1,68; vis. m. 0,25; a tako je gotovo dug i nadpis razdieljen u dvije crte. U posljednje su doba bila slova omašćena, a tako i prag, te je tako nagrdjena ta dragociena starina, al po sreći nije izkvarena. Vrata su na svod, te su od kamena vapnenjaka. Desni je *direk* (stubok) prepleten do blizu dna dvostrukijem prepletajem na oskok, te je visok (a tako i drugi) m. 0,78; šir. m. 0,23. U crkvu je ugradjeno znamenitijeh rimskih nadpisa (o čemu na drugomu mjestu) i krasan *Hermesov* kip na oskok. Crkva je osrednja, a unutra joj je s lieve strane drugi hram posvećen *Svetomu Arangjelu*. Spomenuti je hram uzahan i mračan, a vratašca su mu stisnuta i nizoka, te ta svetinja sliči kakvoj *kripti* ili, da tako rečem, *katakombi*. U Hercegovini sijaset je na brdima ruševina drevnijeh gradova, pa narod kaže, da je gotovo sve te gradove gradio *Herceg Stjepan*. Daleko od Foče deset sah. put podneva je kod džandarske postaje *Suhe*, taman blizu gdje se dižu u oblake šiljasti i nepristupni vrhunci *Tovarnice*, *Pleća*, *Tunjimira* i *Voljaka*, tu je na rieci *Sutieskoj* starinska granica (za samostalne dobi) izmedju Bosne i Hercegovine te jih dieli klanac jadicovac *Vratar*. Tuda ti uz rieku jedva može konjska i junačka stopa, a na oštrljastu vrhuncu (*Vrataru* — poput *Termopila*) s lieve strše nekakve zidine, te se kaže, da je to *Hercegov-grad*, a na obranu ovoga klanca. I s desne je strane onoga uzkoga klanca (taman kao dvije dzinovske piramide), prama Hercegovoj gradini, nekakva druga zidina, te narod kaže, da je tu bila Hercegovina crkva, i zove se danas *crkvice*. Dan današnji je malo podalje od *Sutieske* na potoku nova granica, te tu dieli brdo *Voljak*

Crnu goru od Hercegovine. *Goražda* je daleko od Foče 6 sah., te je to mjesto veoma glasovito za samostalne dobi, jer su se u toj varoši (u manastjeru) štampavale crkvene knjige, a crkva je Sv. Gjorgja daleko od varoši $\frac{3}{4}$ sah. Kaže se joštera, da su *Zvečaj* i *Samobor* gradovi Hercega Stjepana.¹⁾

XXVIII.

1) (ACE) AEBH XOTHNB	Čita se: (Ase) leži Hotin
2) БОГОСАЛНЪ НА	Bogosalić na
3) ПЪЛЕМЕННТОН	plemenitoi
Do juga na strani:	
1) СВОН З(Е) МЪАН	svoiz(e)m li.
2) ПОСТАВН РАДОВАНЪ u sv. АН	postavi Radovan
3) (З)ДОВИНЪ СИНЪ	(u)dovin sin
4) ОВА С(Е)НЪ	ova s(e)n

Hötáš je poznato ime, a **XOTHNB** nije. U rieči **ЗДОВИНЪ** početak je izlizan, pa bi se moglo s toga čitati **(РА)ДОВИНЪ**, al takoga oblika nijesam barem čuo. Posljednja bi rieč po smislu imala biti **КАМЪ**, al u točnome prepisu prijatelja g. Tome Dragičevića je **СНЪ**, a to znači *papricu* na mlinu, te se dan današnji kaže *Senj*, pa neznam po čemu bi slična rieč značila stećak ili mramor t. j. **БНАНГЪ**, jer bi mi se mučno činilo, da je rieč od *signum*. Svakako se po nadpisu pozna, da je ovo drevan spomenik!

Mramor je na brdu kod jezera u selu *Lipovicama* (Lipovice), a u jafti *Zloselu*, biva u kotaru Zvorničkomu — okružju D. Tuzlanskomu. Stećak je kao sanduk, biva ozgor stesan na šljeme poput knée (t j. svršuje se u trostran ležeći bridnjak sa osnovicama nagnutiem unutra). a sa strana i krajeva je liepo okresan. Stećak je okrenut (to se može kazati i o drugijem stećcima) u zapad, te je dug m. 1,60; širok m. 0,70; vis. m. 1. — Ovaj je spomenik od kamena žrnjaša. — Cigli korak put sjevero-istoka kod rečenoga je stećka ploča, a na njoj s istočne strana dvije kuke ovoga oblika:

Ω
 ☞, pod njima je polumjesec niz doli, s južne strane dvije kuke, a na sjevernoj strani krst ovoga oblika ×, t. j. kako *dekusis*. Ova je ploča ukusno izradjena. — Do spomeute je ploče za tri koraka druga ploča. Na njoj su s istočne strane dvije kuke Ω, povrh njih

¹⁾ Uzp. Vjek. Klaić: *Bosna*. Podatci o zemljopisu itd. str. 158.

sunce (? možda vienac), sa zapadne strane ozgor zvijezda, onda dvie kuke, a pod njima polunjeseć. Ova je ploča baš divno izradjena. Pitanje o starobosanskome mramorju istom je sada, to se po duši može kazati, upućeno, al nemože nikako vratiti s pravoga puta pa se tu hoće gradiva, jer golemo gradivo udara zaključke, a pojedine nas činjenice mogu prevariti, te eto je stoga navesti i sljedeću naravoslovnu bilješku o jednome stećku po dopisu našega marljivoga suradnika g. Tome Dragičevića: — »Od Koraja (u Bie-linskomu kotaru) je koje pô sah. k sjeveru na brdu u njivi zvanoj *Stan* (stanašnik) stećak »*Mramor*«. Dug je m. 2; vis. m. 1; šir. m. 0,70, a sastavina mu je od tutog kamena sivo-ljubičaste boje. Stećak svršuje se u trostran ležeći bridnjak sa osnovicama nagnu-tiem unutra. Ovaj je spomenik na veliku glasu u narodu, biva, kad se razboli *marvinče*, odbije se komadić od *toga kamena*, te se stuče i dade blagu u soli, pa, kao da si š njega rukom digao bo-lest. I narod za sebe odbija, pa kaže, da mu je to sveti liek, te ga s toga na daleko raznose za *liečenje* i *vračenje*. — Pričaju Turci iz Koraja, da je prije udarila u volove govedja kuga, pa se narod osviestio i odsvuda dolazio i otucao od ovoga *kamena*. Navalio na-rod, pa bi se dosta toga u dan otuklo, al što bi nestalo danju, to bi opeta do jutra naraslo, te se nebi ni poznavalo, da je odbi-jano od kamena. — Uz opisani je spomenik drugi stećak poput ploče, te narod u onoj okolici priča, da je bila cura i momak, te se voljeli, pa momak odveo curu, a bez volje svojijeh i djevojčini-jeh roditelja. Njihovi roditelji teško uzdahli i ukleli jih, pa se eto obodvoje okamenilo . . . Kogod opeta kaže, da je to bio djever i cura. — Put zapada (udaljeno dvije hiljade koračaja od rečenijeh spomenika) na brdu je prije bilo mnogo spomenika, al su izrazbi-jani, te su dan danas tu samo tri stećka, a i to pokvarena. Tu je joštera do trideset ploča, al su dielom izprevaljivane, te je i voda kroz mramorje prodrila, pa se vide gdjegdje kosti. G. Tomo Dragičević premetao je marljivo po kostima i našao je u *zubima* pokojnika *bronzanu* zakovčanu žicu poput vitice. Spomenuta je vitica na jednomu kraju zaoštrena, a da se lašnje učera u meso. Spomenuti je, da je veoma zelena, te se tako zelenilo neopaža na drugijem sponama i t. d. — Po ovomu se može zaključiti, da je ovgdje *starobosanska nekropola* nad predhistoričkom, a takijeh je humaka osobito u istočnoj Bosni, biva niže *slovinškoga groba* je predhistorički u dublje do pet metara i jače, pa jih je izpod humke

nekoliko, a slovinski je ogradjen i vazda na površini, t. j. po prilici udaljen samo *jedan i pô do dva metra*, te se u njemu rietko štogod nadje, a ako je kakav predmet, to je istrošeno željezo ili kakav srebrnjak. — U posebnomu ću članciću o natuknutome predmetu.

XXIX.

† АСЕ ЛЕЖИ ДАБИЖИ □ Ъ Čita se: † Ase leži Dabiživ
РАД □ А □ А □ Н □ И □ Ъ Ы У О У С Radovanović čöče
ТАК □ ДА СИ БЛАГ takö da si blag¹

Nadpis je na ploči na *Grebumi* u *Ubosku* (kod Popova) uz *crkvištinu*.

Na ploči je ukresan polumjesec okrenut put istoka kao s trakovima (?) sa zapadne strane.

Dabiživ = da bi živ (bio) — u XIV v. Usp. »Rječnik Hrv. ili Srp. jezika Jug. Akad. na str. 216«. I na *Vidoštaku* (kod Stöca) spominje se **pop Dabiživ**, a to godine 1639. Ovaj je nadpis iz sbirke preč. O. Hristifora Mihajlovića, igumana sa Zavale.

XXX.

† АСЕ ЛЕЖИ МИЛОЌБРАТЬ МРЪБИЊЪ С ДОБЕРИМ СИНОМЪ
С НВАНИШОМЪ БИХЪ ЖИВОМЪ РАДЪ А МРЪ(Т) □ А САБРАНИИ у
sv. НИ

Čita se: † Ase leži Miloöbrat Mrčić s dobrim sinom Ivanišom bih živomu rad a mr(t)va sarani.

Ovaj je nadpis u **dva redka** u selu *Jasena* povrh Brštanika u Nevesinjskomu kadiluku. Stećak je liepo ukresan, al je bez ureda. Tu je joštera stećaka s uresima.

Ime **МИЛОЌБРАТЬ** je sastavljeno, te ga se može uzporediti i s današnjijem *Milorad*, *Milivoje* i t. d. U rieči **С ДОБЕРИМ** opaža se **h**, a tako tu je **Б** iz bosanske azbuke. U rieči **С НВАНИШОМ** (mjesto s *Ivanišem*) ponavlja se predlog *s* po drugi put, a to bi bio isti slućaj, po mnenju g. Hrist. Mihajlovića, u nadpisu pod br. XVIII²⁾ u imenu **ШАЌБЕСПОМЪ**, te bi ono š bilo predlog uz ime **ЛЌБЕ**, pa bi ga se sklanjalo kako se ono danas sklanjaju po

¹⁾ T. j. *tako da si (mi) blag*, biva, da mi nekrećeš u kosti.

²⁾ Vidi *Viestnik* 1887. str. 111.

otocima od čakavaca neka vlastita imena n. p. *Ante* = *Anteta*, *Pere* = *Pereta* i t. d.

Slovo **В** jednom je ćirilsko, a u rieči **МРѢ(М)□А** iz bosanske je azbuke.

Ovaj mi je nadpis prijateljski uručio pošt. O. Hristifor Milutinović, jeromonah sa Žitomislíca u Hercegovini.

XXXI.

А
ЗЕ ПОУЇ□АЕ

МѢ РАБѢ БОЖЇ

ВЪКАШЊНЪ □Е

УНА ЕМЪ ПАМЕ

ТЬ

Čita se: Zde počjvae-

t rab božj

Vukašjn ve-

čna emu pame-

t

Na debljini perā (na krstu) desno i lievo:

Ⲛ Ⲡ Ⲯ Ⲛ

7197 = 1689

АЕТО

leto

Ovaj je nadpis na krstu u *Iličima* kod vrela Babuna u ogradi Karabegovoj daleko od Mostara 1 sah. put zapada. — Priobćio mi ga je g. Risto Ivanišević Mostarac. Hvala mu!

XXXII.

А
ЗЕ ПОУЇ□АТ

РАБѢ ЂѢ МЈШКО

ВЪКАШЊНО□ЇѢ

□ЕУНА ЕМЪ ПАМЕТЬ

Čita se: Zde počivat

rab B(og)u Mjško

Vukašjnović

večna emu pamet

Na debljini perā s desne i s lieve:

АЕТО

leto

Ⲛ Ⲡ Ⲯ Ⲛ

7199 = 1691

Ovaj je krst pokraj opisanoga u Karabegovoj ogradi u *Iličima* kod Mostara. — I njega mi je predao g. Risto Ivanišević Mostarac.

Vid Vuletić-Vukasović.

O napredku arkeologičke znanosti u našoj Hrvatskoj zemlji.

(Nastavak. V. str. 19.).

I medju Dubrovčani bilo je od sada valjanih radnika na arkeologičkom polju. **Anselm Banduri** (1671—1748), izučiv nauke u Italiji, proživio svoje dne u Napulju, u Rimu, u Firenci i u Parizu, gdje bi odlikovan sa časti člana akademije nadpisa. Opisao je carigradske starine u dvie debele knjige sa mnogobrojnim slikami tiskane u Parizu god. 1711 na velikom listu pod naslovom: *Imperium Orientale*, a kašnje u sbirki bizantinskih spisatelja (*Bonnae MDCCCXL knj. 33—34*), te je ovo djelo još i danas veoma uvaženo: — *Numismata imperatorum romanorum a Trajano Decio ad Paleologos Augustos*, s uvodom *Bibliotheca Nummaria*, gdje se navadja i oštro prosudjuje sve, što se do onda bjaše pisalo o numismatiki; u Parizu g. 1718 u dvie debele knjige na velikom listu sa mnogobrojnim slikami, a sljedeće god. 1719 isto tako u Amburgu na četvrtini. I **Ivan Luka Zuzerić** (1716—1746) za rana prodje u Italiju, a zatim do Pariza, da se arkeologičkoj nauki posveti, ali ga u punoj mladosti nemila smrt pokosi, po što se već latio bio ozbiljnoga posla. Ostavi za sobom četiri razprave osobitom vještinom izradjene: *D' un antica villa scoperta sul dosso del Tusculo*; — *D' un antico orologio a sole ritrovato tra le rovine della medesima*; — *Sopra una medaglia di Attalo Filadelfo*; — *Sopra una medaglia d' Annia Faustina*. Sve četiri tiskane su u Mletcih, prve dvie god. 1746 a ostale 1747. Zadnja prvi put izadje na svjetlo g. 1745 na franceski u »Mémoires de Trévoux«. Medju dubrovačkimi arkeolozi zauzimalje odlično sielo i glasoviti matematik i fisik **Rugjer Bošković** (1711—1787), koj napisao više razprava arkeologičkih, naime o sunčanom satu, o obelisku Cesara Augusta u Rim prenesenu itd. Putujući u Carigrad posjeti Trojanske razvaline, i sastavi o tom obširno izvješće, u kom tumači više nadpisa ondje našastih. Ali dočim su ovi Dubrovčani radili na tudjem polju, **Ivan Alethy** (1668—1743) sabirao je i proučavao u samom Dubrovniku starine i prirodne tolikim žarom i troškom, da je na kratko njegov stan izgledao kao znatan sustavno priredjen muzej. Ostaju nam u rukopisu Ivanove poslanice na Jurja Mattei Dubrovčanina, kanonika sv. Jerka u Rimu, u kojih vješto razlaže o predmetih svoje sbirke. Njegov sin **Antun Alethy** († 1774) isto se bavio starinama, i napisao

o njih više razprava neizdanih. Mihovil pako Sorgo skupljao je revno epidauritanske nadpise.

Medjutim ljubav za starine sve više rasla i u ovostranoj Hrvatskoj. Baldasar Adam Krčelić iz Brdovca (15. velj. 1715—1778), doktor i kanonik zagrebački, služio se je starini novci i nadpisi, da po njih razjasni rimsko doba ove zemlje u svom djelu: *De regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae notitiae praeliminare, Zagrabiae 1777*; ali ne riedko se u svojih ocjenah starih spomenika prevario. Ostavi u rukopisu: *Dissertatio ex inscriptione Sztenyeviczensi de veteri Andautonio, Pannoniae olim oppido*. sada u knjižnici Gajevoj (Rad 32 str. 71). Isto je tako radio Andrija Blašković iz Ivanića (28 stud. 1726—13 ožuj. 1797), jezuit, profesor bogoslovja, u svojih razpravah, koje dolaze pod naslovom: *Historia universalis Illyrici ab ultima gentis et nominis memoria, Zagrabiae 1794*. Sabrao je bio liepu sbirku rimskih novaca u Sisku i u Šćitarjevu. Ali ova dva daleko nadkrili Matija Petar Katančić Valpovljanin (12 kol. 1750—24 svib. 1825), Kapistranac, gimnazijalni profesor u Osieku i u Zagrebu, zatim u Pešti na sveučilištu numismatike i čuvar sveučilišne knjižnice. Po sav svoj život bavio se poglavito arkeologičkom znanosti, te se je u tom radu i izkazao kao podpun strukovnjak. Glavna njegova djela jesu: *Dissertatio de columna milliaria romana ad Essecum reperta, Essekini 1781, Zagrabiae 1794*; — *In veterem Croatorum patriam indagatio philologica, Zagrabiae 1790*; — *Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum, in quo de origine, lingua et litteratura Croatorum, simul de Sisciae, Andautonii, Novioduni, Poetovionis, urbium in Pannonia olim celebrium, et his interiectarum via militari mansionum situ disseritur, Zagrabiae 1795* (monografiju o gradovih Andautonium i Siscia bjaše već izdao g. 1792); — *Tentamen publicum e numismatica utriusque semestris, Pest 1797*; — *De Istro eiusque adcolis, commentatio, Budae 1798*, (djelo pisano u Osieku još god. 1784); — *Elementa numismaticae veteris*, (po I. Eckhelu), Budae 1799; — *Orbis vetus et Tabula Theodosii Imperatoris picta*, Pestini 1805? — *Istri adcolarum geographia vetus*, koju preda god. 1805 sveučilištnomu vieću da se tiska; — *Istri adcolarum Illyrici nominis geographia epigrafica, Budae 1825*; — *Commentarius in Cuii Plinii II Pannoniam, Budae 1829*, a to je odlomak njegova ovećeg djela, koje osta u rukopisu, pod naslovom: *Geographia Ptolomei, Plinii, Strabonis, Herodoti et Mosis* (V. Zora 1847 br. 32). Osim toga ostavio je sjaset arkeol. bilježaka u svojih rukopisih, koji se

sada čuvaju dielomice u knjižnici peštanskoga sveučilišta a dielomice u knjižnici jugoslav. akademije. Katančić obično je svoja mnienja utvrđivao samimi spomenici, kojih je mnogo za svojih čestih putovanjih po zemlji sam odkrio, te će njegova djela biti do vieka od velike pomoći svakomu iztraživaocu stare Panonije. Ali ga treba ipak oprezno rabiti, pošto je ne riedko jako zalutao. Na primjer u razpravi, koja se još danas čuva u rukopisu: *Denarius banalis illustratus*, uze za temelj svojih dokaza jedan novac, koj nije nikako slavonski, da li spada bezdvojbeno na Vlada II. Drakula vojvodu Vlaskoga (g. 1396. V. *Numis. Zeitschrift IV. str. 101*). Škola Katančićeva osta jalova. Za mnogo godina ovamo nema ni traga arkeologičkomu radu, osim ako je uspomene vriedan Fran Jul. Fras školski ravnatelj u Karlovcu, koj je u svojoj *Vollständige Topografie der Karlstädter Militärgrenze, Agram 1835* marljivo pobilježio starine, koje je na onom zemljištu opazio.

U ovom stanju nalazila se je arkeologička znanost u nas, kad na hrvatskom nebu sinu ona zvezda predhodnica, koja nam udahnu svestrano nov život, narodni preporod. Ljudevit Gaj nebijaše ja mačno izvanredni um, osobiti ženij, al bjaše bez dvojbe izvanredni rodoljub, naime takav, da mu jedva para ima u našoj poviesti. Njegova žarka, iskrena rieč razpaljivala je kao munjevina za dom i najtvrdja srdeca, te ga svak za dugo kao spasitelja i vodju sliepo sliedio. Uvjeren po primjeru Čeha, koliko je moćna poluga za razvoj kulture živa uspomena na prednja doba, kao što su stari spomenici, još g. 1829, kad prvo pozva narod da podigne književno društvo, doda: i uz njega *narodni muzej*, te vidimo, da je taj predlog umah u narodu našao odziva. Još 24 svibnja sliedeće godine 1830 Adolf Ladenhaufen, ljekar u Zagorju, posla pravoslavnoj akademiji označenoj kao privremenoj čuvarici 31 stari novac i više drugih arkeol. predmeta za budući muzej, a zatim su tekli darovi u to ime neprestance. U oglasu pako, kojim Dr. Gaj 20 listopada 1834 javi sveslavjanskomu narodu svoje izdavanje *Novina horvatskih i Danice horv.-slav.-dalm.*, primieti i to, da će se ova zadnja baviti »*navlastito zpomienka vredna znanya od nashega naroda Szlovenzkoga vu obchinskem: od nyegve ztarine y dogodyajeve*«. Treba znati, da je Gaj smatrao tada Ilire za naše pradjedove. Ustrojivši tako glavno sredstvo za promak narodne kulture, povrati se do mala na misao, da se podigne književno društvo i muzej, te još 13 kolovoza 1836 predloži u Danici, neka se čim prije osnuje *Društvo prijatelja na-*

rodne izobrazenosti ilirske, kōmu bi glavno zvanje bilo obrazovanje jezika, sakupljanje knjiga i rukopisa tiućih se naše prošlosti, te marljivo sabiranje i sakupljevanje svakojakih stvari, koje se na opredeljene znanosti protežu; odkuda bi se složnom voljom i moćom svih prijateljah narodne izobrazenosti ilirske velika občinska knjižnica i narodni muzeum podignuo. Slavni stališi i redovi usvojiše namah taj predlog glede društva, a glede muzeja ostalo se pri tom, da se medjutim zanj predmeti kupe (*Sabor od 4—17 kolov. 1836 Čl. XV*). Za ovo su se poglavito starala osim pravoslavne akademije i razna društva, koja su se zatim stvarala, naime *Narodna čitaonica* (1 ožujka 1838), *Hrv. slav. gospodarsko društvo* (ožujka 1841), *Ilirska Matica* (10. velj. 1842), te se toliko u kratko doba arkeologičkih i prirodoslovnih predmeta i knjiga sabralo, da je već god. 1846 na dionice kupljena palača grofa Dragutina Draškovića, muzeju i knjižnici posvećena pod imenom *narodni dom*. Prvi mu čuvar bjaše *Dragutin Rakovac*, tajnik gospodar. društva. Po njegovoj smrti (22 studena 1851) zamieni ga arkeol. struki podosta viešt a za muzej i knjižnicu veoma zaslužan muž major **Mijo Sabljar**, ali za malo nasliedi ga još rujna 1855 tajnik gospod. društva *Ljudevit Vukotinić*, da bude sam privremenim čuvarom celoga muzeja i knjižnice. Dne 1 travnja 1862 bude iznovice imenovan **Mijo Sabljar** za pravoga čuvara narod. muzeja; ali već tada taj čestiti starac bjaše oslabio tako, da uza svu revnost, koju je sve do smrti neumorno ulagao na korist ovoga zavoda, nije ni mogao znatno djelovati. Po njegovoj smrti (g. 1865) arkeol. sbirka i knjižnica prodjoše privremeno u ruke onda gimn. prof. *Vatros. Jagića*, a prirodoslovna u one pralječnika *Dra. Praunspergera*, da jih čuvaju. Tekar saborski članak o ustrojstvu muzeja, *Njegovim Veličanstvom* potvrđen 4 ožujka 1866, učini kraj tomu privremenomu stanju.

(Sliedi konac).

S. L.

Dodatak o nadpisu Hercega Stjepana.

(V. stranu 48).

Nadpis u *Goraždi* na pravoslavnoj crkvi od 1446 u velike je znamenit, jer *veliki vojvoda Stjepan* sebe zove *hercegom*, a to prije **dvije** godine nego mu je rimski car Fridrik III podijelio naslov *hercega od Sv. Save*.¹⁾ Po ovom bi se moglo zaključiti, ili da se

¹⁾ V. Poviest Bosne. V. Klaić na str. 297.

je *Kosača* i prije *po sebi zvao Hercegom* ili da je nadpis poslije bio udaren na crkvu, a onda bi bio tu *anakronizam*. O tomu M. Orbini na str. 382 ovako piše: »Entrato che fù adunque Stefano nel dominio, mutò il cognome di Hranich in Cossacia: nè di ciò si sà la causa, se bene alcuni dicano, che si fece così chiamare, per essere nato in una terra detta Cossac. Et al suo stato altresì **diede** un altro nuovo nome, chiamandolo Ducato di Santo Saba«

M. Orbini, koji je živio u drugoj polovini XV v., te je svakako dobro bio obavješten o svijem ovijem događajima, što su se sgadjali na domaćemu pragu, kaže *diede un altro nuovo nome*, a tu neupliće druge činjenice U svijem je listinama do godine 1448 podpisan *veliki vojevoda rusaga basanskoga i k tomu*, a samo ovako navadja *Pavle Karano-Tvrtković¹⁾* listinu 132. od 15. avg. 1441:

..... МН ГНЬ КНЕЗЬ ВЛАДИСАВЬ СИНЬ ПОУСНОГА И ЗЪМОЖНОГА
ГНА ХЕРЦЕГА СТЬПАНА СИНА ГНА КНЕЗА ВДИЦА ХРАНИТА.....

V. Klaić²⁾ po Miklošiću³⁾ ustanovljuje godinu 1451, te bi bilo lako, da je uzeo *Karano-Tvrtković M* za *Н*.⁴⁾ — Svakako je istinito, da je *herceg Stjepan* zgradio pravoslavnu crkvu t. j. *istočnoga obreda* u Goraždi, a to je dobra činjenica, da se pobije, da u Herceg-Bosni nije nikada bilo pravijeh *bogumila jali patarena*, no su to bili samo *pristaše narodne bosanske crkve*, te su se medju sobom zvali *braća i Krišćani*, pa su priznavali crkve i na neki način *svetotajstva vjere*. Najžešći i najgoropadniji pristaša *svete bosanske crkve* bio je Herceg Stjepan, pa eto je gradio crkve i osluživao

¹⁾ V. Србски споменици и т. д. Павла Карано-Твртковића у Београду, 1840. стр. 232.

²⁾ Ib. V. Klaić na str. 299.

³⁾ Ib. na str. 300.

⁴⁾ U pogodbi mira, koju je po 4 svoja poslanika 23. kol. 1445 sklopio Stjepan sa republikom mletačkom, „za prvi put nalazimo u kući Hranićevoj naslov hercega bumškoga. Tu stoji: *Stephanus de Sochol magnus vojvoda regni Bossine uc Dux terre Huminis*“. Ovako u našem *Ogledalu književne poviesti jugoslavenske* I. 261 po aktih arkiya mletačkoga. U ostalom za tim nije mu nikada mlet. republika pripoznavala naslov *Dux*: do god. 1451. Ove godine 21. svibnja u odgovoru danom njegovim poslanikom u Mletih zove ga još: *m. comes Stephanus magnus vojvoda Bossine*, dočim već sliedećega dana 22 svibnja u drugom odgovoru istim poslanikom, a zatim uvijek: *dux Stephanus magnus vojvoda Bossine* (Secr. Cons. Rog.) Urednik.

pravoslavnu vjeru. Pravi su bogumili strašno mrzili na ispovjest kao na *hudobsko djelo*, a Herceg se Stjepan ispovjeda u svoga ispovjednika kako to pripovjeda M. Orbini na strani 388: » trovandosi egli amalato a Draceviza, mandò per li medici à Rausa, ma non gli giovarono punto, che in pochi dì passò di questa vita, che fù l' anno 1466. Rasigost *monaco di S. Basilio*, e **confessore d' esso Stefano**, portò il suo testamento a Rausa, che così diceva essergli stato ordinato da lui, et fù letto pubblicamente nella sala del consiglio grandex.

Vid Vuletić-Vukasović.

D o p i s i.

Vidi str 93

Čerević 15. prosinca 1887. — Veleučeni i velečastni gospodine! Obrekao sam vam pisati glede starodrevnog groblja i grobova u Banostru. Nikako se nisam mogao na oto odlučiti, dok šta pozitivna nesaznadem; a sad mi je istom to moguće. Prije četrnaest dana vadio je Vjekoslav Kern staro čokoće u svom vinogradu istočno od Banoštra tik kraj sela jedva 200 koračaja od Dunava. Tom prilikom udari na rimsku grobnicu, te na jednoj cigli, koja je na temelju zida sjevernog kuta bila, našao se čitljiv nadpis LEG VI N⁽¹⁾. Grob je mjerio 2 metra dužine, 1 metar širine; zidan je pločami 0·4 m. dug., 0·3 m. šir.; pokriven je bio sa 8 ploča, a svaka je mjerila 0·53 m. dužine, a 0·52 m. širine. Ozdol je bio popločen sa 8 komada ploča, svaka 0·5 m. dužine, 0·42 m. širine. U grobu su se našle tri okostnice, i to dvie od odraslih a jedna od djeteta. Grobnica i kosture su okrenute bile od zapada k istoku. Grob je bio provaljen s gornje strane, te se u grobu ništa našlo nije.

Taj je grob paralelno sa onim grobom što Vam pisah, da se sačuvan nalazi u rovu gospoštinskog dvorišta. Po izkazu Vjekoslava Kerna ima tu čitav niz grobova, jer on, kadgod u vinogradu radi, udari na rimske

¹⁾ Cigla sa pečatom LEG · VI · HIS našla se u Daciji (C. I. L. III. br. 1632). Izdajući ga Mommsen, primjećuje: „errore sic lectam esse existinat Fr. Müller (*Mitth. der Centralcomm. III. 262*) accipiendamque potius de cohorte aliqua Hispanorum, probabiliter, cum nec ulla extiterit legio VI Hispana et cohorte Hispanorum IV constat castra habuisse eo ipso loco quo lateres hi reperti sunt (v. p. 179)“. Ali isto takova se našla i u Osieku (l. c. br. 3754), te je na ovu isti Mommsen priložio sljedeću opazku: „Collata Dacica, quam supra dedimus n. 1632, inscripta LEG · VI · HIS iam videtur negari non posse legionem VI aliquandiu Hispanam appellatam esse. Intelligenda est sine dubio non sexta ferrata, sed sexta victrix, quam constat sub Juliis imperatoribus stetisse in Hispania“, Naša cigla sve bolje potvrđuje Mommsenovo ispravljeno mnijenje.

Urednik.

grobove, ali neće da vinograd kvari, inače bi ih vadio radi cigle, koja se tu izkapa. Pripovjedaju mi, da je neki Gaistlinger prije jedno 30 godina našao u otom istom vinogradu zlatan prsten sa crvenim kamenom, a isti njegov sin nezna kuda je taj prsten dospio. Čudim se, da se u otom grobu, koj je toli liepo izradjen bio, ništa našlo nije, dočim se na zapadnoj strani Banoštra nalazi staro groblje, o komu sam Vam jur pisao, i tamo se mnogo starina nalazilo, koje su židovi raznieli. Ja držim, da je ovaj grob morao biti oplienjen; ali kad bi se potraživanje grobova u otom vinogradu poduzelo, da bi se moralo naići na starodrevnosti. Posao nebi bio težak, jer su grobnice jedva stopu duboko pod zemljom. Samo neznam, kako bi išlo sa odkupom vinograda; jedino bi dobro bilo, ako bi se taj čovjek dao nagovoriti, da ovaj stari vinograd vadi i sa novim zasadi. Osim ovog groblja biti će još jedno valjda netaknuto u Gori kod crkve Andrevno, jer se cjeli predelj oko crkve zove „Groblje“. To je u šumi, i ja ću, ako mi Bog zdravlje dađe, na ljeto pokus tamo učiniti, pak da bude uspješno, tad bi li smio računati da ćete me i Vi posjetiti?

Antun Bogetić.

U Korčuli, o Božiću 1887. — Pod naslovom „O nadgrobnom stečku bosanskog kneza Batića“ objelodanio je majdanski inžinir gosp. *Götting* u br. 7 ovogodišnjih „*Sitzungsberichte*“ bečkog antropološkog društva članak sa staro-bosanskim nadpisom. Isti nadpis pečatan je u br. 9, III. God. dubrovačkoga „*Slovinca*“ po prepisu poklonjenu mu od slavnoga nam sakupljača narodnih umotvorina pok. Vuka *Vrčevića*. Naš slavni pjesnik fra *Grga Martić* bijaše ga izdao u „*Danici*“ još 1852 godine, ali pošto nije bio zadovoljan tim izdanjem, poslao ga je bio prof. *Luki Zori* za „*Slovinac*“ dne 25. siečnja 1882; al ga *L. Zore* nije mogao upotriebiti, jer ga je štampao prije po *Vrčeviću*, a gotovo se je *Martićev* prepis posve sudarao sa *Vrčevićevim*. Razlike su bile ove:

U *Martićevu* prepisu:

1. ДѢХА СВЕТОГА АМН
2. МНЛОСТІѢ
3. КРАЛА
4. СВОМЪ ЗЕМАН
5. ШПЪ ПЛЕМЕНТОМ
6. Н К НѢМЪ
7. ВН ГОСПОѢА
8. ВЕРНО СЛѢЖАШЕ

U *Vrčevićevu*:

СВЕТА ДХА АМНН
МНЛОСТН
КРАЛЪА
СКОЕ ЗЕМЛѢНЦЕ
ПЛЕМЕНТО Н К НѢМЪ
ВН ГОСПОѢА
ВѢРНО СЛѢЖАШЕ

U *Martićevu* i *Vrčevićevu* prepisu jesu dakle iste rieči i ista smisao nadpisa i isti broj brazda, u sve jih 8, samo što su neka slova drukčije napisana i neke rieči što su na jednoj mjesto na drugoj brazdi, premda sliede sve istim redom osim što u *Martićevu* prepisu stoji *духа светогоа* a u *Vrčevićevu* *света дха*. O *Vrčevićevu* prepisu piše prof. *Zore*, da ga je *Vrčević* *dobavio* iz Nahije Visočke, te ga, po svoj prilici, nebijaše sam prepisao. Slavni *Martić* je nadpis prepisao vlastitom svojom rukom, te ga je darovao *V. V. Vukasoviću*, da ga upotrebi za *zbornik* jugoslavenskih nadpisa. Nije mjesta dakle sumnji, da *Martićev* prepis nije tačniji. Evo ga u cilini:

1. ВѦ НМЕ ОЦА Н СНА Н ДЪХА СВЕТОГА АМН ·
2. СЕ ЛЕЖИ КНЕЗЪ БАТНЪ МНОСТИЪ БОЖНОМ Н
3. СЛАВНОГА ГОСПОДНА КРАА ТВРКА КНЕЗ
4. НАД БОСАНСКИМ ВНСОКИМ НА СВОМЪ ЗЕМАН
5. ШПЪ ПЛЕМЕНТОМ РАЗБОЛН СЕ НА ДЪБОКОМ
6. Н К НЪЕМЪ МЕДНК ДОНДЕ СИ БНАНГ ПОСТА
7. ВН ГОСПОЋА ВЪКОСАВА КОНА МЪ ЖНЪ
8. ВЪРНО СЛЪЖАШЕ Н МРТЪ МЪ ПОСЛЪЖИ

Na temelju obadva ta čitanja razumije se, da smisao nadpisa ne može da bude drukčija, da osim ovih neima u njemu drugih rieči, a napokon, da je sigurno napisan u 8 brazda i da je red rieči u njemu uprav kako stoji u Martićevu prepisu.

Gosp. inžinir Götting je taj napis tako nagrdio, da mu je posve promienio smisao. On ga je strpao u samih pet brazda, a promienio mu je red rieči, ne samo, već mu je i umetnuo neke nove, a neke je krivo pročitao, tako da se ni iz daleka ne približuje Martićevu čitanju ni naravi našega jezika u XIV vieku, iz kojega je nadpis. On čita ovako :

- I. † ВѦ НМА ОЦА Н СНА Н СВЕТОГА ДЪХА АМННЪ · СЕ ЛЕЖИ КНЕЗЪ БАТНЪ НА СВО(НОН)
- II. ЗЕМАН НА ПЛЕМЕНТОМ МНОСТИЮ БОЖНОМЪ Н СЛАВНОГА ГОСПОДНА ВРАА Т
- III. ВРТКА КНЕЗЪ БОСАНСКИ НА ВНСОВОМЪ СЕ ПОБОЛНХЪ НА ДЪБОКЪ
- IV. МЕ ДЕНЬ ДОНДЕ . СИ БНАНГЪ ПОСТАВИ ГОСПОЋА ВЪКОСАВА С МО
- V. НМ ДОБРНИМ . ЖНЪ МН ВЪРНО СЛЪЖАШЕ Н МРТЪ МН ПОСЛЪЖИ .

Götting je posve izostavio iz 7. brazde rieč **КОНА**, a mjesto nje je dodao iz *prsta izsisane* rieči „**С МОНМ ДОБРНИМ**“.

Rieči „**МЕДНК ДОНДЕ**“ čita Götting: „**МЕ ДЕНЬ ДОНДЕ**“

U Martićevu prepisu neima nijednoga **h** dočim se ono u Göttingovoj redakciji nahodi pri kraju svake rieči, koja završuje suglasnikom, osim izmišljene rieči **МОНМ**

МЕДЕН ДОНДЕ što neima smisla, preveo je Götting sa „*starb ich*“.

„**МНОСТИЮ БОЖНОМ Н СЛАВНОГА ГОСПОДНА КРАА ТВРТКА КНЕЗЪ БОСАНСКИ**“ prevagja Götting: „*welchen ihm edelmützig mit Gottes Gnade der Hauptherr König Tvrtko, bosnischer Fürst, geschenkt hat*“ !!! Po tomu se razumije, koliko je gospodinu Göttingu poznat naš jezik! Da mi tako prevodimo iz kineškoga jezika, nazvali bi nas nezalicama i polubarbarima, nemožemo dakle ni mi trpljeti, da se tako *barata* našim jezikom, već nam je prijazno moliti gosp. Göttinga, da se okani izdavanja naših nadpisa, i da ostavi taj posao onima, koji ga bolje znadu, kako je to vrlo pohvalno učinio veleučeni gosp. *Dr. Hoernes*.

Gosp. Götting hotio je pokazati, kako nepoznaje ni povjesti bosanske, pa je zato pisao, da je u nadpisu napomenut „gospodin kralj Tvrtko II. Tvrtković, koji je živio u 16. stoljeću*“!!!

Frano Radić i Vid Vuletić-Vukasović.

Razne viesti.

Uprava grads. arkeol. muzeja u Trstu obavješćuje nas, da se je 11. velj. t. g. prestavio u Mljecih slavno poznati pjenezoslovac i utemeljitelj te desetgodišnji ravnatelj tršćanskoga muzeja *Karlo Kunz*. Ovaj se mnogo zanimao i dalmatinskim pečatarstvom, i numismatikom, navlastito kotorskom iz srednjeg doba, koju je pripravo bio za tiskanje sa slikami, koje je znao uprav vješto izradjivati. Lahka mu zemljica!

Pod naslovom: **Funde bei Carlopago in Kroatien**, čita se u *Mittheil. der Central-Commission* i t. d. u Beču XIII Bd. IV. Heft. CCXXXVIII. 157. sliedeća po nas veoma važna viest: „Am Abhange des Berges mit der Ruine Vidovgrad südöstlich vom Hafen von Carlopago, soll, wie Correspondent Dr. Pichler berichtet, eine Römerstadt gewesen sein. Noch gegenwärtig werden Ziegel ausgegraben, auch sind mehrere Brunnen an der Lehne. Der nächste Ort Ancus bei Vebrac an der Heerstrasse von Senia über Avendo, Arupium, Epidotium und Ausangalio u. s. w. nach Salona, liegt inner Landes; ein Strandort zwischen Lopsica (S. Giorgio) und Aenona (Nonia) ist doch für Liburnia zugebbar. Vgl. Mo. c. i. l. III. 1. S. 381 und zuvor. An der Bergwand des Hafens hinab gelangt man zu einer Stelle, wo eine Menge grosser alter Thongefässe, wie sie zur Aufbewahrung des Weines benützt wurden, in Meere liegen. Einige dieser Gefässe respective Stücke hat Heer Ratković, Lehrer der Bürgerschule in Carlopago, herausgefördert. Ausserdem wurde heuer eine Bronze-Tafel (Legionen-Tafel?), *Tabula honestae missionis* gefunden“. — Ne bili se tko našao u Bagu, koj bi nas o svem tom točno i obširno obavjestio na korist znanosti i prošlosti onih veoma zanimivih krajeva.

Rimske starine u Bosni. — Gosp. V. Vuletić V. šalje nam nekoliko odlomaka rimskih nadpisa, te dodaje: „Pišu našem vrlomu pobratimu, bosanskomu kniževniku O. Jeronimu Vladiću, uredniku *Glasnika* bosanskih i hercegovačkih Franjevaca u Sarajevu, iz Bogojna: Veleč. O. Vladimir Dolić župnik u Otinovecima na Kupresu odkopao je nekakvu starinsku crkvu na tri ladje, i u njoj našao stare radje na kamenu i nadpisa, te je neke prenio u župski stan. Onamo je otišao i bosanski povjestničar veleč. O. Batinić, a da pregleda one izkopine“. Odlomci su otihi nadpisa netačno prepisani, te se izdati nemogu, dok se neizprave. A te

*) Čudimo se napokon i gosp. Dru. F. S. Krauss-u, koji se je hotio potruditi, da udari dvie opazke na Götting-ov članak, kako ga nije upozorio, da neizdaje nit da netumači bosanskog nadpisa, jer da će se teško *blamirati*, kako mu se je eto i dogodilo.

izpravke obećao nam gori pomenuti gosp. Vladić, koj je o tih izkopinah na svietlo dao u broju 1. svoga *Glasnika* izvještaj sama g. V. Dolića.

Popravak rimskoga nadpisa iz Bola (na otoku Braču) — izdana u *Viestniku* god. V. br. 4. str. 118:

U drugoj brazdi mjesto QVINTIANO čita se: QVINTILLIO⁽¹⁾;

U trećoj brazdi mjesto E IANO FILIIS čita se FI ANO LI D II;

U četvrtoj brazdi mjesto A · XII, čita se S XI

Opazit je još, da u rieči QVINTILLIO prvo L je I grčko, a u rieči POSVIT je mjesto S, Σ⁽²⁾.

Čitav nadpis čita se dakle ovako: D(iis) M(anibus). Quintillio fi(lio) an(n)o(rum) LI d(ierum) II S(tipendiorum) XI Primula mater posuit.

J. Rodić.

„Sopra il restauro dell' antico tempio di Diocleziano in Spalato convertito in chiesa cattedrale osservazioni del prof. Dr. Fran. Cav. de Lanza. Treviso 1888“. — Pod ovim naslovom izdao je ovih dana g. prof. Lanza malu knjižicu ali veoma važnu za nas. Istina bo nije uvijek vladalo isto mnjenje o bogu, komu je posvećena bila ona sgrada, koja danas služi u Spljetu kao stolna crkva, ali uvijek se jedno-glasno i za nepreporno držalo, da je to pravi hram, kakav je i neobhodno trebovao dioklez. palači, koja je sastavljala pravi grad, te se toga radi nije ni pomisliti moglo, da je bez znatnoga hrama obstojati mogla. Napokon u ovo zadnje doba bje utvrđeno na neoborivih dokazih, da je taj hram Diani posvećen bio. Kad eto, *deus ex machina*, dodje nam Njemac, da nam potezom pera i tu svietlost potamni. To bjaše Prof. L. Hauser arhitekt iz Beča. Ovaj, nedodajući ni slovea na to, da dosadašnje mnjenje obori a svoje podkriepi, na prosto okrsti onu crkvu dioklecijanovim mausoleumom, kao da je to već davno dokazano i utvrđeno; te se njegova smielost zaletí do toga, da je i dao urezati na ploči, koju uzida otraga nad glavnimi vrati, da ovjekovječi popravke izvedene pod njegovom upravom u onoj crkvi, i tu netečnost: „*Templum hoc-olim imperatoris Diocletiani mausoleum*, nevideći pravi taj mausolnum ondje pred nosom. U toj razpravici Dr. Lanza, dobro poznat uprav s djela o diok. palači, Hauseru nepoznata, oštirim ali zasluženimi izrazi odbija i ovu i više drugih Hauserovih tvrdnja, ne dirajući u zasluge, koje si je on stekao popravljanjem iste crkve, koje je izveo, a to mu i zvanje, na obće zadovoljstvo.

Katalog zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu. Sarajevo 1888. 92 str. u m. 4-i i odveć liepoga papira i tiska, nemački, hrvatski i ćirilski, da bude svakomu pravo, u tri stupca. Poslie naslova u malo

¹⁾ Na kamenu je sasvim jasno QVINTIA, te toga radi ta rieč ne smje se nikako čitati QVINTILLIO, a i zato, jer se Quintilius uvijek piše sa jedno L. Zadnja dva slova ove rieči su izkvarena te tamna, ali nemogu biti drugo nego NO, a tako ciela rieč QVINTIANO. *Quintius, Quintia, Quinctius, Quintianus, Quintiana, Quinctianus* dolaze pasim u rimskih nadpisih; dapače imamo jedan iz Galije, u kom Q. *Quintienus Quintianus* (C. I. L. V. n. 5598). — Ured.

²⁾ Prvo nemože biti, jer je ono N, a drugo je S zlo izraženo. Ured.

redaka primjećuje se, da se je htjelo ovim izdanjem prigodom otvorenja onoga muzeja pružiti „sliku o dosadanjem radu“ to jest „u preglednom obliku namaknuti publici i interesovanim krugovima *sistematički* pregled svega kroz dvije godine nabavljenoga muzeološkoga materijala“. Moguće da to vriedi za obrtni odjel i za prirodoslovni razdjel, a to će suditi obrtnici i prirodoslovci; za arkeološki i numismatički odjel jamačno ne, pošto tu ni sjenke ma kakovu sustavu.

Muzej se dieli na dva razdjela, prvi arkeološki i umjetno-obrtni, drugi prirodoslovni. Ovo sdruženje arkeološke struke sa umjetno-obrtnom, koja se kašnje zove samo obrtnom, sasvim je nenaravno, te sada i nigdje neobstoji. Za obrtnu struku imalo se opredjeliti još jedan razdjel. Nama se dotaknuti samo prvoga i drugoga odjela prvoga razdjela, naime arkeološkoga i numismatičkoga. U *arkeol. odjelu* navadjaju se:

1. *Predhistoričke starine*. U sve 30 brojeva, t. j. 12 predmeta iz bronza a 18 iz pečenice. Jedva je uspomene vriedno pero od tuči, ako je iz onog doba. Čudnovato, što se medju te predmete uvršćuje i sam nacrt nalazišta na Zlatištu!

2. *Rimske starine*. U sve 37 brojeva. Ciparske posude uzimlju se za rimske (br. 1—7), a tri rimska novca ovdje su uvršćena, akoprem je numismatiki posvećen osobiti odjel (br. 16). Ovdje pod br. 19 opisuje se nekako jedan predmet (a to je jedini opisani u ovom razdjelu kataloga) ovako: „utarak relieva od alabastra sa slikom Diane(?) i sa napisom: Silvia Vot(avit) N(umos). Nagjen kod Blažuja“. Vjerojatno da se tu radi o basrelievu. *Votare numos* to nije izraz epigrafički, dapače ni latinski; dočim je sve to izraz *vota nuncupare*. Nego po svoj prilici nadpis je manjkav spređa i zada, te tako netumačiv. U ostalom osim zlat. prstena svi rimski predmeti skoro su bez vriednosti.

3. *Sredovječne starine*. U sve 25. I ovdje su tri knjige, koje spadaju na knjižnicu, jedna olovna boca tja od god. 1772 i t. d.

4. *Oružje i odjeće*. U sve 54 broja. Sve pomješano, a nekrati se mjesta ni guslam i t. d.

5. *Rukopisi*. U sve pet listina i to turskih iz novijeg doba.

Numismatički odjel pako nezaslužuje mal ne ni spomena. U sve ima 164 broja, i to sve nabaceno bez reda i bez opisa.

Iz ovoga vidi se jasno, da arkeološko-numismatička strana bosanske muzeja još leži u povojih, akoprem i Bosna i Hercegovina obiluju na takovih predmetih. Ovomu su pako jasni dokaz i ovostrani muzeji, u kojih se čuva ne malo ondješnjega blaga, te i stranci, koji, dolazeći iz Bosne i Hercegovine, velečesto nudjaju na prodaju skupociene predmete ondje nabavljene. Trebalo bi dakle naredbom zabraniti pod ksznom izvoz starina iz onih krajeva, te povjeriti upravu ovoga muzealnoga razdjela za sada osobi, koja je bar donekle upućena u ovoj struki, kao što su profesori povjesti ili filologije na c. kr. gimnaziji u Sarajevu.

Uvjereni smo napokon, da i naš arkeol. muzej dozvolom Vis. Vlade nebi uzkratio svomu drugu u Sarajevu svoje pripomoći, navlastito svojim duplikati, u koliko mu moguće.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Tragovi predhistorijskih naseobina u Sriemu.

(V. Tab. II.)

Iztraživanja o čovjeku i njegovomu djelovanju u predhistorijsko doba, premda su pravo počela tek u novije vrijeme, pružila su do sada mnogo zanimivih podataka. Pomoću arkeologije, etnografije, geologije i paleontologije stvorila se je sama nova znanost, koja u bitnosti sačinjava čest kulturne poviesti. Važnost te nauke o razvoju kulture u prvih njezinih početih očita je. Kod svih su se civiliziranih naroda počeli baviti tim studijem; kod skandinavskih naroda, u Englezkoj, Francezkoj, Švicarskoj, Njemačkoj i Rusiji jako se je daleko dotjeralo. Nezaostaju ni austrijski Niemci, Česi i Magjari. Kod nas Hrvata počelo se je misliti na tu najstariju kulturu čovječanstva tek u najnovije vrijeme, a stoga je i danas još u tom pogledu Hrvatska i nam i tudjem svijetu, koji se za to zanima, još ne dosta poznata. Do danas se je uspješno kod nas bavio predhistorijskom naukom skoro jedino vriedni naš muzealni ravnatelj Sime Ljubić, od kojega ima više članaka u tom predmetu u Viestniku narodnoga zemaljskoga muzeja i u ovomu časopisu.

Moja je želja, da u nizu članaka doprinesem nešto k poznanju Hrvatske i Slavonije u predhistoričko doba. Sakupiti ću podatke o naseobina, mogila i predhistoričkih predmeta, u koliko bi za nje doznao, da se kasnije, kada se više toga sabere, ta gradja može sistematički obraditi.

U predhistoričkoj nauci razlikujemo tri glavne dobe, koje se po tvari, od koje je načinjeno orudje, koje čovjek svaki dan rabi, nazivlju kamenom, mjedenom i željeznom. Te opet dobe diele na više perioda. Jedna se od drnge prenašlo ne luči, već prelazi jedna u drugu. Često se osvjedočavamo na primjer, da se je uz mjedeno oružje upotrebljavalo još i kamenito. Dok su se neki narodi još ualazili u kamenoj dobi, služili su se drugi mjedenim orudjem, a

trećim je naprednijim već i obradivanje željeza bilo poznato. Još i danas, gdje su n. pr. Evropejci na tako visokom stepenu kulture, imade svieta, koji se nalazi djelomice u kamenoj dobi (n. pr. Mavri na Novom Zealandu i druga polineška plemena itd.).

U Hrvatskoj i Slavoniji nalaze jako mnogo predmeta iz predhistoričkoga vremena. Mnogo toga iz neznanja našaoca propadne, mnogo dolazi u tuđe šake, pa je za nas gotovo propalo, a o mnogomu, što se je našlo i sačuvalo, nemamo podataka, kako i gdje je nadjeno, te stoga od tog opet za znanost nema osobite koristi. Predmeti od kamena, kremenca, roga i kosti, koji su često jako surovo izradjeni, ne upadnu nevještu čovjeku u oči, te će to biti glavni razlog, zašto se nezna do sada za više naseobina iz kamene dobe. Ljudi te dobe ponajviše su stanovali u špiljah i u drvenih kućicah, sagradjenih na stupovih na jezerih, močvara i rieka (Pfahlbauten). Hrvatske su špilje do sada slabo iztražene. (Vidi jedino Kišpatićevu razpravu u Viestniku VII. p. 33. i tu bilješku Ljubićevu.) Da je bilo i naseobina na stupovih u močvarnih predielih Posavine i Podravine nema sumnje. Našlo im se je dapače i nekoliko tragova.

Prigodom gradjenja željeznice iz Dalja u Brod našlo se je kod sela Neudorfa predmeta od kamena, koji su slučajno dospjeli u ruke veoma izobražena muža, velečasnoga gospodina evangeličkoga pastora Stenczela u Neudorfu. Te je on predmete darovao našem narodnomu zemaljskomu muzeju, o čemu je obavijestio ravnatelj istoga u Viestniku I. p. 25 (Sravni o sjekiri i Kišpatićevu razpravu u Viestniku IX. p. 76.)

Kašnje našlo se je još na nekoliko mjesta predmeta od kamena, iz čega se može ključiti na naseobine iz neolitičke dobe, i to dosta blizu onomu najprije nadjenomu mjestu.

Kada se je u jesen 1886 kopao jarak iz šume Leskovca između Neudorfa i Vinkovaca, koji unilazi u riekcu Bosut kod zadnje kuće vinkovačke ulice Cibalijske, izkopano je po prilici 1 km. daleko od Vinkovaca iz dubljine od 7 cm. mnogo criepova od posudja, koje bez dvojbe potiče iz rimske dobe. Izpod rimskoga kulturnoga sloja, koji se na stranu jarka sasvim jasno razpoznaje, izbačeno je sigurno iz veće dubljine od radnika na površinu nekoliko predmeta iz neolitičke dobe. Mene upozoriše, pošto je posao bio već davna obavijen, neki moji učenici na to otkriće posudja, a ja sam na to sám na licu mjesta našao, a stranom su mi od drugih donešeni sljedeći predmeti iz kamene dobe:

1. Podpun nož od kamena, malo zavinut, dole zadjelan, da se može utaknuti u držalo od kosti, roga ili drveta, dug 0·082 (*vidi Tab. II. sl. br. 1.*).

2. Veći iverak od kremenena (Feuersteinspan), kod kojega se na hrbtu vidi na nekoliko miesta trag orudju, s kojim su se odbijali komadići kremenena, dug 0·035 (*vidi sl. br. 2.*).

3. Dva manja iverka od kremenena.

4. Iverak od kremenena trokutnoga oblika, koji je mogao možda služiti kao šiljak sulice, dug 0·04, širok 0·055 (*vidi sl. br. 3.*).

5. Okrnjen komad probušenoga mlata (Beilhammer) od sienita, ugladjen, dug (u koliko je sačuvan) 0·10, visok 0·048 (*vidi sl. br. 19.*).

6. Držalo kamenitoga orudja od jelenova roga, slomljeno na 10 komada, nepodpuno. Na šiljku, gdje se je imalo utaknuti orudje, vide se tragovi oštra instrumenta i gladjenja. Duljina sačuvanoga komada 0·08 (*vidi sl. br. 4.*).

7. 2 komadića držala od jelenova roga i 1 komadić od kosti.

8. Pol komada od uteza od pečene zemlje, vis. 0·021, promjer 0·042. Ti su utezi valjda rabili kod tkanja.

Našao sam još i komad veće kosti (cievanica od konja ili goveda), koja je bila radi mozka duljinom otvorena, sa tragovi tupoga instrumenta, i mnogo manjih komada kostiju, ali sam to žalibože ostavio tamo.

Poblize tu naseobinu iztraživati bilo bi dosta teško radi njiva i livada u kojih se nalazi i radi dubljine, u kojoj valjda predhistorički sloj leži.

Nekoliko mjeseci iza toga donese mi učenik nekoliko predmeta kamene dobe, koje je našao u jednom vrtu vinkovačke ulice Ervenice poslje kiše na površini zemlje, i to:

1. dosta uzak kremeniti iverak, dole kao malo zadjelan, dug 0·035 (*vidi sl. br. 5.*).

2. širji komadić iverka sa zubcima (dakle komadić pile), 0·036 dug (*vidi sl. br. 6.*).

3. Tri manja komadića od kremenena.

Toliko sam ja znao o nalazku predhistoričkih predmeta u okolici vinkovačkoj prije dolazka vriednoga našega muzealnoga ravnatelja mjeseca lipnja prošle godine. Isti je gospodin kraj željeznice kraj Neudorfa (krivo ga nazivlje Novim selom, jer u vinkovačkom kotaru imademo još jedno mjesto koje se zove Novoselo,

ali ovo se zove Neudorf),¹⁾ gdje su se prigodom gradjenja već gore spomenuti predmeti našli, na više mjesta kopao, pri čemu bijah zajedno sa velečasnim g. Stenczelom prisutan. Uspjeh, prem uz jako nepovoljne okolnosti, prilično je nagradio podhvat, pošto je nadjeno preko 100 komada iz kamene dobe (Sr. Viestnik X. p. 1. i tabla). Nekoliko nedelja kasnije podjoh kopati zajedno sa g. Stenczelom na istomu mjestu, koje se nalazi od Neudorfske željezničke stražarnice prama sjevero-iztoku jedno 300 m. daleko. Premda sam kopao pol dana samo na pokus sa dva radnika našao sam i ja mnogo predmeta od kremenca, i to:

1. sedam većih komada kremenca, od kojih su se odbijali iverci koji su rabili u svakdašnjemu životu.

2. 98 što većih, što manjih odpadaka kod radnje, koji nisu bili za nikakvu porabu. Orudje se je dakle izradjivalo na licu mjesta, ali se je kremen morao iz daleka dobavljati, jer ga u tom predjelu Slavonije nema.

3. jedan komad od kremenca, koji je možda služio za struganje (Schabstein, scarper), dug 0.046, širok 0.03., ako isti nespada možda takodjer pod br. 1. (*vidi sl. br. 16.*)²⁾

4. 35 omanjih iveraka, koji su rabili za rezanje (*vidi sl. br. 7—13.*).

5. 20 tronglastih iveraka, koji su rabili kao šiljci strielica i kao šila (*vidi sl. br. 14. i 15.*).

6. 1 cieli i 1 polovica uteza za tkanje od pečene zemlje.

Predmeti se ne nalaze duboko u zemlji, ali je nezgodno što je na jednoj strani željeznica a s druge oranica, pa bi možda dosta stajalo sistematično kopanje, jer je pitanje, bili dao posjednik oranice dozvolu kopanja bez odštete. Zemljište inače leži dosta nizko, još i danas kadkada od jeseni do proljeća, kada Sava naraste, nastanu u Neudorfskom kotaru mjestimice močvare, pa je u doba, kada na njivah i livadah nema žita i trave, zato nemoguće kopati.

¹⁾ Za Niemca, a za nas Novoselo, a ja dodah kod Vinkovaca, da se zna gdje leži. — Urednik.

²⁾ Ovo je po našem mnienju prava sjekira ponješto odbitim hrtom iz razdoblja *quaternaire-chelléen*, po Mortilletu (*Musée préhistorique Planche VI. n. 25. 26*) nazvana: *Instrument chelléen en silex*. Ostali predmeti iz kremenca, kao što i oni, što smo mi priobćili iz istoga funda na tab. I., pripadali bi dobi *Robenhausien*, pošto s predmeti ove dobi mal ne sasvim suglasuju. — Urednik.

Sva je prilika, da je tu negda bilo jezero ili veća močvara (ali valjda ne palus Hiulca, kako mnogi krivo misle, koji naziv valjda vriedi za Vuku i njezine močvare), koja se je protezala odavle prama jugozapadu više milja daleko. Od nje još i danas ima mnogo većih ostataka navlastito između Ivankova i Starih Mikanovaca. U tih je valjda močvara bilo po svoj prilici naseobina na stupovih, ali do sada smo im tek kod Neudorfa na neznatne tragove naišli. Bilo bi i veoma važno i interesantno naići na više takovih tragova i proučiti ih. Valja se dakle uzdati u sreću i u slučaj, da nam pomognu.

Jedno 100 m. prama jugoistoku od Neudorfske željezničke stražarnice naišao je stražar, kada se je bolje izdubljivao šamac, u dubljini od skoro 1 m. na grob, u kojemu je bila omanja žara, koja se je sasvim razpala, kada su ju vadili, a u njoj je bilo nešto pepela, ugljena i komadića kostiju. Do te žare bila je ilovača nešto pocrnila od pepela i ugljena, a našlo se je tu i nekoliko ovalnih krugalja od na suncu sušene ili slabo pečene ilovače, u promjeru 0.025 - 0.04 širokih, neprobušenih, od kojih se tri komada u mene nalaze. Mrtvac je na ognjištu, gdje je spaljen, odmah i zakopan. Taj način sahranjenja bio je najobičniji u mjedeno doba, dočim su u kameno doba mrtvaca nespaljena zakopali.

Drugi predjel, gdje imade ostataka iz kamene dobe, je zemljište kraj potoka Vuke, koji čini ogromne močvare između Gaboša i Osieka. I tu sam čuo, da se je iveraka od kremenjača nalazilo. I u Neudorfu i u Gabošu rekoše mi stariji ljudi, da su sa polja donášali kremenje, kada se još nisu šibice toliko upotrebljavale kao danas. Moj šurjak Ivan Beck, načelnik gaboški, koji me je već često razveselio, donesavši mi po koju lepu starinu, poklonio mi je već veoma krasan šiljak od (*vidi sl. br. 17.*) strielice, nadjen na pustari Adi u občini Gaboškoj. Ali ovdje kod Gaboša, kao da će još običniji biti predmeti, koji spadaju u mjedenu dobu. U tomu je predjelu prije više godina kod Tenja nadjeno mnogo mjedenih predmeta, koji se sada nalaze u Zagrebačkomu i Osječkomu muzeju. Sjećao sam se dobro, da sam još kao gimnazijalac i kao sveučilišni slušatelj, hodajući sa spomenutim svojim šurjakom po poljanah gaboških, došao nekoliko puta do jednoga humka (narod ga zove »brdom«), koji se diže između sela Gaboša i Jarmine, jedno 3 m. u visinu i koji je očito nanešen od ljudskih ruku. Odlučih prošlih praznika poblize ga iztražiti. Radio sam dva dana, prvi sa 4, a

drugi sa 6 radnika. S početka pokušah čitav briežuljak prosjeći, ali pošto je taj posao suviše polagano išao, stranom zbog lienih i nespretnih nadničara (čestitih se u doba žetve ne može dobiti), a stranom jer je ilovača bila suviše suha, odlučih načiniti samo polumjer do sredine briežuljka. Nastojanje moje ostalo je bez uspjeha, jer osim dva tri mala criepića od predhistoričkoga posudja ne nadjoh ništa, premda sam dao kopati do dna briežuljka. Ili se grob nalazi u onoj polovici briežuljkova promjera, koji nisam prokopao, ili nije u sredini već dalje na strani, ili je razkopan prije. Spomenuti mi je da nisam ni nikakova ognjišta našao. U tom slučaju dvojim, da li bi i u većoj dubljini bio što našao. Kada sam počeo radnju, našao sam na vrhuncu briežuljka oveću jamu, a sviet mi je pripoviedao, da je tamo još prije jedno 15—20 godina stajao ogroman cer (prediel bio je još prije 30—40 godina sasvim obrašten gustom, prastarom šumom), kojega je bivši jedan upravitelj dobra grofa Kotolinskoga dao posjeći i izvaditi. Možda se je tom prilikom naišlo na grob i razvalilo ga.

Cuvši upravitelj sadašnjega zakupnika, g. Rosenberger, koji mi je najvećom pripravnošću dopustio, da na tomu zemljištu kopam, čim se ja bavim, sjeti se, da ima kod kuće jedan predmet, koji je nadjen kraj šume izmed sela Gaboša, Ostrova i Jarmine, po prilici $\frac{1}{2}$ km. od spomenutoga humka. Baš kada sam u najboljem poslu bio, donese mi na dar taj predmet, naime krasan celt sa uhom od tuča, dobro patiniran, dug 0'13, širok na bridu 0'048. Od zada mu je ovalna rupa, duga 0'035. S jedne i druge strane nalazi se ornament, sastojeći od uzporednih crta, koje čine četiri trokuta. (*Vidi sl. br. 18.*)

Prije povratka pogledah još jednu mogilu, koja se nalazi odmah iza mjesta Gaboša, blizu ceste u Ostrovu. Plug je tu iznio mnogo criepića od predhistoričkoga posudja, tako da bi se bilo nadati, da bi tu čovjek mogao bolji uspjeh postići, nego što sam ga imao kod prijašnjega, ali je opet nezgodno, što se taj briežuljak ore, pa se nemože stoga na njemu u svako doba kopati.

Još se dva slična humka nalaze u blizini Gaboša, ali ih nisam imao vremena potražiti: jedan imenom Sumčna nalazi se kraj puta iz Gaboša u Tordince, a drugi je već blizu sela Antina. Sjećam se, da sam negda na potonjemu vidio velik komad zida. Sa Samčine dobio sam lane od šurjaka željezni mač, koji je tamo iz-

kopan. Držak je iztrunuo, šiljak odkinut. Preostatak dug je 0·655, širok 0·04.

Sličnih grobova iz mjedene i željezne dobe ima i drugdje po Hrvatskoj i Slavoniji dosta. Meni je poznata u blizini Vinkovaca grupa od 5 takovih humaka, koji leže u jednom redu, jedan za drugim između sela Mirkovaca i Starih Jankovaca, tri u šumi a dva izvan nje, kako sam čuo, na občinskomu zemljištu. Jedan je prije više godina dielomice prokopan od g. S. Ljubića, ali je, ako sam dobro obavješten, isti gospodin obolivši morao radnju prekinuti pošto je našao više liepih predmeta mjedene dobe i ognjište na kojemu je tielo spaljeno. Vidiivši sviet to ognjište, nastade priča, da su tamo tobože novci gorili, te da dublje u zemlji mora biti silno blago, nastaviše neki na svoju ruku radnju na istomu humku i pokušашe kopati i na drugih, naravski bez uspjeha. Ove radnje barem nisu škodile, što se nije kopalo duboko, radi čega se nije našlo ni razvuklo predmeta, koji bi se tu mogli naći. Mnogo vriedi kod tih mogila, što su na občinskomu zemljištu, te bi bilo uz dozvolu občinske uprave moguće u svako doba kopati.

I dalje u Sriemu ima mogila. Tako me obaviesti kolega profesor Uroš Gjurić, da i kod njegovu rodna mjesta Ilinaca imade više takovih humaka.

Jos. Brunšmid.

Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini.

(V. Viestnik God. X. str. 53).

XXXIII.

Nadpis idje oko pečata:

IC † XC ОБРАЗЪ БЛГОВЕЩЕНІЄ ПРЕСТЫЄ БІЄ АНСТ АТА
МОНАСТІРА ОСОВИЦА СТ

Cita se: $\bar{I}s \dagger \bar{H}s$ obraz bl(a)goveštenje pres(ve)tje B(ogorodi)ce liet 1330 monastira Osovica st. — Prom. je pečatu 4 cm. Samo mi je otisak pri ruci, te neznam od čega je i kakav je pečat. Zarubljen je naokolo pupcima ispod nadpisa. U polju je angjeo Gabrijel s lieve, a s desne Marija. Nad njima su nebesa, a s nebesa se uputila prama djevici *golubica*. Angjeo drži golem krst, te pruža Mariji nekakvu posudu poput *petohljebnice*. Pečat mi nije pri ruci, te mi nije jasan predmet u angjelovoj ruci. Pečat je iz *Osovica*.

Otisak mi je darovao (uz još nekoliko nadpisa po nalogu pr. g. mitr. Gj. Nikolajevića) preč. Gjorgje Petrović, sveštenik i član pravoslavne A.E. M. Konzistorije u Sarajevu. Hvala dičnomu rodoljubu!

XXXIV.

СН ВАРМН

Čita se: Si kami

ВАРДА У-ЛАН К БНӨ

Varda čli je bio

УНАН Е САДЕ УНАН НЕК(Е)

čili e sade čili neč(e)

Б(и)ПНН

b(i)ti.

Nadpis je uzklični, t. j. snebiva se pisac, te veli: »Ovaj kamen *Varda* čigovli je bio, čigovli je sada, a čigovli još neće biti kroz toliko vjekova!«

Za rieč **ВАРДА** Usp. »Korijeni i t. d. Gj. Daničića« na str. 198, te bi bilo od *vårdati* (tal. guardare) ili od starosl. **ВАРОРАТН** — isvardati, vardati = *clamare*.

Ovaj je nadpis u *Kosoru* (Mostarski kadiluk) na *Kulinama*. Nadpis je udaren na stolu kao na *biljegu*. Još je ovakijeh *kamenova* tu u polju, te su razmaknuti jedan od drugoga, po prilici, po jedan kilom., pa sastavljaju kao četvorinu. Ja držim, da su to *mrginji* (u Dubrovačkomu se tako zovu *petrae terminales*), t. j. kao *granice*. O stvari sam naveo u dopisu uzporedjenje, ako i smjelo, iz rimske arheologije. Nadpis je prepisao vrlo O. Hristofor Milutinović, jeromonah sa Žitomišlića. Hvala mu!

XXXV.

АСЕ ЛЕЖИ РАДОЕ

Čita se: Ase leži Radoe

ПРИГОЕВНУЪ О

Prigoevič O-

БРАДОВНУ А ПОСТАВН БЛАБГЪ

bradovič a postavi bjeljeg

МАТН ТРЪДНСА

mati Trdisa-

ВА

va.

Ploča od biela, malo ledičasta, kamena. Duga je m. 140; široka m. 0,60; debela m. 0,20. Nadpis je u pet crta, te se čita od sjevera k jugu. Ploča leži na zemlji okrenuta od istoka k zapadu, ali (kazuju seljaci) prije je bila *malo gore više, uzprav*, pa je pala. Kod opisane su ploče još dvije gotovo istoga oblika, a sada su prevaljene.

Opisani je spomenik u selu *Bogutovu* (Bosna, okružje donjotuzlansko, kotar Bjelinski, občina Zabrdjska) na njivi *Rade Simikića*.

Nadpis je iz zbirke našega marljivoga suradnika g. Tome Dragičevića.

XXXVI.

† СН БАТЬ	Čita se: † si b(i)l(i)g
КНЕЗА Н	kneza n(aše)-
Г РАДИС	g Radis
АВА БРС	ava Brs-
ЊИЦА	nića
ПОУЩЕНЬ	pošten
ВИТЕЗЬ	vitez
ОВДИЕ	ovdie
ЈАДНЬ ДѠ	jad(a)n do-
ИДЕ	ide.

Stećak po pril. vis. m. 1,50; šir. m. 0,60. Svršuje se u trostran ležeći bridnjak s osnovicama nagnutiem unutra. Ovaj je stećak u šumi *Bitoraju*¹⁾ na mjestu *Biljegu* (U Bosni, u kadil. Točanskomu, a u občini Mrežici).

Sprieda je na stećku na nogama junak u kratkoj dolami, a niz prsi mu pruge. S desne je strane junak na konju, te mu se vide obje noge, kao da hoće oskočiti. S lijeve je odraslo čeljade s djetetom. Stećak je urešen s dvije ruže, a okolo zarubljen. U vrhu je sada biljeg odbijen, biva narod vjeruje u čari, pa uzimlje š njega praška i daje blagu, da mu pristupi mlieko i t. d. Tu je put iz Hercegovine u Bosnu; te se kaže, da je negdje oko toga mjesta *zakopan ugljen* za utanačenje granice.

Nadpis mi je uz podatke priobćio prijatelj g. Jovan Čokić, kancelista u Foči. Hvala mu!

XXXVII.

ИСЕ ЛЕЖИ СПИПКО РАДОСА	Čita se: Ise leži Stipko Radosa-
ЛИК ПОТЕРА ПОПИСАХ	lič potera popisah
Ъ ЛЕГАО И □ СЛЕ ПО МИ Е Л	legao i vele to mi e l-
ЕЖАМИ	ežati.

ИСЕ je pogriješno mješte АСЕ. U ПОТЕРА ono je Т како —†—, te dolazi od ПО ТОЛА по Gj. Daničiću (Usp. »Korijeni i t. d. na str. 81.«).

Ovaj je nadpis iz zbirke preč. O. igumana Hristifora Mihajlovića sa Zavale. Prepisao ga je na *Premilovu Polju* (kod *Popova*).

¹⁾ Usp. *Slovinac* br. 6 god. 1881 (IV) str. 103.

XXXVIII.

ACE □O	Čita se: Ase vo-
ДА ЛЕПА	da lepa
СЕ ЗИДО СА(МЪ)	se zido sa(m)

Ovaj je nadpis u selu *Radetićima*, u župi Gradačkoj (poviše Stona, u Hercegovini). Nadpis je udaren povrh stare *čatrnje* (česme), te je sada ponovljena. Slova su po prilici vis. 4 cm. Nadpis je prepisao m. p. D. Miho Jerinić, župuik u Gracu, te ga namienio za *Vjestnik*. Hvala mu!

XXXIX.

1. (A)CE . ACEKH	Čita se: (A)se . leži
2. H□AH	Ivan
3. □XKHYE	Vukiće-
4. □HYE . NEKA	vič neka (se)
5. ZHA X HOIO	zna u Pō(l)ju
6. KADAN CO	kadai so
7. POSTA□H	postavi
8. TAI BIAE	tai bile-
9. G KOINO	g koino
10. (X)ŠJEČ(E) BRAM	(u)šječ(e) brat
11. MYH A PEZA (Snaopaka je Z)	mi a reza
12. POKA IOHA	roka juna
13. O□DHE	ōvdie-
14. P HOYE O□E	r hoče ove
15. KOSTH	kosti

Ovaj je nadpis u *Gornjemu Rasnomu* (poviše *Popova Polja*, u Hercegovini), u nekropoli *Podgradinju* kod crkve svetoga Jovana (vid. dopis na str. 55. godine 1885). Na sred ploče je ogromna ruža. Ploča je po pril. duga m. 2,16; šir. m. 1,80; vis. m. 0,36. Slova su velika, al se ploča osolila, pa jih je mučno razabrati. Kad se kaže, i dan današnji, *Polje*, to se razumije *Popovo Polje*, pa se reče još samo i *Popovo*. Ovo se polje spominje još od davnijeh davnina (Usp. Vj. Klaić — *Bosna*. Podatci o zemljopisu i t. d. na str. 207—209.).

Osim moga prepisa, imao sam pri ruci i *fac-simile* preč. g. *Hristifora Mihajlovića*, igumana sa Zavale, te mi je bilo lakše, da pročitam ovaj pomučni nadpis. Hvala mu na zauzimanju!

XL.

АСЕ ЛЕЖИ ВИТКО НА СВОМЪ ПЛЕМЕНИТОМЪ

Čita se: Ase leži Vitko na svom plemenitom.

U ono **НА** isto je **А** poput gotičkoga **Н**.

Smisao je: *na svom plemenitom zemljištu.*

Za ime **ВИТКО** Usp. »Korijeni Gj. Daničića« na str. 208—209 pod K. *Vit* i *Vid*, po čemu ga se može usporediti s imenima *Vidak*, *Vidoje* i t. d. Nadpis je u selu *Mokromu* kod Širokogbriega.

Ovaj stećak svršuje se u trostran ležeći bridnjak s osnovicama nagnutiem unutra. Urešen je naokolo, i na njemu je ukresano kolo. Tu je joštera stećaka, a na neke su udarena obilježja i uresi biva tu lovac -- jahač strielja u jelena, dva imadu i *arma* bosauskoga kraljevstva (jeli to polumjesec i zviezda?), a na jednomu je ukresan *lav*(?).

Ovaj mi je nadpis, uz podatke, dostavio vrli B Lav. Pandžić, bogoslov na Širokom briegu. Hvala mu!

XLI.

Na vrbei povrh crkve:

PEY : APX : DIM : PER :

Čita se: Peč(at) : arh(imandrita) : Dim(itrija) : Per(ovića).

Pečat je od žute mjedi vas od jednoga komada. Širok je 0,2 cm.; vis. 0,2¹/₂ cm.; t. j. ploča gdje je nadpis, crkva i t. d.

Na pečatu je udarena crkva bizantinskoga sloga, pred crkvom svetitelj u odeždi, a oko glave mu *torac* (aureola).

Perovići su poznati u Hercegovini još odavnina. Ovaj je pečat od XVIII v. Kupio ga je u *Mlecima* neki M. Palma, te mi ga prodao, a ja ga lani darovao vrlomu starini preč. O. *Serafionu Peroviću*, arhimandritu u *Žitomišliću* kod Monastara.

Vid Vuletić-Vukasović.

O napredku arkeološkičke znanosti u našoj Hrvatskoj zemlji.

(Nastavak. V. str. 57.).

Pored okolnosti, koje su međjutim obstojale, nije čudo, što uza sve napore novog pokreta nije se za celo ovo doba u ovoj strani naše zemlje pojavio ni jedan strukovnjak na arkeol. polju.

Domaće novine bilježile su kadkada nalazke starina dogodivše se po zemlji i darove prikazane nar. muzeju, al i to u kratko, nepotpuno i bez znanstvene ocjene. Niti utemeljenjem *društva za jugoslavensku povjestnicu i starine* god. 1850 i izdavanjem *Arkiva* kao organa istoga društva, kojim glavna zadaća bjaše iztraživanje i opisivanje starina, nije se u ovom pogledu onako napred koraknulo, kao što se očekivati moglo. Društvo istina razposla odmah na sve strane zemlje njeka pitanja glede starina s molbom, neka mu se na nje potanko odgovori. U odgovorih, koji su većinom tiskani u *Arkivu*, nalazi se mnogo vesti o arkeol. blagu, kojim se odlikuju naši krajevi, ali je to obično samo gradivo za daljne obradivanje ili naputak za daljni rad. Mijo Sabljar i Ivan Kukuljević uz privatnu i javnu pripomoć putovali su po zemlji i izvan nje, da sabiraju i opisuju starine, te su njihova izvješća u *Arkivu* naštampana. Osim toga u prvih pet knjiga izdao je *Arkiv* i nekoliko razpravica, navlastito iz pera Ivana Kukuljevića, tičućih se ponajviše hrvatskih starina. *Arkiv* potraja do god. 1875, kad presta XII. knjigom; a društvo, koje proživi još koju godinu bez ikakova znaka života, napokon uz nastojanje nekih rodoljuba, da se njegova već omršavila zaklada upotrebi na napredak arkeolog. znanosti i nar. ark. muzeja, pretoči se god. 1878 u hrvatsko arkeolog. društvo.

Ono, što je bar za njeko vrieme zanemarivalo društvo za povjestnicu i starine, namirivali su donekle drugi književni organi, koji su medju tim u Hrvatskoj na svjetlo izlazili. Časopis *Književnik* u ono tri godine svoga ozbiljnoga rada (1864—1866) objelodani i nekoliko arkeologičkih razprava. Dr. **Franjo Rački** napisa: *Prinesci za epigraphiku jugoslavensku*; — Dr. **Ivan Crnčić**: *Krčke starine*; — Prof. **Vjekoslav Jagić**: *Starine i njihovo znamenovanje*; — Prof. **Sime Ljubić**: *O nekojih pjenezih grčkih iz otoka Hvara*; te: *Prednje Jadranske. O Diomedu ilirskom*.

U to god. 1867 započe svoj rad *Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti* u Zagrebu. Medju raznimi strukami znanstvenimi, što je ona po svom zvanju zastupati imala, bjaše i arkeologija. Ona je jamačno i ovu struku obradivala po što je bolje mogla. Napomenuti ćemo samo strogo arkeologičke razprave, koje su trudom njezinih članova u *Radu* bieli sviet ugledale. Od Dra **Franje Račkoga** akademičkoga predsjednika: *O dalmatinskih i ilirskih novcih najstarije dobe* (XIV. 45); — *Spomenik Branimirove dobe* (XXVI. 103). Prof. **Sime Ljubić**: *Arkeologičke crtice* (I. 164); — *Pisan spomenik*

iz dobe hrvatskoga vojvode *Branimira* (XXVI. 93); — *O dubrovačkoj kovnici obzirom na razpravu prof. Nord. Dechanta* (XVI. 198); — *O upraviteljih Dalmacije za rimskoga vladanja* (XXXI. 1); — *Na obranu pravosti staro-srbskih zlatnih novca* (XXXIV. 75); — *Spicilegium monumentorum archaeologicorum in terris, quas Slavi australes incolunt repertorum* (XXXIV.—XXXVII. 1—91); — *Skrovište carskih novca u zlatu iz prvoga stoljeća otkrivo u Zemunu 16 pros. 1875* (XXXVI. 177); — *Odgovor na njeke primjetbe numismat. lista brčkoga u poslu staro-srbskih zlatnih novca* (XXXVI. 201); — *O VIII. zasjedanju svenarod. sastanka za antropologiju i arkeologiju predhistoričku držanom od 4—13 rujna 1876 u Budimpešti* (XL. 177).
Dr. Franjo Maixner: *Princesi tumačenju nekih latinskih i grčkih napisa u krv. nar. muzeju Zagr.* (XXXVIII. 228); — *Starinske uredbe i običaji naroda rimskoga* (XXXIX. 217).

Osim toga u Radu i u Starinah iste jugosl. akademije izašlo je na svjetlo još mnogo drugih radnja o najstarijih pisanih spomenicima hrvatskih, srbskih i bugarskih, u kojih se opisuju ili razjasnuju prva doba jugoslav. naroda s raznoga pogleda.

Ali znameniti korak unapried na arkeološkom polju učinio se je u nas gori pomenutim previšnjim riešenjem od 4 ožujka 1866, kojim bjahu potvrđena vis. saborom podnesena pravila ne samo za jugosl. akademiju dali i za nar. muzej. Ustrojenjem muzeja ne samo što su muzealne sбирke od sada počele znatno rasti i priredjivati se, dali i znanstveno popisivati se i prosudjivati. Ondašnja vis. vlada usljed molbe muzeal. ravnatelja i uz pripomoć jugosl. akademije, koja je onda vodila vrhovnu upravu istoga muzeja, svojim dopisom od 11 svibnja 1870 dozvoli već za istu god. 1870 svotu od 350 for. za izdavanje *Viestnika nar. zem. muzeja u Zagrebu*, koj je imao služiti i kao muzealni katalog i njegov organ pred znanstvenim svietom. U isto doba pozva Vis. Vlada istu jugoslavensku akademiju, neka predloži svotu, »koju bi trebovala u tu svrhu za sljedeću godinu 1871, da uzmogne vlada učiniti posebnu providbu u proračunu regnikolarne zaklade « Prvi svezak *Viestniku* ugleda bieli sviet iste god. 1870, te muzeal. uprava u svoje vrijeme predloži i svotu potrebitu za izdanje drugoga svezka za sljedeću god. 1871; ali uza sve napore muzeal. ravnateljstva ne bi podieljena. God. 1876 sam ravnatelj na svoj račun protura u sviet drugu knjigu muzeal. *Viestnika*, u koju su nadalje njeke muzealne sбирke opisane.

Ustrojenjem muzeja, da se ovomu i samoj znanosti u nas sve bolje pripomogne, budu po cijeloj zemlji imenovani *muzealni povjerenici* sa naputkom, da kupe što više mogu arheološkičke predmete i šalju istomu zavodu na dar ili uz odštetu, i da njegovu upravu obavješćuju o svakom obretu i o stanju starina, koje se u obsegu njihova zvanja nalaze. I ova uredba urodi odmah željenim plodom. Putem muzealnih povjerenika mnoga starina dodje u naš zavod, mnogo se zemlji spasi, što bi bilo van nje otišlo, a ne malo se po njihovih izvještajih razjasni i javnosti preda. Iztaknuti nam je od najprvih najzaslužnije pokojnike: *Josipa Ilka* kaptolskog providnika u Sisku, *Živka Vukasovića* kao gimn. ravnatelja u Osieku, i *A. Konst. Matasa* kao gimn. ravnatelja u Sinju.

U isto doba nastojalo se je i izvan okruga akademije i muzeja o napredku arheološkičke znanosti. **Ivan Kukuljević** osim drugih pomanjih radnja u raznih novinah izdavao je: *Starine u gradu Zagrebu i njegovoj okolici* (Arkiv XII. 158), te *Panonija rimska* (Rad XXIII. 86). **Luka Ilić** Oriovčanin, koj sav svoj život posveti arheološkičkoj znanosti (1817--1878), te si sakupio bio liepu sbirku starih novaca i drugih starina, uz više odgovora, što je na pitanja od strane društve za jugosl. poviestnicu i starine u Arkivu priobćio, sastavljao je mnogo razprava i djela arheološkičkih ostalih nam u rukopisu, od kojih zaslužuju da se napomene: *Dalmatinski novci* (nabavila jugosl. akademija); — *Nadpisi rimski* ponajviše dalmatinski, u dva svezka; *Starožitnosti kraljevstva Slavonije*, gdje opis starih gradova sa slikami; — *Ukupna numismatika*; — i *Grčko-rimsko bajoslovje*. I muzeal. ravnatelj *Šime Ljubić* u ovo je doba na svjetlo davao svoje numismatičko djelo: *Opis jugoslavenskih novaca, Zagreb 1875*; *Ivan Tkalčić* više članaka u domaćih novinah; zatim u predgovoru k historičnomu romanu Severili razpravljao o sisačkih starinah, te pisao takodjer o starinah rimskih u djelu *Toplice varaždinske*; a prof. *Zar. Grujić* god. 1871 u Mitrovići pomoću ravnatelja ondješnje realke *Železnoga*, ustrojavao je mjestno arheološkičko društvo, prvo u našoj zemlji, koje god. 1875 prestade, žalibože, iz nedostataka sredstva i radi premeštaja pomenutoga osnivatelja. Onda sakupljeni predmeti, sačuvani kod ondješnje kr. realke, većim dielom prodjoše u nar. muzej.

Nego dočim se tako znatnim uspjehom napredovalo u Hrvatskoj na arheol. polju, ne manje se radilo u Dalmaciji na korist iste znanosti. Putovanjem kralja Franje I. god. 1818 po Dalmaciji

udaren je ondje čvrst temelj napredku arkeol. znanosti. Franjo začudjen bogatstvom ove naše zemlje na arkeol. predmetih navlastito u Solinu, upozna potrebu, da se u Spljetu ustroji čim prije državni muzej, a u Solinu da se izkapanja na korist istoga zavedu. Car. kr. naredbom od 1 kolov. 1820 bje riješeno, da se u Spljetu državni muzej podigne, i da se u Solinu izkapanja čim prije započinu na korist istoga. Muzej i izkapanja budu povjereni **Karlu Lanzi** († 1834) kao prvomu začastnomu muzealnomu ravnatelju (2 list. 1821 - 1828), koj započe namah ta izkapanja u Solinu državnim troškom. Lanza je svake godine vis. vladi svoje izvješće o izkapanjih podnašao, te je veoma zanimivi ulomak od jednoga izdao G. F. Cupilli u časopisu »Gazzeta di Zara« (god. 1846 br. 84). Pod vještom rukom Lanzinom spljetski muzej liepo se razvi; ali njegovi nasljednici slabo se brinuli za njegov napredak do **Franje Carrara**. Ovaj vriedni muž, riedkom marljivosti i dovoljnim znanjem urešen, preuze izkapanja god. 1846. Svoje je obrete priobćivao u novinah i u posebnih razpravah. Znatni uspjeh njegova rada uzvitla ne malu četu njegovih zavidnika, da mu zasluženu slavu unište ili barem oslabe. Prvaci na tom poprištu bjahu: *Alfons de Frisiani*, vojn kapetan, italijanac, nikakova arkeol. znanja; dobro poznati zadirkivalac *Franjo Lanza*, arkeolog na glasu ali iz mržnje, što on nebjaše dobio Carrarovo sielo, i *Vicko Andrić*, valjan inžinir a nikakav arkeolog. Carrara izadje iz duge borbe pobjedonosan; što navede njegove dušmane, da mu u potaji rade o glavi. God. 1849 obtužen kao državni izdajnik, bude iznenada sbačen s učiteljske stolice, na kojoj je sjedio u filosofičkom zavodu. Ode iz Spljeta u Beč, da svoju nevinost dokaže; ali uz ondašnja burna vremena sav trud mu badava. Slab u zdravlju g. 1852 zahvali se na časti muzeal. čuvara, te iz Spljeta prodje u Mletke, gdje napokon sljedeće godine 1853 bje mu podieljena učit. stolica na velikoj gimnaziji kod sv. Kate. Nedužne ipak patuje, koje je pretrpiti morao, pokosiše mu do mala život. Umrie u Mletcih 29 siečnja 1854 u 43. godini. Glavne njegove arkeolog. radnje jesu: *Teodora Ducaina Paleologina, Piombo unico inedito, Vienna 1840*; — *Sopra alcuni diplomii militari romani (Gazzetta di Zara 1844 n. 43-45)*; — *De' scavi di Salona, Padova 1846*; — *Risposta all' articolo: Gli scavi di Salona (La Dalmazia 1846 p. 185)*; — *Intorno agli scavi di Salona (Ibid. 1847 p. 348)*; — *Antichità di Salona (Atti del congresso arch. di Venezia 1847)*; — *De' scavi di Salona nel 1848*

(*Denkschrift. d. Wissenschaft. Wien, 1851*); — *Topografia e scavi di Salona, Trieste 1850*; — *De' scavi di Salona nel 1850 (Prag. k. Gesellschaft d. Wissenschaft. VII. Bd. 1852)*. Pomenuti **Franjo Lanza** i on Splječanin, izdao je više vriednih razpravica u *Bullettino dell' istituto archeologico di Roma* i u *Annali* istoga zavoda (1837, 1839, 1849, 1850), te i u raznih domaćih novinah, a najvažnija njegova djela jesu: *Suggio sopra l' antica città di Narona, Bologna 1842*; — *Antiche lapidi Salonitane, Spalato 1848 (Zura 1850, isto izdanje samo promjenom prvih listova)*, — *Sulla topografia e scavi di Salona dell' ab. Fran. Carrara, Confutazione, Trieste 1850*, — *Dell' antico palazzo di Diocleziano in Spalato, Trieste 1855 sa slikami*; — *Monumenti Salonitani inediti. Vienna 1856*.

(Sliedi konac).

S. L.

Rimski nadpis iz Bosne.

Velečastni Fra Josip Dobroslav Božić, franjevac u Plehanu kod Dervente u Bosni, javi nam na Brašančevo, da je u onoj okolini otkrio rimski nadpis, te priloži njegov prepis neuredno, ali se daje lasno u red dovesti ovako:

D M
 C I V L I V S M A X I
 M V 2 V E T E R
 C O H I B E L G
 V
 S I B E D A F V I L
 A M A B I L I C O
 N I V G I S V E

Ploča četverokutna, usječena je izpod nadpisa. Visoka je 1 metar i 39 cm., široka 60 cm., a debela 20 cm. Bez dvojbe šesti je redak zlo prepisan, ili je pokvaren ili zlo izradjen. Ono E mora da bude F = *fecit*, koje nikada ne manjka u onakovom slogu; ono D poslie E, po svoj prilici biti će E = *et*, jer sliedi još jedna osoba, kojoj je isti grob namjenjen; a ono AFVIL sadržava ime Mažimove žene, te je vjerovatno AVREL. Zamolili smo gosp. Božića, neka nam izvoli pribaviti otisak ovoga šestoga redka, da se i on na pravo čitanje svede.

Važan je ovaj nadpis navlastito s toga, što se u njem spominje COH · I · BELGARUM. Ova rimska vojnička četa jedino dolazi u

nadpisih Dalmacije, gdje je na dugo stanovala. Mommsen (Corpus Inscript. Latin. Tom. III.) donosi pet takovih nadpisa u Dalmaciji bezdvojbena nadjenih, naime 1) pod br. 1790 (dotično 6362) kao našast u Naroni (ali pravo u Humcu, 1 $\frac{1}{2}$ sata hoda od Ljubučkoga naprama zapadu, gdje se čuva u župnoj crkvi); 2) pod br. 1918 našast blizu Vrgovca; 3) pod brojem 2067 izkopan u Solinu; 4) pod br. 2744 nadjen vjerojatno u Andretiumu (Muć); a 5) pod br. 3096 otkrit na Braću. Još jedan navodi Mommsen pod br. 3162b među dvojebenimi dalmatinskim nadpisi, sada u Strà kod Padove. Od svih ovih nadpisa samo prvi nosi datum, kada je postavljen bio, a to godine 173 po Is., jer se tu kaže, da je hram *Liberi patris et Liberæ* popravila ondje COH · I · BELG, a to F SEVERO · ET POMPEIANO II · COS.

Pošto se zna, da su cohortes pazile na red i sigurnost u Dalmaciji pokle se prestalo bjaše ovamo slati legije u tu svrhu, ovaj bi nam nadpis potvrdio, da je okolica Drventska, gdje se nadpis našao, u ono doba naime koncem drugoga vieka, spadala na Dalmaciju a ne na Panoniju. Tako ovaj nadpis dobiva i geografičnu važnost.

S. Ljubić.

Rimski novci carski zem. muzeja u Zagrebu, kojih nema u Cohenu ili se u čem od njegovih razlikuju.

(Nastavak. V. Viestnik 1887. br. 2, str. 44.)

Flavius Valerius Constantius I. Chlorus.

(God. 305—306.)

1. *Av.*: **CONSTANTIVS · AVG.** — Glava mu lovorvjenčana n. d.
Rev.: **GENIO · POPVLI · ROMANI.** — Genij modiusom na glavi, drži pateru i rog obilnosti. U podkrajku **SIS.**
Mal. br. — Coh. neima ovaj avers.
2. *Av.*: **CONSTANTIVS · NOB · CAES.** — Njegova ovjenčana glava n. d.
Rev.: **SAC · MON · VRB · AVGG · ET · CAESS · NN.** — Moneta stoji n. l. držeć tezulju i rog obilnosti.
Sred. br. — Sr. Coh. V, 582, 227.
3. *Av.*: **CONSTANTIVS · NOB · CAES.** — Glava mu lovorvjenčana n. d.
Rev.: **SALVIS · AVGG · ET CAESS · FEL · KARTHAGO.** — Zena stojeća punim licem drži obima rukama razna voća.
Sred. br. — Sr. Coh. V, 583, 236.

Galerius Valerius Maximianus.

(God. 305—311.)

1. *Av.*: **GAL · AVL · (sic) MAXIMIANVS · NOB · CAES.** — Poprsje okrunjeno sa plaštom n. d.
Rev.: **CONCORDIA · MILITVM.** — Galerij u vojnoj odori stojeći na d. (ne na lijevo) s kratkim žezlom, drži globus sa Viktorijom, kao što i Jupiter gol, plaštem na l. ramenu sa žezlom.
 Mal. br. — Sr. Coh. V, 602, 59.

Flavius Valerius Severus II.

(God. 305—307.)

1. *Av.*: **IMP · C · FLA · VAL · SEVERVS · P · F · AVG.** — Glava lovorvjenčana n. d.
Rev.: **GENIO · POPVLI · ROMANI.** — Genij na pola gol stojeći lievo, pokriven modijem, drži žrtvenicu i rog obilnosti. U podkrajku **MTC.**
 Sred. br. — Sr. Coh. V, 626, 33.
2. *Av.*: **FL · VAL · SEVERVS · NOB · CAES.** — Glava lovorvjenčana (a ne poprsje sa plaštom) n. d.
Rev.: **GENIO · POPVLI · ROMANI.** — Genij sa tornjem na glavi, stojeći n. l. drži tezulju i rog obilnosti.
 Sred. br. — Sr. Coh. V, 626, 35.

Marcus Aurelius Valerius Maxentius.

(God. 306—312.)

1. *Av.*: **MAXENTIVS · P · F · AVG.** — Njegova lovorvjenčana glava n. d.
Rev.: **CONSERV · VRB · SVAE.** — Hram na šest stupova, u sredini *stoji* Roma kacigasta, držeć kruglju i žezlo.
 Sred. br. — Sr. Coh. VI, 34, 53. — Nadjen u Gornjem Muću.

Flavius Valerius Licinianus Licinius.

(God. 307—323.)

1. *Av.*: **VAL · LICINIVS · P · F · AVG.** — Glava lovorvjenčana n. d.
Rev.: **GENIO · AVGVSTI.** — Genij pokriven modijem, stojeći *na lievo* (ne desno), na pola gol, drži žrtvenicu i rog obilnosti. U podkrajku **SMTS**; u polju **B.**
 Sred. br. — Sravni Coh. VI, 58, 49.
2. *Av.*: **IMP · LIC · LICINIVS · P · F · AVG.** — Glava lovorvjenčana n. d.

Rev.: **IOVI · CONSERVATORI.** — Jupiter gol stojeći n. l. sa haljinom na ljevom ramenu, držeći strielicu i žezlo; do noguh mu lievo vienac (ali ne orao). U podkrajku **SIS**, a u polju **A**.

Sred. br. — Sr. Coh. VI, 61, 76.

Flavius Valerius Licinianns Licinius filius.

(God. 317—326.)

1. *Av.*: **LICINIVS · IVN · NOB · CAES.** — Poprsje mu *na lievo* lovorvjenčano sa paludamentom i oklopom.

Rev.: **VOT · V · MVLX · CAESS · TSA.** u lovorviencu.

Mal. br. — Sr. Coh. VI, 84, 61.

Flavius Valerius Constantinus I. Magnus.

(God. 306—337.)

1. *Av.*: **CONSTANTINVS · P · F · AVG.** — Poprsje lovorvjenčano na lievo u carskoj haljini, drži žezlo, na kojem je orao.

Rev.: **BEATA · TRANQVILLITAS.** — Oltar, na kojem kruglja sa 3 zvijezde. Na oltaru nadpis **VOTIS · XX.** U podkrajku **PLON**; u polju **M**.

Mal. br. — Sr. Coh. VI, 124, 193.

2. *Av.*: **IMP · CONSTANTINVS · P · F · AVG.** — Glava mu sa *diademom* na d.

Rev.: **IOVI CONSERVATORI.** — Jupiter gol stojeći n. l., plaštem na l. ramenu, držeći Viktoriju i žezlo; pred nogama mu lievo orao s viencem u kljunu. U podkrajku **SE**.

Mal. br. — Sr. Coh. VI, 141, 335. — Darovao St. Grginčević u Ivankovu. Isto takav, ali u podkrajku **TSA**.

3. *Av.*: **CONSTANTINVS P · F · AVG.** — Poprsje lovorvjenčano n. d. u plaštu i oklopu.

Rev.: **SOLI · INVICTO · COMITI.** — Sol sa zračnom krunom, na pola gol, stojeći n. l. diže desnu ruku i drži kruglju. Ljevo sužanj sjedeći na zemlji, rukuh svezanih na ledjih. U podkrajku **AQS**.

Mal. br. — Sr. Coh. VI, 160, 478.

4. *Av.*: **CONSTANTINVS · M · AVG.** — Poprsje okrunjeno u carskom plaštu n. l.

Rev.: **BEAT · TRANQLITAS** (sic). — Žrtvenik, na kome je kruglja a nad ovom 3 zvijezde. Na žrtveniku nadpis **VOTIS · XX.** U podkrajku **PLON**. U polju **S** i **D**.

Mal. br. — Sr. Coh. VII, 379, 19.

5. *Av.*: **CONSTANTINVS P · F · AVG** — Poprsje okrunjeno n. d.
Rev.: **VICTORIAE · DD · AVGG · CONN.** — Dvie Viktorije koračaju jedna prama drugoj svaka drži po jedan vienac i paomu.
 Mal. br. — Coh. neima. Iz ostavštine Mij. Stojanovića.

Flavius Julius Crispus.

(God. 317—326).

1. *Av.*: **IVL · CRISPVS · NOB · C.** — Poprsje lovorvjenčano u plaštu i oklopu n. d.
Rev.: **PROVIDENTIAE · CAESS.** — Ulaz u tabor, na kojem su dva tornja a medju ovima zviezda. U podkrajku **SMTS.**
 Mal. br. — Sr. Coh. VI, 200, 103

Flavius Claudius Julius Constantinus II.

(God. 337—340).

1. *Av.*: **CONSTANTINVS · IVN · N · C.** — Njegovo poprsje sa kacigom i oklopom n. d.
Rev.: **BEATA · TRANQLITAS** (sic). — Žrtvenik s nadpisom **VOTIS · XX.**, a nad žrtvenikom kruglja. U polju **F · B.**
 Mal. br. — Sravni Coh. VI, 227, 90. — Dar. dr. R. Fabiania u Senju.
2. *Av.*: **CONSTANTINVS · NOB · C.** — *Poprsje* lovorvjenčano sa carskim plaštem n. d.
Rev.: **CAESARVM · NOSTRORVM** okolo lovorvienca, u kojem se čita **VOT · V.** izmedju dvie paome. U podkrajku **AQT.**
 Mal. br. — Sr. Coh. VI, 228, 101.

K r i t i k a.

Srebrna ploča sa slavenskim nadpisom. Pod tim naslovom otisnut je u bečkiem „Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und hist. Denkmale [XIII. Bd. IV (Schluss) Heft]“ članak A. Müllnera s tačlicom. Donašamo mu u cielosti prevod, da budu razumljivije naše primjedbe.

„Ljeti 1883 god. našao je neki dječak, koji se je zabavljao puštanjem ladjice (Schifferlfahren) na Dunavu, sgužvan kovni predmet crnosive boje, u šljunku riečnog korita, izmedju sjeverne ili lieve dunavske obale i takozvanog ostrva Strasser.

Osvjedočivši se da je kovina srebro, nije više ništa smetalo, da se dobavi predmet za vriednost srebra, a pobliza izraživanja dadoše slieđeci uspjeh: — izpružen kovinski predmet sačinjava komad srebrne ploče, koja, razdieljena u polja, predstavljaše povjest života i muke nekoga sveca. Danas su ciela samo 4 od prvashnjih 13 poljija, a od srednjega glavnoga polja sačuvano je nešto manje od polovice. U tom stanju ulomak je visok 456 mm, a u srednje širok 240 mm. Težina mu je oko 220 grama.

Pogled na priloženu tablicu uči, da mala polja bijahu simetrično raspoređena oko velikog srednjega polja, dakle 4 u širini i u visini; sad pošto se od ruba do sredine širine mjeri 235 mm, a visine 325 mm., imala je cijela ploča u širini 470 mm. pri 650 mm. visine. Pojedina polja su međusobom razlučena pojasima od 12 mm. širine. U tim pojasima, kao što i na rubu ploče, udarene su rupe u razmacima od 20 mm. do 30 mm, koje bijahu jednom određene za klince, kojima je ploča bila utvrđena na nečesovu podlogu. Na toj podlozi treba da su bila našarana lica, ruke i druge česti puti likova, jer ne ima tih česti tiela na samoj ploči.

Ostala crtnja predstava izbockana je tupijem dlietima.

Razmatrajući predstave u sačuvanim pobočnim poljima i u čestimice sačuvanom srednjem polju, ukazuju nam prva četiri osudu i mučenje čovjeka koturom (sl. *torcem*) označena kano sveca; srednje polje sadrži mu lik upriestoljen u slavi pobjede. Svetac ogrnut dragocijenim plaštom, sa širokim bogato nakićenim koturom svetinje oko glave, kopljem u desnici sjedi na prestolju sa visokim naslonom. Angjeo mu s oblaka pruža pomu mučeništva. Nadpis nad srednjom slikom nije potpun, ipak se razpoznaje *Srjatyj*.

Polje Br. 1 pokazuje nam četiri lika. Svetac u dugačkoj odori stoji pred nekim likom, što sjedi na klupi. Taj nosi na glavi kao čalmu sa krunom, u desnoj ruci kao neku vrst žezla. Iza te dvojice vidljive su glave dvojice drugih, obedvie pokrivenne nekom vrsti kacige ili nadviseće kape. U drugom polju nahodimo sveca svezana rukama i nogama na stupu; dva krvnika, u dugačkim odorama i bez kapa, svezuju mu mučenički pojas oko gola tiela. Neima 3. ni 4. polja. U polju 5. vidjamo sveca nategnuta na kolo. Jedan premjer kola vidimo snabdjeven oštrom pilom. S obih strana klipa, u kojemu je više od čovjeka visine i na kojemu je utvrđeno kolo, stoje obadva krvnika, svaki sa užetom u ruci, da okreću stroj. U polju 7. vidimo opet sveca gdje leži nauznak s jednom nogom uzgor: za njim čućeću osobu; pred njim čovjeka u dugačkoj odori, sa kacigastom kapom kao na polju 1. Ta osoba drži razmaknuto mlat u desnici nad poplatom svečevim. Očito je tim naznačeno ono mučenje, pri kojem se mučeniku zabijahu čavli u tabane.

Pitamo li o znamenovanju nadpisa postavljenih nad predstavljenim prizorima, svakako jih je na prvi pogled razpoznati za *slavenske*, kao što sama cijela predstava nosi značaj vizantinske umjetnosti, i ako u prilično surovim pretjeranim oblicima. Ali je teže tumačenje nadpisa.

Opisan ulomak priznat je od strukovnjaka kao prenosljiva otarska slika svetoga veliko-mučenika Gjorgja. (Slatyj Georgiu velkomucernik Chirmouč Vopriu besknyrenuk). Predstavama je pripisana velika starost, jer su nadpisi svikolici tako skraćeni, kao što se odavna neobičavaju više u ruskoj ni u grčko-iztočnoj crkvi i neima jih ni u priručnim knjigama. S toga razloga nije pošlo za rukom nego čitanje samo dvaju nadpisa, jedan glasi: *Svjatej ispovedal Christa*, i *Svjatyj privagan na kolo*. Neda se opredieliti što god pozitivna o dobi; može se ipak nagadjati, da predmet potiče možda iz 17. vijeka, te da dolazi iz Kijeva, prenešen vjerojatno od ruskih

časnika, koji nose takove slike sobom u rat, a naročito svetoga Gjurgja, te da je slučajno pala u Dunav.“

Budi nam slobodno, da udarimo na to sliedeće opazke. U 1. polju lik sjedeći ne nosi na glavi kao čalmu, no nad vizantinskom prostom kraljevskom krunom običnu kapu. — Druge dvie glave na tom polju nenose nadviseće kape ni *neku* vrst kaciga, već upravo rimske kacige; a takovu nosi i čovjek na 7 polju. Nepristajemo uz mnenje častnoga gosp. Müllnera, da slika nosi karakter vizantinske umjetnosti, no samo u obširnem smislu, jer potanko proučavajuć tablicu priobčenu od istoga gospodina, dođosmo do tvrda osvjedočenja, da ona nosi obilježja čisto *jugoslavenske* umjetnosti s poznatim vizantinskim uplivom. Svikolici uredi predstava na ploči jesu po ukusu čisto jugoslavenskih narodnih motiva. *Prutke* nahodimo na 1. polju; *krivuljice dvostruke* niza stranu naslona svečeva prestolja i u koturu svetinje srednjega polja; dno na 1. 2. i 7-m polju izmrežano je *velikim krušćicama*; gornja strana naslona svečeva i kraljeva prestola posute su *pupicama* i s njima je opervažena većina glava na ploči, te je okićeno dno 7. polja; *pokosice* su oko glave svečeve na 2. polju, te njemu oko vrata na 1. i 7. polju; *krušćice-srpići* su na kolutu svetinje 5a i srednjega polja; *kite*, kako su ono na slavenkim preglačama i torbama, nahode se po dno kraljeve dolame i ćilima pred svecem na 1m polju.

Dolame dvaju krvnika na 5. polju duljinom i oblikom odkrojene su poput onieh na plosnorezbarijama bosanskih grobova.

Prestolja urezana na srbskim i bosanskim novcima (V. Ljubić Opis jug. nov.) dosižu naslonom uprav do glave kao i na Müllnerovoj ploči, i isto su tako urešena pupicama. — Sveti je Gjura u velike poštovan kod nas Jugoslavena, biva u istočnoj i zapadnoj crkvi, kao i kod Rusa, te ga je bosanska kraljevina držala dapače svojim pokroviteljem; pa ga eno urezana i na pečatu kralja Tvrtka (Vidi Ljubić spom. dj.). Po slovima nemože se suditi, dali je ploča katolička ili grčko-iztočna, jer je ona postala u zemanu, kad su u našem krajevima fratri i kalugjeri pisali bosančicom.

Nadpisi niesu tako mučni, kao što jih proglašuju strukovnjaci, u kojieh tražio svjeta g. Müllner. Napisani su starom bosančicom, te neima u njima težkih pokratice.

Nadpis na 1. polju stoji ovako:

СМПИ НСНО□Є a čita se: S(ve)ti ispove
ДА ХРІМА da Hri(s)ta

U više je udareno ЄРЫ u СМЫ; □ u НСНО□ЄДА nije prikopčano. Mjesto pokratice u ХРНСМА ono je X dva puta prekršteno.

Nadpis na drugom polju ovako je:

СМГО СТА РЕ a čita se: S(ve)t(a)go stave
ЖАЖРЕ ВМН u žugrevmi

U žugrevmi je mjesto u žugreve.

U Lici zovu žagre usijane verige; žagriti mučiti s njima.

Nadpis na 5. polju ovako je:

СМНР НА КОЛО З a čita se: S(ve)ti na kolo z-
~~ХРОБН~~ **У** drobi (e)
Н n.

З i **Б** su kursivna.

Ы u **СМЫ** urezano je naopako, — a bilo bi odviše smjelo, da se ono čita S(ve)t(i) (g)i(u)r(g). *Na kolo* je ovdje mjesto *na kolu*.

Nadpis na 6. polju stoji ovako:

СМА ГО НО a čita se: s(ve)tago po
~~ХН~~ dki
А va

U **Г** je odlučen kos gornji potez, koji bi ga imao zatvoriti na trokut kao u **Г** drugoga nadpisa. Nadpis na srednjem okrnutom polju jest:

СМЫ a čita se: S(ve)ti

Iztiče se dvakrat bosansko **□** na mjesto **Б**, pa ~~Х~~ na mjesto **А**, a to se je rabilo u XVI. vieku u Herceg-Bosni. Ulazi **Б** dvaputa mjesto **□**, a to se je upotrebljavalo u Herceg-Bosni u najstarija vremena, dočim ga nije vidjeti u posljednje doba. — Nebi se ni mi usudili strogo da opredielimo dobu postanka ploče, ali možemo svakako tvrditi, da je starija od XVIIa stoljeća i da je, po svoj prilici, iz XV-a.

Ona nije zaisto ruska, a ma baš ni iz Kijeva, već je rabota *jugoslavenske*, a najlašnje, da je *bosanske ruke*.

Nad Müllnerovom tablicom pisano je *Linz*. Ako je nadjena u Linzu, moglo bi se nagadjati, da ju je tamo izgubio Ivan Antun Zrinjski Petrov sin, o kojemu neka jezuitska poviest pripovieda, da je za turskoga obsiedanja Beča (1683) oružanom četom kradomice vrebao na cara Leopolda, i da je kod Linca bio uhvaćen i zatvoren. Moguće je u ostalom, da je tamo donešena i od drugog kakvog izmedju hrvatskih junaka, kojijeh je na stotine vojevalo u njemačkim zemljama u zemanu vjeroispovjednih i nasljednih ratova.

U Korčuli početkom Ožujka 1888.

F. Radić i Vid Vuletić-Vukasović.

D o p i s i.

U Korčuli, dne 15. Lipnja 1887.¹⁾ — Veleučeni gospodine Uredniče!

Od manastjera Tvrdoša do *Staroga Stanoga* je četiri do pet golemijeh predhist. gomila. Za *palankom* je (*kulom*) Hamzibega Resulbegovića put zapada malo starobosansko greblje. Tu su samo četiri spomenika, a dva su i obaljena. Navesti mi je o njima:

1. Stećak. U vrhu je ravan, a naslonjen je na podstavak. Izradjen je arhitektonički sa sedam redova stupova. Povrh svakoga je stupa skopčana ruža, a s donje je i s gornje strane stećak vodoravno porubljen, te tako vežuje u skup stupove.

¹⁾ V. „Viestnik“ 1888 na str. 27.

2. Ploča. Bez znakova je i prebijena.
3. Ploča. Na njoj su kao dva podkova.
4. Stećak. U vrhu je ravan. Izradjen je arhitektonički sa šest redova stupova. Povrh svakoga je stupa skopčana ruža u kolobaru.

Od Trebinja (put zapada) četiri sahata hoda je mjesto palanka *Staro Slano*. S lijeve strane *Trebišnice* (ovdje utiče blizu pod zemlju) su prama palanci Hamzibega Resulbegovića samo dva stećka, al s nadpisom.

1. Stećak vap. u vrhu je ravan poput ploče. S donje je strane spomenik urešen arhitektonički, al su stupovi samo naznačeni, biva neoskaču. Tu je osam stupova svezanih na luk, a povrh njih je trinaest ruža šestoperaka (svaka u dotičnomu viencu), te su skopčane s prugama. Nadpis je uvrh stećka. U dno spomenika nema simboličkih znakova nego ruža. Na glavi je stećka čovjek u dolami, podbočen s desnom, a lievu ruku drži uzdignutu razito. Vidi se po položaju nogu da trči, pa rek bi kao da će koga zaustaviti. Stećak je povrh junaka zarubljen *prutkom*, a povrh ruba su tri ruže šestoperke, svaka u viencu. Nezna se, što je s gornje strane stećka, kaonuti što je spomenik sada prevaljen. Pod stećkom je (usp. „*Viestnik*“ 1887, na str. 111.) *Dobriilo Pribilović sinovcem š Lubetom* (t. j. s *Ljubojem*).

2. Stećak vap. u obliku sličan opisanome. Ukrašen je arhitektonički s tri reda stupova, a preko stupovlja je pruga *prutak*. U stupovlju je kolo od šestoro čeljadi put desne, biva prvi muški, pa ženska. U dno stupovlja je pruga *prutak*. Na nogama je i na glavi stećak izkopan (izduben), te tako na krajevima sačinava četiri golema stupa. Nadpis je uvrh stećka, te mu je sadržaj, da je ondje ukopan: — *Dobriilo Božičković s bratom Radojem i sinovcem Plivcem, a zapisao je spomenik Ivko Obradović*.

Daleko od *Staroga Stanoga* po sahata hoda put zapada je selo *Lug*, a tu se rodio čuveni arhimandrita *Nikifor Dučić*. Ukraj seoca je *Gospojinica*, a kod rečene je crkvice starobosansko greblje. U sve je tu do trideset i tri stara spomenika, al ću opisati samo znamenitije stećke:

1. Ploča (s istočne je strane) poput stećka. Zarubljena je rek'bi granjem ruže.

2. Stećak ravan u vrhu. Izradjen je arhitektonički, te je porubljen povrh stupovlja. Ima osam reda stupova, te je povrh istijeh izdubljeno. Tako je isto i na podstavku s gornje i s donje strane, al na nogama i na glavi nema uresa niti znakova. — Na kraju je greblja:

3. Ploča. Slabo je ukresana. Na njoj je u vrhu ogroman krst ovoga

oblika:

4. Ogroman stećak. U vrhu je ravan, al je bez ikakvih znakova.

5. Stećak u vrhu ravan. Narešen je s gornje strane sa sedam okomitih pruga, a okolo je porubljen golemijem granjem. S donje je strane isto urešen kao i s gornje, a na glavi i na nogama nema znakova. Ovaj je spomenik dosta pokvario lišaj.

6. Ploča prosta. Na njoj je krst ovoga oblika:

7. Stećak u vrhu ravan. Naokolo je urešen arhitektonički, a to ovako: — S gornje je strane urešen sa osam redova stupova, a tako i s donje strane. Povrh stupova je naokolo granje kao od ruže. Na glavi je stećka grb-štit, te je razdijeljen okomito s lijeve put desne s golemijem pasom (prečagom). U gornjoj je strani polja polumjesec uzgori, a u donjoj strani zvijezda sa šest zraka. Na nogama mu je konj, te brže kaše. Na konju je čovjek podbočen, a ispred konja drugi konj leti u propanj i hrže.

8. Golem krst. Pred crkvom je. Crkva je, kako kažu, odavnina, al je bila popravljana, kako to svjedoči sljedeći nadpis nad vratima na pragu:

**КОВАРИИ
СТМЪ ХМЪ РОЖСТВО
СНАСТАВНИКЪ СРТО ДЪУИУЪ I СОВРШИ
ШО ПЪ ВАСИЛЪ ОДАВИУЪ ИРО.**

Ova je ploča obieljena klakom, a tako i čitava crkva s dvora.

Između Žulje i Kovačine na Pirci je pet predhist. gomila.

Pod Kovačinom je ogromni stup. Obrubljen je, a s donje mu je i

s gornje strane po golem krst ovoga oblika:

Ovo je u neodvisno doba po svoj prilici bila kakva granica, te ima još takijeh **kamena** po Herceg-Bosni, a na jednomu sam čitao (uz ostalo) **СНЕ КАМНИ КАРДА**, pa mi je nedokučiva ona rieč. (*V. nadpis XXXIII gori.*)

Pod selom Mesarima je predhist. gomila, a poviše Dobromana dvije. Na Ježevu je brdu prama Dobromanima gradina, te je tu baš ogromna predhist. gomila. Selo *Dobromani* daleko su od Staroga Slanoga put zapada sahat hoda. U selu je do osamnaest stećaka, a to na dolini *Mulovini* i na *Mrkalju*. Evo glavnijeh:

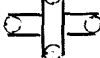
1. Stećak. U vrhu je ravan, a narešen je naokolo skopčanijem granjem od ruže. S donje mu je strane junak na konju okrenut put lieve, a ispred njega konj, te gs voda čovjek.

2. Ploča. Na njoj je kao kupa.

3. Ogromna ploča. Na njoj je popriečno štaka.

4. Isto. Porubljena je i narešena granjem.

5. Isto. Na njoj je majsterski čekić u vrhu, pa i

6. Stup. Na njemu golemi odignuti krst ovoga oblika

7. Ogromni krst. Na krstu je sprieda kao kita liljanova cvieća, a s traga odignuta jabuka. Na krstu piše, da je ongdje ukopan: *Joniš Radoje*.

U Dobromanima (kod rieke) na Novakovu je kamenu sljedeći spomenik:

1. Stećak ravan u vrhu. S donje mu je strane čovjek na konju okrenut put desne, te je udario čovjeka kopljem, a drugi čovjek bježi put desne. Na glavi je grb-štit trokutan, odignut, a iza štita je mač.

U občini je Bobani-ma, a osobito oko Dobromana dosta predhist. gomila, te sam vidio samo sljedeće: — U *Drapićima* su samo dvije, a jedna više *Podavlije*; jedna za *Drijenjem*; jedna pod *Mrkaljem*; jedna u dno *Krsta*; jedna u dno *Boprlovine*; jedna pod *Ljubenkovijem Dolom*; jedna za *Ljubenkovijem Dolom*; jedna u *Pasjaku*; dvije kod *Krivače*; dvije kod *Slapa*; tri kod Starog Mlina; jedna na *Novakovu Kamenu*. Riedko se štogod nalazi, osim kostura, u predhist. gomilama po Hercegovini. — Osobitijem štovanjem Vid Vuletić-Vukasović.

Razne viesti.

Počastni članovi. — Hrv. arkeol. društvo u Zagrebu u slavu pedesetgodišnjice misnikovanja muz. dobrotvora njegove Prenzvišenosti dja-kovačko-bosanskoga i sriemskog biskupa Dra Jos. Gjur. Strosmajera imenovalo ga je svojim počastnim članom i brzojavno mu čestitalo. — Arkeologičko društvo u Bordeaux u Francezkoj imenovalo je g. Prof. Simu Ljubića svojim počastnim članom.

Upravljajući odbor muzeja kraljevine Česke — obavjestio je naše hrv. arkeol. društvo, da se je dne 5. prosinca 1887. s ovim svietom razstavio njegov velezaslužni i slavno poznati predsjednik Andrija Jaroslav knez Clam Martinic. Slava mu.

Društvo znanosti u Helsinforsu (Finlandija), koje javi našem društvu, da će 29. travnja svetkovati svoju pedesetgodišnjicu rada, naše je društvo isti dan brzojavno čestitalo. — Isto tako se čestitalo istom prigodom historičkomu društvu za Gornju Bavarsku u Minhenu.

Odličan dar arkeologičkomu odjelu nar. zem. muzeja. — U br. 2 našega *Viestnika* god. 1887. str. 58 donili smo dopis iz Zemuna od vrlo našega člana i kr. inžinira gosp. *V. Lapaine*, kojim nas obaviešćivao, da prigodom izkapanja zemlje na tako zvanom Gardošu u Zemu za učvršćenje odnosno uredjenje dunavske obale, što se izvadjalo pod upravom istoga gosp. inžinira, bjehu nadjeni razni starinski predmeti i da je sve to namjenjeno arkeol. muzeju u Zagrebu. Sada možemo javiti, da su ti predmeti već u muzeju veledušnim darom pomenutoga gosp. Lapaine, komu zato i u ime muzeja najiskrenija zahvala. Predmeti su sljedeći: — 1 kladivac i 1 malko okrnjena sjekira iz kamene dobe — 3 koplja, 1 nož, 1 zapinjača i 1 ostruga iz željezne dobe; te iz iste dobe od pečenice 1 krasna velika i 1 mala žara i još 1 podugačka osobitoga lika, 1 čaša, 1 pehar, posuda na 4 korita i 7 agršaka — napokon grlo od ogromne žare, svetiljka sa nadpisom L. NARI i 1 bakr. ključ iz rimske dobe, sa 24 komada staroga novca, medj kojimi 1 komad srebrni „Diva Faustina Augusta“.

Stanje nar. zem. muzeja god. 1868. — Izdajemo ovaj zapisnik, neka se zna, kakovo bjaše stanje našega muzeja, kad je dvadeset godina prije, to jest god. 1868 stupio u život kao nar. zem. zavod.

Zapisnik o predaji narodnoga zemaljskoga muzeja.

Po odpisu visokoga kr. namiestničkoga vieća odredjena predaja nar. muzeja jugosl. akademiji znanosti i nmjetnosti odnosno novoimenovanim

muzejalnim pristavom, bje u tu svrhu odredjen dan 19. siječnja 1868. Jugoslavensku akademiju zastupaše predsjednik preč. g. Dr. Fr. Rački i prof. Dr. P. Matković kao perovodja; predavaše dojakošnji nadziratelji nar. muzeja velem. g. praliečnik Dr. K. Šlosser i prof. g. V. Jagić, a preuzimaše g. S. Ljubić arheologičko-numizmatičku zbirku s knjižnicom, a g. S. Brusina sbirke naravoslovne.

I. Arheologičko-numizmatičko odijelenje.

Dojakošnji nadziratelj ovoga odsieka prof. V. Jagić izjavi, da mu je poslie smrti bivšega čuvara M. Sabljara poviereno nadziranje arheologičkoga odsieka s knjižnicom. Buduć da neimade novijih inventara, a stari inventari neodgovaraju ni količini ni razredjenju predmeta, toga radi niti je Jagić inventaridski predmete preuzimao, niti ih može predavati. Predaja se je dakle obavljala kumulativno. Novih će pristava dužnost biti svekolike muzejalne struke točno inventirati, po kojih će se inventarih u buduće predavati i primati narodni muzej.

Kod predavanja knjižnice opaženo je, da medju muzealnim knjigami imade jugosl. akademija svojih knjiga i rukopisa, imenito knjižnica, koju je preuzv. pokrovitelj g. biskup Strosmajer kupio od Tkalca bivšega urednika u Beču za jugosl. akademiju; vrhu toga knjige, koje posljednje vreme slaše akademiji razna ruska učena društva. Knjige s ormari, koje su društva za jugoslav. poviest, imaju se istom društvu predati. Uz knjige predana je zbirka slika i ciela arheologička zbirka sa sisačkimi starinami, koje se jošte u sanducih nalaze.

Prije predavanja numizmatičke zbirke primjeti g. prof. V. Jagić, da je poslie smrti Sabljarove g. Halper, tajnik namiestničkoga vieća, pobrojio zlatne novce, i ključe ormara, u kojih su svi koliki novci zatvoreni, sa sobom u namiestničko vieće ponio. Kod predavanja numizmatičke zbirke brojeni su zlatni novci nalazeći se u jednom pretinju: svih kolikih je osamdeset i sedam (87) komada; vrhu toga brojeni su takodjer srebrni novci (kolajne, taliri i dr.) nalazeći se u drugom pretinju, imade jih pet stotina šestdeset i četiri (564) komada; ostali novci predani su takodjer kumulativno.

II. Prirodoslovne sbirke.

Dojakošnji nadziratelj prirodoslovnoga odijeljenja praliečnik g. Dr. Šlosser predaše kumulativno uz starije inventare zbirku geognostičku, botaničku i zoologičku, posljednju po odsiecih: kukce, leptire, ptice, sisavce i dr.

Uz ovo sve preuzeto je i pokućstvo, imenito ono, koje negda bješe vlasništvo narodne čitaonice, a sada pripada narodnom muzeju.

U Zagrebu 19 siječnja 1868.

Dr. Fr. Rački izaslanik jugosl. akademije.

Dr. Petar Matković izaslanik jugosl. akademije i perovodja.

Prof. S. Ljubić.

S. Brusina.

Dr. Josip Krasaslav Schlosser kao privr. čuvar muzeja.

V. Jagić bivši privremeni izvjestitelj nar. muzeja.

Rimski nadpisi na opekama u Gracu (u Hercegovini). — 1. S · †TI · HERMA Opeka utrata i crvenkasta. Pečat, čitav, dug 10¹/₂, a vis. 1¹/₂ cm. — 2. PANSIANA Slova su puna i odignuta. Pečat dug 12¹/₂ a vis. 2 cm. Izkopane su u Gracu pri vadjenju temelja za novu župničku crkvu, te sam jih uz dozvolu g. Dr. Miha Jerinića spremio u sarajevski muzej. Tu se je izvadilo utaraka opeka ni broja se nezna, al su bez pečata, samo na njekojih vide se koncentrični kolobari; a tako i gdjejoja rimska grobnica. Kad sam ja tamo stigao, grobnice su bile zaljene. O Gracu vidi moje izvješće u Viestniku g. 1882 str. 120.

V. V. V.

Sredovječni pečat Vida (Narone). — S vrha naokolo u okrugu perliranu:

†: S CŌITIS M̄ARCI D CĀSTROLI VIDI ·

Čita se: †: (sigillum) co(m)itis Marci d(e) Castrolis Vidi.¹⁾

Pečat je od mjedi, te mu je s protivne strane na kraju alčica, mješte ručice, za prihvaćanje. Promjer mu je 29 mm., a teži s alčicom grama 13¹/₂.

Na polju je u pečatu oskočena kula s tri tornja, a oko kule, s jedne i s druge strane za ures, dvije grane djeteline, te se penju iz dna prama vrhu kule. Nad otvorenijem vratima kule je kao krilo grabežljive ptice, a povrh krila, s desne, kao ruža. Nad porubom je kule prozor.

Pečat je svojina g. Isaka Tolentina, pristava kod c. k. suda u Korčuli. On ga je nabavio u Vidu kod Metkovića, te mi prijateljski dopustio, da ga otisnem za Viestnik. Pečat je s početka XV v., te je u toliko znamenit, jer se u njemu spominje sadašnje selo Vid (tu su ruševine Narone) kao *taborič Vid*, biva od rieči *castrum*. V. V. V.

Pečat na rimskoj posudi. — Gosp. V. Vuletić V. obaviešćuje nas, da se je našla izpod apside negda obstojale crkve sv. Petra u Korčuli grobnica s iztruhlim tielom, a uz ovu kao *izbočen vaz* sa rimskom markom na dnu LITOGENE, dugom 28 mm. Takav pečat našao se je do sada samo na svjetiljkah, te je vjerojatno, da se i ovdje radi o svjetiljki. Mommsen *Corp. Insc. Lat.* III p. 742 navadja: *Instrumentum reliquum repertum in Pannoniis duabus, Norico, Raetia*, te pod naslovom *Lucernae* br. 6008·35 bilježi jednu iz bečkoga muzeja sa LITOGEN, a dvie sa LITOGENE, jedna u Pešti a druga u Westheimu (Aug Mus.). Na str. 1019 isti Mommsen spominje jednu našastu u Orsovi sa LITOGEN. Naša se u toliko razlikuje, što na koncu pečata ima NE razriešeno

Numismatičko otkriće. — Ivan Ajduković žitelj iz Lipovljanih, krčec 4. lipnja svoju zemlju u rudini zvanoj „Staro brdo“, izkopa stucku, u kojoj bjaše oko 200 komada srebr. novca. Obćinski bilježnik Lipovljanski g. A. Slešić ne samo pohiti na lice mjesta, da se o činu točno oba-

¹⁾ Po nas je na otisku jasno izrezano: †: S CŌITIS M̄ARCI D CĀSTRO L̄APIDIS, naime S(igillum) co(m)itis Marci d(e) castro Lapidis. Castrumu iz srednjeg doba nema traga ni u Vidu ni u spomenicima. *De castrolis m. de castrolo*, nevjerojatno.

viesti, nego posla 8 komada toga novca arkeol. odjelu nar. zem. muzeju na ocienu, a malo zatim 156 kom. neka jih novvači, ako jih muzej netreba. Ovi se novci diele ovako: 82 komada Leopoldus I. imp. Roman.; 62 kom. Leopoldus rex Ungarie; 2 kom. Karolus VI. imp. Roman. (g. 1713. 1715 kao najmladji); 7 kom. Christianus dux Sil.; 2 kom. Georgius dux Sil.; 1 kom. Ludovicus dux Sil.; 2 kom. Silvius Fridericus dux Wirt.; 1 kom. Christianus dux Wurt.; 2 kom. Carolus epus Olm.; 3 kom. Wolfgangus epus Olm.; 1 kom. Franc. Ludov. epus Wratisl. Uzdržavanje dosta je dobro. *Pošto jih muzej netreba, nudi jih na prodaju jevtino.*

Znamenita rimska cigla — sa nadpisom LEG VI H (štamarskom pogriješkom N mj. H), o kojoj se govorilo na str. 59, trudom vrlooga domorođea A. Bogetića već je prošla u vlastitost zem. nar. muzeja. Gosp. Bogetiću najtoplija hvala.

Izkapanje predhis. starina u Prozoru kod Otočca. — Vrli g. Matija Žagrović učitelj i muzealni povjerenik u Prozoru, koj si je lanjske godine osvietlao lice izkapanjem velevažnoga predhist. groblja na Vitlu kod Prozora, nastavlja i ove godine uz podporu arkeol. odjela nar. zem. muzeja svoj rad, te se nadamo na sve plodovitiji uspjeh na korist istoga muzeja.

Kovnica novaca tobož u Korčuli u srednjem vieku. — Tvrdi se, a to na temelju uvjeravanja Doktora Antuna Paulinia korčulanskoga gradjanina (*Storia Ecclesiastica e Profana di Curzola*, u rukopisu), da je Korčula u srednjem vjeku kovala svoj vlastiti novac. Evo, što pomenuti Paulini o tom kaže:

„Che tra l'altre munificenze abbiamo anco goduto il privileggio di batter monete, ne fa fede sufficientissima una lettera ducale di Tommaso Morosini suacenato doge di Venezia, il quale confermando dell'anno 1420 i capitoli della dedizione fattagli dai Curzolani, fa menzione della loro moneta. Ecco il capitolo: „Ad tertium capitulum, quo petunt unum comitem de nobilibus Venetiarum posse eligere secundum antiquam consuetudinem cum salario librarum septem (sic) de sua moneta, et habeat introitus possessionum, vinearum et terrarum de seminando per insulam, respondemus, quod sumus contenti.“ Ricavasi ciò pure da monumenti più antichi, comme sarebbe a dire dalla contribuzione di Lagosta, descritta di sopra nell'anno 1342. 8 novembre, in cui vien dichiarato, come numerarono i Lagostani per nome della loro comunità al regimento di Corzola „perpera quinquaginta novem et duc. IIII. grossos ad monetam Curzolensem“. Così in un contratto per certa somma di pietre seguito tra la comunità e mistro Gio. Antonio da Vienna del 1391. li 12 novembre, in cui: „Dictum vero Comune (Curzula) debet dare eidem magistro Joanni pro omni milliare perpera sex cum dimidio nostrae usualis monetae“; e finalmente li 16 novembre ancora dell'anno stesso esso mistro Gio. Antonio si concluse che dovesse avere altra somma parimenti di nostra moneta: „qui magister Joannes pro labore suo debet habere perperos octuaginta quinque nostrae usualis monetae.“ Possedevano tal diritto le città della Dalmazia, come di varie sopravvivono le prove presso Gio. Lucio (Nelle

Memorie di Traù l. 3. c. 7. p. 128) — 1289 — die prima augusti. In dei nomine amen etc. et pro his attendendis et firmiter observandis dabunt infrascriptas securitates bonas et idoneas, videlicet, de trecentis marchis argenti *de Spalato*, de ducentis marchis argenti de Breberio, de ducentis marchis argenti a d. com. Zann. de Veglia, de ducentis marchis arg. de Jadra et de ducentis marchis arg. de *Sebenico*, et de ducent. mar. de Tr., quae poena, si contrafactum fuerit modo aliquo etc.“ E conservano tuttavia a Spalato i Signori Grisogono, nobile et antica famiglia di quella città, un diploma di Sigismundo imperatore, che concesse ciò a Spalatini nell'anno 1417. Del resto basta sapere, che i costumi delle città dalmatine erano uniformi. Così quel che usavasi in una città, si usava pure in un'altra, e lo attesta il Lucio mentovato (Nelle Memorie di Traù l. 4. c. 3. p. 205).

In fatti Corzola sino al giorno d'oggi usa quasi in tutto le misure e i pesi suoi particolari. Quivi si misura la terra a gognali, cadauno de quali comprende passa 144 di piedi sei e mezzo; sopra il grano si contratta sempre con lo staro e quarta particolare della Patria, e vendesi il vino a minuto con una certa sorta di boccale, de quali 42 formano la barilla Veneziana. Nei capitali ecclesiastici si costuma anco presentemente la quarta, non la barilla, sicchè una quarta e mezza fa una barilla steasamente Veneziana. Se più e più visse libera e indipendente quest' isola, è credibile, che s'abbia costituito a suo arbitrio e pesi e misure, e anco monete, le quali nella sudditanza gli avrà permesso il Sovrano, pervaso della loro fedeltà, o da maneggi particolari. Ma di ciò basti“.

Ove tvrdnje Paulinieve pobija najbolje ta okolnost, što do danas nedodje na vidik ni jedan komad korčulanskoga novca iz one dobe. Onda se po naših gradovih razno brojilo i mjerilo, kako nam to svjedoče i same gradske ustanove, a u tom smislu samo imaju se tumačiti izreke *de sua moneta, nostra usualis moneta, ad monetam Curzolensem* itd. t. j. *ad computum nostrum* itd. Iste izreke dolaze u spomenicih i drugih gradova dalmatinskih, o kojih se zna za stalno, da nisu svoga novca onda imali. U srednjem dobu jedino Spljet, Dubrovnik i Kotor kovali su svoj vlastiti novac. Mletčani, pokle su se stalno utvrdili u Dalmaciji (1409), kovali su s prva nešto sitna novca za Zadar, Šibenik, Spljet i Hvar, ali ne u Dalmaciji, nego u svojoj kovnici u Mleteih.

La Dalmazia ai tempi di Lodovico il Grande re d' Ungharia.

— Ova veoma vješto izradjena razprava g. Prof. Silvia Mitisa, ugledala je bieli sviet u *Annuario Dalmatico anno quarto* (1887). Zauzimalje doba od prvih godina vladanja Ljudevita tja do njegove smrti (u rujnu 1382). Pisac gledao je na to navlastito, da svoje viesti nasloni na listine, a nije se ipak uztezao rabiti ondašnje i kasnije spise te donekle i noviju književnost, uvijek pako podvrgavši mal ne svaku vjest, koju je iz ovih crpio, ozbiljnoj razsudi. Držao se pako u ocieni pojedinih dogodjaja sasvim neprerano, te isto tako do potriebe kori ili slavi Ljudevita, Hrvate, kao što i Mletčane, što je u ovo doba, kad se sve umjetno izvraća na našu štetu, uprav riedka stvar u čovjeka, koj u Dalmaciji spada na tako zvanu italijansku stranku. Mi mu zato na ovaj plemeniti dar iskreno čestitamo.

Atlas der Griechischen Kunstmythologie herausgegeben von Joh. Overbeck. Leipzig. — Ovo je jedno od onih djela, koja označuju novi polet i okret na polju dotične znanosti. Overbeck profesor na sveučilištu u Leipzigu kao starinar ponosno se diže do najvećih arkeologa naše dobe, a u što se tiče osobito poznavanja i izjasnjivanja stare klasičke umjetnosti jedva da mu para poslie smrti Stephana. U ovom atlasu oslikao je on sve majstorije starogrčke umjetnosti u kiparstvu te je našao, da i Apollo našega muzeja spada u taj red i to za najejajnije doba. Tim je začepio usta onim našim i tuđim nadriumjetnikom, koji su tu nedavno proti našem mnenju ne samo klapali, da je naš kip ukupno prosta radnja iz kašnje rimske dobe, nego da mu glava uprav ženska, na muško truplo nasadjena, a nikako Apollinova. U petom svezku toga Atlasa na Tab. XX, koja ima 28 brojeva, već pod br. 2 i 3 stoji slika glave našega Apolla s lica i u prosjeku, a u kratkom opisu tabla, koj predstoji, ovako je označena: „No. 2 u. 3. Kopf, aufgesetzt einer statue im Museum zu Agram. Vorder- und Profilsicht. Nach Photographie vom Original. Vergl. Kunstmythol. IV. S. 131 f.“ — Donieti ćemo slike i obširnije ćemo prozboriti o našem Apolu, čim budemo imali kad.

Die Blutrache bei den Slaven (Krvna osveta kod Slavena). Wien 1887. 86 str. — Evo što kaže o tom novom djelu našega prvaka *Miklosića* slavno poznati italijanski antropolog Dr. P. *Montegazza* u svom žurnalu *Archivio per l' antropologia e la etnografia. Vol. XVII. Fasc. 3. p. 380*: „Ovo djelo čudnovate je učenosti, pošto je spisatelj izercpio predmet iz trostrukoga gledišta, naime psihologičkog, etnografičkog i filologičkoga. Označivši što je krvna osveta i razmotrivši činbenike, načine i uztege, što su crkva i država u razna vremena protustavile jednoj od najnaravnijih provala čovječjega srca, proučava terminologiju osvete medju Srbi, Hrvati, Bugari, Česi, Poljaci, Rusi, Albanasi i Niemci, opisujući njene najobičnije forme u razna vremena. Osobito se odlikuje po ogromnoj znanosti i dubokoj razsudi treći dio radnje, u kom pisatelj sravniva krvnu osvetu Slavena s onom ostalih indo-evropejskih naroda naime Germana, Celta, Grka, Rimljana, Persijanaca, Afgana, Osseta, Armena i Indostana. U što se tiče sadašnjih naroda proučava osobito osvetu kod Italijana, Francaza, Španjolaca i Rumunja.“

Razlikost medju stanovničtvom sjeverne i južne Dalmacije. — Časopis francezki *Bulletins de la Soc. d' Anthropologie de Paris* (Julliet à Décembre 1886) donosi razpravu g. Denikera. Ovaj dobro poznati anthropolog, putujući prije šest godina po Dalmaciji, opazio je bio veliku razliku, koja postoji medju sjevernim stanovničtvom (Vlasi) i južnim (Bokeljani, Dubrovčani i t. d.). Sada se povraća na isti predmet, dokazujući, kako ono mnjenje nalazi potvrdu u najnovijih proučavanjih o istom predmetu Weisbacha i Schimmera (*Arch. per l' antrop. XVII. 3. p. 395*).

Na brzovav, kojim je naše hrvat. arkeol. društvo čestitalo slavnomu T. Mommsenu prigodom njegove sedamdesetgodišnjice, odvrati isti: „Der Rückblick auf die vergangenen Jahre wird nicht leichter, wenn die Reihe sich verlängert. Wie die guten und die schweren Stunden für mich abgewechselt haben, wie dieses gelungen und anderes verfehlt

ist, wie vieles im guten und leider auch im schlechten Sinne jetzt möglich war, als ich anfang — dass dies sich am Besten im Stillen überlegt, wird man begreifen oder doch verzeihen. Aber Worte geben will ich dem Dank für die Beweise der Theilnahme, welche alte liebe Freunde und zahlreiche Arbeits- und Gesinnungsgenossen mir zum 30. November ausgesprochen haben. Carlotenburg, 12. December 1887. Th. Mommsen“.

Bullettino di archeologia e storia dalmata. Anno X. 1887.

— **N. 10.** — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Le gemme del museo di Spalato. — 3. Ritrovamenti risguardanti il palazzo di Diocleziano. — 4. Il campanile del duomo di Spalato. — 5. Illustrazioni alla storia di Castelnovo. — 6. Serie dei reggitori di Spalato. — **N. 11.** — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Nadpisi iz hrvatske dobe. — 3. Le gemme del museo di Spalato. — 4. Il campanile del duomo di Spalato. — 5. Musaico nell' oratorio di s. Venanzio a Roma. — 6. Serie dei reggitori di Spalato. — **N. 12.** — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Le gemme del museo di Spalato. — 3. Descrizione delle lucerne fittili del museo di Spalato. — 4. Nomi e marche su tegoli ecc. nel museo di Spalato. — 5. Elenco d' acquisti del museo di Spalato nel 1887. — 6. Musaico, come sopra. — 7. Serie dei reggitori di Spalato.

Supplementi. — 1. Prilog k' ikonografiji Arkangjela Mihovila u borbi sa gjavlom u srednjem vieku. — 2. Starinska crkva sv. Vida na Korčuli. — 3. Nadpis iz srednjeg doba na Korčuli. — 4. Circolare del ministero circa scavi e scoperte archeologiche. — 5. Ricerche preistoriche sull' isola di Lesina.

Старинар. Год. IV. Бр. 4. — 1. Две старе цркве у књажевачком округу, од Јов. Мишковића. — 2. Биљешке о неким старинама у граду Корчули — и даље — а на „примједбе“ г. Ф. Радића, од Вида Вулетић-Вукасовића. (свршетак). — 3. Камен темељац једне језуитске цркве од године 1732. у Београду, од М. Валтровића, стр. 123. — 4. Српске цревене старине, од Валтровића, стр. 128. — 5. Разне вести, од М. В. — Са четири таблице.

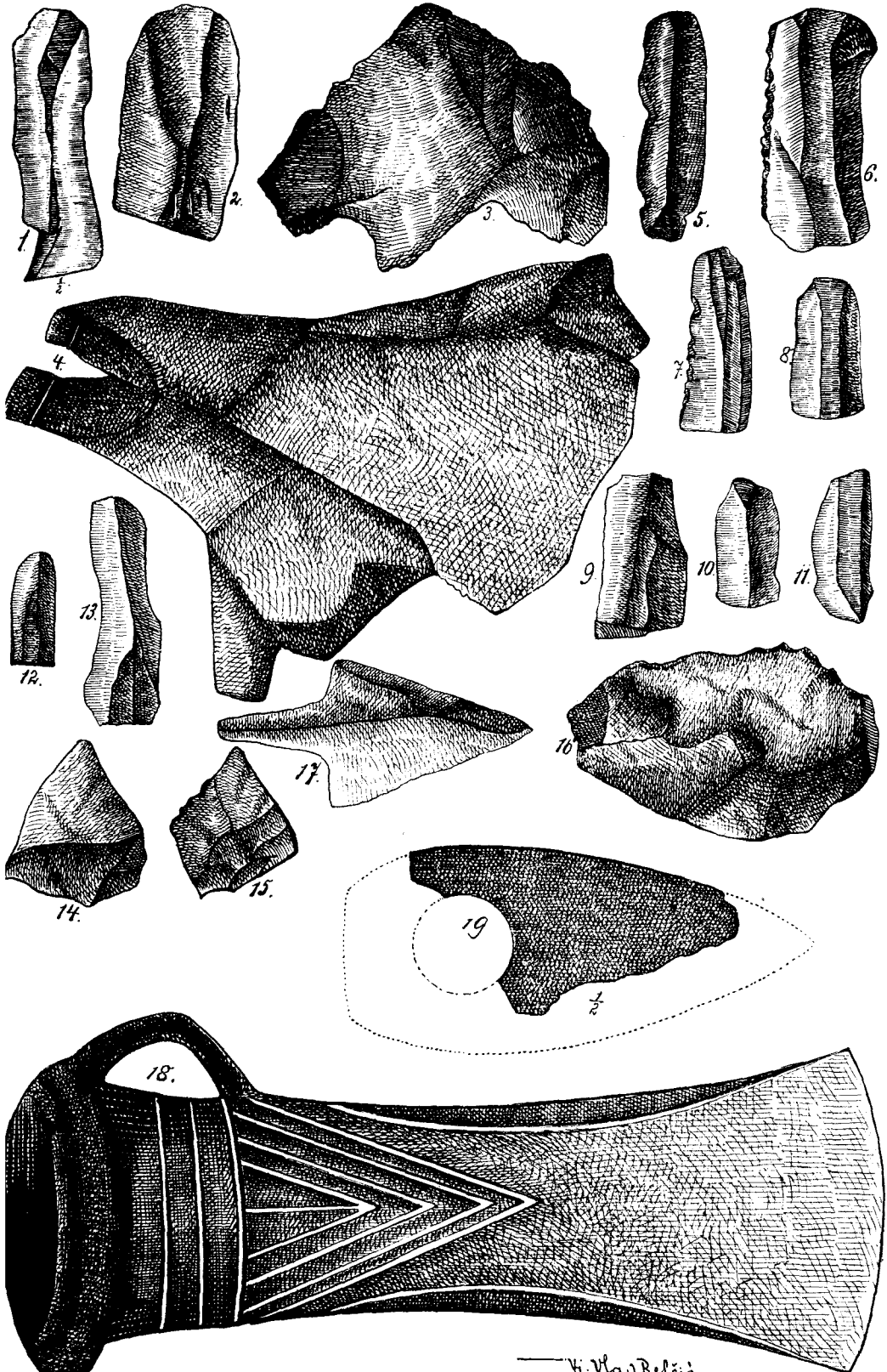
Izpravak. — Na ono, što se kazalo na str. 34, štov. g. Mato Galjer učitelj u Sesvetih odvrća, da on nije nikakav novac, našast u Prugovcu, židovom razprodao. Po svoj prilici naš dopisnik, pomutnjom dakako, stavio je ime M. Galjera mjesto Gj. Pavleковића.

Izpravak. — Na str. 106 g. 1887, brazda 24 odozdo, mjesto *zoogenskog* čitaj *zoogenskog*

Na str. 110 g. 1887, brazda	1 odozdo, mjesto	br. 4 čitaj	br. 3.
„ 111	„ 1 odozgo,	„ br. 5	„ br. 6.
„ 111	„ 6	„ br. 7	„ br. 8.
„ 111	„ 7	„ br. 8	„ br. 4.
„ 111	„ 9	„ br. 6	„ br. 7.
„ 107	„ 20 umetni: vidi <i>fac-simile</i>	na str. 93.	

Izpravak. — Na str. 80 g. 1888 u nadpisu redak 3 mjesto s tiskano je z.

Da se zna. — Slavno Ravnateljstvo kr. velike realke u Osijeku odbilo je drugi broj *Viestnika* sa: *retour, neprima, natrag, Zagreb*, a zaboravilo je dakako povratiti prvi broj.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Bericht über die drei eingesendeten Schädel.¹⁾

Von den 3 Schädeln stimmen 2 (die mit Theilen des Gesichtsskeletes versehenen) die Form anlangend gut überein und unterscheiden sich von dem *dritten*, der eine andere Form besitzt. Die Schädel vertreten demnach zwei wesentlich von einander verschiedene Typen und falls in jener Zeit eine Rassenreinheit existirt haben sollte, auch zwei verschiedene Völker.

Die Hirnschale (dem als dritter Schädel bezeichneten gehörend) representirt, soweit dies aus einem Fragmente ersichtlich sein kann, den *Reihengräbertypus* mit allen Charakteren. Es ist dies dieselbe Form, die in Reihengräbern germanischer Provenienz so häufig wiederkehrt, aber auch der alten Hallstätter Bevölkerung zum mindesten theilweise eigen war. Die Schädel dieser Form sind ausnehmend lang, dabei absolut schmal. Sehr charakteristisch ist ferner, dass die Höhe der Breite gleichkommt oder sie sogar übertrifft.

Der vorliegende Schädel dürfte gegen 190 Mm. lang und über 130 Mm. breit und hoch gewesen sein. Es handelt sich um einen extremen hypsicephalen Dolichocephalus.

Schädel 2. (der mit besser erhaltenem Unterkiefer) wahrscheinlich weiblich. Stirnnaht-Schädel. Zähne in typischer Anzahl vorhanden, stark abgenützt.

¹⁾ U izkapanjih predhist. groblja na Vitlu kod Prozora pošlo nam je za rukom do sada spasiti tri lubanje prilično sačuvane, te sino jih poslali slavno poznatomu anatomu gosp. Dru Zukerkandlu, sveučil. profesoru u Gradcu s molbom, da nam o njih svoj sveobće uvaženi sud blagoizvoli priobćiti. Prirodna blagonaklonost toga prvaka na antropologičkom polju rado se prihvatil posla, te evo njegovu suda u izvorniku i u prevodu. Gosp. Zukerkandlu neka bude i od strane našega nar. muzeja najtoplija zahvala.

Obere Ansicht. Breites Rechteck mit gerundeten Winkeln. Der Breitendurchmesser nimmt von vorne nach hinten, dem Augennase nach beurtheilt, nur wenig zu.

Seitliche Ansicht. Mittelhoch, viereckig, mit sehr langem horizontal gelagertem Scheitel. Stirncurve zwischen Nasenwurzel und Stirnhöckern ziemlich stark nach vorne geneigt, oberster Theil des Stirnbeins schon horizontal gelagert. Hinter der Mitte der Scheitelbeine fällt die Sagittalcurve steil gegen das mehr senkrecht gestellte Hinterhauptbein ab.

Hintere Ansicht. Viereckig mit leicht gebogener oberer Seite. Schuppe des Hinterhauptbeines breit und wenig gewölbt. In Bezug auf das Gesichtsskelet lässt mir der Unterkiefer eine Beurteilung zu, da die übrigen Fragmente zu mangelhaft und dabei in falscher Weise der Hirnschale angefügt sind, der Unterkiefer ist zart, der Uebergang des Körpers in die aufsteigenden Fortsätze stumpfwincklich; der Kinntheil scharf modellirt, der Kinnwulst stark vortretend.

Schädellänge	169 Mm. von Glabella.
Grösste Länge	175 » intertuberal am Stirnbein.
Breite	145 »
Höhe	nicht messbar.

Längenbreiten-Index 83.0 beziehungsweise 85.5 demnach jedenfalls brachycephal.

Der 2-te Schädel *desselben* Typus, wahrscheinlich männlich, dürfte einen Längenbreiten-Index von 80—81 besessen haben. Über die anderen Maasse und über die Beschaffenheit des Gesichtsskeletes kann ich nichts aussagen.

In Bezug auf die letzten zwei Schädel möchte ich noch bemerken, dass ich Schädel aus der Bronze-Zeit Ungarns untersucht habe, die dieselbe Form zeigten. Zukerkandl.

Prevod.

Izvjeseće o priposlanih lubanja.

Od priposlanih tri lubanja dvije (one, kod kojih je sačuvan dio lica) dobro se slažu glede oblika, te se razlikuju od treće, koja je druga oblika. Lubanje zastupaju dakle dva znatno se razlikujuća oblika i, ako je u ono prastaro doba postojala čistoća pasmine, takodjer i dva različita naroda.

Šiška (pripadajuća trećoj lubanji) zastupa sa svimi karakteri, u koliko se to iz odlomka razabrali može, tip tako zvanih *rednih grobova*.

To je isti oblik, koji u rednih grobovih germanskog porijekla toli često dolazi, ali koji takodjer, barem djelomice, pripada starim stanovnicom Hallstatta. Lubanje toga oblika osobito su dugačke, a kraj toga posve uzke. Vrlo je karakteristično, da im je visina jednaka širini ili dapače ovu i nadkriljuje.

Predležeća lubanja mogla je do 190 mm. dugačka i preko 130 mm. široka i visoka biti. Ovo je dakle skrajno hypsikefalni dolichocephalus.

Lubanja 2. (ona sa bolje sačuvanom donjom čeljustnicom), po svojoj prilici ženska. Lubanja sa čelnim svezom. Zubi u običnom broju, vrlo iztrošeni.

Gornji pogled. Široka pravokutna pačetvorina sa okruženimi uglovi; promjer širine od spreda prama kraju, u koliko se okom izmjeriti daje, samo neznatno raste.

Pogled sa strane. Srednje visine, četverouglast, sa vrlo dugačkom, vodoravno položenom tjemanjačom. Čelo između korjena nosa i hrgami na čelu dosta jako napred nagibano, najgornji dio čelnice već vodoravno položen. Za sredinom tjemanjače pada sagittalni zasuk strmo prama više okomito postavljenoj zatiljači.

Pogled odtraga. Četverouglast sa lahko savijenom gornjom stranom. Ljuska zatiljače široka i malo svodana. Što se tiče okostnice lica, to mi samo donja čeljustnica služi kod prosudjivanja, pošto su ostali odlomci vrlo neznatni i još k tomu krivo pričvršteni na lubanju. Donja je čeljustnica nježna, prelaz tjela u dižuće se nastavke je tupokutan; obradak je oštro modeliran, kovrljak obradka jako izbočen.

Duljina lubanje 169 mm. od glabelle.

Najveća duljina 175 " intertuberalna na čelnici.

Širina 145 "

Visina ne može se mjeriti.

Index duljine i širine 83·0, dotično 85·5, dakle svakako brachycephalus.

Druga lubanja *istoga* oblika, po svojoj prilici mužka, imala je valjda index duljine i širine od 80—81. O drugih mjerah te o obliku okostnice lica nemogu ništa kazati.

Glede posljednjih dviju lubanja moram spomenuti, da sam iztraživao lubanje mjedene dobe iz Ugarske, koje su bile istoga oblika.

Preveo Dr. B.

Rimski nadpisi iz Bosne.

I.

I · O · M

P · AEL

C L E M E N

II VIR

V · L · S

*

Stećak vapn. s podstavkom vis. m. 0,82; šir. m. 0,41, a na podstavku m. 0,50. God. 1887 nalazio se je s naopaka zakopan kod Muftine džamije u Rogatici.

2.

I · O · M

PL · ALB ·

H III

V · S · L · M

Stup vapn. vis. m. 0,78; šir. u nadstupini m. 0,52, a u stupu m. 0,34. Na stupu je u vrhu s prednje strane ruža. God. 1887 nalazio se je pred Arnautovića džamijom u Rogatici.

3.

*Mommsen*¹⁾

D · M ·

D · M

T · CL · MXI

T · CL · MXSI

MO DEC

MO · DEC

T · IS · DE

· C · RIS · DE

Stećak vapn. vis. izvan zemlje m. 0,48; debeo m. 0,54; šir m. 0,70. Okrnut, a naokolo je narešen vazima i ružama. Nalazio se je g. 1887 zasadjem u zemlji pred avlijom Avdibega Holučlije u Rogatici.

4.

D · M

AVREL · SVPER VETE

RNVS EX · EG VIII · AG

MEMORIAM SIBI

VIVS ET VERE CO

IVGI MAXIMINÆ

ET VICTORINO FILIS

NOSTRIS · FILIAM

DIFFVNCTAM VI

XIT ANOS XXVIII

¹⁾ Ovako ga izdao Mommsen u Corp. Inscr. Lat. III, str. 363 br. 2766 b i str. 1033 kao u Rogatici *in porta aedium Abdi Effendi* po O. Blau (in actis acad. Berol. 1866 p. 850) i čitao: D(is) m(anibus) T[i.] Cl(audio) Maximo dec(urioni) c(oloniae?) Ris(ini) de(funcito?); uz opazku na 2 redku: — C · L · traditur, i na četvrtom RIS. a njegov prijatelj de Sainte Marie BIS. Uredništvo.

Stećak vapn. vis. m. 0,73; šir. m. 0,66; debeo m. 0,20 Udu-bina je na stećku vis. m. 0,46; šir. 0,55. Okvir vis. m. 0,64. Nad okvirom je riljev, t. j. s desne je strane muški do pola, a pred njime žensko diete. Na lievoj je strani ženska, a pred njom muško diete. U vrhu je ruža sa osam listaka, pa s desne i s lieve po list ruže (stabljike). Uvrh gornje je strane po glava fauna s rozima. Nalazio se je godine 1887 u avliji pred zemalj. muzejem u Sarajevu.

5.

D ·

IVL ·

DE

VIS

M

Utarak u četvero od sadre vis. m. 0,42; šir. m. 0,32; debeo m. 0,11. Obstoje i donji dio ploče s uresom. Nalazi se u ćeliji na Zadrugama kod Ustikolina blizu Foče, gdje je pred crkvom sljedeći utarak:

XX

PNX

PNX

Osim spomenutoga, tu je još ovijeh utaraka, t. j. kao od stećaka: 1. žena u dugoj haljini, a s lieve joj strane ures kao pruga gori svršujuća na zavoj; a s druge je strane kamena loza s dva grozda. 2. Utarak, a na njemu loza. 3. Na trećemu utarku isto loza. 4. Komad *kornižona* krasno uradjena. 5. Komad *modiljona*. Turci zovu ovo mjesto *ćelija*. Dakako ovgdje je na rimskijem ruševinama bila crkva (sad joj se vide temelji), a to nam jamči drevni nadpis na utarku *vizuala* i starobosanski podpisi na temeljnomu kamenu. Malo su uniže vojnici razkopali humku, a izpod nje su našli golem ćemer s velikijem zasječenijem vratima i s udarenijem udubkom. Ćemer je vis. m. 0,80; dug m. 4; šir. m. 1,70. Bio je pokojnik okrenut k zapadu. Kaže se, da su ovgje vojnici našli i ploču s nadpisom. Svukud je ovgje naokolo utaraka od malenijeh posuda, svakoga drugoga kamenja, a u zemlji je dosta grobova. Ulomke sam nadpisa činio pokupiti, te prenijeti u prestonički ured u Foču. Vid Vuletić Vukasović.

Hrvatske starine u Kninu.

Većekrat naš se je Viestnik bavio o hrvatskih starinah u Kninu, koje uzpostavljeno starinarsko društvo od dvie godine revno iztraživa.

Mi smo i ovoga ljeta obašli one starodavne ostanke časnih svetinja, svjedoke slave i veličanstva našega naroda, te smo se pravo divili liepim napredkom i uspjehom onoga zaslužnoga poduzetca u njegovom začetku, videć kako i s malimi silami i sredstvi s kojimi razpolaze, uz postojano nastojanje, vitežku požrtvovnost i žarko rodoljublje mogoše praviti čudestva na korist znanosti i narodne slave.

Poviest naše domovine kaže nam, da je Knin bio prestolnica naših kraljâ i biskupâ; kaže nam, da su u njem stajali bani i župani; spominje nam veličanstvene zadužbine stolne crkve sv. Marije i sborne sv. Bartula na kapitulu; sjeća nas na brojno pučanstvo i velmože Draškoviće, Nelipiće, Oršiće, Lapsanoviće i druge; pripovieda nam taj ključ Hrvatske, za koga se preotimali velmože i kralji Ungarije i Bosne, a kašnje Turci i Mletčani, te radi silne krvi prolievene okolo njegovih klisura zadobi ime — na krajini krvava košulja; — ali od sve te prošlosti neostade ništa, izvan mrkih zidinâ starodavne gradine, povrh klisurâ obšetanih od rieke Krke; i ta nam jedino održala ime staroga Knina i kazivala, da je Knin bitisao. Mi smo njekoč sumnjali, da sve ono, što se pripovieda o veličanstvu i slavi Knina, većinom je povećano žarkom maštanimom od pisaoa legendâ srednjih viekova; ali danas smo razčarani od tih predsuda, jer razkrivene sgrade i temelji čestih crkava, grobovi kraljâ i bana, sa nadpisi, i izrezani ornamentalni nakiti mramornih ploča u vaurednom slogu IX. i X. vieka dokazuju istinitost poviestnu i veličanstvo prestolnice hrvatskih kraljâ i biskupâ. Te danas svak može gledati i dodivati, svak može po njima sudjeti: što je Knin jednom bio?

Mi željno očekivamo, da naša Akademija tiskom obielodani učnu razpravu veleučenoga i zaslužnoga Prof. Bulića o kninskih starinah i predmetih, do tada našastih; a mi ćemo koješto napomenuti, o radu društvenoga upraviteljstva ove godine.

1. Odkopani su temelji i razčišćeno tlo crkve sv. Bartula na kapitulu, kao i jednoga diela sgrada dvorova kanonika okolo crkve. Ova sborna crkva bijaše na tri broda sa tri abside; razdieljena na

zidane četvrtaste stubove, po četiri sa svake strane. Ovi su razstavljali manje brodove sa strana od srednjeg prostranijega. Tu je nadjeno dosta komada navezenih mramornih ploča i penganih *afreska* na klačardi; komada nadpisa i ornamentike davnih vremena; nekoliko novaca i predmeta različitih kovina; sve preneseno u samostan Franovaca.

Vidi se, da je crkva vatrom uništena, stoga ploče, *afreski* i nadpisi vrlo smrvljeni, u samih se komadnih nalaze.

2. Odkriveni su temelji druge liepe i oveće crkve u biskupiji na mjesto *Stupovi*. I ta je crkva bila na tri broda sa tri abside; ali s dvora ukrašena sa poluokružnimi stubovi ležene zidanimi s jedne i druge strane, nalik starodavne crkve sv. Spasa u vrelu Četine. Ovdje takodjer nadjeno je komada ornamentike starodavnih doba, i ona je takodjer vatrom razrušena.

3. Nadjeni su temelji zidova veličanstvene sgrade u biskupiji na zemlji gosp. Bulata *Pod putom*. Dugi zidovi i česte pregrade dokazuju znamenitost stare sgrade.

4. U starodavnom grobištu sv. Luke u biskupiji razčišćene su ruševine velikih sgrada, kojim je s istočno-južne strane stajala oveća crkva, i ova na tri broda. Poviest nam ne kaže, da je kod Knina obstojala koja *abacija*, ili benediktinski samostan, ali ove ruševine imaju vas oblik starih samostana, na način samostana i kršćanske bazilike u Solinu. U ruševinah ove crkve nadjeno je veće no u drugih: kamenja narisana i mramornih ploča izvezenih, komada nadpisa i različite ornamentike dobe narodnih kralja; sve sahranjeno u Kninu kod Franovaca.

5. Pokušano je iztraživanje na Lopuškoj glavici pod Biskupijom, gdje se našli temelji sgradâ, komadi ornamentike, sedre i cigle. Svi ovi pokušaji obavljani su dobrim uspjehom, a redovito iztraživanje sliediti će, koliko novčana sredstva društva budu dopustila. Kada se sakupi ljetina sa zemalja, prosliditi će dalja iztraživanja.

6. Kako je Ot. Vinjalić na polovici prošloga vieka zatekao blizu cielokupe zidove veličanstvene stolne crkve sv. Marije, sagrađene od kralja P. Kresimira na polovici XI. vieka, te ih opisao *ottagona quasi intatta*, Ot. Marun, predsjednik starinarskoga društva, po naputku njegova izvješća, cieni: da se je ljetos namjerio na ostanke one veličanstvene sgrade u selu Biskupiji, na mjestu, gdje je sadanja župna crkva sv. Trojice. Nugalasta ograda crkovna po-

kaziva sliku opisane biskupske crkve; dalje iztraživanje dokazati će, je li je pogodio? (I mi smo na to došli, čim smo položaj razvidili. — Ured.)

7. Revni predsjednik ljetos je obišao svu kninsku okolicu i proučavao mjesta, gdje se koje drevne starine nalaze. Njegovo je putovanje sretno bilo, jer je našao:

a) Kod Kosovačkoga klanca na sjevero-zapadu od gradine Petrovac starinsko hrvatsko groblje sa znakovi na grobnicah, i ruševinu crkve sa komadi narisa izvezenih na kamenju, kô što su oni po starih kninskih crkvah.

b) Namjerio se u Mokrompolju prama Kegljevića gradini, na starodavno groblje, i u njem crkva, kao i ona u Kosovačkom klanecu.

c) Našao je u selu Orliću ruševine stare crkve sa narisi i uresi, doba narodne dinastije. Tako po drugih mjestih dosta starodavnih ruševina.

d) Uzduž sela Biskupije opazio je na veće mjesta ruševine zidova, gromile zidnoga kamenja, sedre, klačarde i opeka, što pokazuje, da stari Knin, prestolnica naših kralja i biskupa, nebijaše sguren izpod grada (Castrum) Knina, gdje je današnji varoš, nego se pružao uzduž pitomom ravnicom sadanjega sela Biskupije do Kosova. To svjedoče ostanci crkava i sgrada širom ravnice.

8. Kako je na kapitolu najveća radnja učinjena, i najznamenitiji arkeologični predmeti nadjeni bana Pribine i kralja Držislava; tako će se na tom mjestu radja proslediti i dovršiti; jer svi biljezi dokazuju, da će se na tom mjestu dosta važna i znamenita pronaći.

Sastavismo ove crtice, ne da neko izviesće obielodanimo; to naš posao nije, to će samo društvo učiniti; nego kao povjerenik, da još jednom svrnemo obzir hrvatskoga naroda na kninsko arkeologičko blago, pošto se poduzetće zaslužnoga društva nekom hladnom nemarnosti primilo, i slabo do sada odziva u narodu našlo. Da starinarsko društvo nebude druge koristi narodu učinilo, nego mu pred oči stavilo ono važnih arkeologičkih predmeta, što se sabrano nalazi u samostanu Franovaca; ono je neprocienivu korist doprinilo učenomu svijetu i hrvatskomu narodu. Po razkrivenih temeljih crkava i po narisih ornamentike, strukovnjaci moćiće označiti slog hrvatskih starih gradjevina, što se do sada nije moglo. Veće je u kninskoj sbirci arkeologičkih komada hrvatskih starina, nego ih ikakav

muzej posjeduje; oni sami dosle našasti, resili bi osebnu sbirku svakoga muzeja. Dokle će dakle kninsko društvo očekivati, da ga obasja narodno sunce, i da mu se pribavi sredstva, da na svietlo iznosi starinarsko narodno blago?

Veleučeni Nestor naše arkeologije akademik Ljubić obašao je ljetos kninsku okolicu i razgledao nadjene predmete, te pohvalio brižljivo nastojanje društva i radovao se njegovu uspjehu.

Zasluzni ravnatelj spljetskoga gimnazija i muzeja veleučeni starinar Bulić ulaga moguće nastojanje i pomaže svjetom, kako će se radnja voditi, znanstvu i narodu koristovati. Sud takih strukovnjaka mi uvažavamo; društvo će svimi mogućimi silami uznastojati, da što bolje obogati sbirku narodnih arkeologičkih predmeta i otkrije shraništa starih sgrada; ali istodobno vapije: Narode pomagaj!

Šibenik 29. Rujna 1888.

Fr. Stip. Zlatović.

Uzimam si slobodu pridodati ovomu liepomu izvještaju našega dobro poznatoga nar. pisatelja i muz. povjerenika u Šibeniku, da sam prošloga rujna pravio izlet iz moga rodnoga mjesta Starog Grada na Hvaru u Knin, da razgledam dosadašnje izkopině, i proučim položaje, gdje su one otkrite navlastito neumornim trudom vieštoga predsjednika arkeol. društva Kninskoga preč. O. Maruna. Na prvi pogled ogromnoga blaga do sada izkopana i sakupljena ondje na dvie hrpe u Franjevačkom samostanu, ostao sam uprav začudjen i začaran, akoprem već prije o svem dobro upućen razpravom vrlog prijatelja gosp. Bulića, koja će do mala u bieli sviet. Ovo je neprocijenjena dobit za našu narodnu poviest; te će se ova na temelju onih živih spomenika daleko razmaknuti uprav za doba, koja su nam najvažnija a na spomenicih najoskudnija. Pregledao sam i položaje na Kaptolu i u Biskupiji, te se podpunoma na licu mjesta osvjedočio, kako se pomnjivo i saviestno do sada radilo. Nego dosadašnji rad jedva je uvod na ono što ostaje da se obavi. To su rude, koje su jedva i to djelomice odgrnute ili razkrite; a treba svakojako posegnuti do dna. Kninsko društvo spremno je dakako i u naprieda kao i do sada na sve

moguće žrtve, ali su njegove sile odveć slabe za toli zamašno poduzeće. Ova se stvar živo tiče cieloga naroda, njegove najsjajnije prošlosti; treba dakle, da i cieli narod naime svaki domorodac po mogućnosti makar obulom priteće u pomoć tomu plemenitomu podhvat. Nužno je, da se u svakom povećem mjestu ustroje odbori, koji bi sakupljali dobrovoljne prineske u ime izkapanja hrvatskih starina u Kninu. I naš *Viestnik* rado će primati i priobćivati svaki prinesak u to ime, te odpremati arkeolog. društvu u Knin.

Urednik.

O napredku arkeologičke znanosti u našoj Hrvatskoj zemlji.

(Nastavak i konac. V. str. 75.).

Osim ovih još je spomena vriedna liepa kita dalmatinskih književnika, koji su se kroz ova doba i arkeologijom bavili. naime: **Franjo Marija Appendini** (1769—1837), ravnatelj liceuma u Zadru: *Del sito della città e colonia di Epidaurò nell' Illirico. Memoria* (Gazzetta di Zara 1823 n. 67—73); — *Esame critico intorno alla patria di s. Girolamo, Zara 1833.* **Petar Nisetić** Starogradjanin (1785—1870), ravnatelj liceuma u Gorici: *Quattro iscrizioni greche trovate a Città Vecchia* (Gazzetta di Zara 1837 n. 38); — *Dei Lotofagi Illirici* (Ibid. 1837 n. 76); — *Lapidi di Narona* (Bullettino dell' Inst. Arch. di Roma 1841 n. 7.; Gaz. di Zara 1844. n. 35—36); — *Iscrizioni* (Ibid. 1842 n. 101—109); — *Medaglie del re Ballaeus* (Annali dell' Inst. Arch. di Roma 1842 p. 122—128); — *D' una moneta dell' abate Zafron* (La Dalmazia 1845 p. 37. 48. 57); — *Il Municipio dei Riditi* (Ibid. 1845 n. 13—15); — *Sull' antica religione degli Slavi e degli Illirici* (Ibid. 1846 n. 8—10); — *I giuochi ginstici Dalmati* (Ibid. n. 11—12); — *Die alcune epigrafi greche di Faria* (Ibid. 1846 n. 22); — *Varia lezione di due lapidi, e opinione sugli scavi di Salona* (Ibid. 1846 n. 26); — *Una lapide romana a Kistagne* (Ibid. 1846 n. 36). A ostavio je u rukopisu još više raznih arkeolog. razprava, veliku sbirku rimskih dalm. nadpisa, kojom se Mommsen služio, i liepu sbirku starinskih predmeta sakupljenih u rodnom mjestu, koja je kašnje u mnogom razprodana, te se ne malo toga i u našem muzeju nalazi. **Kapor Ivan Korčulanin**, nad-

pop sv. Jerka u Rimu († 1849): *Della patria di s. Girolamo, Roma 1828*; — *Risposta al can. Stancovich, Zara 1831*; — *Dimostrazione dell' antichità e continuazione della lingua illirica, poscia detta slavonica in Dalmazia. Spalato 1844*. Sabrao je bio liepu sbirku starih novaca i drugih arkeolog. predmeta. **Kapor Matija**, Ivanov brat (1789—1842): — *Dissertazione del canonico Sallescich sull' iscrizione dell' acquedotto di Epidaurò (Gazzetta di Zara 1834 n. 47—8)*; — *Medaglione di Alfonso re d' Aragona fatto da Paolo di Ragusa (Ibid. 1835 n. 29)*; — *Sulle medaglie Farense (Ibid. 1835 n. 78)*; — *Monete lissane e farense ossia lesignane (Ibid. 1836 n. 53)*; — *Su Gallicano martire. Sulla famiglia Aurelia Valeria (Ibid. 1838 n. 18. 19)*; — *Cenni numismatici su Curzola e sulle monete della stessa, con alcune iscrizioni ritrovate in varii luoghi dell' isola (Ibid. 1839 n. 64. 65)*; — *Che la battaglia navale fra Vatinio e M. Ottavio sia successa presso Torcola (Tauris) e non già presso Giuppana (Ibid. 1840 n. 12. 13)*. Revno je sakupljao starine svakojake a navlastito nadpise, koji su se odkrivali po otoku, te jih u svom vrtu zidao. **Petar Alek. Paravia** Zadranin (1797—18) revno je sabirao starine a navlastito solinske nadpise. **Fenzi Antun** Šibenčanin: *Archeologia dalmatica (Gazzetta di Zara 1843 n. 92)*; — *Sul Municipio de' Riditi (La Dalmazia 1846 n. 2)*; — *Origine di Sebenico (Ibid. 1846 p. 9 26. 34)* **Nikola Ostoić** Starogradjanin († 1848) liečnik — *Giorgio Baglivi di Ragusa (Gazzetta di Zara 1838 n. 20)*; — *Sepolcri antichi scoperti nella terra di Bol (Ibid. 1838 n. 41. 42)*; — *Osservazioni sopra alcune lapidi antiche raccolte ed illustrate dal canonico Paulovich (Gazzetta di Zara 1839 n. 42—45)*; — *Nuovi cenni sulla scoperta dell' antica Eraclea dalmatica, e su alcune monete di Pharos (Ibid. 1840 n. 21)*; — *La costa dalmatu nel 43 av. Cristo era libera (Ibid. 1843 n. 99. 100)*; — *Notizie di Narona tratte in gran parte dalle lapidi (Ibid. 1844 n. 35. 36)*; — *Diplomi militari romani (Ibid. 1844 n. 45)*; — *Cenni su due lapidi antiche, una di Jadera e di Epidaurò l' altra (Ibid. 1844 n. 52. 53)*; — *Sulla sede del re Illirico Balteo (Ibid. 1844 n. 74—76)*; — *Alla Dalmata Gioventù (Ibid. 1844 n. 79. 80)*; — *Osservazioni su alcune voci antiche credute dell' idioma slavo (Ibid. 1844 n. 95—97)*; — *Cenni storici per determinare in qual isola venne fatto prigioniero C. Antonio legato di Cesare (La Dalmazia 1845 n. 27)*; — *Investigazioni storiche sull' isola Tauris (Ibid. 1846 n. 6. 8)*; — *Cosa avvenne di Pharos dopo i disastri da essa patiti nella guerra co' Romani (Ibid.*

1847 p. 117). **Sime Ljubić** Starogradjanin rod. 1822 — *Sumnja vrhu člunka* (o nekome tobož slavenskom novcu) g. *I. Zafrona* (Zora dalmatinska 1844 br. 52, 1845 br. 47—52, 1846 br. 2—5); — *Vrhu Hvara* (Ibid. 1845 br. 5); — *Sulla fonduzione d' una colonia a Lissa da Dionigi tiranno di Siracusa* (Gazzetta di Zara 1846 n. 30); — *Risposta all' articolo »Pharia, città Lesina e non Cittàvecchia«* (Ib. 1846); — *Chiesa vescovile di Cittàvecchia* (La Dalmazia 1846 n. 13. 14); — *Intorno la patria di s. Girolamo al ch. sig. Vincenzo Romani* (La Dalmazia 1847 p. 33); — *Numografia Dalmata, Vienna 1851* (Archiv für Kunde österr. Geschichtsq. XI. Bd. 44), *hrvatski Zagreb 1852* (Arkiv II.); — *Iscrizioni dalmatine* (Bullet. dell' Inst. Arch. di Roma 1857 p. 45); — *Studi archeologici sulla Dalmazia, Vienna 1859* (Archiv für Kunde etc. XX. Bd. p. 233—276 con 4 tavole); — *Faria, Città Vecchia e non Lesina, Zagrabia 1873*. — Uz ovo izdao je još mnogo pomanjih radnja u pomenutih i u drugih časopisih; a Moumsen rabio je njegovu sbirku dalmatinskih nadpisa za svoje djelo (*Corp. Insc. Lat. III. p. 279*).

Osim pomenutih bilo je još drugih Dalmatinaca, koji su se medju tim arkeologijom bavili, kao na pr. **Ivan Gurato**, svećenik u Rabu, koj je navlastito skupljao stare nadpise; **Macchiedo G.** Hvaranin: *Pharia, Città Lesina e non Cittàvecchia* (La Dalm. n. 30—33); **Franjo Dr. Danilo** Kastelanin, koj opisa u programih zadarske gimnazije (od g. 1860 dalje) numis. sbirku iste gimnazije; **Raffaelli Urban** Kotoranin: *Iscrizioni romane in Cattaro* (Gaz. di Zara 1843 n. 70. 95).

Uza sve to već od nekoliko godina postoji u Zadru kod ondješnje velike gimnazije tako zvani pokrajinski muzej, u kom ima nješto arkeolog. predmeta, navlastito liepa sbirka starih novaca; isto tako novčana sbirka i pri velikoj gimnaziji u Dubrovniku, koju opisa u programih nje vrli ravnatelj pok. **A. K. Matas**; te i na maloj gimnaziji Sinjskoj, gdje se odlikuju i kameni spomenici iz rimske dobe; a tu na skoro stavljen je temelj gradskom muzeju u Korčuli. Privatnih pako sbirka, navlastito numismatičkih, ima dosta po Dalmaciji, kao na pr. na Hvaru, u Sinju, u Imočkom, u Trogiru itd., što dokazuje, da se ljubav za starine osjeća u obće.

Ali rečeš li pravo, najviše je u ovo zadnje vrieme dopriniela na razvijanje arkeolog. znanosti u Dalmaciji sama *Austrijska Vlada*. Eno vam sjajnoga dokaza u popravcih starih spomenika, koje se izvadaju neprestance svuda, gdje jih po zemlji treba, poglavito pako

u Spljetu, gdje se veliki novac godimice troši na popravljenje onoga veličanstvenoga hrama Dioklecijanova i njegova gorostasnoga zvonika. A što da rečem o slav. c. kr. Odboru za sačuvanje i iztraživanje starih spomenika u Beču? koj kao što i po ostalih austrijskih pokrajinah tako i u Dalmaciji postavi polak dobro promozgana sustava svoje službene organe u svih poglavitih mjestih sa zadaćom, da pospješe što bolje i odlučnije njegove svrhe. Povjeri pako to zvanje u mnogom ljudem tomu bremenu doraslim, medju kojimi osobito se odlikuju *Miho Glavinić u Zadru, Franjo Bulić i Josip Alačević u Spljetu i I. Jelčić u Dubrovniku*, koji su već svojimi djeli za vieke utvrdili svoje ime u knjizi arkeologičkog napredka u Dalmaciji. Ovi muževi ne samo se staraju, da državnim troškom davne a rušeće se spomenike poprave i tim od propasti sačuvaju, nego u raznih mjestih izvadaju sustavna izkapanja uprav sjajnim uspjehom; a o svom radu po svojih stručnih izvještajih pomenuti odbor u Beču obavješćuju, koj pako te izvještaje na svjetlo daje cielovito ili u izvadcih u svom organu: *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst und Historischen Denkmale*. A da se ova sgrada i dostojno po nas ovjenča, pomoću istoga Odbora započe Glavinić, a sada nastavlja Bulić, izdavati znanstveni organ pokrajiški „*Bullettino di archeologia e storia dalmata*“, koj već star osam godina, svakim se novim svežićem pomladjuje, noseć na svjetlo sve skupljije blago na uhar arkeologičke znanosti. Dalmacija, kakono reče jedan glasoviti um, sva je jedan muzej; i jamačno bila bi takova, da ju nisu tudjinci već od stoljećâ i s te strane neprestance robili i harali. Uza sve to još nam ostaje silno blago u zemlji sakrito; budi dosta oči baciti na basiliku u Solinu, koju sada Bulić odkapa; a da do nje dodjemo, bit će nam bez dvojbe i sredstva i snage. Samo napried!

S druge strane u Hrvatskoj odlučni okret na bolje i na arkeologičkom polju opazuje se vidljivo od god. 1878. Raztrojenjem sveobćega muzeja, po kom se i arkeologički odjel osovi na svoje vlastite noge, sustavnim izkapanjem, koje od tada svake godine obavlja muzeal. ravnateljstvo, da postupice svu zemlju iztraži s gledišta arkeologičkoga, i koje je i ove godine urodilo odkrićem veoma znamenitih spomenika, kao što su: Terramara u Budinšćini, groblja od žara u Teresovcu, Ozlju i Novomjestu, groblja iz prve dobe hrvatske kod Klostra, terme Licinianove u Mitrovici itd.; ustrojenjem hrv. arkeol. društva na podrtinah već izumrla društva za jugoslav.

povjestnicu i starine, a na korist nar. muzeja, sa svojim organom „*Viestnikom*“, komu je zadaća naukom probuditi u narodu ljubav za starine; te sastavljenjem arkeolog. društva *Siscia* navlastito trudom *Dragutina Jagića* u onom gnjezdu hrabrih sokolova kao što je Sisak; i napokon podignućem gradskoga muzeja u Osieku (a radi se o tom i u Mitrovici) po blagodarnosti navlastito ondješnjega gradjanina *Fr. Sedlakovića* i trudom prije prof. *Kodriću* a sada prof. *Milera* itd., blagodat je to za napredak arkeol. znanosti u nas, koja se procieniti neda. Muzealne naše sbirke dnevice sve više rastu; te i strani učenjaci, naučeni na veliko, primorani su ipak, u što ga vidu, da mu se iskreno dive, i da mu pako u svojih izvještajih pjesmu pjevaju. *Viestnik* se trudi, da se drži na visini svoga zvanja; te nije čuda, da ga rado primaju u zamjenu prve akademije i učena društva po starom i novom svijetu, i da prvi zastupnici arkeolog. znanosti uzhićeno se zahvaljuju našem arkeol. društvu, što jih svojimi članovi imenovalo. Napokon *kr. zemaljska vlada* ne samo što zakoni i naredbami sve bolje štiti čuvanje arkeol. blaga po zemlji, dali i obiluje u davanju potrebitih sredstava, da se to blago iztraži, sačuva, i na korist nar. arkeol. muzeja, komu je u obće osobito blagodatna, te i same arkeol. znanosti upotrebi; te to veledušje diže do toga, da je opredielila posebice znatnu godišnju svotu za izdanje *muzealnoga znanstvenoga popisa*, koj se je već tiskati započeo, i koj će nam jamačno, sudeć po dragocjenosti muzealnoga građiva, pred učenim svijetom sve bolje lice osvjetlati.

S. L.

Bilješke o predhistoričkijem gomilama, špilama i t. d. u Herceg-Bosni.

Nigdje možda nije toliko predhistoričkijeh gomila koliko u Herceg-Bosni, a u njima je malo, da nerečem nimalo, predhistoričkijeh predmeta. U spilama se poštogod nadje, ali nikada kako u Dalmaciji, pa je s toga *Bosanski muzej* i siromašan u predhistoričkijem predmetima. Što se je našlo u Herceg-Bosni, to je kao neka iznimka, pa je i to raznešeno po stranijem muzejima izvan Herceg-Bosne.

U istočnoj su Bosni e. k. vojnici u predhistoričkijem humkama iskopali (kako se kaže), a to, kad su probijali puteve, neko-

liko bronzanih predmeta, te se dan danas i nezna gdje su. Predmeti su iz kamenite dobi preriedki, te jih narod zove (kao i u Dalmaciji) strielom jali munjom, pa jih zakuje i nosi za pasom kao sreću za kresivo. Sretan je ko ima taj predmet, pa ga i krije.

Svakako, priznati je, da se je malo istraživalo u tomu pogledu po Herceg-Bosni, te bi možda vriedan strukovnjak našao i na predhistoričkomu polju dosta gradiva za obradjivanje. Muzejalno je društvo kod Sarajeva kopalo, pa rek bi i nekijem uspjehom, al je sve to dosada tajna za znanost, kaonuti što rečeno društvo nema svoga organa, a niti priobćuje znanstvene viesti kakvijem drugijem *Viestnicima*.

I ja sam prohodio Herceg-Bosnom, al neka mi nije zadaća iztraživanje predhistoričkih predmeta, ipak sam uz put pobrojio dobar broj predhistoričkih gomila, a da bi barem na njih upozorio strukovnjake, da jih istražuju¹⁾.

Evo jih po redu kako sam putovao:

U Mrčevu kod Bršečina (u Dubrovačkomu) blizu hercegovačke granice put sjevera su četiri predhistoričke gomile.

Na glavici je kod Mrčeva ogromna predhist. gomila, a put zapada jih je šest.

Na glavicama su oko Mrčeva još četiri goleme predhist. gomile. Opazit mi je, da je joštera blizu Mrčeva oko Mravinca predhist. gomila.

Kod Poljica je (u Popovu, u Hercegovini) šest predhist. gomila. Poviše Rupi je predhist. gomila. Blizu Šćenovoga Dola su Ljubišići, te je tu predhist. gomila. U selu je Čopicama naslonjen kamen kao neka vrata ogromnoga dolmena. Poviše sela Rapti (kod Poljica, u Popovu Polju) je golema predhist. gomila na vrhuncu glavice. Niz Lug je do Poljica do petnaest predhistoričkih gomila.

Ukraj Popova Polja prama Zavali k jugu, (daleko od Slanoga na moru šest sahata hoda) je Vjetrenica. Vjetrenica je prostrana pećina, pukla duboko u brdo preko hiljade metara, a u nju se ulazi kroz malen otvor. Kad je mjeseca julija, avgusta i septembra, Vjetrenica zavjetri. Onda je mućno u nju, jer teško vjetar iz nje duva, da te ponese. Pred njom je studno, da promrzneš, a u polju tišina, te se ne miće ni hvojk, a vrućina, da ti uzavri mozak.

¹⁾ O predhist. gomilama u obće sam napisao raspravicu u „Старинары“, a mnoge su joštera po Herceg-Bosni i po Dalmaciji nabrojene u mojim dopisima u *Viestniku*, biva už starobosanske stečke.

Kad si se smjelo turio u pećinu u tmici po rukama i po nogama, da te vjetar nebori, onda je u spili ka u kakvu hramu. Na sriedi je po kladenac hladne vode na nekoliko mjesta, naokolo stupovi od stalatita i stalagmita, a natohrčeno nebo spile, ka kakav svod, gubi se u polutama. Kroz nevidljive puklotine brda čuje se huka vjetra kao da melju mlini, a namjesta da potočić romoni. Tlo je posuto sitnom bielkastom pržinom. U pećini je krasna hladovina i polusjena, jer svietlost dolazi kroz puklotine. Narod priča, da je pećina vilinska kuća, a kad duva vjetar, da to vile kolo vode.

U drevna doba bio je kod spile (kao dodatak spili) stan, a i dan današnji vide mu se klačoderine. Ovo je posljednje gradjeno u historičko doba, a spila je predhistorička, da je take baš na daleko nije.

U spili su, odma kod ulaza, gdje je šire, golemi nasipi sgrađeni u sušici. To je sve napunjeno sitnijem kamenjem izmješanim lugom, ugljevljem, hrbinama od lonaca i ostancima životinja, t. j. kostima i t. d. Ovi su nasloni ili nasipi visoki od m. 1 $\frac{1}{2}$, do m. 2, a dugi preko m. 50. Mimo Zavalu sam bio na prolazu, pa mi nije bilo kud kamo, da kopam, jer se to nemože u kratko vrieme ni u malenijem troškom Svakako po hrbinama od lonaca i drugijem ostancima, ovo je golema predhistorička postaja, te sam je ja eto za prvi put učenomu svietu ukazao, a do nade mi je, da će je strukovnjaci potehano istražiti. Kazat mi je, da su lonci na prostu zraku pečeni, a na nekijem sam opazio, da je gornja čest našupkana vrtikalnijem crtama. Ono klačoderine, što je oko ulaza i nad ulazom spile, po svoj je prilici iz starobosanske dobi, a tu je bio stan kakva vrača ili vilenika, te se to pozna po sljedećijem slovinskijem biljezima, što sličie simboličkijem znakovima na stećcima. Ispred otvora spile, s desne strane, litica je zarubljena užetom s lieve strane u vrhu, a tako i s donje. Simboličko je prikazivanje iz kršćanske bosanske dobi, jer počimlje krstom ovoga

oblika: Slike su na dva polja, biva iza kršćanskoga gori zabilježenoga znaka put desne, malo odalje od prve prikaze, junak jezdi na konju, te rek bi; da ima koplje u ruci. Pred njim bježi velika košuta (ili divokoza). Na nju je nahripio pas a s lieve strane put divokoze čovjek na nogama (pješe) zapeo strielu za tetivu. Ovo bi bila po redu na ploči druga slika, al je prije navadjam,

K r i t i k a.

Monumenti di architettura in Dalmazia. Corrispondenzu ul R. Institute of British Architects di T. G. Jackson, M. A., F. S. A. tradotta da Giacomo Boni. Venezia. 1888. Str. 30. Ova je brošura oštampana iz časopisa *Ateneo Veneto*, Gennaio-Marzo 1888.

U tom dopisu prikazuje g. Jackson, spisatelj ovećeg djela o Dalmaciji i Istri, letimićnim pogledom povjest razvitka graditeljstva u Dalmaciji od postanka Dioklecijanove polaće u Spljetu do pada preporodnog sloga pri koncu XVII. vijeka. Nepoznajuć engleskog jezika, nemogu našoj publici da prikazem poveće Jacksonovo djelo, dok ne izagje na svijetlo u talijanskom ruhu, kako je komugod obećao g. spisatelj¹⁾; pa tim dragovoljnije uzimljem u pretresanje ovaj dopis, koji sadrži općenite njegove nazore o kulturnijem uvjetima postanka, o posebnom obilježju, te o znamenitosti našijeh graditeljskijeh spomenika.

Dopis počimlje kratkijem zemljopisnijem pregledom Dalmacije. Civilni život po mnenju spisatelja nije mogao nakon Rimljana da se razvije nego na obalama. Dalmatinska umjetnost je jedino gracka. Osjem u gradovima neima u nutrnjosti zemlje tragova arhitekturi potla Rimljama²⁾. Sjaj Dalmacije prestao je padom zapadnog carstva. Dandanas je Dalmacija najnazadnija zemlja carevine austrijske. Ovome se mnenju spisatelja nemože na žalost ništa da prigovori. Arhitektura dalmatinska počimlje Dioklecijanovom polaćom. U povijesti umjetnosti bilježi ta gragjevina početak novog doba. Š njom počimlje nepravilnost slogova, koja nagoviješta na potlašnje, vizantinski i romanički. Glavna greda zavija se nad stupom u luk, i to je po Freemanu najveći korak, koji je igda učinjen u graditeljstvu. Na Dioklecijanovoj palači ima već ostanaka starijih gradjevina kako u potlašnje varvarsko doba. Ta je zgragja prenatrpana nezgrapno izvršenijem uresima. Adamovo djelo je do sad najbolje o Diokl. polači. Opisuje spisatelj u kratko po Adamu istu polaću i Jupitrov hram u njoj. Razna mnenja o njegovom opredijeljenju. Opis Eskulapova hrama.

U malo da neima povijesti dalmat. arhitekture šljedećijeh pet vjekova, a bila je bizantinska bez sumnje. Da nadopuni niz primjera, spisatelj spominje vizantinske bazilike u Grado-u i Parenču. Solinska bazilika da je vizantinska po svoj prilici iz V-a vijeka. Floris iste ima dosta osobitosti. Osjem toga u Solinu, neima nijednog spomenika u Dalmaciji, koji bi nam povijedao o njezinoj umjetnosti od četvrtog do devetoga vijeka. Goti, Avari i Slaveni opustošije pokrajinu. Rimljani utekoše u gradove, a Slaveni ostoše na polju. Rimljani se zbjegoše u Zadar, Trogir, Spljet, Dubrovnik i Kotor, te na Rab, Krk i Cres, pa bijahu nazvati Dalmati, da budu razlikovani od Srba i Hrvata. Slaveni i Rimljani priznavahu gospodstvo Carigrada. Gradovi plaćahu harač Slavenima, dok ga se oslobodiše. Gradovi se opet podigoše za ratovanja Mlečića i Magjara u Dalmaciji. Nije se

¹⁾ Ne bi vriedilo ni pusta papira. V. str. 31. — Ured.

²⁾ Svećano ga tjera u laž, što se i u ovom svezku kaže od strane 102 do strane 106, te Branimirov spomenik itd. itd. — Ured.

nikad izgubila razlika među Slavenima i Latinima i sada je još ključem da razumiješ politiku Dalmacije. Sad nastoje Slaveni pomoću austr. vlade, da poslavenine latinske gradove i da isključe talijanski jezik. Druga stranka ljubi latinsku kulturu, a ispadak prepirke još je sumnjiv. Spisatelj nebi nego žalio propast te kulture. Po ovijem mislima se razumije kako spisatelj piše po podacima primljenijem od kakva zanešena dalmatinskog autonomaša, a ne na temelju vlastita osvjedočenja, koje bi mogao bio da steče samo podulijem boravkom u Dalmaciji i ispitivanjem njezinijeh etnoloških i političkijeh odnošaja. Žaliti je, što se je dao tako slijepo zavesti od političkijeh zanešenjaka i upleo u svoju inače trijeznu studiju tako krupne netačnosti. Da bude sam ispitao odnošaje Dalmacije bio bi razumio, kako u njoj osjem jugoslavenske neima druge narodnosti, a Slaveni, da neimaju koga poslaveniti, jer su i gradovi svi napučeni Slavenima. Autonomasi, i sami Slavenske narodnosti, jesu stranka, koja sastoji većinom od vladinijeh činovnika, koji mrze svoj materinski jezik, a protive se uvedenju istoga u javne urede, u kojijema vlada talijanski još od vremena mletačke vlade. Ispadak prepirke nije sumnjiv niti je ikada bio, pošto se u Dalmaciji nemože sad pomisliti na borbu narodnosti, koja je odvojevana i odlučena na korist Slavena već u drugom vijeku nakon njihovog dolaska. Spisatelj bi dakle imao žaliti ovu zemlju, u kojoj se nahodi toliko izdajica svojega naroda, a ne propast tugje nametnute kulture.

Spisatelj nastavlja: Medju Slavenima umjetnosti i knjige malo su napredovale, a Latini su, netom ujamčeni protiv napadaja susjeda, razvili zlamenitu trgovinu i takmili se s Talijancima u umjetnostima mira. Ovijem pokazuje g. spisatelj, da slabo poznaje i srednje vjekovnu povijest Dalmacije. Da je njemu dobro poznata naša tadašnja povijest, bilo bi mu takogjer poznato, da su Slaveni u Dalmaciji i vanka nje, baš u to doba njegovali narodnu kajigu kao što nije nijedan drugi narod u Evropi, i da se slavenska književnost, prema duhu vremena navlaš crkvena, bijaše stala tako močno razvijati, da joj je latinština navijestila krvav rat, koji je trajao tri čitava stoljeća od X. do XIII. vieka, dok joj je napokon salomila krila, al je nije nikad posve ugušila. Da bude bilo Talijanaca u dalmatinskijem gradovima, bilo bi i velikijeh pjesnika, ko što je bilo slavenskijeh u neprekidnom nizu od XV-a vijeka do današnjeg dneva. Isto mi je kazati i o umjetnosti. Zapadna vrata Trogirske katedrale, koja spisatelj toliko hvali, kako ćemo vigjeti, sav svijet priznaje proizvodom slavenskog umjetnika Radovana, kojemu se je u natpisu i ime sačuvalo; a kad je Slaven proizveo taj najsjajniji spomenik u Dalmaciji, kad je drugi slavenski slikar Guvina urezao drvena vrata spljetska, Slaven Nikola Tvrdoj zamislio osnovu splječkoga zvonika, kako navodi i sam spisatelj, kako može on nijekati Slavenima u Dalmaciji napredak u umjetnosti odmah nakon njihova dolaska? Puste tvrdnje našijeh autonomaša grdno su nasukale g. spisatelja i u ovome pitanju. Čudit se je hladnokrvnom Englezu, gdje se u pitanju o narodnosti nije naslanjao na svjedočanstva spomenika, već je na prosto povjerovao golijem izmišljotinama na štetu istine, bez koje neima prave znanosti.

Dalje izvješćuje g. spisatelj. Dok je zemlja bila pod Carigradom arhitektura je ostala vizantinska. Gradjevine preostale od toga vremena malene su i nezgrapne. Zastupane su obe vrsti crkava: s kubetom i ba-

zilike. Neke su bazilike na tri broda, a neke na dva rastavljena srednjem arkadama; svodovi su jim bačvasti. Najveća bazilika toga vremena u Dalm. rek bi da je ona S. Stošije u Zadru, koja je bila većinom pregrađena u XIII-m vijeku. Sa kubetom dvije su crkve u Ninu, a dvije u Kotoru. Te su sve građevine postale između 800 i 1100 godine. Najznamenitija je S. Donat u Zadru od malo nakon 800 god. Kratak opis S. Donata.

Političke zgode početkom XII vijeka promijeniše dalm. arhitekturu. Magjarskijem zauzećem kraljevine Dalmacije i Hrvacke posve se prekinuše njihovi odavna ohladnjeli odnošaji sa Carigradom. Šljedećijeh 300 godina Ugarska i Mleci bore se rad posjeda Dalmacije, pa umjetnosti njezine nose na sebi utisak talijanskoga i njemačkoga sloga više nego li vizantinskoga. Magjari nijesu imali svoje umjetnosti nego su jim Nijemci radili na građevinama. Zlamenito je što se nahode tragovi njemačkog ukusa na više dalm. građevina, navlaš u onijem mjestima, koja, kao Trogir, ostadoše pod Ugarskom, dočim vizantinski upliv trajашe na otocima i u onijem gradovima kopna, koji dulje ostadoše pod Mlečićima, kao Zadar i Dubrovnik. Ja ne nahodim, kako spisatelj tvrdi, tragova vizantinskog upliva na otocima Dalmacije, u građevinama iz toga zemana. Korčulanska katedrala pokazuje tragova njemačke umjetnosti, premda je u to doba ona živjela nešto samostalno a nešto pod upravom mletačke porodice de Zorzi. Još će gosp. Jackson: Niz romaničkijeh građevina u Dalmaciji počimlje zvonikom S. Marije u Zadru i dvoranom kapitula susjednog manastijera. Može da se pripiše svrsi XII. vijeka rabski zvonik sa tri omanja zvonika u istome gradu. Savršenošću izradbe, nacrtom i izvornošću misli mogu da se takme ovi dalm. zvonici s onijema iste vrsti u poznatijem krajevima.

U istom Rabu nahode se razvaline crkve zlamenite zbog tlorisa istočnog kraja, koji sastoji od apsida okružene hodnikom po načinu više sjevernog romaničkog nego li onog škole na podnevu Alpa. Taj oblik priliči više romanskom Francuzke i Engleške nego li njemačkomu, jer se u Njemačkoj nikad nebijaše udomaćio. Stoga mu je teško razumjeti prisutnost na tom dalekom otoku Kvarnera. Kad se pomisli, da su Benediktinci sagradili tu crkvu u Rabu, meni se čini da je posve lako istumačiti što se u njoj nahodi ideja pripadajuća Francuzkoj, jer je među tijem fratrima bilo dosta majstora svake umjetnosti, a ponajviše graditelja, pa jih je moglo biti u Dalmaciji, koji su dolazili čak i iz Francuske. U ostalom ima i u Njemačkoj dosta apsida romaničkijeh okruženijeh hodnikom.

Neko obilježje dalm. graditeljstva, veli spisatelj, da treba tumačiti povjesničijem okolnostima i naravskijem ukusom Dalmatinaca, a to je ustrajnost u romanskom slogu na dugo iza kako se je bio pretvorio u gotički u drugijem zemljama.

G. Jackson misli, da je samo pročelje zadarske katedrale dovršeno u trećem desetogodištu XIV-a vijeka, dočim Eitelberger¹⁾ dokazuje, da je sva crkva dograđena u to doba.

Najljepša crkva XIII-a vijeka u Dalmaciji, piše Jackson, jest stolna crkva Trogirska. Istočni kraj trog. katedrale razsvjetljuje više neg ijedna

¹⁾ R. Eitelberger von Edelberg. Die mittelalterlichen Kunstdenkmale Dalmatiens str. 199.

druga zgragja u Dalmaciji npliv što su ga vježbali na njezino graditeljstvo politički odnošaji s Ugarskom. Naliči istodobnoj crkvi u Jaku u Ugarskoj. U rasporedjenju istočnog kraja naliči onom u Jaku i tloris korčulanske katedrale, a ipak Korčula nije tada bila pod uplivom Ugarske, pa mislim da nije treba tumačiti nipošto tijekom uplivom pojav nekijeh njemačkihjeh motiva na našijem romaničkijem spomenicima. Križarske čete i Benediktinci, rašireni u ono doba niz cijelu Dalmaciju, prenijeli su sjeverne motive romaničkog graditeljstva na ove strane; a čuđim se kako se taj pojav može da tumači ugarskijem uplivom, kad sam g. spisatelj isповijeda, da Magjari nijesu imali vlastite umjetnosti.

Zapadna vrata Trogirska, piše g. Jackson, jesu najviša slava dalmatinskog graditeljstva. Bogatošću pojedinosti i zamijernom dotjeranošću i jednostavnošću nacрта, koja u velike govori u prilog umjetničkijeh darova onoga koji jih je crtao, može da se takmi sa kojijem mu drago djelom romanskog ili gotičkog graditeljstva. Eitelberger tumači pak po natpisu¹⁾ da su ta vrata djelo slavenskog umjetnika *Radovana*.

Zatim opisuje Jackson ista vrata u kratko.

Početku XIII. vijeka, nastavlja Jackson, pripadaju drvena vrata majstora Andrije Guvina spljeckoga slikara, i mramorna propovjedaonica u Spljetu te sjedališta u pjevnici S. Dujma. Te su rabote romanskog obilježja.

Najveće djelo dalm. graditeljstva u XIV-m vijeku, veli J. jest spljecki zvonik. Graditelj mu je Nikola Tvrđoj, Splječanin. Sad opisuje u kratko zvonik.

Među drugijem primjerima XIV. vijeka jesu dvorišta domin. i franj. manastijera u Dubrovniku (J.)

Početkom XV. vijeka Dalmacija dolazi pod gospodstvo mletačko. Ta je politička promjena donijela promjenu i u slogu graditeljstva. Nesta romaničkoga a nastade gotički-mletački. Mleci su donijele gotički a ne preporodni slog u Dalmaciju navlaš u domaće gragjevine. Samo jedna je gotička crkva, stolna Sibenička, a i od nje sama dolnja strana.

Megju gotičkijem gragjevinama Dalmacije nevalja da zaboravimo malu ali znamenitu katedralu otoka Korčule š njezinijem oštrijem lukovima, krasnijem zapadnijem pročeljem i zvonikom a tako i Sponzu ili gjumrukanu dubrovačku, koja joj ponešto naliči u nutrnjosti.

Vara se u velike g. Jackson brojeći korčulansku katedralu izmegju gotičkijeh gragjevina, a griješi protiv povijesti grada Korčule misleći, da mu je katedrala postala samo u XV. vijeku. Korčulanska katedrala je dograđena u XIII. vijeku kad i druge romaničke crkve Dalmacije, koje je napomenuo g. Jackson. U njoj neima ništa drugo gotičkoga osjem slabo zaoštrenijeh lukova nad dvoja vrata ulazna i u nutrnijem donnijem arkadama te na vanjskom okviru prozora. Gotička vrata sakristije nepripadaju katedrali, već su ona prenešena u XVII vijeku sa crkve S. Mihovila²⁾, kojoj je u to doba bilo pregragjeno pročelje. Ta su vrata iz svrhe XIV vijeka i svjedoče, protiv mnenja g. Jacksona, da je gotički slog bio ušao u Dalmaciju još prije XV-a vijeka. G-u Jacksonu bi imalo bit poznato,

¹⁾ Op. cit. str. 199.

²⁾ Vidi moju raspravu u prilogu „Bullettino-a“ spljeckoga Br. 4. god. 1887 „Prilog k ikonografiji arhangjela Mihovila.“

jer je zabilježena kaono starobosanski nadpisi s početka

Prva je po redu na ploči evo ovako: Junak kasa na konju put desne, a prama njemu drugi konjanik. Obadva su se podbočila, a na glavi jim je po trouglast kalpak. O bedri je obodvojici po mač. Za konjanikom okrenutijem put lieve je junak pješe. Mač mu je o bedri, te ga uhvatio za balčak lievicom. Ovaj je junak u dolami, te se i podbočio, a desnom je nogom pokročio. I njemu je trouglast kalpak na glavi. Na nogama su (pješe) *štitonoše*, a plemići su na konjima. Ovakijeh je simboličkih znakova dosta na najstarijem starobosanskiem stećcima, al su riedki u živcu ka-menu.

Na Prievoru je kod Ravnoga (u Popovu) kod greblja predhist. gomila, a tu je i jedna starobosanska ploča. Put Hutova je (kod Popova put s. zapada) nekoliko predhist. gomila, a na Hutovu jih je do četrdeset, da jih nigdje takovijeh nije i u tolikomu broju. Na Babinu dolu kod Graca (poviše Stona) put zapada je golema predhist. gomila, a tako je jedna povíše Kiševa s istočne strane.

Sliedeće predhistoričke su gomile u Dalmaciji na hercegovačkoj granici:

Tri u Dužima kod Topologa (blizu Stona). Pet kod Kazerme (blizu Kleka). Malo podalje dvije s lieve strane puta, a s desne odalje na brdu jedna. U Topolomu povíše sela jedna. Tri na Kупionicama povíše Topologa.

Sliedeće su predhistoričke gomile u Hercegovini:

Na Grabovici kod Graca dvije. Pod Obodinom kod Graca četiri

U selu je Gracu *Spremina peć na Glimču*, a to je predhistorička pećina. Duga je m. 31, a najveće široka m. 4. Ispod peći su goleme suhozidine i obrane, te je čitavo brdo opasano velikijem zidinama kao da su to šančevi. Unutra je u peći na dnu pometano kamenja s desne i lieve kao za naslon. U pećini je siaset hrbina od lonaca, luga, ugljena i kosti, te narod kaže i dan današnji, da je to bio nekakav *zbieg*. Spila se golemo sužuje prama izlazu, te su joj vrata (ulaz) samo široka m. 1,57, a visoka po prilici m. 3. Na ulazu je nametano kamenja, a ispred spile je kao *avlija*, te i tu nabacano golema kamenja kao za obranu. Kopao sam u peći na tri mjesta do m. 1 u dubinu, te sam vazda vadio pepela, ugljeva i ostataka životinja, a ovgdje mi je spomenuti zub

prvobitnoga medvjeda (ursus peleus). Ovo sam samo za pokušaj kopao s jednijem čovjekom, a valjalo bi inače u dublje se zadubsti, a da bude uspjeha. U Gracu je joštera i *Pešina jama* kod *Doobroova*, al tu predhistoričku spilu joštera nijesam ispitao, jer se u nju valja sada spuštati na užetu.

Predmeti su iz *tučane dobi* iz Bosne i Hercegovine baš obilno zastupani u narodnom zemaljskom muzeju u Zagrebu, te su navedeni u popisu od veleuč. ravn. g. S. Ljubića na str. 39—44, a to iz sljedećijeh mjesta: a) Iz mogile kod Orasja blizu Tolise napram Županju. b) Iz okolice Jajca. c) Iz Krehina Graca blizu Mostara. d) Iz raznih mjesta u Hercegovini. Od spomenutih predmeta i ja sam dostavio za ovaj muzej na ruke g. S. Ljubića *okrug od oble žice zavilijeh okrajaka*. Ovaj predmet iz *tučane dobi* opisan je na strani 44 pod 3., a iskopan je u Gracu poviše Stona, te se po njemu može suditi, da je, po svoj prilici, *Spremina peč na Glimču*, i one goleme zidine za obranu iz *tučane dobi*, jer se predmeta iz *kamane dobi* dosad nije našlo u Gracu, no bi samo onaj zub prvobitnoga medvjeda mogao spadati starijoj dobi.

Oko sela Goračića (kod Vidonja, blizu Metkovića) je s istočne strane šest predhistoričkih gomila, a takovijeh je nekoliko i sa zapadne strane.

Oko Vidonja je do petnaest predhistoričkih gomila, a neke su pregoleme. Na putu je iz Rame u Prozor (u Bosni) golema spila.

Pećina je u Lugovma s lijeve strane od ušća Rame.

Na Ploči su kod Grada Prozora (u Bosni) put Šćita tri male predhist. gomile s desne strane puta.

Povrh Gmića kod Prozora ogromna je predhistorička gomila, a tu odalje povrh doline sliede predhistorički nasipi.

Kod Nevesinja u Bišini je *Starine Novaka pećina*, a to je predhist. spila. Ovo je u Hercegovini daleko 1 sah. hoda od Nevesinja.

Dvije predhistoričke pećine u Krupoj daleko od G. Vakufa (u Bosni) 40 časa put istoka.

U Rićici daleko od Gornjega Vakufa (Uskoplje) 1 s. put sjevera predhistorička pećina, a ispred nje zid.

Uz planinu Romaniju 5 s. hoda put istoka od Sarajeva *Starine Novaka pećina*, a to je predhist. pećina. Daleko je od postaje Romanije 4 sahata put juga.

Prosledit mi je opis predhist. gomila i humaka:

Osam predhistoričkih gomila povrh Gornjega Vakufa kod sela Zvizde k sjeveru Kasabe.

Uz riekü je Dragaću put Fojnice dosta predhist. gomila (poput humaka).

Na Polju kod Sokolca u Bosni (na mjestu Kula) dosta je predhistoričkih gomila kao humaka. Take male humke prostiru se oko puta do napogled Rogatice. U Rogatici kazuju, da je nekakav c. k. častnik u tijem humkama, oko Sokolca, iskopao dosta bronzanijeh predmeta, a to častnici, *tobože, u obće zovu čeltičkijem starinama.*

Oko vrha je planine Gnjile, između Rogatice i Goražde, nekoliko predhistoričkih gomila i humaka, a jedan pregolem na vrhu brda. Takodjer je humaka na Ladjevinama kod Rogatice, a to u čuvenome starobosanskome greblju. Raskopao sam po sriedi na Ladjevinama humku, al nijesam mogao, da pogodim na greb, a u humci nijesam našao ni cigloga predmeta.

Kod sela Ustikoline blizu Foče je do pedeset predhistoričkih humaka, a takodjer, kad se izadje iz Foče, blizu ciganskoga je varoša nekoliko takijeh humaka.

Iz Foče je put Gackoga na 40 kil. selo Perović, a tu je s druge strane sela golema predhistorička gomila. Odovud se vide brda u Hercegovini, a ovo je na medji današnje Hercegovine blizu Gackoga.

Kod rieke Sutieske blizu džandarske postaje Suhe (preko rieke) do sedam je predhistoričkih gomila, a ovo je po dana hoda iz Foče kod ćuprije *Popova Mosta*. Opaža se kod Suhe put Černoga do sedam predhistoričkih humaka. Iz Černoga do Jasenice su dvije predhistoričke gomile. Oko sela Samobora (kod Gackoga) je do šest golemijeh predhistoričkih gomila, a oko sela Gareva jih sedam golemijeh. Kod Kule vojvode Bogdana Zimonića (blizu Gackoga) je do dvadeset predhistoričkih gomila. Na Gjodžinoj gomili su dvije predhistoričke gomile. Kod Brnice, a na pogled kasarne na Koritima, je do trideset predhistoričkih gomila. Pod Bielom Rudinom je predhistorička gomila. Zove se *Primetna Gomila*, a narod kaže, da je tu kamenovan *knez Pokrajac*. Knez je imao devet sinova i jednoga sinovca, al na vojsku jespremio sinovca, a ne sina. Niže kasarne na Koritima je do pedeset predhistoričkih gomila, a nekoliko jih je i oko Hodžičke crkve. Kod Meke Grude je dobar broj predhistoričkih gomila.

S Prievara, ispod starobosanskoga greblja, pa do Bileće je okolo naokolo puta velik broj predhistoričkih gomila. Nekoje su goleme, a nekoje proste humke, te je tu nabacano zemlje i sitna kamenja. Malo jih je otvarano i kod puta. Kod Bileće je Mosko, džandarska postaja, a tu oko Moskoga je do dvadeset i pet predhistoričkih gomila, te jih je pregolemijeh, a osobito je velika *Broanska gomila*.

S Moskoga do Trebinja takodjer je dosta golemijeh predhistoričkih gomila.

Kod Trebinja je predhistorička spila Herceg-grada. U toj je spili kopao g. Jaćim Boglić, liekar u Trebinju. Našao je različitijeh predmeta iz kamenite dobi, a kod njega su sljedeći:

1. Donja čest *mortara*. Od kremenja je 2. Orizontalna sekcija istoga *mortara*. 3. Komad lubanje. 4. Kost od čovjeka. Ovapnjena je. 5. Šašurka od čovjeka. Ovapnjena je. 6. Dno posude. Prom. em. 5¹/₂; vis. em. 8; debelo gotovo em. 1; a u duu gotovo em. 3. Od crvenkaste je zemlje. 7. Gornja čest posude. Od bielkaste je zemlje. 8. Gornja čest posude s kornišom. 9. Dva zuba derača od prvobitnoga medvjeda. One su hrbine od posuda sumnjive, pa se nebi usudio, da jih uvrstim u predhistoričko doba bez stroga suda kakva specialiste, jer je u Herceg-Bosni i dan današnji u povelju lončarstvo u nekijem stranama, a to sam osobito opazio u *Uškoplju*, gdje su lonci umjeseni i pečeni poput predhistoričkih. G. J. Boglić (naš prijatelj s Hvara) samo je pokušao, da kopa u Herceg-gradu, pa se nada, da bi se u dubljemu iskopalo dosta takijeh predmeta.

Kod *džumrukane* (carinarske kuće) na carini na dubrovačkoj granici velika je predhistorička gomila, a druga se prama njoj vidi na brdeljku.

Okolo Brgata je (u Dubrovačkom, na putu iz Trebinja) nekoliko predhistoričkih gomila, a osobito je jedna velika, jer pokriva čitavu glavicu brdeljka.

Ovo je samo prost popis ili bilješke o predhistoričkijem gomilama, spilama i t. d. u Herceg-Bosni, a možda i ove crte nijesu jalove za znanost, jer će pritegnuti u Herceg-Bosnu specijaliste, da temeljito proučavaju tu *neispitanu zemlju od obećanja* i s pogleda prvoga čovjeka.

U Brsečinama (u Dubrovačkomu), o Maloj Gospi 1888.

Vid Vuletić-Vukasović.

8. Golema ploča. Urešena je velikijem lišćem djeteline. Na ploči je ukresan barjak s lijeve strane, a po sriedi je oskočen štit targa u dnu ravan. *) Za štitom je upravo golem mač. Ova je ploča malo okrnuta u vrhu s desne strane.

9. Ploča. Urešena je lišćem djeteline. Na ploči je štit, a za štitom mač. Na ploči je nadpis udaren *Dobrilu Bobanu, bratu mu Vignju i sinu mu Ivanu Šebavomu*. I dan današnji se ta čitava okolica zove *Bobani*, t. j. plemenita zemlja one porodice.

10. Ploča poput stećka. Na ploči je kao vienac, a narod kaže, da je to *sunce*.

11. Ploča. Narešena je lišćem djeteline. Na njoj je ukresano: *usječe i pisa Radoje Kovač*. U ovoj je nekropoli spomenuto do dva puta ime i prezime *Radoja Kovača*, te je to protumačiti, da je ono ukresao = *usječe i pisao* = kao *majstor*, te je iskresao one ploče.

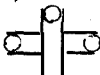
12. Ogroman stećak. U vrhu je ravan. S donje je strane urešen arhitektonički s četiri reda stupova, a naokolo u vrhu je zarubljen lišćem djeteline. S gornje je strane jednako bio urešen arhitektonički, al je sada prevaljen; a tako je bio naslonjen na podstavku.

13. Ploča poput stećka. Na njoj je oskočen ogroman štit, a za štitom *sablja krivalija*.

14. Ploča kao i opisana.

15. Ogromna ploča. Na ploči je kupa.

16. Ogromna ploča. Ukrašena je lišćem djeteline; s desne joj je

strane ruža, a po sriedi prekrasan krst ovoga oblika: Ova je

ploča pred crkvom, te je sada razbijena. *Šćenica* je u brdu povrh Popova daleko od *Trstenoga*¹ (kod Dubrovnika) pet s. hoda. U *Šćenici* je kod Gospojine do pedeset starobosanskih spomenika, al su stranom izrazbijani, u zemlju zavaljeni, a gdje koji u crkvu ugradjeni. Dobro jih se razaznaje na broju trinaest, al su većinom bez obilježja, a samo je spomenuti tri. Na prvomu stećku (sada ugradjenu u crkvu) ukresana je ruža sa šest listaka, te su je pri popravljanju crkve ponovili god. 1865. Na dru-

gomu je stećku (zavaljenu u zemlju) ogroman krst ovoga oblika:

Treći je stećak ravan u vrhu. Na ravnoj strani u vrhu bio je ukresan odulji nadpis, al ga se malo razabire, biva *tu leži sin Pribilo*. I dan današnji narod priča o *Pribjenovićima*, te jim kod *Lopoča* niže *Čerova*

*) Ovak su se štitei, kao i polukružni u dnu, rabili u XV. v.

¹) Na ždrielu od Mrčeva (u Dubrovačkomu) je golem kamen za poživalo. Na njemu izdubina s pokrivalom za vodu. Osim toga na njemu su

još dvije izdubine. S lijeve je strane krst ovoga oblika: kašnje

je bilo ukresano put desne:

Počivala kaže plemenite bašće i kućštine. Spomenuti je stećak ovako ukrašen: Na gornjoj mu je strani (put zapada) štit, a za štitom mač. U štitu je udaren ogroman pás s lieve put desne. Oko stećka je (a tako i oko štita) zarubak poput užeta. Ispod ruba (pása) je s lieve strane ruža sa šest listaka, a naokolo je stećak urešen liščem djeteline. S donje je strane ukrašen arhitektonički s osam redova stupova u vrhu skopčanih, al malo odignutih (oskočenijeh), a tako isto i s gornje strane. U vrhu je povrh stupova spomenuto lišće djeteline, a ispod lišća ostaje porubak sve naokolo. Na nogama se stećka razaznaje samo porubak, a ostalo je pokvareno od lišaja. Stećak je nagnut i slabo uzdržan. Oko crkve se kopaju pravoslavni, te je tu dobrieh grobnica s početka ovoga vieka. Radi usporedjenja spomenuti mi je sliedeće iz ovoga vieka: Krst liepo ukresan, a na n'emu oskočen krst latinskoga oblika. Na drugomu je krstu (to se opaža i na latinskoj crkvi u Ravnomu) krasan *pentogram*. Tu su se u stara doba mrtvaci uvlačili sa strane u grob, a to se pozna na tri groba i dan današnji, biva sa strane je kao okno, kuda se ima turnut pokojnika. — U crkvi je starinsko evangelije (štampano), al mu manjka početak i svrha. Na toj je knjizi starinskijeh bilježaka bosančieom o *biračini*. Vid Vuletić-Vukasović.

U Senju, 15. srpnja 1888. — Vriedni gospodine! Prigodom popravljanja crkve svet. Franje digle su se ploče, koje su resile grobove znamenitih Senjana. Tom zgodom odkrila se jedna jednostavna ploča bez ikakvog nakita, kojoj je nadpis bio zakopan u zemlju. Ja sam taj nadpis u dva otiska snimio, i evo Vam ga šiljam, da ga izvolite proučiti¹⁾. Valjda ni nije od osobite važnosti. Sa štovanjem:

Prof. Iv. Radetić muz. povjerenik.

Osiek, dne 29. kol. 1888. — Veleučeni gospodine! Našli smo rimski grob i razkopali smo ga. Ja sam evo ovim tako slobodan, u prilici notice ~~ga~~ Viestnik poslati Vam izvještaj.²⁾

U Osieku je na ledini, koja se prostire izmed tvrđave, doljnega i uovoga grada, dne 27. kolovoza odkrivena rimska grobnica. Ona je opek-
kom uzidana i potaracana. Duljina joj je 211 cm., visina 120 cm., širina doljnja 135 cm., a jer je u svod sagradjena, gornja joj je širina 75 cm. Bila je zasuta zemljom. U njoj su se našle četiri lubanje³⁾ i porazbacanih kosti, jedan ključ, jedna kopča, jedna bočica, nekoliko komadića stakla,

¹⁾ Nadpis, koj je po svoj prilici iz XIII. stoljeća, glasi ovako:

† · S · ΘΝΑ · ΣΙΡΥΡΙΣΘ ·
ΙΧΣΟΡ · ΞΘΗ · ΘΝΙ ·
ΙΕΡΑΙ · ΕΤ · ΗΕΘΩΩ ·
ΕΥΣ ·

Čitaj: † *Sepultura Domine Sipurise uxoris condam domini Verci et heredum eius.* Urednik.

²⁾ Iskreno se zahvaljujemo na čast, što nas Osiečki gradski muzej svojim organom odabrao. — Uredništvo.

³⁾ Jesu li sačuvane? — Ured.

njekoliko komadića bronzena lima, velika jedna opeka i dva ovelika naglavka od kamenih stupova. Vjerojatno je, da ovi naglavci potiču od mauzoleja, koji se je možda srušio za kakova potresa, pa su se onda isti naglavci svalili u grobnicu. Stupovi ili su još u briegu ledine, ili su možda davno odneseni. Jer se znade, da je dobar komad beljske ceste, koja u prekodravskoj nizini i kao nasip služi, nasut razvalinama stare Murze. Novac, iz kojega bi bilo zaključiti na vrijeme, kad su mrtvaci položeni u grobnicu, nije se žali bože našao. Stvari spremljene su u osječkom gradskom muzeju. — Vaš odani Vam sluga

Ferdo Miler, ravnatelj gradskoga muzeja.

Razne viesti.

Odkriće starogrčkih novaca u Bosni. — Narodni muzej primio je ovih dana u dar od velečas. g. O. J. Dobroslava Božića iz Žerovca kod Dervente 25 komada sr. starogrčkoga novca, koji svi spadaju na Drač i Apoloniju. Kako je do njih došao, kaže nam isti Otac u dopisu kojim jih popratio: „Novac je našast orući *Novu Krčevinu* u Dobroj vodi, u kotaru Derventa a župi Zeravac. Šteta je, da je plug razgulio onu posudu, u kojoj je bio taj novac zakopan. Ondješnji mi seljaci pripoviedaju, da je ta posuda izgledala kao kakav ovelik lonac zemljeni. *Nova se Krčevina* nalazi kod *Gradine* nekadašnje utvrde, koja je štitila od sjevero-zapada grad Dobor kod Modriče na Bosni.“ Upitan od nas, kada se odkriće dogodilo, i koliko se novca našlo, odvrati: „Poslatog vam novca našasto je mnogo, po prilici 15 kila težine. Starac Ivo, što je meni ustupio to 25 komada, veli, da još ima dosti ljudi u Dobroj vodi, koji imaju rečenog novca po više komada. Njegovu tvrdnju mogu i ja potvrditi. Još dok bio djakom (prije 8 godina), kad se taj novac izorao, vidio sam pune pregršti toga novca kod jednog bosaus. zlatara gdje ga okreće na vez svojih izrada, t. j. tali i kuje od njega srebreno prstenje, papte itd. Isti mi talioc reče, da ga je dobio iz Dobre vode za neznatnu svotu novca.“

Evo kako još danas propada kod nas silno arkeologičko blago! Odkriće starogrčkih novaca u obće je osobita riedkost; a ovo pako, da je na kupu sačuvano i pomno proučeno bilo, moglo je mnogo doprinieti za poznavanje međusobnih odnošaja, koji su onda obstojala medju nutarnjimi stranami naše zemlje i Epirom. Već se iz ovoga jasno vidi, da se u ono doba trgovina grčka daleko širila po naših stranah, ne samo po primorju nego i po kopnu.

Odkriće rimskih srebrnih novaca u Bosni. — Još jedno odkriće, a to srebrnih rimskih novaca, dogodilo se je u Bosni prije tri godine, ali do sada neznamo gdje pravo, u kojih okolnostih, od koga, i koliko jih na kupu bilo. Naš muzej kupio je od toga odkrića ponudjeno mu 40 komada, naime: 1 Septimius Severus, 1 Caracalla, 5 Elagabalus, 1 Aquila Severa, 3 Alexander Severus, 8 Gordianus III, 4 Philippus pater, 1 Otacilia Severa, 1 Philippus filius, 1 Traianus Decius, 2 Herennia Etruscilla, 1 Trebonianus Gallus, 1 Volusianus, 4 Valerianus pater, 1 Gallienus, 1 Salonina i 1 Saloninus (g. 193—259).

Glas o našem Viestniku. — Slavno poznati g. Vlad. Kačanovski, profesor na sveučilištu u Kazanu, u prvoj knjigi svoga zbornika „ВѢСТНИКЪ СЛАВЯНСТВА“ uzimajući na str. 160—164 u pretres prvi broj ovogodišnjega Viestnika hrv. ark. društva, veli: „Hrvati u Zagrebu, ne gledajući na njihovu malobrojnost, stupaju sve dalje napred stalnim korakom u naučnih poduzećih i u uredjenju učenih društva. Negovoreći o vrlo korisnoj djelatnosti jugoslavenske akademije za upoznanje slavjanstva, koje se početno ime ističe u razvitku slavjanske svijesti među Slavjani, koji se nalaze pod njemačkim, mađjarskim i talijanskim pritiskom, među obrazovanimi Hrvati našlo se je ljudi, koji se bave obradivanjem arkeologičkih pitanja tičući se teritorija, koj sad zauzima srbsko-hrvatsko pleme. Rukovoditeljem tih znanosti među Hrvati izteče se akademik i poznati historik i arkeolog S. Ljubić, koj preuze i uredjivanje gore pomenutoga časopisa arkeologičkoga društva.

Mala knjižica, koja nam predleži da ju razsudimo, sva je skoro napunjena radnjama toga neumornoga radnika na polju iztraživanja jošte dosta tamne jugoslavenske povjesti, koj u prvom svom članku u tom broju „Prvo otkriće predhist. selišta iz kamene dobe“ veli, da mi (Hrvati) nesmiijemo stajati prekrštenih ruku i diviti se onomu, što su drugi narodi učinili na polju predhist. znanosti, da se bolje razjasni koljevka čovječanstva. Arkeologički se muzej u Zagrebu doista može ponositi dragocijenimi iznašaći itd.“

Za tim se prosudjuju same radnje sadržane u onom prvom broju našega „Viestnika“, od kojih se jedna dapače cjelovito na ruski prevadja.

Bosanski grb. — Sada se radi, kako novine pišu, o tome, da se ustanovi pravi bosanski grb. Ne utječući nimalo u to pitanje, priobćujemo što o tom kaže stari hrvatski lexicograph, jezuita A. Jambrešić:

„Bosnia refert in campo viridi (aliis aureo) Brachium rubeo colore vestitum cum framea argentea. Ex sententia vero Revoae utitur pro insigni armato hominis cubito, aut ferrata dextra gladium vibrante.“ (Lexicon Latinum, interpretatione illyrica ecc. Zagrebiae 1742, p. 382.) I. M.

Franovci države presv. odkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji. Napisao Ot. Stipan Zlatović. Zagreb 1888. — U ovoj knjigi O Stjepan Zlatović, našim stiocem već odavna dobro poznat, riše, da rećemo u kratko, živo i glatko, tako da ga rado čitaš, cielo te uvijek blagodarno djelovanje Franovaca u Dalmaciji, a u isto doba i život naroda, komu je ovaj red vodjom i spasom bio. Svaka je na svom mjestu, i tvrdo dokazana izpravom ili drugim povjestničkim izvorom. Ovim je djelom g. Zlatović najbolje utvrdio i ovjekovječio ogromne zasluge Franovaca u Dalmaciji; a doprimio je i golemo blago historično na dalnje obradivanje naše domaće povjesti. Ovu dakle knjigu mi što toplije preporučamo.

Bericht über die Nachforschungen am Königsgrabe im Jajce, von Dr. Ciro Truhelka. Sarajevo 1888. — Gosp. Truhelka, čuvar bosansko-hercegovačkoga muzeja u Sarajevu, razlaže o smrti Stjepana Tomaševića, zadnjega bosanskoga kralja (1463), i o izkapanju njegova groba u mjestu nazvanu „kraljev grob“ blizu Jajca.

da ima u Engleškoj, Francuzkoj i u Njemačkoj romaničkih spomenika sa oštrijem lukom, navlaš iz doba prelaza sa romaničkog u gotički slog, i da takvi spomenici pripadaju *prelaznom slogu*, kao što mu pripada i ova korčulanska katedrala. Baš u tom i stoji njezina zlamenitost, pošto je jedini spomenik te vrsti u Dalmaciji. I gosp. Freeman je o njoj pisao, da bi u Engleškoj i Francuzkoj po prvom utisku spadala u vrijeme prelaznog sloga, i da bi se u Engleškoj njezine arkade imale dosuditi svrsi 12. vijeka, premda se nezna odlučiti da joj odredi doba postanka prije 1420 god.

Nastavlja g. Jackson. Ali najljepša gotička rabota nahodi se na polači male republike Dubrovačke. Opisuje ju u kratko. Kratak bje upliv gotičke umjetnosti u Dalmaciji. Kasno bje primljena i brzo napuštena rad preporoda, sloga prema kojemu Dalmatinci pokazase preranu sklonost. Kako sam dokazao, bio je upliv gotičkog sloga u Dalmaciji dulji nego li se čini g. Jacksonu.

Piše dalje g. Jackson. Veliki apostol novog pokreta u Dalmaciji bje Juraj Orsini rođen u Zadru. Drugi ga zovu po ocu Matejevićem. Opet će J. Matejević spada među odličnije pokretače velikog preokreta umjetnosti u XV vijeku. Opisuje u kratko stolnu crkvu Šibensku i divi joj se. Neka se u ostalom gosp. Jackson nečudi preranoj sklonosti dalmatinskih graditelja k oblicima renesanse, jer su ju oni ne samo prihvatili već su ju i počeli da pokretu još prije Brunellesco-a i Michelozzi-a, jer evo ima u Korčuli Ismaelli-eva kapela Bl. Gospe Začeca, koja je gragjena svakako prije svrhe XIV. vijeka, a nosi u karnižu i na lizenama i vratima oblike dignute sa starinskih spomenika, koji bijahu kašnje općenito uvedeni u rani Preporod. Sad će g. Jackson. Netom ugje novi slog u Dalmaciju, odstranio je gotički za zlamenitijeh gragjevina, premda za domaće i skromne uzdržao se je mletačko-gotički. Ovgje je gosp. Jackson mogao slobodno napomenuti, da su u Korčuli i Hvaru po tri-četiri pročelja kuća u mletačko-gotičkom slogu tako krasna i tako divno složena, da se nebi nipošto stidila svojijeh suvremenijeh u Mljecima, izuzmeš li sama njihova malašna razmjerja — te da svakako zaslužuju osobitu pažnju.

Frano Radić.

(Sliedi konac).

D o p i s i.

Shanghai, 27. April 1888. — Euer Hochwohlgeboren! Den Empfang Ihres sehr Geschätzten vom 15. Februar l. Js. bestätigend gestatte ich mir in Erwiderung hierauf zu bemerken, dass es mir zum grössten Vergnügen gereichen wird dem kroatischen National-Museum in Agram eine Sammlung ostasiatischer Münzen zu widmen.

Ich bin gegenwärtig in voller Thätigkeit die fragliche Sammlung zusammenzustellen und zu catalogisiren — eine Arbeit jedoch die noch mehrere Wochen in Anspruch nehmen dürfte. Ich werde nicht verfehlen

rechtzeitig Ihnen die Absendung anzuzeigen und verbleibe mittlerweile mit dem Ausdrucke vorzüglichster Hochachtung ergebenst

Joseph Haas, k. u. k. Consul¹).

Zaton kod Šibenika 5. svibnja 1888. — Veleučeni gospodine! U zapadu sela Zatonu, sve cestom polagano hodeć, moš doći u $\frac{3}{4}$ sata do glavice zvane *Velika Mrdakovica*, a na zapadu ove uzdiže se *Rakitnica*, gdje ste i vi, veleučeni gospodine, jedne godine bili. Od vrha glavice pa do pol briega, po južno-istočnoj i zapadnoj strani, vide se tragovi rimskih zidova i množina velikih gromila, te pravilna i tesana kamenja. I od pol briega doli imade ruševina, al od sasvim prosta kamenja. Valjda su doli stanovali kmetovi, a gorika gospoda. Gornji od donjegega diela raztavljao je velik zid, od kojega se vide još tragovi po cijeloj dužini briega. A da niesu ovo tragovi tvrdjave? Glavica je doisto prava naravna tvrdjava. Izpod briega k jugu imade voda zvana Kamenica; njeki je pak zovu i Turska Voda. To vam je velika živa ploča, a u njoj više jama, gdje stoji voda. Jame su obzidane posvodjenom kućom od dva krila, a oko kuće je obzidano dvorište, kako obično biva oko svake gusterne. Puk u Zatonu i Vodica h priča, da je Velika Mrdakovica bio veliki grad, a da se je zvao Bela; drugoč pak kaže, da je u njem stanovao kralj Bela. Vjerojatna je ova pučka predaja. Kad je kralj Bela IV. bježao pred Mongolim put Trogira, ako je bježao kopnom, možda je u ovom gradu potražio zaklonište. Po cijeloj glavici nalaziš rimskih kupa, a narod, kao obično, priča, da je na jednom mjestu i blago zakopano. Vodičani su njeke godine i kopali izmedju zidova jedne kuće i našli su jedan zlatni prsten, koji se sada nalazi u Mate Srdarića, ali oko je iz njega izpalo i izgubilo se. Da je ovdje bio grad u rimsko doba, to se daje zaključiti iz rimskih zidova i iz predmeta od kamena, zemlje, bronza, stakla itd., koji su ovdje nadjeni, a koji se sada nalaze u tome muzeju. Strjelica krilata širja nadjena je u krčevini Nikole Dukića na sjevernom podanku, a ona užja isto na sjeveru, al pol ure daleko, u krčevini Nikole Čoge. I još se je bilo našlo strjelica, ali su poslie izgubljene. Svi ostali predmeti nadjeni su u krčevinah Mije Ivande i Šime Mrše. Obe su krčevite i jedna uz drugu, a nalaze se na istočnom podnožju glavice i nekoliko koračaja daleko od ruševina. Pune su grobova, osobito pak Mršina, i po tom bih ja rekao, da je ovdje bilo groblje. Grobova imade prostim kamenjem uzidanih, a imade ih uzidanih i liepo utesanim kamenjem, ali u suho. Pokriveni su sa dvie pravilno utesane ploče, ili sa više, obično prostih, ploča. Nije nego samo malo grobova bilo otvoreno, osobito u Mršinoj krčevini; drugi su ostali netaknuti, a tud je sad loza zasadjena. U krčevini ovoga tu skoro je nadjen jedan cijeli cjelcasti pas. Sjedi na ploči 23 cm. dugoj a 11 cm. širokoj; i on i ploča je od jednoga komada. U Ivandinoj, nadjena je u jednom grobu kamena pisaa tablica. Griehota da je pri krajevih oštećena! Dugačka je 13 cm., široka 8, a debela samo centimetar. Uza nju se našla i liepa pisaljka od bronza. Još se je našlo nekoliko komada

¹ Na toli plemenitom odzivu najtoplija hvala. — Ravnateljstvo nar. ark. muzeja.

zrcala od bronza, jedna veružica, komad ukusno izradjena bronza, valjda ručica od noža, tri četiri batače i jedna ovelika staklena bočica. Na vrh briega nadjen je i jedan srebreni novac. S jedne su mu strane dva konja a jedna im osoba uzde uzteže. Kolica se nerazabiru. Izpod konja je nekoliko meni nečitljivih slova. S druge je strane sasvim liepa i okrunjena glava (Po svoj prilici rimski republikanski novac. — Ured.). U krčevini Dodiga Ive, u Maloj Mrdakovici, na iztoku-jugu Velike, nadjen je jedan liepo izradjen križić od sadre. Mjesto propeća, na njemu je izbočen kao njekakav grb Križ je dug 5 cm Najzad, u iztočnom podanku Velike Mrdakovice, u krčevini Marka Cvitana, nadjen je jedan prsten vas od bronza. Vaš pokorni
Fran Škarpa.

Rieka u lipnju 1888. — U „Viestniku arkeol. Društva“ priopćio sam prošle godine listinu grofa Petra Zrinskoga, koju sam našao u Grobniku. Onom sam prigodom opazio (str. 127), da se još jedna takova izvorna listina nalazi kod nekoga seljaka u Grohovu. To je selo u kotaru riječkom, koje je g. 1885. snašla velika katastrofa, te se je odronilo zemljište u Rječinu, i 13 kuća propade Sada još ima selo 7 starih kuća, većinom Maršanići, starinom plemići, a ostali se stanovnici iseliše. Maršanići u Ratuljama (selo grobničke općine) potekoše od grofovskih Maršanića, a ovi opet od grobničkih. Pošavši u Grohovo, nadjoh doista spomenutu listinu u seljaka plemića Grga Maršanića. Evo vjernog prepisa (samo sam riječi razstavio i neke interpunkcije dodao):

„Mi Goszpodin Petar Zrinszki, Vikouichui Groff od Zrinia, Cezzaroue i Kralieue Szuitoszti Tolnachnik i Komornik, Vlahou sumberszkih, Kraine Szlunia, Velemerich i Ogulina Veliki Capitan, Heruaczke i Primorszke Kraine Vicze General ec.

Daieo na znanie ouim Nassim otuorenim Lisztom uszim, koim sze dosztoy, i koim bi ouo nutarnie dugouanie prisztoiati moglo: Kako doide pred Nasz, nas ueran Szluga Matei Marsanich, Szin Pokoinoga Gerse Marsanich iz Grobnika, proszechi Nasz ponisno, da bi ga od zdola imenouanich Dohotkou, Tlak i Puchkih Szlusab, koie ie do szada szlusal, i obuersaual z osztalimi Puchani Nassimi Grobnichkimi, po miloschi Nassoi proszta uchinili. Zato uidiusi Mi uridnoszt i uernu Szlusbu zgora imenouanoga Szluge Nassega Mateia Marsanichia, szkom ie on Nasz uszagda uerno szlusal i u napridak sze szlusiti obechuie polag moguehoszti szuoie, szlobodna chinimo niega, niegou osztanak i osztanku osztanke od uszake dusne zapoidne Tlake, Puchke sztrase, Lisztarye, Fouorou, Gombe, Szproudou, Potichi i Haracheu; Pache i zauszima uan uzimlieo niega i niegou osztanak iz uszega Puka Tlake i iz uszake Puchke Szlusbe oudi imenouane, i koia bi sze u napridak imenouati mogla. H k tomu oszlobogiuamo ga od szulia Ouacz, Koz i uelike Siuine, to ie od (?) Szulia, od Naliszkuo i Permanye. Takaise szlobodna chinimo niega i niegoue osztanke i osztankou osztanke, sto Nam ie do usze dobe plachial ili u napridak plachati bi imal od iednoga Vinograda imenom Benchana Libru iednu Bira. Od drugoga Vinograda u Ilouiku Bira Libru iednu, a od obih duih Vina Permanye Mezan cheternaiszt. Jos od iednoga Vinograda Papicheua szoldini deszet i Permanye Mezane dui. Jos od iednoga Szela pod Chudnichem, i

od Kuche u Gradu Libru jednu szoldina dua. Od . . . Doleza Bilina szoldini oszam. Od Szela Chudnicha Pseniche Polounika Pol, i od Dolcza Bilina Pszenicze kupicu jednu; sto usze chini Pszenicze Polounika Pol i kupiczu jednu, Pinez Libre chetire, Vina Mezan Sesztaaiszt. Polag toga dopuschamo Nassim Podlosnikom i osztalim uszim koliczim u niegoue i niega osztanka Maline, koy szu *na Kotaru Richkom* szlobodno hoditi p . . uszakoga primaranja i szuproti sztania szada i u napridak buduchih Chastnikou ili Officzialou. A zgora imenouani Matei Marsanich i niegou osztanak i osztanka osztanki da budu uszagda u uszakoi uernoszti uerni Nam i Nassemu Osztanku na szpomenutie zgora imenouanih Szlusab, Tlake i Dohotkou, kogi sze niemu i niegouim osztankom ouim Piszmom milosztiuo Engedniu, kako zgora. I da u tomu Nas osztanak, Officziali i Czastniki Nassi, ili ki godar drugi, kim sze dosztoialo bude, nimaiu bantuvati niega, niegou osztanak i osztanka osztanke u uike.

Daszmo mu oui Nas otuoreni Liszt Nassom rukom podpisan i Pechatom Podpechachien.

Datum u Bakru, dan 8 Octobra, Letta 1664.

Groff Zrinzki Petar.

Listina je obrubljena bojadisanim, nē osobito umjetničkim nakitima. Rukopis je lijep i čitljiv, izuzevši nekoliko slova, koja su pregibanjem nestala. I potpis je Zrinskoga okružen nizom cvieća; ispod potpisa vide se dva tulipana, a između njih ruka. Visećeg pečata nema: nekom ga prigodom odniješe tati iz Maršanićeve kuće.

Prof. Ivan Milčetić.

U Korčuli, 1. srpnja 1887.¹⁾ — Selo je *Žakovo* daleko od *Dobromana* (na putu od Trebinja, put zapada) do dva sahata hoda. Ukraj sela je kod Šćepanove porušene crkve golema slovinska nekropola. Tu je na broju do osamdeset golemijeh spomenika, baš, da jih takijeh u blizu nije, a tako je oko crkve divna dubrava, te je slična drevnoj dubravi na *Boljunima* na podnevu *Stôca*.

Evo opisa najglavnijeh spomenika ili stećaka:

1. Ploča. Na njoj su ukresani odignuti znakovi, ali jih je lišaj pokvario, te se ne razaznaju.

2. Ogromna ploča. Naokolo je zarubljena i urešena krasnijem granjem.

3. Ploča. Zarubljena je.

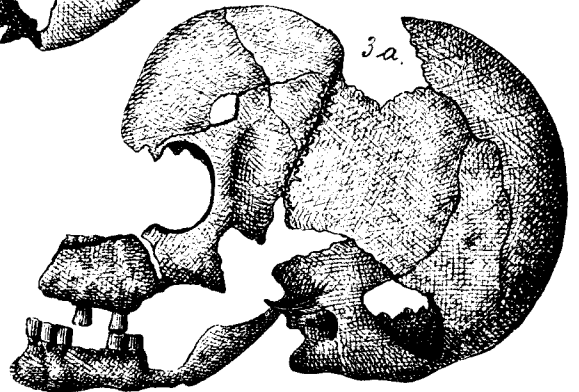
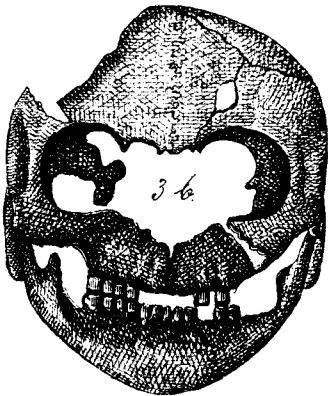
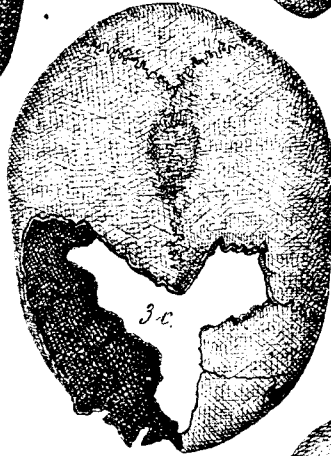
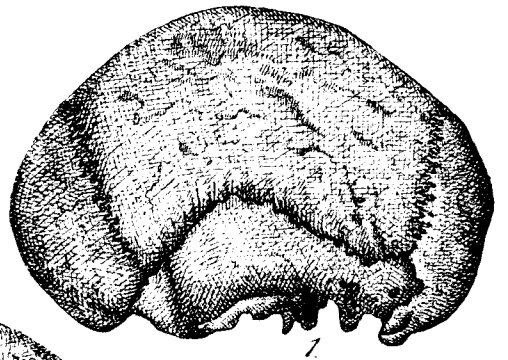
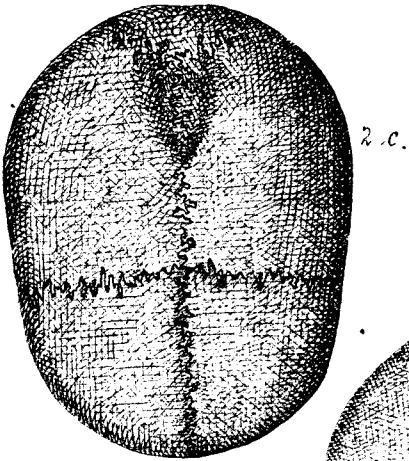
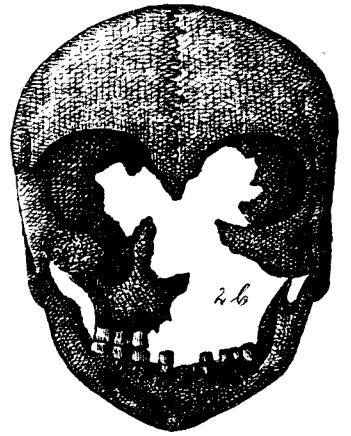
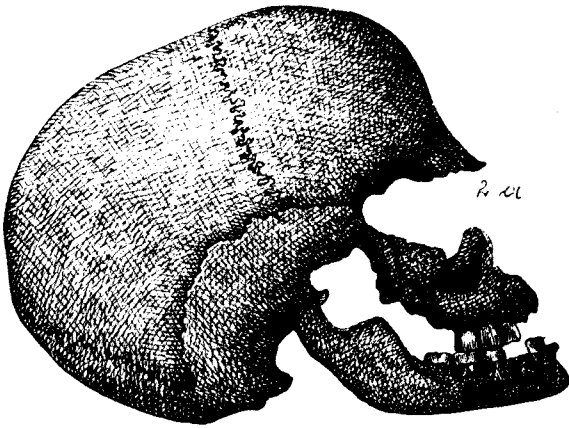
4. Ploča. Na njoj je ukresan nadpis, te se razaznaje, da je to *usjekao Radoje Kovač*. Ploča je urešena granjem od ruže (? djeteline), te je krasno porubljena. Na ploči je golem štit *targa* odignut (oskočen), a iza štita mač.

5. Ploča. Navrh ploče, t. j. na glavi piše, da je za *oba koljena*. Ploča je prebijena preko nadpisa. Urešena je kao i ploča pod br. 4, al na njoj nije ukresan štit kao i na opisanoj pod spomenutijem brojem. — Ove su dvije ploče jedna uz drugu.

6. Ogromna ploča. Na njoj je ukresan nakovan.

7. Golema ploča. Na njoj je odignut štit, a za štitom, s lieve put desne, velik oskočen (odignut) mač. Na glavi je ploče oskočen krst, a dosta zamašan.

¹⁾ V. „Viestnik“ 1888 na str. 90.

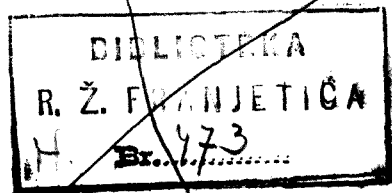
V. Mad Bellii

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA

GODINA X.

U ZAGREBU.

TISKARSKI I LITOGRAFIJSKI ZAVOD C. ALBRECHTA.

1888.

7074

1952

Sadržaj

Viestnika hrvatskoga arkeologičkoga društva. Godina X. 1888.

	Strana
Broj I. — 1. Prvo otkriće predhistoričkog selišta iz kamene dobe u našoj zemlji. — Tab. I. — S. Ljubić	1—2
2. Spomenici osobita lika iz kamene dobe, otkriti u Dalmaciji, a sada u ark. muzeju u Zagrebu. — V. Tab. I. — S. Ljubić	3—5
3. Znameniti nadpis rimski. — S. Ljubić	5—7
4. Hrvatske starine u Kninu. — Fr. Stjep. Zlatović	8—13
5. Prinesak k staro-hrvatskim spomenikom i ornamentiki iz Nina. — S. Ljubić	13—16
6. Starobosanski nadpisi u Bosni i u Hercegovini. — Nastavak. — Vid Vuletić Vukasović	16—19
7. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji. — S. Ljubić	19—23
8. Dopisi. — 1. Jer. Stjep. Zlatović iz Šibenika. — 2. V. Vuletić V. iz Korčule	24—27
9. Razne viesti od S. L.	27—32
Broj II. — 1. Otkriće bakrenih rimskih novaca iz I i II stoljeća po Isukrstu u okolici Prugovca u Podravini, svi velikoga modula. — S. Ljubić	33—45
2. Tri nova predhist. predmeta s otoka Korčule. — Fr. Radić i V. Vuletić V.	46—47
3. Starobosanski nadpisi u Bosni i u Hercegovini. Nastavak. — V. Vuletić V.	47—53
4. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji. — S. Ljubić	54—57

	Strana
5. Dodatak o nadpisu hercega Stjepana. — V. Vuletić V.	57—59
6. Dopisi. — 1. Antun Bogetić iz Cerevića. — 2. Fr. Radić i V. Vuletić V. iz Korčule.	59—62
7. Razne viesti od S. L.	62—64
Broj III. — 1. Tragovi predhistoričkih naselbina u Srijemu. — Tab. II. — Josip Brunšmid	65—71
2. Starobosanski nadpisi u Bosni i u Hercegovini. Nastavak. — V. Vuletić V.	71—75
3. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji. — S. Ljubić	75—80
4. Rimski nadpis iz Bosne. — S. Ljubić	80—81
5. Rimski novci carski zem. muzeja u Zagrebu, kojih nema u Cohenu ili se u čem od njegovih razlikuju. Nastavak. — S. Ljubić	81—84
6. Kritika. Srebrna ploča sa slavenskim nadpisom. — F. Radić i V. Vuletić V.	84—87
7. Dopisi. — Vid Vuletić V. iz Korčule.	87—90
8. Razne viesti od S. L.	90—96
Broj IV. — 1. Bericht über die drei eingesendeten Schädel. — Tab. III. — Dr. Zuckerhandl	97—99
2. Rimski nadpisi u Bosni. — V. Vuletić V.	99—101
3. Hrvatske starine u Kninu. — O. Stjepan Zlatović i S. Ljubić	102—106
4. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji. — S. Ljubić	106—110
5. Bilješke o predhist. gomilama, spilama itd. u Herceg-Bosni. — V. Vuletić Vukasović	110—116
6. Kritika. — Monumenti di architettura in Dalmazia. Fr. Radić.	117—121
7. Dopisi. — 1. Joseph Haas k. u. k. Consul in Shanghai — 2. Fran Škarpa iz Zatonu. — 3. Prof. Iv. Milčetić iz Rieke. — 4. V. Vuletić V. iz Korčule. — Prof. Iv. Radetić iz Senja. — Prof. Ferdo Miler iz Osjeka	121—127
8. Razne viesti od S. L.	127—128

Imena dopisnika u časopisu „Viestniku“ za god. 1888.

Bogetić Ante, župnik u Cereviću.
Bojničić Dr. Ivan, muzeal. pristav u Zagrebu.
Brunšmid Josip, gimn. profesor u Vinkovcih.
Haas Josip, c. kr. konsul aust. u Shanghaiu.
Ljubić prof. Sime, ravnatelj nar. muzeja.
Milčetić Ivan, gimn. prof. na Rieci.
Miler Ferdo, gimn. prof. i ravnatelj grads. muzeja u Osieku.
Radetić Ivan, gimn. prof. u Senju.
Radić Franjo, prof. na gradj. školi u Korčuli.
Vuletić-Vukasović Vid, prof. na gradj. školi u Korčuli.
Zlatović O. Stjepan, franjevac u Šibeniku.
Zuckerhandl Dr., profesor na sveučilištu u Gradcu.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA X. — BR. 1.

SADRŽAJ.

1. Prvo otkriće predhistoričkog selišta iz kamene dobe u našoj zemlji. — Tab. I. *Prima scoperta preistorica di abitazione dell' epoca della pietra nel nostro regno. — Tav. I.* — S. L. — Str. 1—2.
2. Spomenici osobita lika iz kamene dobe, otkriti u Dalmaciji, a sada u arkeol. muzeju u Zagrebu. — V. Tab. I. *Monumenti di forma speciale dell' epoca della pietra, scoperti in Dalmazia ora nel museo archeologico in Zagabria. — V. Tav. I.* — S. L. — Str. 3—5.
3. Znameniti nadpis rimski (*Insigne iscrizione romana*). — S. L. — Str. 5—7.
4. Hrvatske starine u Kninu (*Antichità croate in Knin*). — Fr. Stjep. Zlatović — Str. 8—13.
5. Prinesak k staro-hrvatskim spomenikom i ornamentiki iz Nina (*Tributo agli antichi monumenti croati e d'ornamento da Nona*). — S. L. — Str. 13—16.
6. Starobosanski nadpisi u Bosni i u Hercegovini. Nastavak (*Iscrizioni antiche bossinesi in Bossina e in Hercegovina. — Continuazione*). — Vid Vuletić Vukasović. — Str. 16—19.
7. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji (*Intorno il progreno della scienza archeologica nel nostro regno croato*). — S. L. Str. 19—23.
8. Dopisi (*Corrispondenze*). — 1. Jer. Stjep. Zlatović iz Šibenika. — Vid Vuletić Vukasović iz Korčule. — Str. 24—27.
9. Razne vijesti (*Notizie varie*). — Str. 27—32.

U Zagrebu 1 siečnja 1888.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaka tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinisei imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeologičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

Č l a n o v i

koji su položili prinos za god. 1886.

Muha Antun, učitelj u Rumi.
Seć Franjo, kr. inžinir u Zagrebu.

Č l a n o v i

koji su dalje položili prinos za god. 1887.

Barčić Erasmo, odvjetnik na Rieci.
Brusina Spiro, sveuč. profesor i muz. ravn. u Zagrebu.
Buratti Dr. Ivan grof, veleposjednik u Zagrebu.
Folnegović Franjo, nar. i grads. zastupnik u Zagrebu.
Kamber Dr. Pavao, odvjetnik u Spljetu.
Lebmajer August, župnik u Erdeviku.
Narušić Mate, gim. kateketa na Rieci.
Osbold Pavao, učitelj na Šušaku.
Pilepić Dr. Franjo, odvjetnik na Rieci.
Polić Ante, veletržac na Rieci.
Seć Franjo, kr inžinir u Zagrebu.
Simić Vatroslav, umir. financ. ravnatelj u Zagrebu.
Sladović A., kr. savjetnik i financ. ravnatelj u Osieku.
Stoos Nikola, župnik u Rakovcu-Vrbovcu
Učilište u Petrinji
Vranyčany-Dobrinović barun Simun na Rieci.

Č l a n o v i

koji su položili prinos za god. 1888.

Kamber Dr. Pavao, odvjetnik u Spljetu.
Müller Adolf, mediciner u Beču.

**Darovi sa zahvalnosti primljeni od arkeološkog odjela
nar. zem. muzeja.**

P. n. gosp. *Božić* D., arkidiakon Like i Korbave, župnik u Gospiću — 3 bakrena rimska novca našasta kod Dobra u otočkom kotaru, jedan sr. mletač. dužda Ivana Močeniga i jedan bakr. sredovječni, te stari pečat našast u Zvonigradu kod Zrmanje — a sknpa sa slav.

upravom gospićke katoličke crkve: vrpca, bogato u zlatu vezanu, od barjaka negdašnje c. kr. krajsničke pukovnije Ličke cara Frane Josipa I. br. 1., izradjenu od Sofije supruge slav. bana Jelačića sa dotičnim grbovi.

- P. n. gosp. Udova pok. Sl. Starčevića u Medku, nastojanjem muzeal. povjerenika u Gospiću Jakova Pavelića — hrpu predhist. predmeta iz bakrene i željezne dobe, medju kojima se odlikuju: zapinjača na toke i ovratnik, te nekoliko bakr. novaca iz novije dobe.
- „ *Vežić M.*, županijski tajnik u Belovaru — 2 srebrna i jedan bakr. rimski novac, našasti u Podravini, i 14 bakr. novijih; te bronz vel. spomenicu riečku od god. 1879.
- „ *Petrović*, poručnik iz Belovrha — dva rimska bakr. novca.
- „ *Taritaš*, c. kr. satnik u miru u Belovaru — vel. sr. grčki novac Tasosa. i vel. bakr. bizantlnski (Justinianus), nadjeni u Bugarskoj.
- „ *Sivojanović* Nikola iz Gjurgjevca — srebr. novac rimski našast u Prugovcu.
- „ *Dragović* Marko, tajnik kod ministarstva prosvjete na Cetinju — četiri srebrna i 8 bakr. rimskih novaca izkopanih u Diokliji.
- » *Jungwirth* Edmond, trgovac u Gotalovcu kod Budinščine — liepu sjekiru — dljeto i puca iz bakrene dobe, težinu, agršak i dva komada criepa iz kamene dobe, sve našasto ondje u Topličici.
- » *Švitlič* Gjorgje, nar. učitelj u Sanskom mostu — 2 rimska bakr. novca i dva sr. sredovječna.
- » *Krisković* Josip iz Novog Vinodolskoga sada u Zagrebu — 2 stare banke turske i 1 austrijsku.

Članovi, koji još nisu svoj prinos za godinu 1887, ili za prošle godine položili, neka se požure poslati ga poštarskom doznakom. — Oni, koji žele imati svoju diplomu, neka se prijave najdulje do polovice tek. godine, te će ju dobiti uz pouzeće od 60 nov.

Knjige

hrv. arkeol. društva na prodaji kod Hartmanove knjižare u Zagrebu i u
pisarni samoga društva uz veoma obaljena cieniu.

Arktiv. Knjiga II. Razdjel I. i II.	2 for. — nč.
" " IV. i V. svaka po	— " 80 "
" " VI. do XII. svaka po	— " 50 "
Codex Diplomaticus, knjiga I. i II. svaka po	1 " — "
Bibliografija hrvatska	— " 50 "
Bibliografija della Dalmazia	1 " — "

~~~~~

Kod iste Hartmanove knjižare i u pisarni nar. muzeja mogu se dobiti i
sliedeće radnje prof. S. Ljubića:

Opis jugoslav. novaca. U Zagrebu 1875. vel. 4. sa 20 tabla, za 8 i 12 for.
Ob odnošajih Dubrovačke sa Mletačkom republikom. Tri obširne razprave
iz *Rada* — za 4 for.

Skrovište rim. zl. novaca iz Zemuna. U Zagrebu 1876. sa tabl. — za 50 n.
Popis predmeta predhist. u zem. muzeju. U Zagrebu 1876. sa 4 table —
za 1 for.

O VII. zasjedanju antropol. i arkeolog. sastanka u Pešti. U Zagrebu 1877.
— za 50 nč.

Razvod Istarski. U Zagrebu 1874 — za 1 for.

Viestnik nar. zem. muzeja. U Zagrebu 1870. sa 2 table — za 1¹/₂ for.

" " 1876. sa više tabla — za 2 for.

~~~~~

Pučkim učiteljem. — Opazuje se, da medju članovi našega društva malo je učitelja pučkih škola. Upravljajući odbor uvieren, da su uprav pučki učitelji u stanju najbolje pomoći društvenim svrhama, nudi jim svoj *Viestnik* badava uz to samo, da uredničtvu Viestnika pošalju točno i što obširnije izvješće o starinah u svojoj okolici, i da ga nadalje revno obavieščuju o svakom obretu arkeolog. predmeta, o kom bi ma što doznalij U slučaju pako, da nebi imali o čem izvješćivati, mogli bi namerivati svo. prinos sa starinskimi predmeti, koje bi po vriednosti odkupio arkeol. odje nar. muzeja, a tim bi postali i članovi društva.

Štov. **povjerenikom**, nar. muzeja i hrv. arkeol. društva, te svim našim članovom, i svim drugim rodoljubom i ljubiteljem domaćih starina i narodnoga napredka što toplije preporučamo, neka budno paze na svaki prekršaj naredba Vis. zem. Vlade i Vis. zem. krajiške oblasti, koje smo izdali na uvoju Viestnika predpr. god. o sačuvanju starina, te za svaki slučaj neka umah obavieste ravnateljstvo arkeol. odjela nar. muzeja ili upravu hrv. arkeol. društva za dalnje postupanje u stvari. One naredbe *kadre su odlučno pomoći i domačoj nauci i nar. arkeol. muzeju, samo ako jih dotične oblasti budu zdušno vršile.*

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA X. — BR. 2.

SADRŽAJ.

1. Otkriće bakrenih rimskih novaca iz I. i II. stoljeća po Isukrstu u okolici Prugovca u Podravini, svi velikoga modula (*Scoperta di monete romane in gran bronzo del 1 e 2 secolo dopo Cristo vicino a Prugovac di sotto la Drava*). — S. Ljubić. — Str. 33—45.
2. Tri nova predhistorička predmeta s otoka Korčule (*Tre nuovi oggetti preistorici dall'isola di Curzola*). — Fr. Radić i Vid Vuletić V. — Str. 46—47.
3. Starobosanski nadpisi u Bosni i u Hercegovini. Nastavak (*Iscrizioni antiche bossinesi in Bossina e in Hercegovina. — Continuazione*). — Vid Vuletić Vukasović. — Str. 47—53.
4. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji (*Intorno il progresso della scienza archeologica nel nostro regno croato*). — S. L. Str. 54—57.
5. Dodatak o nadpisu Hercega Stjepana (*Aggiunta all'iscrizione del Duca Stefano*). — Vid Vuletić V. — Str. 57—59.
6. Dopisi (*Corrispondenze*). — 1. Antun Bogetić iz Cerevića. — 2. Franjo Radić i Vid Vuletić V. iz Korčule. — Str. 59—62.
7. Razne vesti. (*Notizie varie*). — Str. 62—64.

U Zagrebu 1 travnja 1888.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaka tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeologičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

Novi povjerenici hrv. arkeol. društva i nar. zem. muzeja.

Pavelić Jerko učitelj u Lešću.
Svitlić Gjorgje učitelj u Sanskom-mostu.

Č l a n o v i

koji su položili prinos za god. 1887.

Frančić Nikola, trgovački ravnatelj u Tigrisu već od god. 1883.
Gimnazija Velika u Karlovcih.
Gutač Matija, župnik u Beraku i za g 1886.
Kappus Drag grads. mjernik u Zemunu.
Lampe Franjo, župnik u Orahovici.
Miller Pajo, opat i župnik u Mitrovici.

Č l a n o v i

koji su položili prinos za god. 1888.

Alačević Dujam, c. k. prijammik u Zadru.
Altman Josip, mjernik u Zagrebu.
Balaš Mijo, škol. odbornik i veletržac u Karlovcu.
Batišić Jakov, ljekarnik u Bakru.
Bauer Gjorgj, prof. na realki u Zagrebu.
Benković Ivan, grads. viećnik u Zagrebu.
Beruta Josip, župnik u Koprivnici.
Bojanić O. Andjeo, u Bolu na Braču.
Breyer Mirko, veletržac u Križevcu.
Budmani Pero, prof. u Zagrebu.
Crnetić Janko, grads. oficijal u Zagrebu.
Cvjetković M., fin. savjetnik u Zagrebu.
Cegetek Franjo, sudb. viećnik u Zagrebu.
Čitaonica slavjanska u Spljetu.
Čučković Dr. Uroš, prisjednik ban. stola u Zagrebu.
Čitaoničko društvo »Dvorana« u Varaždinu.
Doutović Mijo, predstojnik kr. zem. Vlade u Zagrebu.
Deutsch Albert, knjižar u Zagrebu.
Dragičević Tomo, stražmeštar u Zabrdju.
Fritsche V., knjižar u Osieku.
Frančić Nikola, trgovački ravnatelj u Tiflisu.
Gašparić Franjo, biskup u Zagrebu.
Gimnazija Vel u Osieku.
Gimnazija Vel u Vinkovcih.
Gogolja Drag. šted. čin u Zagrebu.
Golub Vjek, škol. nadz u Zagrebu.
Grahor Janko, arhitekt u Zagrebu.
Gržetić Dr. Niko pukov. nadlječ. u Aradu.
Guteša Ilija, veletržac u Zagrebu.
Halper pl. Mirko, vlad. savjet u Zagrebu.
Halper pl. Vladimir, vlastelin u Zajezdi.
Herkov Rajm financ. nadsavj. u Zagrebu.
Horvat Levin, vlad. perov. u Zagrebu.
Horvat Nikola, arhid. kan. u Zagrebu.
Hudovski Ad. grads. viećnik u Zagrebu.
Iveković Dr. Fr. kanonik u Zagrebu.
Ivkanec Lj., vieć. ban. stola u Zagrebu.
Jakčin Andrija, odvjetnik u Zagrebu.
Jarc Franjo, župnik u Mirni.
Jurković pl. Dr. Nikola, vlad. tajnik u Zagrebu.

Kern Dr. Hinko, liečnik u Zagrebu.
Karaman Dr. Srećko, odvjetnik u Spljetu.
Kispatić Dr. M., sveuč. docent i prof. na realci u Zagrebu.
Komora trgovačka u Zagrebu.
Kondrat Ferdo, inžinir u Zagrebu.
Košćec Franjo, župnik u Šestinah.
Kostrenčić Iv., sveuč. knjižničar u Zagrebu.
Kuralt Fr., tajnik gosp. društva u Zagrebu.
Kus Miroslav, kr. zem. blagajnik u Zagrebu.
Lampe Franjo, župnik u Orahovici.
Leber Pajo, podarcid. župnik u Glini.
Lobmajer Dr. A., liečnik i prof. u Zagrebu.
Maizner Dr. Fr., vlad. šk. savjetnik u Zagrebu.
Mallin Teodor, grads. tajnik u Zagrebu.
Mušić Ivan, šted. čin. u Zagrebu.
Matz Mavro, vl. tajnik u Zagrebu.
Mavračić Stjep., župn. u Dolnj. Miholjcu.
Mazura Dr. Sime, odvjetnik u Zagrebu.
Mažuranić Vladimir, vlad. savjet u Zagrebu.
Mikić Mijo, kanonik u Zagrebu.
Miler Pajo, opat i župnik u Mitrovici.
Monti Dr. Lovro, odvjetnik u Kninu.
Mošinski Adolf, vl. tajnik u Zagrebu.
Mrazović Dr. Matija, odvjetnik u Zagrebu.
Muhic Dr. Pavao, umir. vl. predstojnik i pred. jug. ak. u Zagrebu.
Narodni dom u Bakru.
Okrugić Ilija, opat i žup. u Petrovaradinu.
Oršić Matija, nadpop u Cresu.
Pavec Ivan, škol. nadz. u Zagrebu.
Pavić Armin, sveuč. prof. u Zagrebu.
Pavišić pl. Dr. Alviž, prelat i umir. vl. savjet. u Gorici.
P. vlesić Ivan, biskup u Zagrebu.
Perpić Nedeljko, c. k. satnik u Kutersihu.
Petrčić Fr., sveuč. prof. u Zagrebu.
Pliverić Ivan, nadbis. tajnik u Zagrebu.
Posilović Dr. Juraj, biskup u Senju.
Prišter Jerolim, velepos. i veletrž. u Zagrebu.
Rački Dr. Franjo, arcid. kan. u Zagrebu.
Rakovac Dr. L., vlad. tajnik u Zagrebu.
Realka Vel. u Zemunu.
Sbor mladeži sjemeništa u Senju.
Seć Franjo, kr. inžinir u Zagrebu.
Shauff Adalbert, odvjetnik u Zagrebu.
Sjemenište u Djakovu.
Smetičko Mijo, kanonik u Zagrebu.
Šenoa Julio, šted. činov. u Zagrebu.
Šišić Jakov, vlad. savjet. u Zagrebu.
Špiček Stjepan, posjednik u Zagrebu.
Šram Dr. pl. Ljud., odvjetnik u Zagrebu.
Švinderman B., kan. u Zagrebu.
Tullian Ed., arcid. kan. u Zagrebu.
Tkalčić Ivan, akad. knjižn. u Zagrebu.
Tkalčić M., šted. čin. u Zagrebu.
Učilište u Petrinji.
Učiteljska knjižnica u Ogulinu.
Vakanović A., banski namjest. u Zagrebu.
Vidrić Dr. L., odvjetnik u Zagrebu.
Vitezic Dr. Dinko, odvjetnik u Krku.
Vrbanić Mijo, šum. nadzor. u Zagrebu.

Vujević O. Stjep., predstoj samos. u Požegi.
Vuković A., um. ravnatelj brzojava u Zagrebu.
Zahar Dr. Iv., odvjetnik u Zagrebu.

Č l a n o v i

koji su položili prinos za god. 1889.

Karaman Dr. Srećko, odvjetnik u Spljetu.
Ravnateljstvo bisk. sjemeništa u Djakovu.
Realka Vel. u Zemunu.

Članovi, koji još nisu svoj prinos za god. 1887, ili za prošle godine, te i za tekuću, položili, neka se požure poslati ga poštarskom doznakom.

K n j i g e

hrv. arkeol. društva na prodaji kod Hartmanove knjižare u Zagrebu i u pisarni samoga društva uz veoma obaljenu cieniu.

Arxiv. Knjiga II. Razdjel I. i II.	2 for. — nč.
" " IV. i V. svaka po	— " 80 "
" " VI. do XII. svaka po	— " 50 "
Codex Diplomaticus, knjiga I. i II. svaka po	1 " — "
Bibliografija hrvatska	— " 50 "
Bibliografija della Dalmazia	1 " — "

Kod iste Hartmanove knjižare i u pisarni nar. muzeja mogu se dobiti i sljedeće radnje prof. S. Ljubića:

Opis jugoslav. novaca. U Zagrebu 1875. vel. 4. sa 20 tabla, za 8 i 12 for.
Ob odnošajih Dubrovačke sa Mletačkom republikom. Tri obširne razprave iz *Rada* — za 4 for.

Skrovište rim. zl. novaca iz Zemuna. U Zagrebu 1876. sa tabl. — za 50 n.
Popis predmeta predhist. u zem. muzeju. U Zagrebu 1876. sa 4 table — za 1 for.

O VII. zasjedanju antropol. i arkeolog. sastanka u Pešti. U Zagrebu 1877. — za 50 nč.

Razvod Istarski. U Zagrebu 1874 — za 1 for.

Viestnik nar. zem. muzeja. U Zagrebu 1870. sa 2 table — za 1 for.

 " " 1876. sa više tabla — za 2 for.

Pučkim učiteljem. — Opazuje se, da medju članovi našega društva malo je učitelja pučkih škola. Upravljajući odbor uvieren, da su uprav pučki učitelji u stanju najbolje pomoći društvenim svrhama, nudi jim svoj *Viestnik* badava uz to samo, da uredničtvu *Viestnika* pošalju točno i što obširnije izvješće o starinah u svojoj okolici, i da ga nadalje revno obaviešćuju o svakom obretu arkeolog. predmeta, o kom bi ma što doznali. U slučaju pako, da nebi imali o čem izvješćivati, mogli bi namerivati svoj prinos sa starinskimi predmeti, koje bi po vrijednosti odkupio arkeol. odje nar. muzeja, a tim bi postali i članovi društva.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA X. — BR. 3.

SADRŽAJ.

1. Tragovi predhistoričkih naselbina u Srijemu. -- Tab. II. (*Traccie di colonie preistoriche nel Sirmio. Tav. II.*). — Josip Brunšmid. — Str. 65—71.
2. Starobosanski nadpisi u Bosni i u Hercegovini. — Nastavak (*Iscrizioni antiche bossinesi in Bossina e in Hercegovina. — Continuazione.*). — Vid Vuletić Vukasović. — Str. 71—75.
3. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji (*Intorno il progresso della scienza archeologica nel nostro regno croato.*). — S. L. — Str. 75—80.
4. Rimski nadpis iz Bosne (*Iscrizione romana dalla Bossina.*). — S. Ljubić. — Str. 80—81.
5. Rimski novci carski zem. muzeja u Zagrebu, kojih nema u Cohenu ili se u čem od njegovih razlikuju. — Nastavak. (*Monete romane imperiali del museo del regno in Zagabria, non descritte in Cohen, o dalle sue in parte diverse — Continuazione.*). — S. L. — Str. 81—84.
6. Kritika. — Srebrna ploča sa slavenskim nadpisom. (*Critica. — Placca d' argento con iscrizione slava.*). — F. Radić i V. Vuletić V. — Str. 84—87.
7. Dopisi (*Corrispondenze.*). — Vid Vuletić Vukasović iz Korčule. — Str. 87—90.
8. Razne vijesti (*Notizie varie.*). — Str. 90—96.

U Zagrebu 1 srpnja 1888.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaka tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeologičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

Članovi

koji su dalje položili prinos za god. 1888.

- Preč. gosp. *Babić* Gavro, kanonik u Djakovu.
Veleč. gosp. *Cepelić* Mihovil, bisk. tajnik u Djakovu.
Slavna *Čitaonica* u Spljetu.
» » u Belovaru.
P. n. gosp. *Daubachy* pl. Stjepan, vlastelin u Slanju.
Preč. gosp. *Friss* Andrija, kanonik u Rimu.
Veleč. gosp. *Gabrić* Petar, župnik u Zloselih.
Slavna Kr. Vel. *Gimnaziju* u Varaždinu.
P. n. gosp. Nikola Bar. *Gjonović*, liek. u Ercegovom.
P. n. gosp. *Karić* Pavao, c. k. podpukovnik u miru, u Zagrebu.
Presv. gosp. *Milinović* Šimun, prabiskup u Baru.
P. n. gosp. *Milić* pl. Niko, c. kr. umir. satnik u Glini.
» *Preradović* pl. Dušan, c. kr. pomorski oficir na Minervi
» *Šintić* Josip, c. kr. kapetan u Tirolu.
Preč. gosp. *Strež* Juraj, kanonik u Djakovu.
» » *Tordinac* Juraj, kanonik prepost u Djakovu.
» » *Voršak* Engelbert, dekan i župnik u Djakovu.

Članovi

koji su položili prinos za god. 1887.

- P. n. gosp. *Benaković* Josip, posjednik u Županju.
Slavna *Čitaonica* u Belovaru.
P. n. gosp. *Daubachy* pl. Stjepan, vlastelin u Slanju.

Članovi, koji još nisu svoj prinos za god. 1887, ili za prošle godine, te i za tekuću položili, neka se požure poslati ga poštarskom doznakom.

Darovi sa zahvalnosti primljeni od arheološkoga odjela nar. zem. muzeja.

- P. n. gosp. *Vidaković* Stjepan, stražmeštar u Kutjevu — 18 rimskih bakr. novaca i jedan noviji.
- » *Belčić* Vlad., muz. pisar u Zagrebu — srebr. novac perzijski.
 - » *Svilić* Gjorgj, učitelj u Sanskom mostu — 2 bakr. rimska novca, i jedan srebrni frizijački.
 - » *Horvat* Levin, vlad. činovnik u Zagrebu — liepu sjekiricu iz kamene dobe izoranu na njivi u Stefancu kod Varaždina.
 - » *Kozma* pl. Dragutin iz Voćina — sr. novac Leopoldov.
 - » *Matas* Vinko iz Skradina — 2 rimska bakr. novca ondje nadjena.
 - » *Krmpotić* Ivica, porez. oficijal u Visoku — 4 bakr. rimska novca, 2 sr. dubrovačka, 4 bakr. dalmatinska i 6 novijih.
 - » *Dojković*, nadšumar u Belovaru — vel. bakr. novac Faustine starije našast u šumi Bedenik kod Hrgovljana.
 - » *Seonik*, sudac u Belovaru — 4 sr. oglejska novca i jedan sr. mletački iz dolnje Štajerske.
 - » *Brani* Ladislav, gimnazijalac u Zagrebu — bakr. macedonski novac.
 - » *Radetić*, gimn. prof. u Senju — rimsku svetiljku našastu u Puli i ulomak daktila našasta na njivi u Kraljevici.
 - » Dr. *Schreiber* u Novoj Gradiški — srebr. novce rimske: Hadrianus, Faustina senior, i Julia Mamaea.
 - » *Ružička* F., trgovac u Varaždinu — pečat grofa Patačića biskupa koločkoga.
 - » *Ružić i drug.*, trgovci na Rieci — krasnu sbirku oružja iz Zantibara.
 - » *Jagić* D., kotar. predstojnik u Velikoj Gorici — veoma liepi bronzeni kip Jupitra.
 - » *Lajer* Marija u Zagrebu — 4 srebr. novca iz novijeg doba.
 - » *Bučar*, slušatelj filozofije u Zagrebu — bakr. novac grčki.
 - Sl. kr. *kotarska oblast* u Gjurjjevcu — sjekiru, dvostranu kisku i nož ulomljeni od željeza, te prsten, sponu i zapinjaču od tuča; sve našasto u kopanju graba za popravak puta od Pitomače prema šumi *Gjurstina* uz okostnicu.
 - » *Slavni zem. Odbor* u Zadru — saborske spise.

Knjige

hrv. arkeol. društva na prodaji kod Hartmanove knjižare u Zagrebu i u pisarni samoga društva uz veoma obaljenu cieniu.

Arkiv. Knjiga II. Razdjel I. i II.	2 for. —	ně.
" " IV. i V. svaka po	— " 80	"
" " VI. do XII. svaka po	— " 50	"
Codex Diplomaticus, knjiga I. i II. svaka po	1 " —	"
Bibliografija hrvatska	— " 50	"
Bibliografija della Dalmazia	1 " —	"

Kod iste Hartmanove knjižare i u pisarni nar. muzeja mogu se dobiti i sljedeće radnje prof. S. Ljubića:

Opis jugoslav. novaca. U Zagrebu 1875. vel. 4. sa 20 tabla, za 8 i 12 for.
Ob odnošajih Dubrovačke sa Mletačkom republikom. Tri obširne razprave iz *Rada* — za 4 for.

Skrovište rim. zl. novaca iz Zemuna. U Zagrebu 1876. sa tabl. — za 50 n.
Popis predmeta predhist. u zem. muzeju. U Zagrebu 1876. sa 4 table — za 1 for.

O VII. zasjedanju antropol. i arkeolog. sastanka u Pešti. U Zagrebu 1877. — za 50 ně.

Razvod Istarski. U Zagrebu 1874 — za 1 for.

Viestnik nar. zem. muzeja. U Zagrebu 1870. sa 2 table — za 1 for.

" " 1876. sa više tabla — za 2 for.

Pučkim učiteljem. — Opazuje se, da medju članovi našega društva malo je učitelja pučkih škola. Upravljavući odbor uvieren, da su uprav pučki učitelji u stanju najbolje pomoći društvenim svrhama, nudi jim svoj *Viestnik* badava uz to samo, da uredničtvu *Viestnika* pošalju točno i što obširnije izvješće o starinah u svojoj okolici, i da ga nadalje revno obaviešćuju o svakom obretu arkeolog. predmeta, o kom bi ma što doznali. U slučaju pako, da nebi imali o čem izvješćivati, mogli bi namerivati svoj prinos sa starinskimi predmeti, koje bi po vriednosti odkupio arkeol. odjel nar. muzeja, a tim bi postali i članovi društva.

Štov. povjerenikom nar. muzeja i hrv. arkeol. društva, te svim našim članovom, i svim drugim rodoljubom i ljubiteljem domaćih starina i narodnoga napredka što toplije preporučamo, neka budno paze na svaki prekršaj naredba Vis. zem. Vlade i Vis. zem. krajiške oblasti, koje smo izdali na uvojuku *Viestnika* predr. god. o sačuvanju starina, te za svaki slučaj neka umah obavieste ravnateljstvo arkeol. odjela nar. muzeja ili upravu hrv. arkeol. društva za dalnje postupanje u stvari. One naredbe kadre su odlučno pomoći i domaćoj nauci i nar. arkeol. muzeju, samo ako jih dotične oblasti budu zdušno vršile.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA X. — BR. 4.

SADRŽAJ.

1. Bericht über die drei eingesendeten Schädel. — Taf. III. *Relazione intorno i tre speditici cranî. — Tav. III.*. — Dr. Zukerhandl. Sa prevodom hrvatskim od Dra I. Bojničića. — Str. 97—99.
2. Rimski nadpisi u Bosni (*Iscrizioni romane in Bossina*). — V. Vuletić V. — Str. 99—101.
3. Hrvatske starine u Kninu (*Antichità croate in Knin*). — O. Stjep. Zlatović i S. Ljubić. — Str. 102—106.
4. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji (*Intorno il progresso della scienza archeologica nel nostro regno croato*). — Š. L. — Str. 106—110.
5. Bilješke o predhist. gomilama, spilama i t. d. u Herceg-Bosni (*Annotazioni circa i tumuli, grotte ecc. in Ercegovina e in Bossina*). — V. Vuletić V. — Str. 110—116.
6. Kritika. — Monumenti di architettura in Dalmazia (*Spomenici graditeljski u Dalmaciji*). — Frano Radić. — Str. 117—121.
7. Dopisi (*Corrispondenze*). — 1. Joseph Haas, k. u. k Consul Shanghai. — 2. Fran Škarpa iz Zatona. — 3. Prof. Ivan Milčetić iz Rieka. — 4. Vid Vuletić V. iz Korčule. — 5. Prof. Iv. Radetić iz Senja. — 6. Prof. Ferdo Miler iz Osjeka. — Str. 121—127.
8. Razne vijesti. (*Notizie varie*). — Str. 127—128.

U Zagrebu 1. listopada 1888.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaka tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeologičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

Č l a n o v i

Koji su dalje položili prinos za god. 1888.

*Barčić Erasmo, odvjetnik na Rieci.
Bedeković Kamilo, nadinžinir u Zagrebu.
Brusina Spiro, sveuč. prof. i muz. ravnatelj u Zagrebu.
Društvo „Hrvatski sastanak“ u Selcib na Braču.
Eisenhut Ljudevit, mjernik u Karlovcu.
Gorjanović Dr. Drag., muz. pristav u Zagrebu.
Krajnc V. I., c. kr. mjernički major u Košicah i za 1889.
Krššan Dr. Ante, kanonik u Zagrebu.
Lapaine Valentin, inžinir u Zemunu.
Makanec Dr. Julio, okružni liečnik u Sarajevu.
Marusić Mato, gimn. kateketa na Rieci.
Maurović M., nadinžinir u Zagrebu.
Narodni dom u Bakru.
Pilar Dr. Gjuro, sveuč. prof. i muz. ravnatelj u Zagrebu.
Pilepić Dr. Franjo, odvjetnik na Rieci.
Polčić Ante, veletržac na Rieci.
Simić Vatroslav, umir financ. ravnatelj u Zagrebu.
Stoos Nikola, župnik u Rakovcu-Vrbovcu.
Šrepić Milan, gimn. prof. u Zagrebu.
Vranjanczy-Dobrinović bar. Šimun, veleposjednik na Rieci.
Zoričić Milan, predstojnik statist. ureda u Zagrebu.*

Č l a n o v i

Koji su položili prinos za god. 1887.

*Gruber Dane, gimn. prof. u Požegi.
Makanec Dr. Julio, okružni liečnik u Sarajevu.*

Članovi, koji još nisu svoj prinos za god. 1888, ili za prošle godine položili,
neka se požure poslati ga poštarskom doznakom.

	5. Dodatak o nadpisu hercega Stjepana. — V. Vuletić V.	57—59
	6. Dopisi. — 1. Antun Bogetić iz Cerevića. — 2. Fr. Radić i V. Vuletić V. iz Korčule.	59—62
	7. Razne viesti od S. L.	62—64
Broj III. —	1. Tragovi predhistoričkih naselbina u Sriemu. — Tab. II. — Josip Brunšmid	65—71
	2. Starobosanski nadpisi u Bosni i u Hercegovini. Nastavak. — V. Vuletić V.	71—75
	3. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji. — S. Ljubić	75—80
	4. Rimski nadpis iz Bosne. — S. Ljubić	80—81
	5. Rimski novci carski zem. muzeja u Zagrebu, kojih nema u Cohenu ili se u čem od njegovih razlikuju. Nastavak. — S. Ljubić	81—84
	6. Kritika. Srebrna ploča sa slavenskim nadpisom. — F. Radić i V. Vuletić V.	84—87
	7. Dopisi. — Vid Vuletić V. iz Korčule.	87—90
	8. Razne viesti od S. L.	90—96
Broj IV. —	1. Bericht über die drei eingesendeten Schädel. — Tab. III. — Dr. Zukerhandl	97—99
	2. Rimski nadpisi u Bosni. — V. Vuletić V.	99—101
	3. Hrvatske starine u Kninu. — O. Stjepan Zlatović i S. Ljubić	102—106
	4. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji. — S. Ljubić	106—110
	5. Bilješke o predhist. gomilama, spilama itd. u Herceg-Bosni. — V. Vuletić Vukasović	110—116
	6. Kritika. — Monumenti di architettura in Dalmazia. Fr. Radić	117—121
	7. Dopisi. — 1. Joseph Haas k. u. k. Consul in Shanghai — 2. Fran Škarpa iz Zatonu. — 3. Prof. Iv. Milčetić iz Rieke. — 4. V. Vuletić V. iz Korčule. — Prof. Iv. Radetić iz Senja. — Prof. Ferdo Miler iz Osjeka	121—127
	8. Razne viesti od S. L.	127—128

Sadržaj

Viestnika hrvatskoga arkeologičkoga društva.

Godina X. 1888.

	strana
Broj I. — 1. Prvo otkriće predhistoričkog selišta iz kamene dobe u našoj zemlji. — Tab. I. — S. Ljubić	1—2
2. Spomenici osobita lika iz kamene dobe, otkriveni u Dalmaciji, a sada u ark. muzeju u Zagrebu. — V. Tab. I. — S. Ljubić	3—5
3. Znameniti nadpis rimski. — S. Ljubić	5—7
4. Hrvatske starine u Kninu. — Fr. Stjep. Zlatović	8—13
5. Prinesak k staro-hrvatskim spomenikom i ornamentiki iz Nina. — S. Ljubić	13—16
6. Starobosanski nadpisi u Bosni i u Hercegovini. — Nastavak. — Vid Vuletić Vukasović	16—19
7. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji. — S. Ljubić	19—23
8. Dopisi. — 1. Jer. Stjep. Zlatović iz Šibenika. — 2. V. Vuletić V. iz Korčule	24—27
9. Razne viesti od S. L.	27—32
Broj II. — 1. Otkriće bakrenih rimskih novaca iz I i II stoljeća po Isukrstu u okolici Prugovca u Podravini, svi velikoga modula. — S. Ljubić	33—45
2. Tri nova predhist. predmeta s otoka Korčule. — Fr. Radić i V. Vuletić V.	46—47
3. Starobosanski nadpisi u Bosni i u Hercegovini. Nastavak. — V. Vuletić V.	47—53
4. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji. — S. Ljubić	54—57

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA

GODINA X.

U ZAGREBU.

TISKARSKI I LITOGRAFIJSKI ZAVOD C. ALBRECHTA.

1888.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA

GODINA X.

U ZAGREBU.

TISKARSKI I LITOGRAFIJSKI ZAVOD C. ALBRECHTA.

1888.

Novi povjerenici hrv. arkeol. društva i nar. zem. muzeja.

Pavelić Jerko učitelj u Lešću.

Sevilić Gjorgje učitelj u Sanskom-mostu.

Članovi

koji su položili prinos za god. 1887.

Frančić Nikola, trgovački ravnatelj u Tiglisu već od god. 1883.

Gimnazija Velika u Karlovcih.

Gutal Matija, župnik u Beraku i za g. 1886.

Kappus Drag grads. mjernik u Zemunu.

Lampe Franjo, župnik u Orahovici.

Miller Pajo, opat i župnik u Mitrovici.

Članovi

koji su položili prinos za god. 1888.

Alačević Dujam, c. k. prijammik u Zadru.

Altman Josip, mjernik u Zagrebu.

Balaš Mijo, škol. odbornik i veletržac u Karlovcu.

Batistić Jakov, ljekarnik u Bakru.

Bauer Gjorgj, prof. na realki u Zagrebu.

Benković Ivan, grads. viećnik u Zagrebu.

Beruta Josip, župnik u Koprivnici

Bojanić O. Andjeo, u Bolu na Braču.

Breyer Mirko, veletržac u Križevcu.

Budmani Pero, prof. u Zagrebu.

Crnetić Janko, grads. oficijal u Zagrebu.

Cvjetković M., fin. savjetnik u Zagrebu.

Cegetek Franjo, sudb. viećnik u Zagrebu.

Čitaonica slavjanska u Spljetu

Čučković Dr. Uroš, prisjednik ban. stola u Zagrebu.

Čitaoničko društvo »Dvorana« u Varaždinu.

Dautović Mijo, predstojnik kr. zem. Vlade u Zagrebu.

Deutsch Albert, knjižar u Zagrebu.

Dragičević Tomo, stražmeštar u Zabrdju

Fritsche V., knjižar u Osieku.

Frančić Nikola, trgovački ravnatelj u Tiflisu.

Gašparić Franjo, biskup u Zagrebu

Gimnazija Vel u Osieku

Gimnazija Vel u Vinkovcih

Gogolja drag. šted. čin u Zagrebu.

Golub Vjek, škol. nadz. u Zagrebu.

Grahor Janko, arhitekt u Zagrebu.

Gržetić Dr. Niko pukov. nadlječ. u Aradu.

Guteša Ilija, veletržac u Zagrebu.

Halper pl. Mirko, vlad. savjet u Zagrebu.

Halper pl. Vladimir, vlastelin u Zajezdi.

Herkov Rajm, financ. nadsavj. u Zagrebu.

Horvat Levin, vlad. perov. u Zagrebu.

Horvat Nikola, arkiđ. kan. u Zagrebu.

Hudovski Ad. grads. viećnik u Zagrebu.

Iveković Dr. Fr. kanonik u Zagrebu.

Ivkanec Lj., vieć. ban. stola u Zagrebu.

Jakčin Andrija, odvjetnik u Zagrebu.

Jarc Franjo, župnik u Mirni.

Jurković pl. Dr. Nikola, vlad. tajnik u Zagrebu

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA X. — BR. 2.

SADRŽAJ.

1. Otkriće bakrenih rimskih novaca iz I. i II. stoljeća po Isukrstu u okolici Prugovca u Podravini, svi velikoga modula (*Scoperta di monete romane in gran bronzo del 1 e 2 secolo dopo Cristo vicino a Prugovac di sotto la Drava*). — S. Ljubić. — Str. 33—45.
2. Tri nova predhistorička predmeta s otoka Korčule (*Tre nuovi oggetti preistorici dall'isola di Curzola*). — Fr. Radić i Vid Vuletić V. — Str. 46—47.
3. Starobosanski nadpisi u Bosni i u Hercegovini. Nastavak (*Iscrizioni antiche bossinesi in Bossina e in Hercegovina. — Continuazione*). — Vid Vuletić Vukasović. — Str. 47—53.
4. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji (*Intorno il progresso della scienza archeologica nel nostro regno croato*). — S. L. Str. 54—57.
5. Dodatak o nadpisu Hercega Stjepana (*Aggiunta all'iscrizione del Duca Stefano*). — Vid Vuletić V. — Str. 57—59.
6. Dopisi (*Corrispondenze*). — 1. Antun Bogetić iz Cerevića. — 2. Franjo Radić i Vid Vuletić V. iz Korčule. — Str. 59—62.
7. Razne viesti. (*Notizie varie*). — Str. 62—64.

U Zagrebu 1 travnja 1888.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaka tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeolozičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

K n j i g e

hrv. arkeol. društva na prodaji kod Hartmanove knjižare u Zagrebu i u pisarni samoga društva uz veoma obaljenu cieniu.

Arkiv. Knjiga II. Razdjel I. i II.	2 for.	— nč.
" " IV. i V. svaka po	— "	80 "
" " VI. do XII. svaka po	— "	50 "
Codex Diplomaticus, knjiga I. i II. svaka po	1 "	— "
Bibliografija hrvatska	— "	50 "
Bibliografija della Dalmazia	1 "	— "

Kod iste Hartmanove knjižare i u pisarni nar. muzeja mogu se dobiti i sliedeće radnje prof. S. Ljubića:

Opis jugoslav. novaca. U Zagrebu 1875. vel. 4. sa 20 tabla, za 8 i 12 for.
Ob odnošnjih Dubrovačke sa Mletačkom republikom. Tri obširne razprave iz *Rada* — za 4 for.

Skrovište rim. zl. novaca iz Zemuna. U Zagrebu 1876. sa tabl. — za 50 n.
Popis predmeta predhist. u zem. muzeju. U Zagrebu 1876. sa 4 table — za 1 for.

O VII. zasjedanju antropol. i arkeolog. sastanka u Pešti. U Zagrebu 1877. — za 50 nč.

Razvod Istarski. U Zagrebu 1874 — za 1 for.

Viestnik nar. zem. muzeja. U Zagrebu 1870. sa 2 table — za 1 for.
" " 1876. sa više tabla — za 2 for.

Pučkim učiteljem. — Opazuje se, da među članovi našega društva malo je učitelja pučkih škola. Upravljavući odbor uvieren, da su uprav pučki učitelji u stanju najbolje pomoći društvenim svrhama, nudi jim svoj *Viestnik* badava uz to samo, da uredničtvu *Viestnika* pošalju točno i što obširnije izvješće o starinah u svojoj okolici, i da ga nadalje revno obavieščuju o svakom obretu arkeolog. predmeta, o kom bi ma što doznali. U slučaju pako, da nebi imali o čem izvieščivati, mogli bi namerivati svoj prinos sa starinskimi predmeti, koje bi po vrednosti odkupio arkeol. odjel nar. muzeja, a tim bi postali i članovi društva.

Štov. **povjerenikom** nar. muzeja i hrv. arkeol. društva, te svim našim članovom, i svim drugim rodoljubom i ljubiteljem domaćih starina i narodnoga napredka što toplije preporučamo, neka budno paze na svaki prekršaj naredba Vis. zem. Vlade i Vis. zem. krajiške oblasti, koje smo izdali na uvoju *Viestnika* predpr. god. o sačuvanju starina, te za svaki slučaj neka umah obavieste ravnateljstvo arkeol. odjela nar. muzeja ili upravu hrv. arkeol. društva za dalnje postupanje u stvari. One naredbe kadre su odlučno pomoći i domačoj nauci i nar. arkeol. muzeju, samo ako jih dotične oblasti budu zdušno vršile.

Darovi sa zahvalnosti primljeni od arheološkoga odjela nar. zem. muzeja.

- P. n. gosp. *Vidaković* Stjepan, stražmeštar u Kutjevu — 18 rimskih bakr. novaca i jedan noviji.
- » *Belčić* Vlad., muz. pisar u Zagrebu — sreb. novac perziski.
 - » *Svitlič* Gjorgj, učitelj u Sanskom mostu — 2 bakr. rimska novca, i jedan srebrni frizijački.
 - » *Horvat* Levin, vlad. činovnik u Zagrebu — liepu sjekiricu iz kamene dobe izoranu na njivi u Stefanu kod Varaždina.
 - » *Kozma* pl. Dragutin iz Voćina — sr. novac Leopoldov.
 - » *Matas* Vinko iz Skradina — 2 rimska bakr. novca ondje nadjena.
 - » *Krmpotić* Ivica, porez. oficijal u Visoku — 4 bakr. rimska novca, 2 sr. dubrovačka, 4 bakr. dalmatinska i 6 novijih.
 - » *Dojković*, nadšumar u Belovaru — vel. bakr. novac Faustine starije našast u šumi Bedenik kod Hrgovljana.
 - » *Seonik*, sudac u Belovaru — 4 sr. oglejska novca i jedan sr. mletački iz dolnje Štajerske.
 - » *Brani* Ladislav, gimnazijalac u Zagrebu — bakr. macedonski novac.
 - » *Radetić*, gimn. prof. u Senju — rimsku svetiljku našastu u Puli i ulomak daktila našasta na njivi u Kraljevici.
 - » Dr. *Schreiber* u Novoj Gradiški — srebr. novce rimske: Hadrianus, Faustina senior, i Julia Mamea.
 - » *Ružička* F., trgovac u Varaždinu — pečat grofa Patačića biskupa koločkoga.
 - » *Ružić i drug.*, trgovci na Rieci — krasnu sbirku oružja iz Zantibara.
 - » *Jagić* D., kotar. predstojnik u Velikoj Gorici — veoma liepi bronzeni kip Jupitra.
 - » *Lajer* Marija u Zagrebu — 4 srebr. novca iz novijeg doba.
 - » *Bučar*, slušatelj filosofije u Zagrebu — bakr. novac grčki.
Sl. kr. *kotarska oblast* u Gjurjjevu — sjekiru, dvostranu kisku i nož ulomljeni od željeza, te prsten, sponu i zapinjaču od tuča; sve našasto u kopanju graba za popravak puta od Pitomače prama šumi *Gjurstina* uz okostnicu.
 - » *Slavni zem. Odbor* u Zadru — saborske spise.
-

Č l a n o v i

koji su dalje položili prinos za god. 1888.

- Preč. gosp. *Babić* Gavro, kanonik u Djakovu.
Veleč. gosp. *Cepelić* Mihovil, bisk. tajnik u Djakovu.
Slavna *Čitaonica* u Spljetu.
» » u Belovaru.
P. n. gosp. *Daubachy* pl. Stjepan, vlastelin u Slanju.
Preč. gosp. *Friss* Andrija, kanonik u Rimu.
Veleč. gosp. *Gabrić* Petar, župnik u Zloselih.
Slavna Kr. Vel. *Gimnazija* u Varaždinu.
P. n. gosp. Nikola Bar. *Gjonović*, liek. u Ercegnovom.
P. n. gosp. *Karić* Pavao, c. k. podpukovnik u miru, u Zagrebu.
Presv. gosp. *Milinović* Šimun, prabiskup u Baru.
P. n. gosp. *Milić* pl. Niko, c. kr. umir. satnik u Glini.
» *Preradović* pl. Dušan, c. kr. pomorski oficir na Minervi
» *Šintić* Josip, c. kr. kapetan u Tirolu.
Preč. gosp. *Strež* Juraj, kanonik u Djakovu.
» » *Tordinac* Juraj, kanonik prepost u Djakovu.
» » *Voršak* Engelbert, dekan i župnik u Djakovu.

Č l a n o v i

koji su položili prinos za god. 1887.

- P. n. gosp. *Benaković* Josip, posjednik u Županju.
Slavna *Čitaonica* u Belovaru.
P. n. gosp. *Daubachy* pl. Stjepan, vlastelin u Slanju.

Članovi, koji još nisu svoj prinos za god. 1887, ili za prošle godine, te i za tekuću položili, neka se požure poslati ga poštarskom doznakom.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA X. — BR. 3.

SADRŽAJ.

1. Tragovi predhistoričkih naselbina u Srijemu. — Tab. II. (*Traccie di colonie preistoriche nel Sirmio. Tav. II.*). — Josip Brunšmid. — Str. 65—71.
2. Starobosanski nadpisi u Bosni i u Hercegovini. — Nastavak (*Iscrizioni antiche bossinesi in Bossina e in Hercegovina. — Continuazione*). — Vid Vuletić Vukasović. — Str. 71—75.
3. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji (*Intorno il progresso della scienza archeologica nel nostro regno croato*). — S. L. — Str. 75—80.
4. Rimski nadpis iz Bosne (*Iscrizione romana dalla Bossina*). — S. Ljubić. — Str. 80—81.
5. Rimski novi carski zem. muzeja u Zagrebu, kojih nema u Cohenu ili se u čem od njegovih razlikuju. — Nastavak. (*Monete romane imperiali del museo del regno in Zagabria, non descritte in Cohen, o dalle sue in parte diverse. — Continuazione*). — S. L. — Str. 81—84.
6. Kritika. — Srebrna ploča sa slavenskim nadpisom. (*Critica. — Placca d'argento con iscrizione slava*). — F. Radić i V. Vuletić V. — Str. 84—87.
7. Dopisi (*Corrispondenze*). — Vid Vuletić Vukasović iz Korčule. — Str. 87—90.
8. Razne vesti. (*Notizie varie*). — Str. 90—96.

U Zagrebu 1 srpnja 1888.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaka tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeološkiomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

Č l a n o v i

koji su dalje položili prinos za god. 1888.

Barčić Erasmo, odvjetnik na Rieci.
Bedeković Kamilo, nadinžinir u Zagrebu.
Brusina Spiro, sveuč. prof i muz. ravnatelj u Zagrebu.
Društvo *Hrvatski sastanak* u Selcih na Braču.
Eisenhut Ljudevit, mjernik u Karlovcu.
Gorjanović Dr. Drag., muz. pristav u Zagrebu
Krajnc V. I., c. kr. mjernički major u Košicah i za 1889.
Kržan Dr. Ante, kanonik u Zagrebu.
Lapaine Valentin, inžinir u Zemunu.
Makanec Dr. Julio, okružni liečnik u Sarajevu.
Marusić Mato, gimn. kateketa na Rieci.
Maurović M., nadinžinir u Zagrebu.
Narodni dom u Bakru.
Pilar Dr. Gjuro, sveuč. prof i muz. ravnatelj u Zagrebu.
Pilepić Dr. Franjo, odvjetnik na Rieci.
Polić Ante, veletržac na Rieci.
Simić Vatroslav, umir. financ. ravnatelj u Zagrebu.
Štoos Nikola, župnik u Rakovcu-Vrbovcu.
Šrepeš Milan, gimn. prof u Zagrebu.
Vranyecany-Dobrinović bar. Šimun, veleposjednik na Rieci.
Zoričić Milan, predstojnik statist. ureda u Zagrebu.

Č l a n o v i

koji su položili prinos za god. 1887.

Gruber Dane, gimn. prof. u Požegi.
Makanec Dr. Julio, okružni liečnik u Sarajevu.

Članovi, koji još nisu svoj prinos za god. 1888, ili za prošle godine položili, neka se požure poslati ga poštarskom doznakom.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA X. — BR. 4.

SADRŽAJ.

1. Bericht über die drei eingesendeten Schädel. — Taf. III. (*Relazione intorno i tre speditici cranî. — Tav. III.*). — Dr. Zükerhandl. Sa prevodom hrvatskim od Dra I. Bojničića. — Str. 97—99.
2. Rimski nadpisi u Bosni (*Iscrizioni romane in Bossina*). — V. Vuletić V. — Str. 99—101.
3. Hrvatske starine u Kninu (*Antichità croate in Knin*). — O. Stjep. Zlatović i S. Ljubić. — Str. 102—106.
4. O napredku arkeol. znanosti u našoj hrvatskoj zemlji (*Intorno il progresso della scienza archeologica nel nostro regno croato*). — S. L. — Str. 106—110.
5. Bilješke o predhist. gomilama, spilama i t. d. u Herceg-Bosni (*Annotazioni circa i tumuli, grotte ecc. in Ercegovina e in Bossina*). — V. Vuletić V. — Str. 110—116.
6. Kritika. — Monumenti di architettura in Dalmazia (*Spomenici graditeljski u Dalmaciji*). — Frano Radić. — Str. 117—121.
7. Dopisi (*Corrispondenze*). — 1. Joseph Haas, k. u. k. Consul. Shanghai. — 2. Fran Škarpa iz Zatona. — 3. Prof. Ivan Milčetić iz Rieke. — 4. Vid Vuletić V. iz Korčule. — 5. Prof. Iv. Radetić iz Senja. — 6. Prof. Ferdo Miler iz Osjeka. — Str. 121—127.
8. Razne viesti. (*Notizie varie*). — Str. 127—128.

U Zagrebu 1. listopada 1888.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaka tri mjeseca. — Godišnja **predplata** stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji primerci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: **Hrvatskomu arkeologičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju)**.

Naručbe na **predbrojku** **Viestnika** prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.